

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΘΕΜΑ: «*ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ –
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ*»

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΙΟΥΛΙΑ
ΘΑΛΑΣΣΟΧΩΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
ΜΑΝΤΖΑΒΑ ΕΛΕΝΗ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΙΟΣ 2005

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	5769
----------------------	------

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	9
1^ο Κεφάλαιο	11
1.1 Ιστορική αναδρομή του τουριστικού φαινομένου.....	13
1.2 Ορισμός τουρισμού.....	18
1.3 Χαρακτηριστικά του τουρισμού.....	20
1.4 Τύποι τουρισμού.....	21
1.5 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	25
1.6 Τουρισμός και Μ.Μ.Ε.....	29
1.7 Το προφίλ του σημερινού τουρισμού.....	30
2^ο Κεφάλαιο	33
2.1 Ο τουρισμός ως οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πεδίο διερεύνησης.....	35
2.2 Οικονομικές επιδράσεις.....	37
2.2.1 Εισροή συναλλαγματικών εσόδων στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών.....	37
2.2.2 Η συμβολή του τουρισμού στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π.....	38
2.2.3 Οι επιδράσεις του τουρισμού στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.....	39
2.2.4 Η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης στον τουρισμό και σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας.....	40
2.2.5 Η τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιφέρεια μέσω του τουρισμού.....	43
2.2.6 Η δημιουργία κύριων και συμπληρωματικών εσόδων για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό.....	44
2.2.7 Η πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων κεφαλαίων.....	45
2.2.8 Οι διαρθρωτικές αλλαγές που επιφέρει ο τουρισμός στην οικονομία....	47
2.3 Οι κοινωνικές επιδράσεις.....	48
2.3.1 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επαφή του τουρίστα με τον ντόπιο.....	48
2.3.2 Οι επιδράσεις του τουρισμού στην οικογένεια και την κοινωνία.....	51

2.3.3 Επιπτώσεις του τουρισμού στην ηθική συμπεριφορά των ατόμων.....	53
2.3.4 Οι επιδράσεις του τουρισμού στη δημόσια υγεία.....	54
2.4 Πολιτιστικές επιδράσεις.....	56
2.4.1 Η πολιτιστική αναγέννηση.....	56
2.4.2 Η επίδειξη και πολιτιστική αναβάθμιση.....	56
2.4.3 Η εμπορικοποίηση της κουλτούρας.....	57
2.4.4 Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.....	57
2.4.5 Οι γλωσσολογικές επιδράσεις του τουρισμού.....	57
2.5 Περιβαλλοντικές επιδράσεις.....	59
2.5.1 Περιβάλλον και εικόνα (image) στην περίπτωση της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής των τουριστών.....	59
2.5.2 Οι βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες τουριστικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.....	60
2.5.2.1 Τουριστική μετακίνηση.....	61
2.5.2.2 Τουριστικά καταλύματα.....	61
2.5.2.3 Δραστηριότητες αναψυχής.....	62
2.5.2.4 Μαρίνες.....	62
2.5.2.5 Συμπέρασμα.....	63
2.6 Απειλές για τον τουρισμό.....	63
2.6.1 Τρομοκρατία και ασφάλεια.....	63
2.6.2 Κεφάλαιο.....	64
2.6.3 Νέα επιχειρηματικά δεδομένα.....	64
2.6.4 Χαμηλότερα επίπεδα εξυπηρέτησης (service).....	65
2.6.5 Παγκόσμια αβεβαιότητα.....	65
2.6.6 Διασφάλιση πληρότητας.....	66
2.6.7 Αεροπορικά ταξίδια.....	66
2.6.8 Η «κόντρα» μεταξύ ιδιοκτητών ξενοδοχείων και εταιριών Management.....	67
2.6.9 Ο φαύλος κύκλος του μη εκσυγχρονισμού.....	67
2.6.10 Συμπέρασμα.....	67
<u>3ο Κεφάλαιο</u>	71
3.1 Τουριστική ανάπτυξη και σε τι αποβλέπει.....	73

3.2 Η δυναμική και οι ωφέλειες της τουριστικής ανάπτυξης.....	73
3.3 ΟΙ λόγοι που συνηγορούν για την τουριστική ανάπτυξη.....	74
3.4 Οι κυριότεροι στόχοι του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης.....	75
3.5 Οι φορείς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού.....	77
3.5.1 Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (Π.Ο.Τ.).....	77
3.5.2 Η τουριστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).....	77
3.5.3 Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδας (Ξ.Ε.Ε.).....	78
3.5.4 Τουριστική πολιτική του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.).....	78
3.5.5 Πανελλήνια Ομοσπονδία Ξενοδόχων (Π.Ο.Ξ.).....	79
3.5.6 Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.).....	80
3.5.7 Τοπική Αυτοδιοίκηση (Τ.Α.).....	82
3.5.8 Ελληνική Επιχείρηση Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Ανάπτυξης (Ε.Ε.Τ.Α.Α.).....	82
3.5.9 Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.).....	83
3.5.10 Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης (Υ.Τ.Α.).....	83
3.6 Νέος αναπτυξιακός νόμος.....	84
<u>4ο Κεφάλαιο</u>	85
4.1 Οι ταξινομήσεις του τουριστικού προϊόντος.....	87
4.1.1 Η πρωτογενής τουριστική προσφορά.....	87
4.1.2 Η δευτερογενής ή απορρέουσα τουριστική προσφορά.....	89
4.1.2.1 Οι γενικές εγκαταστάσεις.....	89
4.1.2.2 Οι πτήσεις charters.....	90
4.1.2.3 Οι τουριστικές εγκαταστάσεις.....	94
<u>5ο Κεφάλαιο</u>	95
5.1 Νομός Πρεβέζης.....	96
5.1.1 Γενικά στοιχεία.....	97
5.1.2 Μορφολογία, υδρογραφία, κλίμα.....	97
5.1.3 Οικονομία και οικισμοί.....	99
5.1.4 Ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία.....	99

5.2 Δήμοι Ν. Πρεβέζης.....	103
5.2.1 Δ. Πρεβέζης.....	103
5.2.2 Δ. Πάργας.....	108
5.2.3 Δ. Ζαλόγγου.....	113
5.2.4 Δ. Φιλιπιάδας.....	113
5.2.5 Δ. Φαναρίου.....	114
5.2.6 Δ. Λούρου.....	115
5.2.7 Δ. Θεσπρωτικού.....	115
5.2.8 Δ. Ανωγείου.....	116
5.2.9 Κοινότητα Κρανέας.....	117
5.3 Αξιοθέατα.....	118
5.3.1 Νικόπολις.....	120
5.3.2 Προϊστορικά μνημεία.....	142
5.3.2.1 Ασπροχάλικο.....	142
5.3.2.2 Στεφάνη.....	143
5.3.2.3 Λούρος.....	144
5.3.2.4 Λόφος Αγίου Ιωάννη.....	145
5.3.2.5 Θεσπρωτικό.....	146
5.3.2.6 Θέμελο.....	146
5.3.2.7 Άγιος Θωμάς.....	146
5.3.2.8 Κασσώπη.....	147
5.3.2.9 Νεκρομαντείο του Αχέροντα.....	148
5.3.2.10 Αρχαία Πανδοσία.....	150
5.3.2.11 Εφύρα.....	151
5.3.2.12 Πεδιάδα Αχέροντα.....	152
5.3.2.13 Ορράον.....	153
5.3.2.14 Αρχαία Βατία.....	155
5.3.3 Φρούρια-Κάστρα.....	156
5.3.3.1 Κάστρο Ρανιάσας, Λυγιά.....	157
5.3.3.2 Προμαχώνας, Πευκάκια, Πρέβεζα.....	158
5.3.3.3 Κάστρο, Πάργα.....	159
5.3.3.4 Κάστρο Αλή Πασά.....	160
5.3.3.5 Κάστρο Μπούκας.....	161
5.3.3.6 Κάστρο Αγίου Ανδρέα, Πρέβεζα.....	162

5.3.3.7 Κάστρο Αγίου Γεωργίου, Πρέβεζα.....	163
5.3.3.8 Κάστρο Πέντε Πηγάδια.....	164
5.3.3.9 Κάστρο Παντοκράτορα.....	165
5.3.3.10 Κάστρο Ρωγών.....	166
5.3.4 Εκκλησίες και Μονές.....	168
5.3.4.1 Ι.Μ. Αγίου Δημητρίου.....	170
5.3.4.2 Ι.Μ. Παντάνασσας (Φιλιπιάδα).....	171
5.3.4.3 Ι.Μ. Προφήτη Ηλία (Νέα Κερασούντα).....	171
5.3.4.4 Ι.Μ. Αβάσσου.....	172
5.3.4.5 Ι.Μ. Αγία Πελαγία.....	173
5.3.4.6 Ι.Μ. Κοζύλης.....	174
5.3.4.7 Ι.Μ. Αγίου Δημητρίου (Κυψέλη).....	175
5.3.4.8 Ι.Μ. Προφήτου Ηλίου.....	176
5.3.4.9 Ι.Μ. Ταξιάρχη.....	177
5.3.4.10 Ι.Μ. Λεκατσά.....	178
5.3.4.11 Ι.Μ. Βλαχέρνας (Πάργα).....	179
5.3.4.12 Ι.Μ. Κοίμησης Θεοτόκου (Πολυστάφυλλο).....	180
5.3.4.13 Ι.Μ. Ιωάννου του Προδρόμου (Ρωμιά).....	181
5.3.4.14 Ι.Ν. Αγίου Βαρνάβα (Λούρος).....	182
5.3.4.15 Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κάστρο Ρωγών (Νέα Κερασούντα).....	183
5.3.4.16 Ι.Ν. Αγίου Αθανασίου (Πρέβεζα).....	184
5.3.4.17 Ι.Ν. Γενεσίου της Θεοτόκου (Θεσπρωτικό).....	185
5.3.4.18 Ι.Ν. Αγίου Βησσαρίωνα και Αγίου Αθανασίου (Φιλιπιάδα).....	186
5.3.4.19 Ι.Ν. Αγίου Χαραλάμπους (Πρέβεζα).....	187
5.3.4.20 Ι.Ν. Αγίας Βαρβάρας (Στεφάνη).....	188
5.3.4.21 Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου (Γοργόμυλο).....	189
5.3.4.22 Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου (Κλεισούρα).....	190
5.3.5 Παραλίες.....	191
5.3.5.1 Κυανή Ακτή.....	192
5.3.5.2 Αλωνάκι Πρέβεζας.....	193
5.3.5.3 Μύτικας.....	194
5.3.5.4 Μονολίθι.....	195

5.3.5.5 Κανάλι.....	196
5.3.5.6 Καστροσυκιά.....	197
5.3.5.7 Αρτολίθια.....	198
5.3.5.8 Λυγιά.....	199
5.3.5.9 Βράχος.....	200
5.3.5.10 Λούτσα.....	201
5.3.5.11 Αλωνάκι Φαναρίου.....	202
5.3.5.12 Κερέντζα.....	203
5.3.5.13 Αμμουδιά.....	204
5.3.5.14 Λίχνος.....	205
5.3.5.15 Κρυνέρι.....	206
5.3.5.16 Βάλτος.....	207
5.3.5.17 Σαρακίνικο.....	208
5.4 Τουριστικά καταλύματα.....	210
5.4.1 Γενικά.....	210
5.4.2 Τάξη και διασπορά τουριστικών καταλυμάτων.....	211
5.4.3 Πίνακας Ξενοδοχείων Ν. Πρεβέζης.....	218
5.4.4 Πίνακας ενοικιαζόμενων δωματίων Ν. Πρεβέζης.....	221
5.4.5 Πίνακας camping Ν. Πρεβέζης.....	239
5.5 Μετάβαση στο Ν. Πρεβέζης.....	240
5.5.1 Οδικό δίκτυο.....	240
5.5.2 Θαλάσσιες μεταφορές.....	240
5.5.3 Αεροπορικές μεταφορές.....	240
5.5.4 Κ.Τ.Ε.Λ.....	241
5.5.5 Ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας.....	241
5.6 Οικοτουρισμός.....	243
5.6.1 Γενική περιγραφή του Αμβρακικού κόλπου.....	244
5.6.2 Ιστορικό περιβάλλον.....	245
5.6.3 Φυσικά και βιολογικά στοιχεία της περιοχής.....	247
5.6.4 Ποταμός Αχέρων.....	251
5.6.5 Έλος Καλοδικίου.....	258
5.6.6 Παράκτια θαλάσσια ζώνη από την Πάργα έως το Ακρωτήριο Αγίου Θωμά.....	260
5.6.7 Δέλτα Λούρου και Αράχθου.....	262

5.6.8 Λίμνη Ζηρού.....	265
5.7 Περίπατος στο νομό.....	267
5.8 Αθλητισμός στο νομό.....	281
5.9 Πολιτισμός στο νομό.....	284

6ο Κεφάλαιο..... 295

6.1 Τάσεις και Προοπτικές.....	297
6.2 S.W.O.T. Ανάλυση.....	300
6.3 Προοπτικές-προτάσεις ανάπτυξης για το Ν. Πρεβέζης.....	301
6.4 Σχέδιο δράσης (action plan) για το λιμάνι της Πρέβεζας.....	304
6.4.1 Προκαταρκτική φάση.....	304
6.4.1.1 Καθορισμός του προβλήματος.....	304
6.4.1.2 Μελέτη εφικτότητας/σκοπιμότητας	304
6.4.2 Ανάλυση υπάρχοντος συστήματος	306
6.4.3 Σχεδιασμός νέου συστήματος	306

Επίλογος 307

Βιβλιογραφία 309

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε ορισμένες χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, ο τουρισμός αποτελεί έναν σημαντικό κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Για το λόγο αυτό δεν μπορεί να υποβαθμιστεί πόσο μάλλον να αγνοηθεί.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, που αποτελεί προϊόν ομαδικής προσπάθειας, είναι η όσο το δυνατόν πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη για όλα αυτά που αφορούν τον τουρισμό και, παράλληλα, να του δοθεί η δυνατότητα να έρθει σε επαφή με τον Νομό Πρεβέζης και τις ξεχωριστές ομορφιές του.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από την ιστορική αναδρομή του τουριστικού φαινομένου, τον ορισμό και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού, καθώς και τους τύπους αυτού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι επιδράσεις του τουρισμού (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές), καθώς επίσης και οι απειλές για τον τουρισμό.

Το τρίτο κεφάλαιο περιέχει πληροφορίες γενικά για την τουριστική ανάπτυξη, όπως τη δυναμική και τις ωφέλειές της, τους λόγους που συνηγορούν για την ύπαρξή της, καθώς επίσης και τους φορείς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ταξινόμηση του τουριστικού προϊόντος σε πρωτογενή και δευτερογενή τουριστική προσφορά.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παραθέτουμε όλα τα στοιχεία που αποτελούν την τουριστική υποδομή του Νομού Πρεβέζης (δήμοι, αξιοθέατα, τουριστικά καταλύματα, φυσική ομορφιά, κα.).

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, αναφέρονται, οι πιθανές προοπτικές ανάπτυξης και εξέλιξης του νομού.

1^ο Κεφάλαιο

- 1.1 Ιστορική αναδρομή του τουριστικού φαινομένου
- 1.2 Ορισμός τουρισμού
- 1.3 Χαρακτηριστικά του τουρισμού
- 1.4 Τύποι τουρισμού
- 1.5 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- 1.6 Τουρισμός και Μ.Μ.Ε.
- 1.7 Το προφίλ του σημερινού τουρισμού

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Αρχαιότητα

Η λέξη τουρισμός κάνει την εμφάνισή της το 19^ο αιώνα. Σαν έννοια, όμως, έχει ρίζες παλαιότερες που ξεκινούν από την εποχή της αρχαιότητας. Ο τουρισμός στην Αρχαία Ελλάδα στηρίχθηκε στον ελεύθερο χρόνο και στις δραστηριότητες που μπορούσαν να επιτελεστούν εντός αυτού. Οι μετακινήσεις όμως εκείνης της εποχής χαρακτηρίζονταν από ένα πνεύμα σύνθετο και μια εντατικότητα χωρικά και χρονικά περιορισμένη.

Στην αρχαία Ελλάδα ο ελεύθερος χρόνος δήλωνε την προέλευση και την τάξη των πολιτών. Όσοι ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα διέθεταν ελεύθερο χρόνο, αφού ήταν οικονομικά εύποροι και απαλλαγμένοι από κάθε εξαναγκαστική εργασία. Οι πολίτες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε διαφόρων τύπων ταξιδιωτικές μετακινήσεις.

Τα θρησκευτικά προσκνήματα συνδύαζαν την περιπέτεια με τη γιορτή, την ευχαρίστηση, την αναψυχή, κ.λπ. Στους Δελφούς και την Ελευσίνα οι προσκυνητές μετά την πραγματοποίηση του αρχικού τους σκοπού της μετακίνησης, επεδίωκαν την ανακάλυψη της διαδρομής, του τοπίου, της περιπέτειας και των εκπλήξεων του ταξιδιού.

Ένας από τους πρώτους τουρίστες στην αρχαιότητα υπήρξε ο Ηρόδοτος, ο οποίος περιγράφει στις περιηγήσεις του τα γεωγραφικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των τόπων που επισκέπτεται. Ο Ηρόδοτος κατά τη διάρκεια των μετακινήσεών του ενδιαφερόταν για τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία και τις τέχνες των τόπων που επισκεπτόταν.

Μια άλλη μορφή τουρισμού στην αρχαιότητα είναι ο αθλητικο-θρησκευτικός τουρισμός, ο οποίος συνδέεται άμεσα με τη φιλοσοφία και τις αξίες που χαρακτήριζαν τον ελληνικό τουρισμό. Αυτή η μορφή τουρισμού συνδύαζε τη μετακίνηση με την προσήλωση των «ταξιδιωτών» στις τοπικές παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούσαν μία αθλητικο-θρησκευτική εκδήλωση. Η αναψυχή και οι πολιτιστικές δραστηριότητες (θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις) συμπλήρωναν τον κύριο κορμό των δραστηριοτήτων των

αγώνων. Επίσης, τα Πύθια στους Δελφούς, που περιλάμβαναν αγώνες αρμάτων, διαγωνισμούς τραγουδιού και θεατρικές παραστάσεις, εμπεριέχουν αφενός τη χωρική οριοθέτηση, αφετέρου την τουριστική σκοπιμότητα.

Η πρακτική της λουτροθεραπείας, αρκετά διαδεδομένη κατά την αρχαιότητα, συνδύαζε τις μετακινήσεις με την αναψυχή και την κοσμικότητα. Ο ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός αποτέλεσε εξαρχής εκείνη τη μορφή τουρισμού που περιλάμβανε στο κίνητρο της μετακίνησης, το ωφέλιμο και το αναγκαίο σε συνδυασμό με τις τάσεις της φυγής και της απόδρασης. Οι αρχαίοι Έλληνες επισκέπτονταν συχνά τις ιαματικές πηγές και υποβάλλονταν σε θεραπείες. Τα θεραπευτικά αποτελέσματα της κάθε πηγής, αλλά και ο συρμός της εποχής, συνέβαλαν ουσιαστικά στη διαφοροποίηση των προτιμήσεων.

Στην Αρχαία Ελλάδα, η έννοια της φιλοξενίας υπήρξε αναπόσπαστο τμήμα της τουριστικής μετακίνησης. Η φιλοξενία είχε ισχύ νόμου και οι κάτοικοι των πόλεων όπου διεξάγονταν μεγάλα θρησκευτικά ή αθλητικά γεγονότα, δέχονταν αφιλοκερδώς τους επισκέπτες στα σπίτια τους.

Οι πρακτικές της υποδοχής και της φιλοξενίας συνέβαλαν στην εμφάνιση των πρώτων πανδοχείων κατά μήκος των οδικών αρτηριών. Τα πρώτα ίχνη από πανδοχεία ανακαλύπτονται στην Κρήτη και η λειτουργία τους χρονολογείται το 1500 π.Χ. Η αύξηση των τουριστικών μετακινήσεων στην Αρχαία Ελλάδα συνδέεται στενά με τον πολλαπλασιασμό μιας σειράς αθλητικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών γεγονότων, τα οποία με τη σειρά τους συμβάλλουν στην πύκνωση και τη βελτίωση του υπάρχοντος οδικού δικτύου, το οποίο συμπληρώνεται με πρόσθετες υπηρεσίες, όπως εκείνες των πανδοχείων, των σταθμών ανάπαυλας, της οδικής ασφάλειας, των εμπορικών καταστημάτων κτλ. Τον 5^ο αιώνα π.Χ. χρονολογείται το πρώτο ελληνικό πανδοχείο, που ανακαλύφθηκε από τους γεωλόγους στις Πλαταιές της Βοιωτίας.

Παράλληλα όμως, έκαναν την εμφάνισή τους και τα πρώτα πανδοχεία κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Μεσαίωνας

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, εκτός των μετακινήσεων για θρησκευτικούς λόγους, διαδραματίζονται στην Ευρώπη μία σειρά από σημαντικά γεγονότα, τα οποία θα βοηθήσουν στην επαφή τους με νέες ηπείρους. Ειδικότερα, στην εποχή αυτή επικρατούν δύο μορφές τουρισμού, ο πανεπιστημιακός τουρισμός και ο τουρισμός

των μεγάλων θρησκευτικών γεγονότων και εορτών. Ο πανεπιστημιακός τουρισμός παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη, κυρίως προς τα πανεπιστημιακά κέντρα του Παρισιού, του Κέιμπριτζ, της Οξφόρδης, κτλ. Αντίθετα, οι μετακινήσεις για θρησκευτικούς λόγους παρουσιάζονται περιορισμένες λόγω της δυσκολίας των επικοινωνιών.

Ο τουρισμός κατά το Μεσαίωνα, εμφανίζεται ως «πολιτιστικό και θρησκευτικό συμβάν». Η εκκλησία, υιοθετώντας τις επιταγές της αρχαίας παράδοσης «περί φιλοξενίας», επαναφέρει αυτό το θεσμό. Η εκκλησία, επίσης, λαμβάνει πρωτοβουλίες για τη δημιουργία μικρών ορεινών καταλυμάτων στις πλέον απομονωμένες περιοχές.

Κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, ο τουρισμός εμπλουτίζεται με νέα κίνητρα. Οι άνθρωποι ταξιδεύουν με κύριο σκοπό την ευχαρίστηση. Αποτέλεσμα της ανάπτυξης και διεθνοποίησης του τουρισμού ήταν και η καθιέρωση των περιηγήσεων (tour) στη Γαλλία.

18^{ος} & 19^{ος} αιώνας

Η Ελλάδα ήταν ανέκαθεν σταυροδρόμι πολιτισμών, κόμβος επικοινωνίας, χώρος ταξιδιών και μεταναστεύσεων. Η θάλασσα γινόταν γεφύρι, τα νησιά καταφύγια. Η φιλοξενία ήταν ιερή και η αξία αυτή παρέμεινε αναλλοίωτη για πολλούς αιώνες. Ταξιδιώτες, κατάσκοποι, προσκυνητές, αξιωματούχοι και απλοί άνδρες και γυναίκες, έβρισκαν έμπνευση, ηρεμία, απόλαυση, γνώσεις, ομορφιά. Πολλές από τις αξίες που σμίλεψε η ταξιδιωτική εμπειρία, χάραξαν και το φαινόμενο του τουρισμού το οποίο αναπτύχθηκε στις συγκεκριμένες συνθήκες της μεγάλης κοινωνικο-οικονομικής αλλαγής στην Ευρώπη από τον 18^ο αιώνα και ύστερα.

Ο αριθμός των επισκεπτών διογκώθηκε στην περίοδο μεταξύ 1840-1890, ενώ άρχισε να οργανώνεται η προσφορά υπηρεσιών, που δεν περιορίζονταν σε καταλύματα, αλλά περιελάμβαναν διερμηνείς, εστιατόρια, εμπορικά καταστήματα, μεταφορικά μέσα (άμαξες, άλογα, σιδηρόδρομοι, ατιμόπλοια), χώρους ψυχαγωγίας, μουσεία, κα.

Οι ταξιδιώτες του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα δεν αναζητούσαν μόνο τις ρίζες τους στην Ελλάδα, ούτε ήθελαν μόνο να δουν από κοντά τη γέννηση και τα πρώτα βήματα ενός νέου έθνους. Μέσα από τις σελίδες των ταξιδιωτικών κειμένων,

και σύντομα των ταξιδιωτικών οδηγών, είχαν αρχίσει να μαθαίνουν τι ακριβώς έπρεπε να δουν και τι να προσδοκούν στα ταξίδια τους.

Πόλος ενδιαφέροντος για τους ξένους αυτή την εποχή αποτελούσαν, κυρίως, οι ελληνικές αρχαιότητες και ιδιαίτερα η Ακρόπολη των Αθηνών, οι Δελφοί, η Ολυμπία.

Ανάμεσα στις καινοτομίες και τους νέους θεσμούς ξεχώρισαν οι εκδότες, οι οποίοι κυκλοφόρησαν τους πρώτους συστηματικούς οδηγούς ταξιδιών με οδηγίες και περιγραφές γεωγραφικού, ιστορικού, εθνογραφικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου για τα αξιοθέατα του κάθε προορισμού. Από το 1840 έως το 1909 είχαν κυκλοφορήσει για την Ελλάδα αρκετά τέτοια έντυπα, ενώ αργότερα εμφανίσθηκαν και αντίστοιχοι ελληνικοί οδηγοί.

Τα γραφεία των ταξιδιωτών ήταν μια άλλη σημαντική καινοτομία. Μαζί με τα μεγάλα ξενοδοχεία οργάνωναν και τυποποιούσαν όλες τις πλευρές της διαμονής των επισκεπτών. Πρωτοπόρος υπήρξε ο οίκος ταξιδιών Thomas Cook, του οποίου λειτουργούσε γραφείο στην Αθήνα από το 1880.

Σύγχρονη εποχή

Ο τουρισμός σαν σύγχρονο πια φαινόμενο έχει λάβει χαρακτήρα μαζικό και διαφοροποιείται από τις «πρωτόλειες» μορφές του. Η μαζικοποίηση των ανθρώπινων μετακινήσεων συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία μαζικών μέσων μεταφοράς.

Η ανακάλυψη της μηχανής εσωτερικής καύσης, προώθησε την εξέλιξη των συγκοινωνιακών μέσων με τη «λαϊκοποίηση» στις μέρες μας του αυτοκινήτου και του αεροπλάνου. Το αυτοκίνητο σήμερα έγινε εργαλείο για τις μετακινήσεις του ανθρώπου, είτε αυτές είναι επαγγελματικές είτε ψυχαγωγικές είτε ταξιδιωτικές-τουριστικές. Το αεροπλάνο σαν μεταφορικό μέσο «λαϊκοποιήθηκε». Η «λαϊκοποίηση» αυτή πρέπει να αποδοθεί και στο σχετικά χαμηλό ναύλο που κατορθώνουν να διατηρούν τα μεγάλης μεταφορικής δυναμικότητας αεροσκάφη των ημερών μας, με τη δρομολόγηση των «ιπτάμενων ελεφάντων» (jumbo jets), που μπήκαν στο κύκλωμα των ομαδικών τουριστικών ταξιδιών και διακινούν σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του διεθνούς τουρισμού. Έτσι, λοιπόν, η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων προώθησε τον τουρισμό, προσδίδοντάς του τρία βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου τουρισμού: τη μαζικότητα, την ομαδικότητα και τη διεθνικότητα.

Βέβαια, μόνο η ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων δεν θα προωθούσε τον τουρισμό, αν παράλληλα δεν σημειώνονταν και ορισμένες ευνοϊκές συνθήκες στον οικονομικό και κοινωνικό χώρο, όπως η αύξηση του εισοδήματος, η βελτίωση των όρων εργασίας και αμοιβής των εργαζομένων, η απλοποίηση των διατυπώσεων στις μετακινήσεις των ανθρώπων και η ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων.

Οι διαστάσεις που πήρε το τουριστικό φαινόμενο και, κυρίως, οι επιπτώσεις που προκαλεί στα οικονομικά των ανεπτυγμένων τουριστικά χωρών, οδήγησε τις χώρες αυτές στη λήψη μέτρων υπέρ του κλάδου. Στη φάση αυτή άρχισε να διαμορφώνεται μια τουριστική πολιτική, που απέβλεπε, κυρίως, στη θέσπιση μερικών βασικών κανόνων για την ανάπτυξη του τουρισμού μέσα σε ελεγχόμενα πλαίσια. Αυτή η έντονη παρουσία του κρατικού μηχανισμού στην τουριστική ανάπτυξη (είτε με την ανάληψη πρωτοβουλιών σε έργα υποδομής και ανωδομής είτε μέσω του μηχανισμού χρηματοδοτήσεων), αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του σύγχρονου τουρισμού.

1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η λέξη **τουρισμός** προέρχεται από τη γαλλική λέξη *tour* και την αγγλική *touring*, που σημαίνουν γύρος, περιήγηση. Και οι δύο λέξεις προέρχονται από τη λατινική λέξη *torvus*.

Ο τουρισμός με τη σύγχρονή του μορφή θα μπορούσε σε γενικές γραμμές να οριστεί σαν η *πρόσκαιρη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους σε έναν άλλον εκτός αυτού με αποκλειστικό σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους, που όμως δεν είναι πάντα ανάγκες ή επιθυμίες ξεκούρασης και αναψυχής, καθώς και η οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση αυτών των ανθρώπων.*

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πολλοί διεθνείς οργανισμοί και ειδικοί του τουρισμού επιδίωξαν να ορίσουν την έννοια του τουρίστα και του τουρισμού. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι οι Glucks-mann (1929), Schwink (1924), De Magistris (1933), Borman, Mariotti (1950), Hunziker και Krapf (1942) κ.α.

Η διεθνής ακαδημία του τουρισμού (A.I.T.-Monte Carlo) ορίζει ότι *τουρισμός είναι το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων που προκύπτουν από αυτές. Αυτές υποκινούνται, σε διαφορετικό βαθμό και ένταση, από τον πόθο της απόδρασης, που ενυπάρχει στα άτομα.*

Ο Ν. Αιγινίτης αναφέρει ότι: «τουρισμός καλείται η από χώρα σε χώρα ή από πόλη σε άλλη πόλη μετάβαση ατόμων ομαδικά ή μεμονωμένα για λόγους βραχείας ή μακράς, πάντως όχι μόνιμου διαμονής, για αναψυχή, αποκλειόμενης της εργασίας η οποία επιφέρει άμεσο όφελος, πλην εκείνης η οποία δύναται να έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα της χώρας στην οποία κατευθύνεται αυτός που επιχειρεί μια τέτοια μετάβαση».

Ο J.Gouet ορίζει τον τουρισμό ως «τον τρόπο του να ταξιδεύεις, συνδυάζοντας σε διαφορετικές αναλογίες, σύμφωνα με τα άτομα, την περιέργεια του πνεύματος μαζί με τον πόθο να προσαρμοστεί κάποιος στα ξένα ήθη και έθιμα».

Ο J.Medecin (Revue de Deux Mondes) αναφέρει ότι: «Τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ευκαιρίας η οποία συνίσταται στο να παραμένει κάποιος μακριά από τον τόπο της μόνιμου διαμονής του, για λόγους διασκέδασης, ανάπαυσης, εμπλουτισμού της εμπειρίας του, ανύψωσης του μορφωτικού του επιπέδου, από την

παρουσία νέων μορφών της ανθρώπινης δράσης και από τις εικόνες μιας άγνωστης φύσης».

Σύμφωνα με τους Hunziker και Graf (1942): «Τουρισμός είναι το σύνολο των ενεργοποιημένων σχέσεων και γεγονότων κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι τόσο η μετακίνηση όσο και η παραμονή τους δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας».

Δuo κύριες έννοιες οριοθετούν ουσιαστικά τον πρώτο επιστημονικό ορισμό του τουρισμού:

1. Το κίνητρο
2. Η μετακίνηση

Οι διεθνείς οργανισμοί (Κοινωνία των Εθνών, U.I.O.O.T., Η.Ε., κτλ.), προκειμένου να προσδιορίσουν εννοιολογικά τον τουρίστα έλαβαν υπόψη τους επίσης τις παραπάνω έννοιες, οι οποίες θεωρούνται καθαρά περιοριστικές και αντανακλούν:

1. Το σκοπό του ταξιδιού (κίνητρα)
2. Την διάρκεια παραμονής (μετακίνηση)

Τον Αύγουστο του 1963, η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον Τουρισμό και τα Διεθνή ταξίδια, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη, όρισε ως «επισκέπτη» κάθε άτομο που μετακινείται σε μια άλλη χώρα ,διαφορετική από εκείνη της μόνιμης κατοικίας του, για οποιαδήποτε άλλο λόγο εκτός από εκείνο της άσκησης αμειβόμενου επαγγέλματος.

Ο ορισμός καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

- ✓ Τους τουρίστες: είναι οι προσωρινοί επισκέπτες, η παραμονή των οποίων υπερβαίνει τις 24 ώρες στην επισκεπτόμενη χώρα. Τα κίνητρα αυτών μπορεί να είναι διακοπές, ανάπαυση, υγεία, θεραπεία, σπουδές, σπορ, επαγγελματικές υποθέσεις, οικογενειακοί λόγοι, συνέδρια.
- ✓ Τους εκδρομείς: χαρακτηρίζονται οι προσωρινοί επισκέπτες, η παραμονή των οποίων δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες στην επισκεπτόμενη χώρα.

1.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι τα εξής:

- ✿ ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς τουλάχιστον επί ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους.
- ✿ οι διάφορες μορφές τουρισμού, όποιες κι αν είναι αυτές, περιέχουν απαραίτητα δύο βασικά στοιχεία και συγκεκριμένα το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν με την ευρύτερη έννοια του όρου, δηλαδή συμπεριλαμβανομένης και της διατροφής.
- ✿ το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.
- ✿ η μετακίνηση των ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεσή τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης διαμονής τους μέσα σε λίγες μέρες, εβδομάδες ή μήνες.
- ✿ οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς λόγους, δηλαδή για λόγους άλλους από εκείνους της μόνιμης διαμονής τους ή της επαγγελματικής απασχόλησής τους.

1.4 ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τα κίνητρα που ενεργοποιούν τα άτομα να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα ετερογενή τουριστικά προϊόντα που τους προσφέρονται στο εσωτερικό ή εξωτερικό μιας χώρας, μας δίνεται η δυνατότητα να ταξινομήσουμε τον τουρισμό σε μεγάλες κατηγορίες. Έτσι με τη βοήθεια των κινήτρων διακρίνουμε τρεις μεγάλες ομάδες:

1. **Ο τουρισμός της αναψυχής:** Σύμφωνα με μια σειρά αναλύσεων που έχουν πραγματοποιηθεί σε έναν αριθμό προηγμένων τουριστικών χωρών (Γαλλία, Καναδάς, Ελβετία κ.τ.λ.), αυτός ο τύπος τουρισμού χαρακτηρίζεται αρκετά ετερογενής, γιατί η επιλογή της συναφούς τουριστικής δραστηριότητας εξαρτάται από υποκειμενικά και μόνο κίνητρα. Συνήθως διακρίνουμε έναν μεγάλο αριθμό επιμέρους κατηγοριών του τουρισμού αναψυχής όπως:

- Τουρισμός αναζωογόνησης και ανάπαυσης
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Γαστρονομικός τουρισμός
- Κυνηγετικός τουρισμός
- Οικογενειακές επισκέψεις: Η ύπαρξη παιδιών σε μια οικογένεια αποτελεί καθοριστικό παράγοντα επιλογής τόσο του τόπου διακοπών όσο και του χρόνου που θα πραγματοποιηθούν.
- Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του οικογενειακού τουρισμού είναι η κατασκευή κατάλληλης υποδομής, όπως παιδικοί σταθμοί, παιδικές χαρές, αίθουσες παιχνιδιών, παιδικές πισίνες, κτλ
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Τουρισμός των φεστιβάλ κτλ.

2. **Ο επαγγελματικός τουρισμός:** Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις κατηγορίες ατόμων που μετακινούνται κυρίως για επαγγελματικούς λόγους. Διακρίνουμε τις παρακάτω επιμέρους κατηγορίες:

- Επιστημονικός τουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Τεχνικός τουρισμός

- Τουρισμός εκθέσεων
- Τουρισμός σεμιναρίων κτλ.

3. **Ο τουρισμός υγείας:** Αφορά όλα τα άτομα που μετακινούνται για λόγους θεραπείας, αναζωογόνησης, υγιεινής διαβίωσης κτλ. σε χωρικά οριοθετημένες και άρτια οργανωμένες εγκαταστάσεις. Παραθέτουμε τις παρακάτω κατηγορίες του τουρισμού υγείας:

- Τουρισμός ανάπαυσης
- Ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός
- Τουρισμός «υγιεινής και φυσικής διαβίωσης»
- Τουρισμός θαλασσοθεραπείας
- Τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες κτλ.: Ο τουρισμός αναπήρων πρόκειται για μια ειδική μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται ολοένα και περισσότερο.

Οι χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών, που επιθυμούν να αναπτύξουν αυτό το είδος τουρισμού, είναι η θέσπιση ορισμένων τεχνικών προδιαγραφών που θα πρέπει να τηρούν οι τουριστικές εγκαταστάσεις, όπως ράμπες, ανελκυστήρες, ειδικός εξοπλισμός στα δωμάτια και τους λοιπούς χώρους των καταλυμάτων κτλ.

Ωστόσο τα κίνητρα του ταξιδιού δεν αποτελούν τα μοναδικά κριτήρια για να ταξινομήσουμε τους διάφορους τύπους τουρισμού. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μπορούμε να επιχειρήσουμε διαφορετικές ταξινομήσεις του τουρισμού, βασιζόμενοι στην υιοθέτηση των ακόλουθων κριτηρίων:

✦ Σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο:

- Αεροπορικός τουρισμός
- Σιδηροδρομικός τουρισμός
- Ατμοπλοϊκός τουρισμός
- Αυτοκινητικός τουρισμός
- Ιπποτουρισμός
- Περιπατητικός τουρισμός
- Παραποτάμιος τουρισμός
- Ποδηλατικός τουρισμός κτλ.

✦ Σύμφωνα με τον προορισμό: Αυτή η κατηγορία οριοθετείται χωροχρονικά στον τόπο όπου παράγεται η συγκεκριμένη τουριστική δραστηριότητα. Διακρίνουμε τις παρακάτω υποκατηγορίες:

- Παραθαλάσσιος τουρισμός

- Παραλίμιιος τουρισμός
  - Ορεινός τουρισμός
  - Τουρισμός υπαίθρου
  - Τουρισμός πόλεων
  - Εσωτερικός ή ημεδαπός τουρισμός: αφορά τους κατοίκους μιας χώρας, οι μετακινήσεις των οποίων περιορίζονται εντός των φυσικών της ορίων.
  - Διεθνής ή αλλοδαπός τουρισμός: αφορά τα άτομα που διαμένουν σε μια χώρα και μετακινούνται σε μια άλλη, για ένα συγκεκριμένο και συνήθως περιορισμένης χρονικής διάρκειας διάστημα, προκειμένου να ικανοποιηθούν βαθύτερες ανάγκες και επιθυμίες τους.
- ▶ Σύμφωνα με το μέγεθος της ομάδας:
- Μαζικός τουρισμός: χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστική δραστηριότητας. Ο χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού οφείλεται στο τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού, καθώς και στον επιλεγμένο τόπο διακοπών. Μαζικός τουρισμός και χώρο-χρονικές συγκεντρώσεις ερμηνεύουν βασικά το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο.
  - Ατομικός τουρισμός: χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη και ατομική οργάνωση του ταξιδιού. Αντιτίθεται στον μαζικό τουρισμό και ερμηνεύεται από τον τύπο τουρισμού και το προφίλ του τόπου υποδοχής.
- Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ του μαζικού και ατομικού τουρισμού, δε θα πρέπει να επέλθει σύγχυση σχετικά με την οργάνωση του ταξιδιού, δηλαδή την παρέμβαση ενός **Tour-Operator**¹ (κατασκευαστής ταξιδιού) ή ενός γραφείου ταξιδιών ή την ανυπαρξία παρέμβασης από αυτούς. Δηλαδή μπορούμε να έχουμε έναν ατομικό «οργανωμένο τουρισμό» που σημαίνει ότι ο τουρίστας απευθύνεται σε ένα γραφείο ταξιδιών και ζητά την οργάνωση ενός ταξιδιού ή ενός «package tour»:
- ▶ Σύμφωνα με την διάρκεια:
- Τουρισμός παραμονής
  - Περαστικός τουρισμός

¹ Είναι μία εμπορική επιχείρηση η οποία μπορεί να έχει την νομική υπόσταση ενός γραφείου ταξιδιών, μίας οργάνωσης ή ενός εξουσιοδοτημένου μεταφορέα. Αποτελεί έναν «κατασκευαστή» τελικών τουριστικών προϊόντων, τα οποία προετοιμάζει πριν την έναρξη της ζήτησης.

- Τουρισμός weekend
- ✦ Σύμφωνα με το τουριστικό κατάλυμα:
  - Τουρισμός ξενοδοχείου
  - Τουρισμός πανδοχείου
  - Τουρισμός μπανγκαλόου και διαμερισμάτων
  - Τουρισμός κάμπινγκ
  - Τουρισμός δεύτερης κατοικίας
  - Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά (clubs)
  - Τουρισμός ενοικιαζόμενων δωματίων
  - Τουρισμός σε γιοτ ή κρουαζιερόπλοιο κτλ.
- ✦ Σύμφωνα με την ηλικία:
  - Τουρισμός νέων
  - Τουρισμός τρίτης ηλικίας
- ✦ Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό των διακοπών:
  - Τουρισμός πολυτελείας
  - Κοινωνικός τουρισμός κτλ.

1.5 ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάπτυξη του μαζικού οργανωμένου τουρισμού, με όλες τις συνέπειες που συνεπάγονται οι χωρο-χρονικές συγκεντρώσεις του, τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες προέλευσης των τουριστών, ήρθε σε αντίθεση με τα αρχέγονα και βαθύτερα κίνητρα των τουριστών. Η αμφισβήτηση του μοντέλου του μαζικού οργανωμένου τουρισμού επήλθε με την ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Εννοιολογικά, οι «ειδικές μορφές» τουρισμού προσδιορίζονται από τα επιμέρους ειδικά κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην τουριστική μετακίνηση, ενώ οι «εναλλακτικές μορφές», οι οποίες αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών, ερμηνεύονται από τα κίνητρα των ατόμων που σχετίζονται με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού (αυτονομία) και τον προσανατολισμό της τουριστικής κατανάλωσης σε περιβαλλοντικά προϊόντα.

Ουσιαστικά η ομάδα κινήτρων που προσδιορίζει τον τύπο του ταξιδιού και την καταναλωτική συμπεριφορά του τουρίστα καθορίζει και την επιλογή μίας ή περισσότερων ειδικών ή εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο συσχετισμός μεταξύ των τουριστικών προϊόντων του τόπου υποδοχής, καθώς και της τουριστικής οργάνωσης των ζωνών προέλευσης, της τμηματοποίησης της πελατείας και του προφίλ των τουριστών, αποδεικνύεται απαραίτητη όσον αφορά την ανάπτυξη και εμπορικοποίηση αυτών των μορφών.

Παραθέτουμε τις παρακάτω ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού:

- ✓ **Κοινωνικός τουρισμός**
- ✓ **Κοινωνικός τουρισμός επαγγελματιών ενώσεων**
- ✓ **Αγροτουρισμός:** Ο αγροτουρισμός δεν είναι παρά μια ήπια μορφή τουρισμού και ανάπτυξης της υπαίθρου. Είναι ουσιαστικά μία αναπτυξιακή διαδικασία, μία μορφή τουρισμού που δεν επεμβαίνει στο περιβάλλον, δεν το αλλοιώνει. Φέρνει τον κάτοικο της πόλης στο περιβάλλον του χωριού, της αγροτικής ζωής. Δε δημιουργεί υποδομές και υπηρεσίες ειδικά γι' αυτόν, με τη μορφή του μαζικού τουρισμού. Δεν χρησιμοποιεί μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, εμπορικά κέντρα, κέντρα διασκέδασης και όλα όσα είναι συνυφασμένα με τα μεγάλα τουριστικά ρεύματα, που κάθε χρόνο

κατακλύζουν τα μεγάλα θέρετρα του κόσμου και τα οποία δεν επικεντρώνονται στην επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό, την κουλτούρα, τα ήθη και την νοοτροπία των κατοίκων.

Στον αγροτουρισμό, ο τουρίστας είναι επισκέπτης, φίλος, θαυμαστής του τόπου. Ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τη φύση, την καλλιέργεια της γης, κτλ.

Οι αγροτουρίστες είναι άνθρωποι που αναζητούν ξεκούραση, χαλάρωση σ' ένα ήρεμο περιβάλλον. Επιζητούν επαφή με τη φύση, προκειμένου να γνωρίσουν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες. Θέλουν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, την καθαρότητα του τοπίου, τα παραδοσιακά σπιτικά εδέσματα.

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού σε οποιαδήποτε αγροτική περιοχή προϋποθέτει τη δημιουργία της κατάλληλης εκείνης υποδομής και ανωδομής που θα επιτρέψει την ανάπτυξη των σχετικών δραστηριοτήτων, όπως εσωτερική διαμόρφωση και εξοπλισμός δωματίων που προορίζονται για ενοικίαση, διάνοιξη δρόμων ή βελτίωση του ήδη υπάρχοντος οδικού δικτύου, αξιοποίηση των τουριστικών φυσικών πόρων της περιοχής, κτλ.

✓ **Συμπλέγματα αγροτουρισμού σε σύγχρονους οικισμούς**

✓ **Τουρισμός στην ύπαιθρο**

✓ **Τουρισμός τρίτης ηλικίας:** Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η τρίτη ηλικία αποτελεί το συντηρητικότερο τμήμα του τουριστικού δυναμικού μιας χώρας. Τα συγκοινωνιακά μέσα που χρησιμοποιούνται είναι κατά κύριο λόγο το τρένο και, στη συνέχεια, το λεωφορείο και το αεροπλάνο. Οι προορισμοί είναι συνήθως στο εσωτερικό της χώρας ή σε χώρες κοντινές, που συνορεύουν με τη χώρα της μόνιμης διαμονής τους. Για τον τουρισμό τρίτης ηλικίας δεν απαιτείται ειδική υποδομή και ανωδομή από τις χώρες που επιθυμούν να τον αναπτύξουν.

✓ **Αθλητικός τουρισμός:** Ο αθλητικός τουρισμός έχει σαν κίνητρο την άσκηση ενός αθλήματος, π.χ. τένις, γκολφ, κτλ. Κατά τη διάρκεια των διακοπών σε αυτή τη μορφή τουρισμού, ο πιο σημαντικός παράγοντας είναι η άθληση, αλλά, παράλληλα, θα πρέπει να υπάρχει και η δυνατότητα για εκδρομές και περιηγήσεις. Έτσι, θα πρέπει οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να δημιουργήσουν και αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως γήπεδα τένις, μπάσκετ και βόλεϊ, πισίνες, γυμναστήρια, κτλ.

✓ **Περιηγητικός τουρισμός**

✓ **Θαλάσσιος τουρισμός:** Ο θαλάσσιος τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στο θαλάσσιο χώρο μιας χώρας και

αποτελεί μια από τις πιο σύγχρονες μορφές τουρισμού. Οι τουρίστες που συμμετέχουν σε αυτή τη μορφή τουρισμού είναι κυρίως υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Η Ελλάδα με τα 15.000 χλμ. των ακτών, τα κατοικημένα νησιά και τις βραχονησίδες της, τις προστατευμένες θαλάσσιες περιοχές, το ήπιο κλίμα, τα υψηλά ποσοστά ηλιοφάνειας και το εναλλασσόμενο τοπίο της, έχει ένα σαφές και αναμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα στο θαλάσσιο τουρισμό, στον οποίο περιλαμβάνονται οι κρουαζιέρες, που αποτελούν αξιόλογη συναλλαγματοφόρα πηγή.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού είναι η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής, που περιλαμβάνει την κατασκευή σύγχρονων και άρτια εξοπλισμένων μαρίνων για τον λιμενισμό, τον ανεφοδιασμό και γενικά την εξυπηρέτηση των σκαφών αναψυχής, των επιβατών και των πληρωμάτων τους.

✓ **Οικολογικός τουρισμός:** Ο οικολογικός τουρισμός αποτελεί αναμφίβολα την εξισορρόπηση μιας χώρας στο μαζικό τουρισμό, και τα προβλήματά του, γι' αυτό και η ανάπτυξή του, για την οποία δεν χρησιμοποιούνται βαριές κατασκευές, κρίνεται επιτακτική. Τόσο οι τουρίστες όσο και το τουριστικό κύκλωμα υποδοχής, σέβονται τη φύση.

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού εντάσσεται η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των εθνικών δρυμών, των βιοτόπων, κτλ.

✓ **Τουρισμός υγείας:** Τα άτομα που μετέχουν σε αυτό το είδος τουρισμού, έχουν σαν κίνητρό τους τη διατήρηση της υγείας τους, τη θεραπεία και ανάρρωσή τους από διάφορες ασθένειες.

Ο τουρισμός υγείας αποτελείται αποκλειστικά από άτομα δεύτερης και τρίτης ηλικίας. Η μορφή αυτή τουρισμού απαιτεί ειδικές εγκαταστάσεις λουτρο-θαλασσοθεραπείας, καταλύματα με εστιατόρια, χώρους ψυχαγωγίας και άθλησης και ειδικές ιατρικές και φυσικοθεραπευτικές υπηρεσίες.

✓ **Ιαματικός τουρισμός:** Είναι κομμάτι του τουρισμού υγείας, μια που με τη χρήση του ιαματικού νερού αποσκοπεί στην ίαση διαφόρων παθήσεων και στην αναζωογόνηση του ανθρώπινου οργανισμού.

✓ **Πολιτιστικός τουρισμός**

✓ **Εκπαιδευτικός τουρισμός**

✓ **Θρησκευτικός τουρισμός:** Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που αφορά μια κατηγορία ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς

τόπους είτε για λόγους λατρείας είτε για να συμμετάσχουν σε κάποιες θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές είτε για να πάνε κάποιο τόπο που είχαν κάνει, κτλ.

Η διάρκεια αυτής της μορφής τουρισμού είναι μικρής διάρκειας (1-3 ημέρες). Επίσης, τα τουριστικά πακέτα για θρησκευτικό τουρισμό είναι φθηνότερα από εκείνα των άλλων μορφών τουρισμού, ενώ τα οικονομικά οφέλη για τους θρησκευτικούς τόπους και κατ' επέκταση για τις οικονομίες των χωρών στις οποίες βρίσκονται, είναι σημαντικά.

Η Ελλάδα, λόγω του πλούτου των βυζαντινών της μνημείων, αποτελεί ιδανικό προορισμό για χιλιάδες προσκυνητές. Μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και τέχνης αιώνων, αμέτρητες εκκλησίες και μοναστήρια, μαρτυρούν την πλούσια θρησκευτική κληρονομιά της χώρας.

✓ **Συνεδριακός τουρισμός:** Στο συνεδριακό τουρισμό υπάγονται κάθε είδους οργανωμένες εκδηλώσεις, όπως για παράδειγμα τα συνέδρια. Είναι, περιορισμένης χρονικής διάρκειας, δύο έως τέσσερις ημέρες. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών είναι η δημιουργία κατάλληλης υποδομής και ανωδομής, δηλαδή η κατασκευή σύγχρονων συνεδριακών κέντρων μεγάλης χωρητικότητας, άρτια τεχνολογικά εξοπλισμένων και με βοηθητικούς χώρους, όπως αναψυκτήρια, πάρκινγκ, εστιατόρια, ιατρεία, κτλ

✓ **Εκθεσιακός τουρισμός**

✓ **Τουρισμός κινήτρων**

✓ **Επαγγελματικός τουρισμός**

✓ **Ορεινός τουρισμός**

✓ **Χειμερινός τουρισμός:** Ο τουρισμός χειμερινών σπορ καλύπτει το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα. Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τουρισμό, συνδέονται με χειμερινά σπορ.

Η ανάπτυξη του τουρισμού χειμερινών σπορ προϋποθέτει τη δημιουργία άρτια οργανωμένων χιονοδρομικών κέντρων, πίστες πάγου για αγωνιστικά έλκηθρα, πίστες σκι, πίστες σκι για παιδιά/ αρχάριους/ ερασιτέχνες, τουριστικά καταλύματα όλων των κατηγοριών, συγκοινωνιακή σύνδεση των τόπων χειμερινών σπορ με μεγάλα αστικά κέντρα.

✓ **Γυμνιστικός τουρισμός**

✓ **Χρονομεριστική μίσθωση**

✓ **Τουρισμός περιπέτειας**

- ✓ Τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά (clubs)
- ✓ Τουρισμός σε θεματικά πάρκα

1.6 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Μ.Μ.Ε.

Ιδιαίτερο σημαντικό δεδομένο του τελευταίου τέταρτου του αιώνα μας αποτελεί η ραγδαία και συνεχώς διογκούμενη επέκταση των ηλεκτρονικών ιδίως Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), τα οποία πλέον αποτελούν τον κινητήριο μοχλό της δημοσιότητας και της επικοινωνίας σε παγκόσμια κλίμακα.

Στον χώρο του τουρισμού η ηλεκτρονική τεχνολογία των σύγχρονων Μ.Μ.Ε. είναι αυτή που δίνει την δυνατότητα στον μέσο καταναλωτή, διεθνώς, να έχει «ζωντανή» εικόνα των τουριστικών δεδομένων στην οθόνη του σπιτιού του. Η τηλεόραση, το βίντεο, το ραδιόφωνο και εσχάτως το Internet προσφέρουν απεριόριστες δυνατότητες στον σύγχρονο τουρίστα-καταναλωτή, κάτι αδιανόητο για τον τουριστικό χώρο πριν λίγα μόλις χρόνια.

Επιπρόσθετα, οι δημοσιογραφικές τουριστικές ενώσεις σε κάθε χώρα από τα μέσα της δεκαετίας του '60 έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις περαιτέρω ενημέρωσης στον τουριστικό τομέα, ώστε ο τουρίστας-καταναλωτής σε σχέση με όλα τα άλλα προϊόντα ή υπηρεσίες να έχει δύο βασικές διαφορές:

✚ Την αγορά του τουριστικού «πακέτου» πολλούς μήνες πριν από την κατανάλωσή του (συντά έξι, οχτώ ή και δέκα μήνες), με αποτέλεσμα την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα.

✚ Την αγορά του τουριστικού πακέτου χωρίς τη δυνατότητα να δει κάποιος το προϊόν, να το ψηλαφίσει ή να το ελέγξει, όπως γίνεται με όλα, π.χ. τα βιομηχανικά προϊόντα, κάτι που μέσω των Μ.Μ.Ε. σήμερα -έστω και με έμμεσο τρόπο- είναι εφικτό.

Υπό την έννοια αυτή ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα της τουριστικής δημοσιογραφίας απασχολεί σήμερα την επιστήμη, την κοινωνιολογία και την ψυχολογία του τουρισμού, καθώς και το σύγχρονο Μάρκετινγκ τουρισμού, όπως και τους συναφείς κλάδους.

1.7 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στα 1998 – τριάντα έξι χρόνια μετά τη Διάσκεψη της Ρώμης και μόλις δεκαοχτώ μετά την υπογραφή της «Διακήρυξης της Μανύλας» – ο διεθνής τουρισμός κυριαρχείται από μια σειρά δεδομένων, που παραθέτουμε συνοπτικά στη συνέχεια:

- Θεωρείται ουσιώδης δραστηριότητα για τη ζωή των λαών και έχει επιπτώσεις στο οικονομικό, κοινωνικό, μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο μιας χώρας, ενώ σχετίζεται άμεσα και με τις διεθνείς σχέσεις.
- Γίνεται προσπάθεια για επέκταση του χρόνου πληρωμένων διακοπών από τις τέσσερις εβδομάδες στις έξι (που ήδη ισχύει για ορισμένες χώρες, π.χ. Σουηδία, Γαλλία), ενώ συγχρόνως οδεύουμε ολοταχώς στην 7^η και 8^η εβδομάδα, γεγονός που αποδεικνύει το μέγεθος της ανάγκης του σύγχρονου ατόμου για περισσότερη αναψυχή.
- Επιχειρείται μέσα από τις δραστηριότητες του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (World Tourism Organization) η εξασφάλιση της διεθνούς συνεργασίας στο χώρο του τουρισμού, ώστε να διασφαλιστεί η χωρίς διακρίσεις πρόσβαση για όλους τους κατοίκους του κόσμου στις διακοπές.
- Καταβάλλεται προσπάθεια για την εξάλειψη των περιορισμών στην τουριστική διακίνηση στο εξωτερικό (που υπάρχει ακόμα σε σημαντικό αριθμό χωρών) και για την επέκταση του εσωτερικού τουρισμού σε όλες ανεξαιρέτως τις χώρες.
- Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διαπίστωση ότι ο μέσος πολίτης πρέπει να αντιληφθεί πως ο τουρισμός δεν είναι αποκλειστικά οικονομική δραστηριότητα, αλλά δικαίωμα, ευκαιρία γνώσης και προσέγγισης του περιβάλλοντος, παράγοντας διεθνούς αλληλεγγύης και ειρήνης, τρόπος χρησιμοποίησης του ελεύθερου χρόνου και κοινωνική παροχή που συμβάλλει στη βιολογική και ψυχολογική ισορροπία.
- Παράλληλα με τα άλλα αποσκοπεί στη δημιουργία νέων απασχολήσεων για τους άνεργους που κατακλύζουν τον βιομηχανικά αναπτυγμένο κόσμο και προσφέρει τη δυνατότητα ενθάρρυνσης των «δύσκολων» κοινωνικών κατηγοριών (π.χ. νεολαία, μαθητές, φοιτητές, πρόσφυγες, άνεργοι, εκπρόσωποι τρίτης ηλικίας) για έναν καινούργιο τρόπο άμβλυνσης των επιβαρύνσεων που δέχονται μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο.

- Τέλος επιδιώκεται η κατανόηση των εθνικών κυβερνήσεων όλων των χωρών, ώστε σε οποιαδήποτε μακροπρόθεσμη ανάλυση της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης της ανθρωπότητας να παίρνονται σοβαρά υπόψη οι εθνικές και διεθνείς τουριστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Όλα τα παραπάνω για τον διεθνή τουρισμό δεν αποτελούν απλά ευχολόγια, αλλά έχουν γίνει (ή γίνονται) πράξη από διάφορες χώρες που έχουν ενστερνιστεί το πνεύμα των βασικών αρχών της Παγκόσμιας Οργάνωσης Τουρισμού. Οι μεταβολές που συντελούνται αυτή τη στιγμή, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο στο θέμα του τουρισμού, δεν έχουν προηγούμενο στη μακρόχρονη ιστορία του διαμέσου των αιώνων. Μια ιστορία, βέβαια, αρκετά στατική και ελιτίστικη, που στις μέρες μας όμως αλλάζει χαρακτήρα και γίνεται ολοένα και πιο δημοκρατική (δηλαδή πιο προσιτή) σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής στρωμάτωσης, και ειδικά σήμερα μετά την πτώση των καθεστώτων των χωρών του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού».

2^ο Κεφάλαιο

2.1 Ο τουρισμός ως οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πεδίο διερεύνησης

2.2 Οικονομικές επιδράσεις

2.3 Οι κοινωνικές επιδράσεις

2.4 Πολιτιστικές επιδράσεις

2.5 Περιβαλλοντικές επιδράσεις

2.6 Απειλές για τον τουρισμό

2.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Ο τουρισμός στη σημερινή του μορφή καλύπτει ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, οι οποίες ανάγονται στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό πεδίο επιστημονικής ανάλυσης. Αυτό δεν πιστοποιεί και την πολυεπιστημονική και διεπιστημονική ανάλυση στην οποία προσφεύγει ο τουρισμός για την ερμηνεία του στην εποχή μας.

Σε ό,τι αφορά το *οικονομικό* πεδίο διερεύνησης του σύγχρονου τουρισμού, αυτό δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση, μιας και η όλη διεργασία έχει καθαρά οικονομικό περιεχόμενο για τα κράτη και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, αφού το τελικό αποτέλεσμα της είναι κυρίως οικονομικό. Σ' αυτό το οικονομικό άλλωστε επίπεδο εντοπίζεται και ο κύριος όγκος της ενασχόλησης της επιστήμης του τουρισμού, σ' αυτό δίνεται η έμφαση της ερευνητικής προσπάθειας στον τουρισμό και, τέλος, σ' αυτό το επίπεδο αναφέρεται η πλειονότητα των επιστημονικών συγγραμμάτων που έχουν γραφεί για τον τουρισμό.

Σε ό,τι σχετίζεται με το *κοινωνικό* πεδίο διερεύνησης του σύγχρονου τουρισμού, αυτό έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής ενασχόλησης εδώ και τριάντα περίπου χρόνια σε διεθνή κλίμακα, δίνοντας το στίγμα της πέραν της οικονομικής ανάλυσης του τουρισμού μέσω των Κοινωνικών Επιστημών. Ανάλυση η οποία δεν υπολείπεται σε σημασία της οικονομικής, καθότι δίνει το πλαίσιο της όλης ανθρωπιστικής διάστασης του σημερινού τουρισμού.

Αναφορικά με το *πολιτιστικό* πεδίο διερεύνησης, εδώ και λίγα χρόνια, με βάση την ανάπτυξη του τουρισμού σε παγκόσμια κλίμακα, το θέμα του πολιτισμού συνδέθηκε άρρηκτα με τον τουρισμό και τις διεργασίες του, αποκτώντας ιδιαίτερη σημασία για το μέλλον του χώρου, καθώς η εμπορευματοποίηση του θέματος σε μεγάλο βαθμό απ' όλους εκείνους τους παράγοντες, οι οποίοι προωθούν και πωλούν το τουριστικό προϊόν (τουριστικές επιχειρήσεις, κλαδικές οργανώσεις του χώρου, ιθύνοντες κρατικών οργανισμών), επιβάλλει αυτήν την ενασχόληση.

Τέλος, σε ό,τι αφορά το *περιβαλλοντικό* πεδίο διερεύνησης του τουρισμού, αυτό αναφέρεται στην ολοένα και εντεινόμενη επιστημονική και πρακτική αναζήτηση των επιπτώσεων που επιφέρει ο τουρισμός στο περιβάλλον. Κάτι το οποίο

έχει τη δική του κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική δυναμική και αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο η ανάλυση των θεμάτων που άπτονται του περιβάλλοντος, έχει αποκτήσει τέτοιας έκτασης σημασία.

2.2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

2.2.1 Η ΕΙΣΡΟΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Τα χρήματα που δαπανούν οι άνθρωποι για να αγοράσουν τουριστικά προϊόντα, και όχι μόνο για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους, αποτελούν συναλλαγματικά έσοδα για τους προορισμούς που επισκέπτονται, κατ' επέκταση και για τις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τους.

Η πραγματοποίηση μιας δαπάνης εκ μέρους των ανθρώπων για την αγορά μεμονωμένων ή συνδυασμένων τουριστικών υπηρεσιών πριν την τουριστική τους μετακίνηση ή κατά τη διάρκειά της για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών στους τόπους της πρόσκαιρης διαμονής τους κτλ., δεν περιορίζεται μόνο σε αυτές τις συναλλαγματικές πράξεις, αλλά η ροή τους συνεχίζεται μέσα σε ένα ευρύτερο οικονομικό κύκλωμα. Συγκεκριμένα, μέσα σε μία καθορισμένη χρονική περίοδο ξοδεύονται και εισπράττονται χρηματικά ποσά μεταξύ των συναλλασσόμενων στην τουριστική αγορά, δηλαδή των πωλητών τουριστικών προϊόντων από τη μια πλευρά και των αγοραστών τους από την άλλη, με αποτέλεσμα να προκύπτουν για τους πρώτους τουριστικά έσοδα, για τους δεύτερους τουριστικές δαπάνες.

Έχοντας σαν δεδομένο ότι ο τουρισμός προκαλεί την ανάπτυξη παραγωγικής δραστηριότητας και παράλληλα καταναλωτικής συμπεριφοράς, μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί ότι στην έννοια της τουριστικής κατανάλωσης ή χρήσης περιλαμβάνονται όλες οι δαπάνες που έγιναν από έναν τουρίστα κατά τη διαδικασία ικανοποίησης των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών του.

Οι πολιτικές εξουσίες των χωρών υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών βραχυχρόνια επιδιώκουν να διατηρήσουν ή να αυξήσουν τα αποθέματα του τουριστικού συναλλάγματος, μακροχρόνια όμως επιδιώκουν τη διαρθρωτική βελτίωση του τουριστικού ισοζυγίου πληρωμών και κυρίως σε ό,τι αφορά στο ποσοστό του τουριστικού συναλλάγματος που εξάγεται, σε σχέση με αυτό που εισάγεται σε μια ορισμένη χρονική περίοδο.

Καθοριστικό για τη βελτίωση του τουριστικού ισοζυγίου πληρωμών είναι η ανάπτυξη ή μεγέθυνση του τουρισμού, έτσι ώστε να μπορούν να υπάρχουν καλύτερα

αποτελέσματα με λιγότερη φθορά του τουριστικού κεφαλαίου και μικρότερη εξάρτηση από το πλέγμα του τουριστικού κόστους που συνεχώς αυξάνει. Βέβαια αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μακροχρόνια. Εκείνο όμως που μπορεί να επιτευχθεί βραχυχρόνια είναι να συμβάλλει αποφασιστικά στην αισθητή βελτίωση του τουριστικού ισοζυγίου πληρωμών, είναι δηλαδή η λήψη μέτρων για τον περιορισμό των διαρροών τουριστικού συναλλάγματος. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα για τον περιορισμό στο ελάχιστο δυνατό του ύψους του τουριστικού συναλλάγματος που δαπανάται στο εξωτερικό για τουριστικούς λόγους. Επίσης, θα πρέπει να υποκατασταθούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που εισάγονται από το εξωτερικό για να ικανοποιήσουν ειδικές ανάγκες ή επιθυμίες τουριστών, με παρόμοια προϊόντα που θα παράγονται στις χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τους.

2.2.2 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ (Α.Ε.Π.)

Η σημασία των τουριστικών δαπανών στην οικονομική απόδοση μιας χώρας μπορεί να αποτιμηθεί μεταξύ άλλων και μέσα από τη διαμόρφωση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος της.

Οι πληρωμές που γίνονται σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών από τα άτομα που την επισκέπτονται για τουριστικούς λόγους καταγράφονται σαν τουριστικό συνάλλαγμα. Το ποσό του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος που διοχετεύεται από τις δαπάνες που πραγματοποιούν σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών οι επισκέπτες της, συνίσταται από το εισόδημα αυτό μείον τα κόστη που συνεπάγεται η παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας σε αυτούς και όχι μόνο.

Τα καθαρά κέρδη από τον τουρισμό δε δείχνουν με απόλυτη ακρίβεια τις καθαρές επιδράσεις του τουρισμού, ακόμη και με τη στενή οικονομική έννοιά τους. Οι ντόπιοι πόροι και κεφάλαια είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας ή/και τομείς της οικονομίας αν δεν χρησιμοποιούνται στον τουρισμό. Τα κόστη αυτά θα έπρεπε να αφαιρεθούν ώστε να αναδειχθούν οι καθαρές επιδράσεις του τουρισμού στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν. Αμφίβολα δεν είναι και τόσο εύκολο να επιτευχθεί αυτό. Παρόλα αυτά όμως η συμβολή του τουρισμού στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π. αποτελεί χωρίς άλλο ένα χρήσιμο μέτρο για

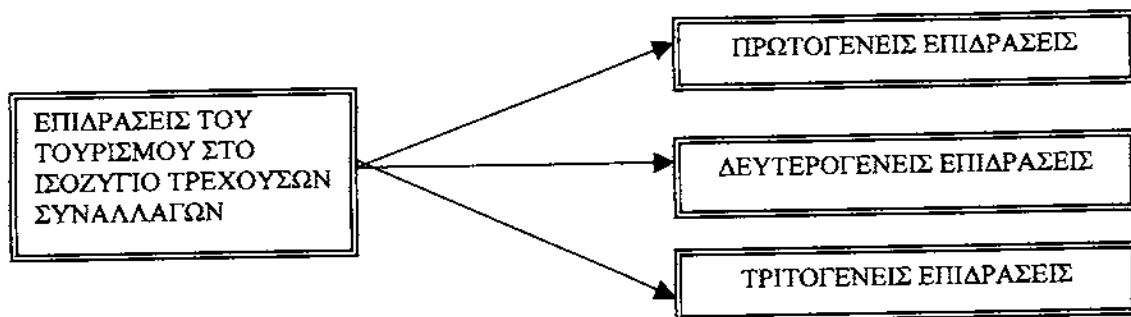
την αξιολόγηση της οικονομικής σημασίας του τουρισμού. Επίσης, είναι δυνατόν να συγκρίνει κανείς τα έσοδα από τον τουρισμό και τις εξαγωγές, καθώς και τις ποσοστιαίες αναλογίες τους στη διαμόρφωση του Α.Ε.Π.

2.2.3 ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Οι περισσότερες χώρες στον κόσμο αντιμετωπίζουν σήμερα σοβαρά προβλήματα εξαιτίας του ελλείμματος που παρουσιάζουν τα ισοζύγια των τρεχουσών τους συναλλαγών.

Οι επιδράσεις του τουρισμού στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μπορούν να διακριθούν σε αυτές που προκαλούνται σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών από τους μόνιμους κατοίκους της, καθώς και από τους ξένους επισκέπτες της και σε αυτές που προκαλούνται από το διεθνή παθητικό τουρισμό, δηλαδή από τις τουριστικές δραστηριότητες μόνιμων κατοίκων μιας χώρας, που όμως πραγματοποιούνται εκτός των ορίων της επικράτειάς της, δηλαδή εκτός της χώρας που κατοικούν μόνιμα. Η διάκριση αυτή βοηθά στο να γνωρίζει κανείς τις τουριστικές δραστηριότητες ξένων υπηκόων που επισκέπτονται μια χώρα, ώστε να εκτιμήσει το ρόλο που διαδραματίζουν τα συναλλαγματικά κέρδη από τον τουρισμό στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Οι επιδράσεις του τουρισμού στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες (βλ. διάγραμμα 2.1) και συγκεκριμένα σε πρωτογενείς, δευτερογενείς και τριτογενείς. Οι πρωτογενείς είναι άμεσες, μπορούν να μετρηθούν γρήγορα και εύκολα. Αντίθετα, οι δευτερογενείς επειδή είναι περισσότερο σύνθετες και δύσκολο να μετρηθούν, έχουν παραλειφθεί από τις εκτιμήσεις των περισσότερων ισοζυγίων τρεχουσών συναλλαγών.

Διάγραμμα 2.1: Οι επιδράσεις του τουρισμού στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Οι εισροές συναλλάγματος, που αποτελούν προϊόν της παροχής υπηρεσιών σε ξένους τουρίστες για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους, δεν συνιστούν πρωτογενείς ή δευτερογενείς επιδράσεις. Εισροές συναλλάγματος που δεν προκλήθηκαν από άμεσες τουριστικές δαπάνες χαρακτηρίζονται σαν τριτογενείς επιδράσεις, περιλαμβάνουν δε εισαγόμενα προϊόντα, όπως για παράδειγμα είδη ρουχισμού και αποσκευές ταξιδιού, που αγοράστηκαν από κατοίκους στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για να ταξιδέψουν σε κάποιον επιθυμητό τουριστικό προορισμό, καθώς επίσης και επενδυτικές ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν από την ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας. Εξάλλου, η ύπαρξη τουριστικής δραστηριότητας μπορεί να παρακινήσει επιχειρήσεις που βρίσκονται σε χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών να εξάγουν τα προϊόντα τους σε διάφορες χώρες και κυρίως σε αυτές από τις οποίες προέρχονται οι τουρίστες που τις επισκέπτονται.

2.2.4 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

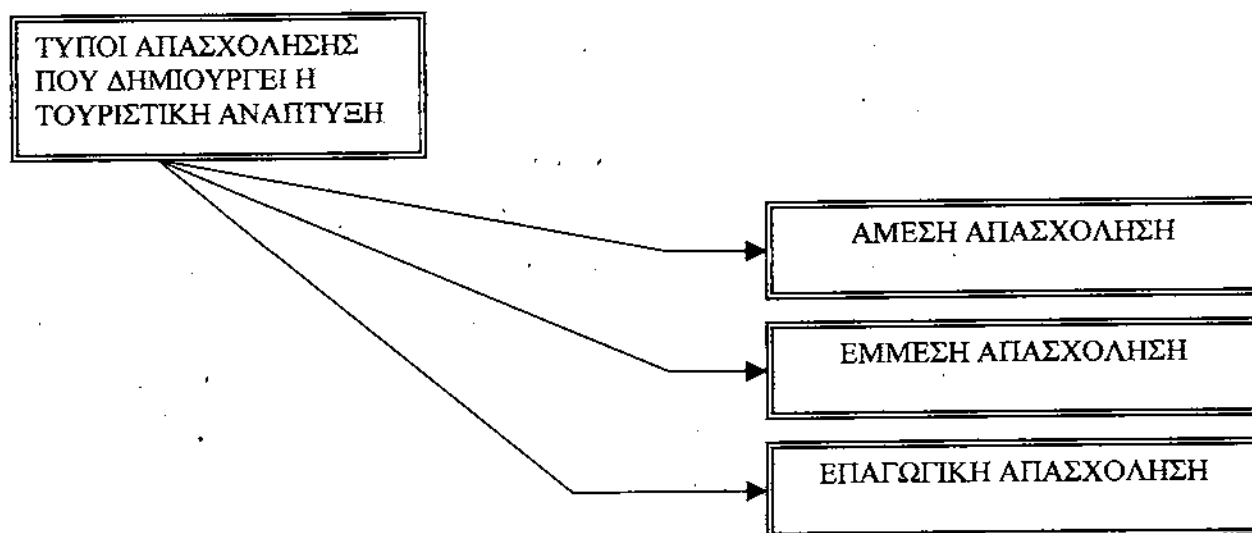
Η ανάπτυξη του τουρισμού είναι μεταξύ άλλων στενά συνυφασμένη και με τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης σε διάφορους υποκλάδους οικονομικής δραστηριότητας της τουριστικής οικονομίας, αλλά και σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα στη γεωργία, στη βιομηχανία, στο εμπόριο κτλ.

Από την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας δημιουργούνται τρεις τύποι απασχόλησης:

(α) *Άμεση απασχόληση*: αυτή προκύπτει από τις δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες σε παραγωγικές μονάδες της τουριστικής βιομηχανίας.

(β) *Έμμεση απασχόληση*: αυτή προκύπτει από δραστηριότητες της τουριστικής προσφοράς, αλλά δεν προκαλείται άμεσα από δαπάνες που πραγματοποιούν οι τουρίστες.

(γ) *Επαγωγική απασχόληση*: αυτή είναι η επιπλέον απασχόληση που προκύπτει από τις επιδράσεις του πολλαπλασιαστή του τουριστικού εισοδήματος, καθώς οι ντόπιοι κάτοικοι ξοδεύουν ξανά τα επιπλέον χρήματα που κέρδισαν.

Διάγραμμα 2.2: Οι τύποι απασχόλησης που δημιουργεί η τουριστική ανάπτυξη.

Γενικά, για την απασχόληση στον τουρισμό υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις, που επιτρέπουν να γίνουν μερικές διαφωτιστικές παρατηρήσεις και συγκεκριμένα οι εξής:

1. Η απασχόληση και οι επιδράσεις του εισοδήματος συνδέονται στενά μεταξύ τους, όχι όμως απόλυτα. Η άμεση απασχόληση και το εισόδημα μπορούν εύκολα να διακριθούν από την έμμεση απασχόληση και το εισόδημα. Υπάρχει μία ανάλογη σχέση μεταξύ εισοδήματος, που δημιουργείται από τον τουρισμό, και της απασχόλησης, αλλά δεν είναι απαραίτητο να δημιουργούνται ταυτόχρονα.
2. Οι επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση επηρεάζονται από τον τύπο της τουριστικής δραστηριότητας. Μερικές μορφές τουρισμού είναι περισσότερο «έντασης εργασίας» και άλλες πάλι λιγότερο. Αυτό ισχύει

ιδιαίτερα για την ξενοδοχία, η οποία απορροφά ένα σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού των τουριστικών προορισμών.

3. Οι επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση επηρεάζονται από τους τύπους των δεξιοτήτων που είναι διαθέσιμες επιτοπίως. Ο τουρισμός χρειάζεται βασικά μεγάλους αριθμούς εργαζομένων με ελάχιστα προσόντα. Επίσης, δημιουργεί ένα μικρό σχετικά αριθμό θέσεων απασχόλησης σε διοικητικό ή επαγγελματικό επίπεδο, οι οποίες συχνά συμπληρώνονται από διοικητικά και επαγγελματικά στελέχη που προέρχονται από άλλους επιτόπιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας ή από άτομα που μετακαλούνται προς το σκοπό αυτό από άλλες περιοχές της χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών και όχι μόνο.
4. Οι επιδράσεις του τουρισμού στην απασχόληση συχνά συγκαλύπτονται. Με το να δημιουργεί θέσεις απασχόλησης ο τουρισμός, ενδέχεται να προσελκύσει εργατικό δυναμικό από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης, ενδέχεται να προσελκύσει διάφορα άλλα άτομα που δεν συγκαταλέγονται στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, όπως για παράδειγμα συνταξιούχους, νοικοκυρές, φοιτητές κτλ. Το γεγονός αυτό δυσκολεύει να εκτιμηθεί η πραγματική επίδραση του τουρισμού στην απασχόληση.
5. Η απασχόληση στον τουρισμό είναι, κατά ένα μεγάλο μέρος, εποχιακή και συμβάλλει σε διακυμάνσεις της ανεργίας σε μια χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών. Η εποχιακή απασχόληση μπορεί να προσελκύσει πλήρως απασχολούμενο εργατικό δυναμικό, γεγονός το οποίο θα αποθαρρύνει μη τουριστικές επιχειρήσεις και δραστηριότητες να εγκατασταθούν σε τουριστικές περιοχές.

Κατόπιν όσων παρατέθηκαν πιο πάνω μπορεί ανεπιφύλακτα να υποστηριχτεί ότι ο τουρισμός συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, πλήρους και μερικής απασχόλησης, όχι μόνο στο στενό πλαίσιο της οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσει, αλλά και σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που επηρεάζονται θετικά από την τουριστική ανάπτυξη. Παρόλα αυτά θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι η έρευνα μέχρι σήμερα απέτυχε στο μεγαλύτερο μέρος της να καθορίσει τον αριθμό θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν από τον τουρισμό, τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας που προσφέρουν ευκαιρίες απασχόλησης και σε μικρότερη έκταση τις αναλογίες

μεταξύ εσόδων που απορρέουν από την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων και των θέσεων απασχόλησης που πρέπει να δημιουργούνται στον τουρισμό.

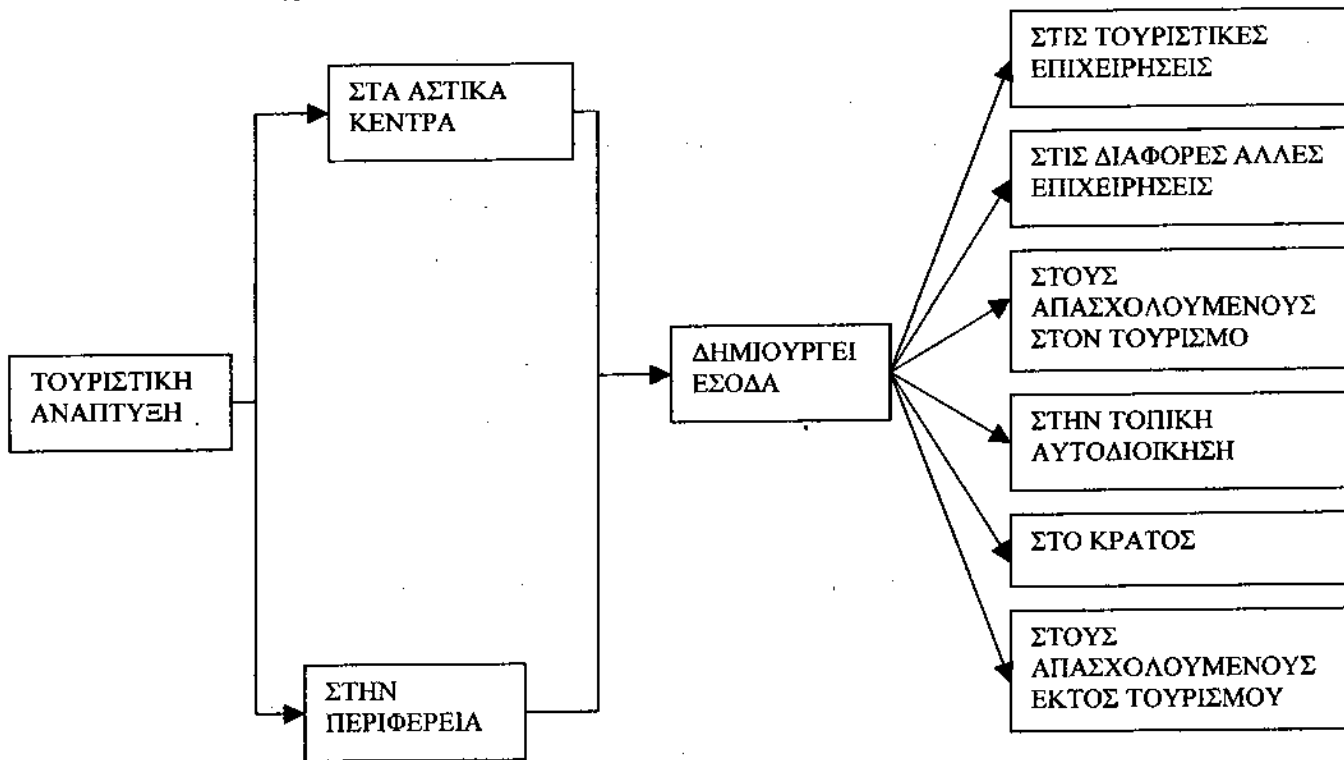
2.2.5 Η ΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια δεν είναι τόσο εύκολη όσο, ενδεχόμενα, φαίνεται από πρώτη όψη κι αυτό γιατί απαραίτητη προϋπόθεση, για να μπορέσει να επιτευχθεί αυτή, είναι η δημιουργία έργων τουριστικής υποδομής με κρατική χρηματοδότηση, η δημιουργία έργων τουριστικής αναδομής με την ανάπτυξη επενδυτικής δραστηριότητας εκ μέρους της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, καθώς επίσης η εκπαίδευση τουριστικών στελεχών και η κατάλληλη κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού σε τουριστικά επαγγέλματα για την παροχή της ζητούμενης ποσότητας και ποιοτικής στάθμης τουριστικών υπηρεσιών. Και ακόμα, το τουριστικό προϊόν που παράγεται και προσφέρεται για κατανάλωση ή χρήση, να είναι αυτό που ξένοι και ντόπιοι τουρίστες ζητούν να αγοράσουν για να ικανοποιήσουν τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες. Πάνω απ' όλα όμως, η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια προϋποθέτει τη χάραξη και εφαρμογή μιας ρεαλιστικής περιφερειακής πολιτικής εκ μέρους των πολιτικών εξουσιών των διάφορων χωρών στο πλαίσιο πάντα της υλοποίησης του γενικού προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια αναγκαστικά επιφέρει αλλαγές στις οικονομικές δομές της. Αυτές με τη σειρά τους επιφέρουν αλλαγές και στη χρήση της γης. Ο τουρισμός όπου αναπτύσσεται, συμβάλλει μεταξύ άλλων στην αύξηση των τιμών της γης και εξαιτίας αυτού στην αύξηση των αγοραπωλησιών της, καθώς επίσης στην κατάτμησή της. Όλη αυτή η κατάσταση προκαλεί την εμφάνιση πληθωριστικών πιέσεων, των οποίων τα πρώτα θύματα είναι οι νεότεροι κάτοικοί τους, που προσπαθούν να ορθοποδήσουν επαγγελματικά και να νοικοκυρευτούν, αγοράζοντας γη και σπίτια. Παράλληλα, όμως, η περιφέρεια αρχίζει βαθμιαία να γίνεται λιγότερο αυτάρκης και περισσότερο εξαρτημένη από διεθνείς οικονομικές συνθήκες.

2.2.6 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια χώρα είναι φυσικό να δημιουργεί έσοδα για ένα τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της, που με οποιοδήποτε τρόπο απασχολείται σε τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς επίσης για ένα άλλο τμήμα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της, το οποίο ναι μεν δεν απασχολείται σε τουριστικές επιχειρήσεις, πλην όμως αυτές στις οποίες απασχολείται οφείλουν την επιβίωσή τους, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, στον τουρισμό (βλ. διάγραμμα 2.3), όπως για παράδειγμα οι επιχειρήσεις μεταφορών, τροφίμων και ποτών, διασκέδασης, αναψυχής κτλ.

Διάγραμμα 2.3: Η δημιουργία εσόδων από την τουριστική ανάπτυξη στα αστικά κέντρα και την περιφέρεια και ποιοι τα εισπράττουν.

Ο τουρισμός, όπως ήδη ειπώθηκε, δημιουργεί άμεσα ή έμμεσα εισοδήματα στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των αστικών κέντρων και της περιφέρειας. Ειδικότερα, η δημιουργία εισοδήματος στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της

περιφέρειας συμβάλλει μεταξύ άλλων αποφασιστικά και στην εξομάλυνση του προσωπικού του εισοδήματος, ιδιαίτερα δε όταν η περιφέρεια έχει χαμηλό δείκτη οικονομικής δραστηριότητας και χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα.

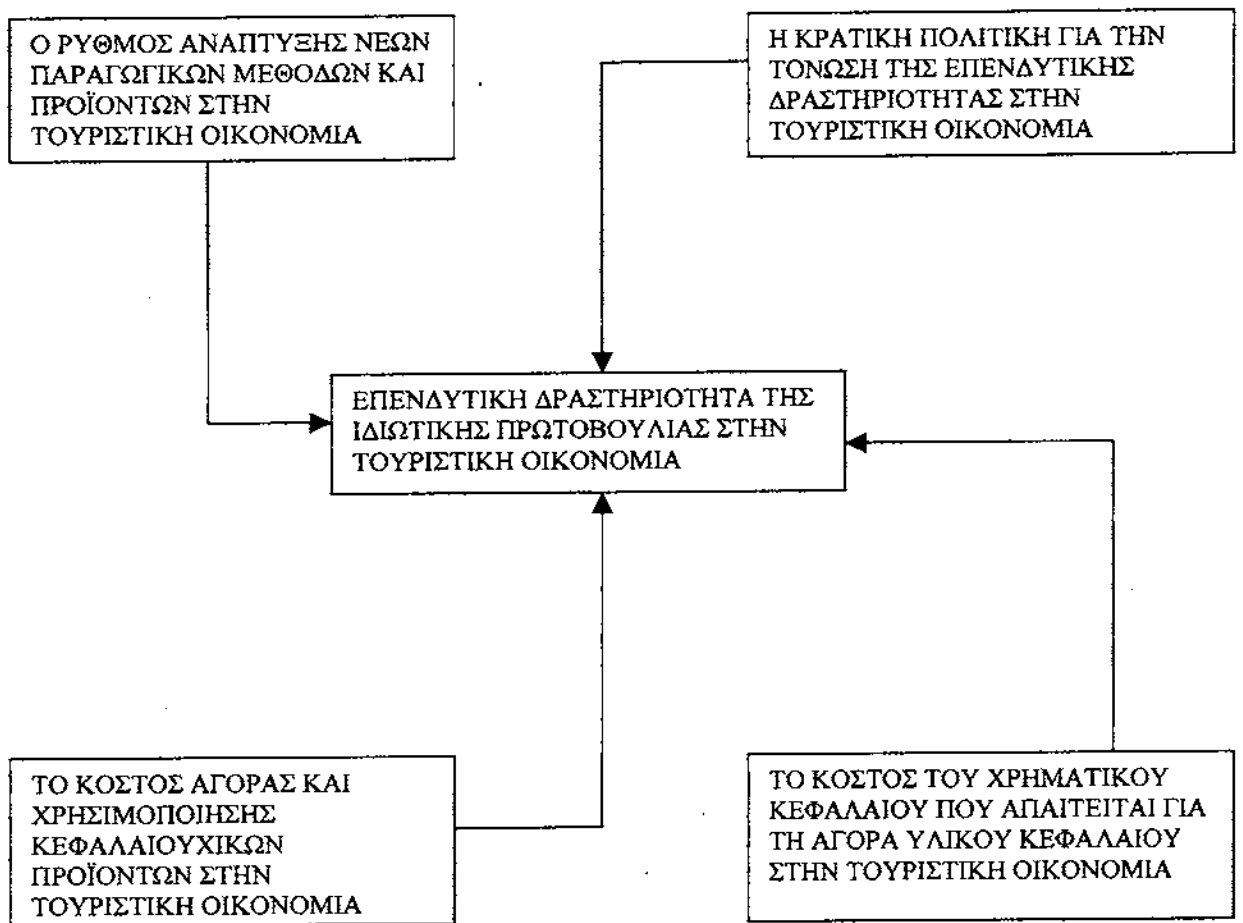
Πρέπει να σημειωθεί ότι από τα χρήματα που εισρέουν στα αστικά κέντρα και την περιφέρεια από τον τουρισμό, ένα μέρος τους μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να κυκλοφορεί και επανακυκλοφορεί μέσα σε αυτήν και να δημιουργεί πρόσθετο εισόδημα για τους κατοίκους της, αλλά και έσοδα για την τοπική αυτοδιοίκηση και το κράτος.

2.2.7 Η ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Η ανάπτυξη του τουρισμού γενικά, προϋποθέτει την πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων κεφαλαίου, τόσο εκ μέρους του δημοσίου όσο και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Οι μεν δημόσιες επενδύσεις είναι απαραίτητες για την εκτέλεση έργων τουριστικής υποδομής, οι δε επενδύσεις της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την εκτέλεση έργων τουριστικής αναδομής.

Η τουριστική επένδυση αποτελεί το δεύτερο σημαντικότερο στοιχείο της συνολικής τουριστικής δαπάνης μετά την τουριστική κατανάλωση ή χρήση. Όπως προαναφέρθηκε, τουριστική επένδυση είναι μόνο η δημιουργία τουριστικού κεφαλαίου, δηλαδή κτιριακών εγκαταστάσεων τουριστικών επιχειρήσεων, εξοπλισμοί ξενοδοχείων, κτλ. Όταν αυξάνει το τουριστικό κεφάλαιο, αυξάνει και η παραγωγική ικανότητα της τουριστικής οικονομίας και αντίστροφα. Με άλλα λόγια, όταν μειώνεται το απόθεμα κεφαλαίου, μειώνεται και η παραγωγική ικανότητα της τουριστικής οικονομίας για την παραγωγή τουριστικών προϊόντων.

Ύστερα απ' όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω, μπορεί να ειπωθεί ότι ο τουρισμός χωρίς επενδύσεις δεν μπορεί να υπάρξει.

Διάγραμμα 2.4: Οι κυριότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την επενδυτική δραστηριότητα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στην τουριστική οικονομία.

Σε ό,τι αφορά στο ύψος της ιδιωτικής επένδυσης, θα πρέπει να ειπωθεί ότι αυτό εξαρτάται βασικά από τα κέρδη που προσδοκούν οι επενδυτές να πραγματοποιήσουν, καθώς επίσης από ορισμένους παράγοντες, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι τέσσερις (βλ. διάγραμμα 2.4) και συγκεκριμένα οι εξής: (α) ο ρυθμός ανάπτυξης νέων παραγωγικών μεθόδων των προϊόντων στην τουριστική οικονομία, (β) το κόστος αγοράς και χρησιμοποίησης κεφαλαιουχικών προϊόντων στην τουριστική οικονομία, (γ) το κόστος του χρηματικού κεφαλαίου που απαιτείται για την αγορά υλικού κεφαλαίου στην τουριστική οικονομία και (δ) η κρατική πολιτική για την τόνωση της επενδυτικής δραστηριότητας στην τουριστική οικονομία.

2.2.8 ΟΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΦΕΡΕΙ Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια χώρα είναι πολύ πιθανό να συνοδεύεται και από διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία τους. Για τη φύση όμως τέτοιου είδους αλλαγών σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι και πολλά πράγματα γνωστά. Ενδεχομένως να οφείλεται αυτό στο γεγονός ότι ο τουρισμός και πολλοί άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας δεν ασκούν μεταξύ τους αρνητικές αλληλεπιδράσεις σε ό,τι αφορά στην επέκταση της παραγωγικής τους δραστηριότητας. Παρόλα αυτά όμως θα πρέπει να θεωρείται σαν δεδομένο ότι η εκβιομηχάνιση αποτελεί ένα αναγκαίο συστατικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού μιας χώρας και ότι ο τουρισμός μπορεί, κάτω από προϋποθέσεις, να συμβάλλει αποφασιστικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Ο τουρισμός αυξάνει τον ανταγωνισμό για την απόκτηση γης, γεγονός το οποίο έχει σαν συνέπεια να ανεβάζει τις τιμές της γης και να ενθαρρύνει τις πωλήσεις της, καθώς επίσης να συμβάλλει στον κατακερματισμό της αγροτικής ιδιοκτησίας. Έτσι, λοιπόν, η γη πουλιέται σε μικρότερα αγροτεμάχια και σε υψηλότερες τιμές, γεγονός το οποίο συμβάλλει στην αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία. Τα μεγαλύτερα θύματα του πληθωρισμού αυτού είναι, όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι νεαρότερης ηλικίας κάτοικοι της υπαίθρου, που προσπαθούν να αγοράσουν γη για καλλιέργεια και ανέγερση σπιτιών. Ταυτόχρονα, όμως, η περιφέρεια χάνει βαθμιαία την οικονομική της αυτάρκεια, με αποτέλεσμα να αυξάνει αντίστοιχα η εξάρτησή της από οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Υπάρχουν καταγραμμένες περιπτώσεις όπου η ανάπτυξη του τουρισμού έχει αποδεδειγμένα συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού της υπαίθρου, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις και στην επιστροφή πολλών από αυτούς που για κάποιους λόγους την είχαν κάποτε εγκαταλείψει. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια μπορεί να οδηγήσει και σε μια αύξηση του εισοδήματος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της και κατ' επέκταση στη βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου.

2.3 ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Οι κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού θα πρέπει να αναλυθούν σε σχέση με τις κοινωνικές μεταβολές και όχι σε σχέση με την κοινωνική εξέλιξη, καθώς οι πρώτες αφορούν κυρίως το σύνολο των αλλαγών που επιτελούνται σε μια κοινωνία κατά το διάστημα μιας μεγάλης χρονικής περιόδου, ενώ η δεύτερη αφορά τις αλλαγές που παρατηρούνται και διαπιστώνονται σε μικρότερες χρονικές περιόδους.

2.3.1 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΑΦΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΑ ΜΕ ΤΟΝ «ΝΤΟΠΙΟ»

Σε ένα πλαίσιο όπου οι κοινωνικές μεταβολές επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τίθεται ένα ερώτημα σχετικά με τις κοινωνικές επιδράσεις του τουρισμού στον τόπο υποδοχής: «ο τουρισμός προκαλεί θετικές μεταβολές στον τοπικό πληθυσμό ή είναι δημιουργός αρνητικών επιπτώσεων;»

Η τουριστική δραστηριότητα συχνά ταυτίζεται με την μετακίνηση των ατόμων από τη μία χώρα στην άλλη, κατά τη διάρκεια της οποίας επιτελείται και διευκολύνεται, λόγω της παραμονής, η επαφή δυο διαφορετικών πολιτισμών, εκείνου της χώρας υποδοχής με τον πολιτισμό των χωρών προέλευσης των τουριστών, οι οποίες εντάσσονται στην ομάδα των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών.

Η διαδικασία της επαφής των τουριστών με τον τοπικό πληθυσμό εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την ένταση αλλά και τα αποτελέσματα της επαφής σε τοπικό επίπεδο. Στο παρακάτω διάγραμμα αναφέρονται οι παράγοντες επιρροής της επαφής του τουρίστα με τον ντόπιο.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επαφή του τουρίστα με τον ντόπιο

Η ζώνη υποδοχής

- Το μέγεθος της ζώνης υποδοχής
- Ο βαθμός ανάπτυξης
- Ο τύπος της κουλτούρας
- Οι τύποι των τουριστικών καταλυμάτων

Οι χώρες προέλευσης

- Ο τύπος της επαφής
- Ο τύπος της κουλτούρας
- Το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης
- Οι τύποι εμπορικοποίησης του τουριστικού προϊόντος

Οι πολιτιστικές επιδράσεις

- Η πολιτιστική αναγέννηση
- Η επίδειξη και πολιτιστική υποβάθμιση
- Η εμπορικοποίηση της κουλτούρας
- Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

Η συνάντηση του τουρίστα με τον ντόπιο

- Οι συνθήκες της συνάντησης
- Οι συνέπειες της συνάντησης:
  - ✓ Οι συγκρούσεις
  - ✓ Η ξενοφοβία
  - ✓ Η νεοαποικιοκρατία
  - ✓ Η δουλοπρέπεια

Η συνάντηση του τουρίστα με τον ντόπιο οριοθετείται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία είναι τα εξής:

- Ο χαρακτήρας της συνάντησης είναι προσωρινός.
- Η συνάντηση είναι χωρικά καθορισμένη.
- Οι σχέσεις που διαμορφώνονται είναι άνισες.
- Οι διαμορφούμενες σχέσεις θεωρούνται εμπορευματικές.

Η συντομία η οποία χαρακτηρίζει τη συνάντηση του τουρίστα με τον ντόπιο μπορεί να είναι απόρροια αφενός μεν του τύπου των διακοπών (από μερικές ημέρες έως μερικές εβδομάδες), αφετέρου δε μιας σειράς εμποδίων που θέτει ο τόπος υποδοχής, η νοοτροπία του τουρίστα κτλ.

Ο τουρίστας, ελλείπει ασφαλείας κατά τη διάρκεια του πρώτου ταξιδιού, έχει ανάγκη από μεταγενέστερες ευκαιρίες για να καλύψει τον επιφανειακό χαρακτήρα των πρώτων συναντήσεων. Αντίθετα, ο ντόπιος, κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου πραγματοποιεί πολλές συναντήσεις, οι οποίες είναι συνήθως σύντομες και επιφανειακές και ως εκ τούτου διακατέχονται από συναίσθημα στέρησης.

Η συντομία της παραμονής των διεθνών τουριστών εντός της χώρας υποδοχής, η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη διάρθρωση των οργανωμένων ταξιδιών και στη χρονική διάρκεια των διακοπών μετ' αποδοχών, δημιουργεί προβλήματα διαθεσιμότητας του τουρίστα και κατ' επέκταση του τρόπου εμπορικοποίησης των κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων της χώρας.

Η συντομία της παραμονής καθώς και η μη διαθεσιμότητα των τουριστών να εμβαθύνουν τη συνάντηση με τους ντόπιους απεικονίζονται αρκετά καλά σε μια απάντηση που συνηθίζουν να δίνουν οι τουρίστες όταν ερωτώνται για το συγκεκριμένο θέμα στον τόπο υποδοχής: «Ναι, αλλά δεν πρέπει οι διακοπές να διαταραχθούν» .

Ωστόσο ο τουρίστας, παρά την οικονομική του ανωτερότητα, δεν αισθάνεται αρκετά άνετα στον τόπο υποδοχής, γεγονός που οδηγεί συχνά στην εκμετάλλευσή του από τον ντόπιο. Οι μη κερδοσκοπικές σχέσεις, όπως η φιλοξενία, οι ανθρώπινες επαφές κτλ., οι οποίες χαρακτήριζαν αρχικά τους κατοίκους του τόπου υποδοχής, παραχώρησαν σταδιακά τη θέση τους σε κερδοσκοπικές σχέσεις, παράλληλα με την άφιξη του μαζικού τουρισμού.

Οι σκηνοθετημένες συνθήκες βάσει των οποίων διαμορφώνεται η συνάντηση εμποδίζουν τη σύναψη αληθινών σχέσεων μεταξύ του ντόπιου και του τουρίστα και

ελαττώνουν τη σημασία του τουρισμού ως φαινομένου που συμβάλλει στις πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των λαών.

2.3.2 ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Ο τουρισμός ως σύγχρονο πολύπλοκο και πολυσύνθετο κοινωνικό φαινόμενο επιδρά στα μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνίας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στα πλαίσια των κοινωνικών αλλαγών που επιφέρει. Τόσο τα άτομα όσο και οι κοινωνικοί θεσμοί επηρεάζονται σοβαρά από την τουριστική διεργασία, σε τρόπο ώστε η όλη τουριστική παρέμβαση να εμπίπτει στο χώρο ανάλυσης της τουριστικής κοινωνιολογίας.

Σε ότι αφορά τα άτομα, τους ανθρώπους μιας κοινωνίας, ο τουρισμός διακατέχεται από το όλο πλέγμα κοινωνικής ανισότητας που ούτως ή άλλως επικρατεί σε μια οποιαδήποτε κοινωνία. Το σύστημα κοινωνικής ανισότητας που προκαθορίζεται από την ύπαρξη κοινωνικών ομάδων – στρωμάτων πέραν των επαγγελματικών, εισοδηματικών, μορφωτικών δεδομένων αφορούν άμεσα και τους όρους διαβίωσης και τις δυνατότητες ψυχαγωγίας και αναψυχής.

Σε αυτήν ακριβώς την ψυχαγωγία και αναψυχή εντάσσεται ο τουρισμός και οι διακοπές και με βάση τα δεδομένα της «κοινωνικής στρωμάτωσης» αναλύονται οι υπάρχουσες δυνατότητες όχι για την άσκηση του τουρισμού. Για το λόγο αυτό υπάρχουν κάποιοι οργανισμοί μαζικής μετακίνησης τουριστών οι οποίοι «δημιουργούν» τουριστικά πακέτα με βάση την κοινωνική στρωμάτωση και προσιτά σε κάθε οικονομικό βαλάντιο.

Σημαντικές επιδράσεις του τουρισμού παρατηρούνται ακόμα στα πλαίσια της κοινωνιολογίας τουρισμού σε σχέση με το θέμα της κοινωνικοποίησης, που αφορά άμεσα τη γέννηση του κοινωνικού ανθρώπου και παράλληλα συνδέεται έμμεσα με την όλη ανάπτυξη της τουριστικής διεργασίας.

Γεγονός πάντως είναι, ότι το σύγχρονο άτομο δεν αποτελεί μόνο ένα μέλος μιας ορισμένης κοινωνίας, αλλά και μια ξεχωριστή προσωπικότητα - που με βάση την κοινωνικοποίηση -, λειτουργώντας μέσα σε θεσμούς σαν τον τουρισμό, έχει τη δυνατότητα επιλογής και διαμόρφωσης πιστεύω, θέλω και αξιών τις οποίες δεν θα

μπορούσε να προσεγγίσει χωρίς τη χρησιμοποίηση της τουριστικής μετακίνησης ως μέσο.

Μια ακόμα επίδραση του τουρισμού η οποία αφορά στην τουριστική κοινωνιολογία είναι αυτή που αναφέρεται στην έννοια και ταυτόχρονα τον θεσμό της οικογένειας, έναν από τους κυριότερους κοινωνικούς θεσμούς κάθε ανθρώπινης και όχι μόνο συμβίωσης, μιας και είναι η βασικότερη κοινωνικό – οικονομική μονάδα.

Οι μέχρι σήμερα έρευνες στο γνωστικό πεδίο της καταναλωτικής συμπεριφοράς συντείνουν στη διαπίστωση, ότι οι κύριες και οικονομικές μεγάλες αγοραστικές επιλογές - κατά τεκμήριο και οι αγοραστικές επιλογές σχετικά με την τουριστική - ανήκουν ακόμα στον άνδρα, ενώ στη γυναίκα επιφυλάσσεται ο ρόλος της κάλυψης αγοραστικών επιλογών καθημερινής ανάγκης.

Επιδράσεις όμως εξαιτίας του τουρισμού δέχονται σε μεγάλο βαθμό ή μικρότερο βαθμό και όλοι οι θεσμοί της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής των ατόμων μιας κοινωνίας, όπως:

- Η εκπαίδευση, που παρατηρούνται σημαντικότερες διαφοροποιήσεις στις περιοχές τουριστικής ανάπτυξης με έμφαση στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.
- Η εκκλησία, όπου παρατηρούνται στοιχεία απομάκρυνσης και σχεδόν αποξένωσης τουλάχιστον κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου.
- Ο γάμος, όπου παρατηρούνται φαινόμενα αφενός μεν μιας εγγενούς αδυναμίας σύναψης γάμων ανάμεσα στα μέλη της τοπικής κοινωνίας και αφετέρου η σημαντική για την ντόπια κοινωνία σύναψη γάμων μεταξύ αλλοεθνών νεαρής ηλικίας.
- Τα στερεότυπα, όπου παραλλάσσει ο χαρακτήρας των υπαρχόντων κοινωνικών στερεοτύπων λόγω της επικοινωνιακής συνάφειας και των προσμειξεων.
- Η καταναλωτική συμπεριφορά, οποία αλλάζει δεδομένα και αγνοώντας τα τοπικά ήθη και έθιμα προσανατολίζεται σε επιλογές που επικρατούν στην αναπτυγμένη κοινωνία.
- Η εργασία, η οποία διαφοροποιείται ουσιαδώς καθώς τα αγροτικά και βιοτεχνικά επαγγέλματα υποχωρούν και οι ντόπιοι εργαζόμενοι κατευθύνονται στα περί τον τουρισμό και την οικοδομήν επαγγέλματα.

Συμπερασματικά, οι επιδράσεις του τουρισμού στους ανθρώπους, στην οικογένεια και στην κοινωνία είναι σημαντικές, όχι μόνο για τον κλάδο της κοινωνιολογίας του τουρισμού που τις μελετά με στόχο την ερμηνεία τους, αλλά

κυρίως για τις τοπικές κοινωνίες που οδηγούνται από την υπανάπτυξη στην τουριστική ανάπτυξη.

2.3.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Ο τουρισμός και η τουριστική διεργασία στο σύνολό της, επιδρούν ως καταλύτης σε μια τοπική κοινωνία που οδεύει στην ανάπτυξη έχοντας ταυτόχρονα θετικές αλλά και αρνητικές επιδράσεις για τους ντόπιους. Η «ανάμειξη» ντόπιων – τουριστών δημιουργεί νέα κοινωνικά δεδομένα, νέες κοινωνικές νόρμες και νέους κοινωνικούς συσχετισμούς, φαινόμενα τα οποία συχνά οδηγούν σε σημαντικές κοινωνικές «παρεκκλίσεις» με κυριότερες τις ακόλουθες:

- *Την εγκληματικότητα:* η γενεσιουργός αιτία του φαινομένου ανάγεται στην πληθυσμιακή συσσώρευση που επέρχεται ιδίως κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου (συχνά τριπλασιάζεται ως και δεκαπλασιάζεται ο πληθυσμός μιας περιοχής) και συνεπικουρείται από την αδυναμία των δυνάμεων δημόσιας τάξης, οι οποίες συνήθως δεν επαρκούν για την κάλυψη των νέων πληθυσμιακών αναγκών. Αυξάνονται οι κλοπές, οι ληστείες, οι βιασμοί τουριστριών, ακόμη και οι δολοφονίες σε τέτοιο βαθμό ώστε πλησιάζουν τα αστικά πρότυπα ή τα αντίστοιχα των βιομηχανικών περιοχών.
- *Τον τζόγο:* ο οποίος ανθεί και αποτελεί μέρος της όλης τουριστικής ατραξιόν μιας περιοχής, που σε λίγα χρόνια πέρασε από την υπανάπτυξη στην τουριστική ανάπτυξη και ο οποίος δημιουργεί διαφοροποιήσεις στην υπάρχουσα κοινωνική συνοχή. Ειδικότερα στον τουρισμό η επικρατούσα μορφή τζόγου είναι αυτή που αναφέρεται στις επιχειρήσεις «καζίνο» το οποίο χωρίς αμφιβολία αναδεικνύεται ως μια σοβαρή συναλλαγματική δραστηριότητα του τουρισμού και των εθνικών οικονομιών. Ταυτόχρονα όμως δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στις μικρές τοπικές κοινωνίες, καθώς χάνονται περιουσίες από τους κατοίκους (παρά τις όποιες απαγορεύσεις), ανακατανέμεται το εισόδημα, δημιουργούνται νέες τάξεις κτλ. Περισσότερο σημαντική όμως από τις κοινωνικές αυτές επιπτώσεις είναι αυτή που αναφέρεται στην αναζήτηση του εύκολου κέρδους από τη νεολαία, η οποία

αποπροσανατολίζεται και «παίζει» στα καζίνο τους κόπους κάθε εργασιακής προσπάθειας.

- *Την πορνεία:* η οποία ως γενικό κοινωνικό χαρακτηριστικό έχει σε όλες τις εθνικές και τοπικές κοινωνίες τη δική της δυναμική, δημιουργεί όμως νέα δεδομένα στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης, διότι:

- ως φαινόμενο εμφανίζεται με αυξημένη συχνότητα σε μεγάλο βαθμό κύριων τουριστικών προορισμών του πλανήτη,

- μια ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση της πορνείας παρατηρείται στις νέες και μαστιζόμενες οικονομικά χώρες,

- το εμφανισθέν φαινόμενο του «σεξουαλικού τουρισμού» σε μια σειρά υπανάπτυκτων οικονομικά χωρών (λ.χ. Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη, Βραζιλία, Κούβα κλπ.), που έχει δυστυχώς εξελιχθεί σε «εμπορική επιχείρηση». Το κυριότερο πρόβλημα της πορνείας στον τουρισμό σήμερα αφορά όχι απλώς τον λεγόμενο «σεξο-τουρισμό», αλλά τον «παιδικό σεξο-τουρισμό», ο οποίος έχει προσλάβει ενδημικές διαστάσεις στην ασιατική και αμερικανική ήπειρο (ιδίως Κεντρική και Νότια Αμερική)

- Ένα ακόμη θέμα που άπτεται της πορνείας και σχετίζεται με τον τουρισμό είναι αυτό της επέκτασης του *AIDS* σε μια σειρά τουριστικών περιοχών, πολλές εκ των οποίων δοκιμάστηκαν σκληρά οικονομικά εξαιτίας του και κάποιες από αυτές καταστράφηκαν τουριστικά σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, ενώ είναι λίγες οι περιπτώσεις που το θέμα αποτέλεσε αφορμή για «εμπορικό πόλεμο».

Οι παραπάνω επιπτώσεις του τουρισμού στην όλη ηθική συμπεριφορά των ατόμων είναι προφανές ότι, πέρα από το επιστημονικό ενδιαφέρον που έχουν για τη κοινωνιολογία του τουρισμού και τις έρευνές της, έχουν ιδιαίτερα μεγάλη κοινωνιολογική σημασία για τις περιοχές που μέσω του τουρισμού έφθασαν στην τουριστική ανάπτυξη.

2.3.4 ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

Ένα ακόμη θέμα που ενδιαφέρει τον σύγχρονο τουρισμό και παρουσιάζει σημαντικό κοινωνιολογικό ενδιαφέρον είναι αυτό που άπτεται του ζητήματος της

δημόσιας υγείας στον τουρισμό. Θέμα που σχετίζεται άμεσα με την πληθυσμιακή συσσώρευση που συντελείται στις τουριστικές περιοχές και αναφέρεται κυρίως στα ακόλουθα:

- Στην ασφάλεια και υγιεινή των χώρων τουριστικής υποδομής: με έμφαση στους κοινόχρηστους χώρους (π.χ. αεροδρόμια, λιμάνια, ξενοδοχεία, αρχαιολογικοί χώροι κλπ.), που χρησιμοποιούν οι τουρίστες και λόγω των λοιμωδών και μεταδοτικών ασθενειών - ιδίως του AIDS – απαιτούν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων.
- Στην ασφάλεια και υγιεινή των χώρων εστίασης: με έμφαση στη κουζίνα και στο εστιατόριο, όπου συνωστίζονται οι τουρίστες και εγκυμονούνται πολλοί κίνδυνοι και συχνά οι εθνικές νομοθεσίες είτε πάσχουν είτε οι σχετικοί έλεγχοι ατονούν με έκθεση των πελατών σε προφανείς κινδύνους για την υγεία τους.
- Στην ασφάλεια και υγιεινή των χώρων παραμονής: όπου οι τουρίστες πλέον έχουν γίνει γνώστες της αμερικανικής εργονομικής προστασίας (π.χ. όχι μυτερές επιφάνειες, όχι γωνίες στα δωμάτια αλλά κυρτές επιφάνειες, όχι μοκέτες αλλά πλάκες που δεν συγκρατούν μύκητες κλπ.) και μέσω των μεγάλων διεθνών τουριστικών οργανισμών διακίνησης των τουριστών τα απαιτούν.
- Στην ασφάλεια των τουριστών λόγω της πορνείας και των κινδύνων που αυτή συνεπάγεται.

2.4 ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Το γεγονός ότι τουρίστες και ντόπιοι με διαφορετικές κουλτούρες συναντιούνται στη ζώνη υποδοχής έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των πολιτιστικών αξιών.

Σύμφωνα με τον A.Sessa εκτιμάται ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην ακόλουθη διπλή πολιτιστική σχέση:

- I. Η άμεση συνεχής σχέση, η οποία δημιουργείται μεταξύ του ντόπιου και του τουρίστα και συμβάλλει στην αμοιβαία ανταλλαγή πολιτιστικών αξιών.
- II. Η έμμεση σχέση, η οποία δημιουργείται αρχικά κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του ταξιδιού και εκβαθύνεται στη συνέχεια.

2.4.1 Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Ο τουρισμός συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με πολλούς τρόπους. Έτσι, πολλά αρχαιολογικά μνημεία, μοναστήρια, εκκλησίες, παραδοσιακοί οικισμοί κτλ., με μεγάλη αξία για τους τοπικούς πληθυσμούς, σώθηκαν χάρη στη σπουδαιότητα του τουριστικού φαινομένου.

2.4.2 Η ΕΠΙΔΕΙΞΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΗ

Ο τουρισμός επιδρά σημαντικά στη συμπεριφορά των νέων και εισάγει το στοιχείο του μιμητισμού, το οποίο προέρχεται από την οικονομική ανωτερότητα των τουριστών, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί την εξασθένηση του τοπικού πολιτισμικού μοντέλου.

Η συμμετοχή των νέων σε φαινόμενα επίδειξης που προκαλεί η άφιξη των τουριστών είναι μεγάλη, ενώ στη συνέχεια, όταν αντιληφθούν τις αδυναμίες του τουρίστα, επιδιώκουν την εκμετάλλευσή του. Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμιστεί

ότι ο ρόλος του τουρισμού αποδεικνύεται συχνά μικρός μπροστά στη δύναμη που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

2.4.3 Η ΕΜΠΟΡΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Το παρελθόν και η διανοητική και πολιτιστική περιέργεια του τουρίστα για το περιβάλλον της χώρας υποδοχής οδήγησαν στην εμπορικοποίηση της κουλτούρας. Επομένως είναι εύλογο να ειπωθεί ότι ο τουρισμός αναδιάρθρωσε τη λαϊκή τέχνη, δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός ειδών κατασκευάζεται μόνο για τους τουρίστες. Το αποτέλεσμα αυτής της αναπροσαρμογής ήταν η υιοθέτηση βιομηχανικών και όχι βιοτεχνικών μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής.

Η εμπορικοποίηση αυτή μπορεί να επεκταθεί επίσης στην παραδοσιακή μουσική και τους χορούς. Κατ' αυτό τον τρόπο, στους τόπους υποδοχής των τουριστών, μουσική και χοροί επιδιώκουν αποκλειστικά να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της αγοράς.

2.4.4 Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Εκτός των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων, που αποτελούν πόλους έλξης των διεθνών τουριστών, στο πλαίσιο των πολιτιστικών θησαυρών μπορούν να ενταχθούν επίσης η παραδοσιακή αρχιτεκτονική και η πολιτισμική μοναδικότητα του πληθυσμού της ζώνης υποδοχής. Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να επιτευχθεί στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης του τόπου υποδοχής.

2.4.5 ΟΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τέλος μεγάλης σημασίας - ανάμεσα σε όλες τις άλλες - είναι οι γλωσσολογικές επιδράσεις που επιφέρει ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός, παραλλάσσοντας τα δεδομένα της τοπικής κοινωνίας. Η εμφάνιση των πρώτων τουριστών που προμηγνύει την επερχόμενη ανάπτυξη, οδηγεί αναπόφευκτα στην αλλοίωση της γλώσσας της

τοπικής κοινωνίας – συχνά τοπική διάλεκτος – με προσμειξείς από ξένες γλώσσες, έτσι ώστε το τοπικό ιδίωμα εγκαταλείπεται από τις νέες γενιές και μέσα σε λίγα χρόνια εγκαταλείπεται και χάνεται.

Παράλληλα οι απασχολούμενοι με οποιαδήποτε ιδιότητα με το τουριστικό αντικείμενο και επάγγελμα, υποχρεούνται σχεδόν να προσφύγουν στις ξένες γλώσσες (γεγονός αναντίρρητα θετικό), σιγά σιγά, όμως ακόμα και στις κοινωνικές επαφές χρησιμοποιούνται ξενόγλωσσες λέξεις και όροι χάνοντας τη γλωσσολογική ταυτότητα που προϋπήρχε.

Το θέμα προσλαμβάνει και άλλες διαστάσεις ιδίως για τους νέους και νέες τουριστικών περιοχών, που ούτως ή άλλως χρησιμοποιούν ένα εξαιρετικά περιορισμένο λεξιλόγιο στη γλώσσα τους, και οι οποίοι δεχόμενοι γλωσσικά στοιχεία ξένα προς αυτούς, διαμορφώνουν μια νέα «τουριστική» θα την αποκαλούσαμε γλώσσα με αποκλειστικό σκοπό τη χρησιμοποίησή της στις σχέσεις με τους αλλοδαπούς τουρίστες.

Στα θετικά πάντως των γλωσσολογικών επιδράσεων εξαιτίας του τουρισμού, θα πρέπει να καταγραφεί η εμφανής πλέον προσπάθεια εκμάθησης ξένων γλωσσών που τους κάνει «πολίτες του κόσμου», ενώ τους δίνει τη δυνατότητα μελλοντικής ενασχόλησης με τα τουριστικά επαγγέλματα, ιδίως στο συνεχώς αναπτυσσόμενο κόσμο του πολιτιστικού τουρισμού.

2.5 ΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το περιβάλλον αντιπροσωπεύει τον κυριότερο ίσως παράγοντα για τον τουρισμό και η διατήρηση ενός «υγιούς περιβάλλοντος» αποτελεί σήμερα τη σημαντικότερη μεταβλητή για την τουριστική ανάπτυξη. Αντίθετα, η υποβάθμιση και η καταστροφή του περιβάλλοντος οδηγούν στην παρακμή της τουριστικής δραστηριότητας.

2.5.1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ (IMAGE) ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΩΣ ΧΩΡΑΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Η συνεχώς αυξανόμενη σημαντικότητα του περιβάλλοντος, ως κύριου συστατικού στοιχείου του τουριστικού προϊόντος, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό σήμερα τη διαμόρφωση της εικόνας (image) και την ανταγωνιστικότητα των χωρών υποδοχής των τουριστών.

Η μεταβλητή «περιβάλλον», σε συσχέτισμό με την εικόνα, την ανταγωνιστικότητα, τις επιθυμίες – επιλογές των δυνητικών τουριστών και τα δίκτυα διανομής – εμπορικοποίησης του τουριστικού προϊόντος, διαμορφώνει μια νέα δυναμική, η οποία επηρεάζει και διαφοροποιεί τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των τουριστών, ενώ ταυτόχρονα υπογραμμίζει την αναγκαιότητα της λήψης μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας.

Τα σημεία που αντιπροσωπεύουν μερικούς από τους κύριους παράγοντες υποβάθμισης του περιβάλλοντος, καθώς επίσης και μερικούς από τους βασικούς λόγους μείωσης της τιμής των οργανωμένων ταξιδιών με προορισμό την Ελλάδα είναι τα παρακάτω:

✓ **Φυσικό περιβάλλον:** Ωραίες τοποθεσίες έχουν μετατραπεί σε σκουπιδότοπους (εγκαταλειμμένα, σκουριασμένα αυτοκίνητα, λάστιχα, νάιλον σακούλες). Ιδίως η χρήση προϊόντων με πλαστική συσκευασία που έχει διάρκεια ζωής περί τα τετρακόσια χρόνια, καθώς επίσης η εκτεταμένη χρήση πλαστικών σακουλών ρυπαίνουν το περιβάλλον. Κατά μήκος του οδικού δικτύου οι ρίζες των δένδρων, οι

ρεματιές και τα ρυάκια έχουν μετατραπεί σε σημεία απόθεσης σκουπιδιών. Θόρυβος, σκόνη από κυκλοφορία και οικοδομική δραστηριότητα κτλ.

Επιπρόσθετα η καταστροφή των δασών από μεγάλες πυρκαγιές οι οποίες προκαλούνται συχνά από τη ρίψη αναμμένων τσιγάρων των επισκεπτών και κατ' επέκταση συντείνουν στην έντονη οικολογική ανισορροπία

✓ **Καθαριότητα παραλιών:** Δημόσιοι χώροι: τα ξενοδοχεία δεν ευθύνονται για την καθαριότητά τους. Συχνό φαινόμενο είναι οι απεριποίητες και βρώμικες παραλίες.

✓ **Νυχτερινή ζωή – θόρυβος:** Ο Έλληνας γλεντάει μέχρι αργά, αποτέλεσμα: θόρυβοι, φωνές, τραγούδια από νυχτερινά κέντρα (κλαμπ, μπουζούκια, μπαρ).

Ο πρόχειρος τρόπος κατασκευής και η πλημμυλής ηχομόνωση οξύνουν το πρόβλημα. Γεγονός είναι ότι όποιος θέλει ησυχία (απόλυτη ησυχία δεν υπάρχει) πρέπει να ταξιδέψει εκτός εποχής αιχμής και να βρει μικρό ερημικό ξενοδοχείο ή πανσιόν.

✓ **Νερό – Ηλεκτρικό:** Συχνές διακοπές τον Ιούλιο – Αύγουστο.

✓ **Τοπικές μεταφορές:** Η ελληνική νοοτροπία δεν ενοχλείται από τη μη τήρηση του ωραρίου. Το τοπικό λεωφορείο αναχωρεί όταν γεμίσει υπερβολικά και πέρα από κάθε επιτρεπτό όριο.

✓ **Προβλήματα μηνών εκτός περιόδου αιχμής:** Πολλές εγκαταστάσεις (άθλησης, αναψυχής) δεν λειτουργούν. Τουριστική υποδομή ελλιπής, καταστήματα έκλεισαν ή δεν έχουν ανοίξει.

2.5.2 ΟΙ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στη συνέχεια θα επιδιώξουμε να καταγράψουμε τις επιπτώσεις των σημαντικότερων μεταβλητών της τουριστικής δραστηριότητας.

2.5.2.1 Τουριστική μετακίνηση

Το μεγαλύτερο τμήμα του μαζικού τουρισμού μετακινείται σήμερα από τη χώρα προέλευσης στη ζώνη υποδοχής των τουριστών κάνοντας χρήση των αερομεταφορών.

Η αύξηση των αερομεταφορών στη ζώνη υποδοχής συνοδεύεται από ατμοσφαιρική και ακουστική ρύπανση, καταστροφή της χλωρίδας και της πανίδας, αλλοίωση του φυσικού τοπίου, διατάραξη των παραδοσιακών ρυθμών ζωής, κυρίως στις μικρές νησιωτικές οικονομίες κτλ.

Η μετακίνηση όμως των τουριστών εντός της χώρας υποδοχής διευκολύνεται κυρίως από το οδικό δίκτυο, το οποίο διακρίνεται στους ακόλουθους τύπους υποδομών:

- ♦ Τους μεγάλους οδικούς άξονες που διασχίζουν μια χώρα: Αυτοί αλλοιώνουν το φυσικό τοπίο, εμποδίζουν τα περάσματα των ζώων, καταστρέφουν την πανίδα ενώ ο θόρυβος των αυτοκινήτων προκαλεί την απομάκρυνση διαφόρων ειδών ζώων.

Επιπλέον οι εκατέρωθεν των οδικών αξόνων χώροι γίνονται τόποι απόθεσης σκουπιδιών. Κατά μήκος των οδικών αξόνων τοποθετούνται διαφημιστικά πανό, ο μεγάλος αριθμός και το μέγεθος των οποίων αλλοιώνει και υποβαθμίζει το περιβάλλον. Πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι η έντονη κυκλοφορία κατά τη διάρκεια αιχμής δημιουργεί μια πληθώρα κατασκευών κατά μήκος των μεγάλων οδικών αξόνων όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια, μπαρ, καφετέριες, σταθμοί βενζίνης, γκαράζ κτλ.

Η αλλαγή των μικροκλιμάτων που οφείλονται στην υπερβολική κίνηση των αυτοκινήτων κατά την περίοδο αιχμής επηρεάζει συχνά τη γεωργική παραγωγή.

- ♦ Το παράκτιο οδικό δίκτυο: Αυτό, εκτός από τις περιβαλλοντικές αλλοιώσεις λόγω της δημιουργίας κατά μήκος του μιας σειράς κατασκευών (ξενοδοχεία, μπαρ, εστιατόρια, πάρκινγκ κτλ.) ή λόγω τοποθέτησης διαφημιστικών πανό, πινακίδων κτλ., εμποδίζει τις ενεργητικές και τροφοδοτικές ανταλλαγές που υπάρχουν μεταξύ της ξηράς και της θάλασσας.

2.5.2.2 Τουριστικά καταλύματα

Τρεις τύποι τουριστικών καταλυμάτων επιφέρουν μια σειρά αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον. Αυτοί είναι οι εξής:

1. Η παραθεριστική κατοικία: Αποτελεί έναν παράγοντα καταστροφής της υπαίθρου χώρας, διότι προκαλεί τον κατακερματισμό του εδάφους σε μικρά τεμάχια. Επιπλέον, συμβάλλει στην υιοθέτηση αρχιτεκτονικών σχεδίων ξένων προς την τοπική αρχιτεκτονική, που με τη σειρά τους αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία του τόπου.

Στα πλαίσια αυτών των ταχύτατων εξελίξεων, ο J. Krippendorf παρατηρεί ότι: *“Την ημέρα που όλος ο κόσμος θα διαθέτει την παραθεριστική κατοικία του, δεν θα υπάρχει πια εζοχή”*.

2. Τα ξενοδοχεία: Προκαλούν μια υποβάθμιση του περιβάλλοντος εξαιτίας της κακής ενσωμάτωσής τους (ογκώδης και μοντέρνες κατασκευές) στο φυσικό περιβάλλον και σε χώρους παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, καθώς επίσης εξαιτίας της ρύπανσης που προκαλείται στη θάλασσα από τη ρίψη υγρών αποβλήτων, λόγω της απουσίας εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού.

3. Η ανάπτυξη του κάμπινγκ στις παράκτιες ζώνες δημιουργεί αρκετά προβλήματα κατά τη περίοδο αιχμής καθώς οι τέντες και οι τροχοβίλες των κατασκηνωτών αλλοιώνουν το φυσικό περιβάλλον.

Η συνεχής χρήση του εδάφους εκ μέρους των κατασκηνωτών προκαλεί σχεδόν ολική καταστροφή της υπάρχουσας βλάστησης και η υπερβολική συγκέντρωση τουριστών δημιουργεί προβλήματα ύδρευσης.

2.5.2.3 Δραστηριότητες αναψυχής

Μια από τις δραστηριότητες αναψυχής που πραγματοποιούν οι τουρίστες στις παράκτιες ζώνες διακοπών είναι το ψάρεμα και ιδιαίτερα το υποβρύχιο ψάρεμα, το οποίο έχει οδηγήσει σε εξαφάνιση μερικά είδη ψαριών.

Οι συλλέκτες οι οποίοι *συγκεντρώνουν πτηνά, έντομα, πεταλούδες* κτλ. συμβάλλουν επίσης στη μείωση της πανίδας και της χλωρίδας της ζώνης υποδοχής.

Μια άλλη δραστηριότητα που πραγματοποιείται από τους τουρίστες είναι η *συγκομιδή φρούτων χωρίς την άδεια των καλλιεργητών*, γεγονός που δημιουργεί αισθήματα απόρριψης στον τοπικό πληθυσμό έναντι των τουριστών.

2.5.2.4 Μαρίνες

Η κατασκευή μιας μαρίνας προϋποθέτει την κατανάλωση ενός τμήματος μιας παραθαλάσσιας ζώνης. Οι μαρίνες χαρακτηρίζονται συχνά ως «πάρκινγκ για πλοία»

χωρίς ζωή και δραστηριότητες αναψυχής», ενώ η κατασκευή και η λειτουργία τους θεωρούνται σε μεγάλο βαθμό ρυπογόνες.

Διακρίνουμε την *οργανική και βακτηριδιακή ρύπανση*, τη *χημική* (καθαρισμός πλοίων, πετρελαιοφόρων, οικιακά και αστικά απόβλητα κτλ.) και τη *ρύπανση από τη χρήση καυσίμων*.

2.5.2.5 Συμπέρασμα

Από όλα τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η μη σχεδιασμένη και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να αποβεί καταστροφική για το περιβάλλον. Δηλαδή μπορεί να ισχύσει η όλο και περισσότερο αποδεκτή διαπίστωση ότι «ο τουρισμός καταστρέφει τον τουρισμό».

Αυτό το φαινόμενο γίνεται πιο ορατό κατά την περίοδο οικονομικής ύφεσης και τείνει να δημιουργήσει υποβαθμισμένες τουριστικές ζώνες, παρόμοιες με εκείνες των βιομηχανικών ζωνών σε περίοδο κρίσης.

Τα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για την προστασία του περιβάλλοντος είναι η πληροφόρηση – επιμόρφωση, οικονομικά μέτρα, ρυθμιστικά και νομοθετικά μέτρα και μέτρα σχεδιασμού και χωροταξίας.

2.6 ΑΠΕΙΛΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

2.6.1 ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Το θέμα της τρομοκρατίας και της ασφάλειας έχει αναχθεί σε εξαιρετικής σημασίας ζήτημα για τον τουρισμό μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, αλλά και τα πρόσφατα γεγονότα στη Μαδρίτη. Κάθε προορισμός στον οποίον γίνεται τρομοκρατικό χτύπημα, το πληρώνει πάρα πολύ ακριβά. Συνεπώς, εκτός από ηθικά κίνητρα, υπάρχουν και σημαντικά οικονομικά κίνητρα για την αποφυγή της τρομοκρατίας.

Οι επιπτώσεις για την Ελλάδα ήταν σημαντικές από την κάθετη πτώση των long haul ταξιδιών, ιδιαίτερα από Η.Π.Α. και Ιαπωνία. Από την άλλη πλευρά, τα

τελευταία χρόνια, ευτυχώς, η χώρα δεν έχει δεχθεί τρομοκρατικό χτύπημα, ενώ έχει εξαρθρώσει και τις εγχώριες τρομοκρατικές οργανώσεις. Βέβαια αυτό δεν αποτελεί λόγο εφησυχασμού, αλλά εγρήγορσης και λήψης μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης τρομοκρατικών χτυπημάτων.

2.6.2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αν και υπάρχουν κεφάλαια, και μάλιστα χαμηλότοκα, δεν παρατηρείται ανάπτυξη μεγάλων συγκροτημάτων, αλλά η αγορά κατακερματίζεται σε μικρά συγκροτήματα με ιδιαίτερα έντονο ανταγωνισμό μεταξύ τους. Ταυτόχρονα, ενόψει και της αβεβαιότητας που προκαλεί η αδυναμία πρόβλεψης της ζήτησης, αλλά και της πιθανής αύξησης των επιτοκίων στο μέλλον, τα παλαιότερα ξενοδοχεία δεν προβαίνουν σε απαραίτητες ενέργειες συντήρησης και ανακαίνισης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με περικοπές θέσεων εργασίας, τα καθιστά μη ελκυστικά στους πελάτες.

Η εικόνα στη χώρα μας δεν είναι τόσο ξεκάθαρη, αφού τα πολύ μεγάλα συγκροτήματα είναι πολύ λίγα, ενώ στη δεκαετία του 1990 αναπτύχθηκαν αρκετές σύγχρονες αλυσίδες και μονάδες διεθνών προδιαγραφών. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά σχέδια για ανάπτυξη σύγχρονων multiple resorts στην Δ. Πελοπόννησο και την Κρήτη, η καθυστέρηση των οποίων δεν οφείλεται τόσο σε έλλειψη κεφαλαίων, όσο σε επίλυση θεσμικών θεμάτων.

2.6.3 ΝΕΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Τα νέα δεδομένα στο επιχειρηματικό τοπίο περιλαμβάνουν ανταγωνισμό από άλλους χώρους όπως κρουαζιερόπλοια, timeshare, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα με service, μεγαλύτερη οικονομική αβεβαιότητα, late bookings, νέα καταναλωτικά πρότυπα με έντονα τα στοιχεία της «προσωπικότητας», και πιθανώς δραστική μείωση των επιχειρηματικών συναντήσεων και την υποκατάστασή τους από άλλους τρόπους συνεργασίας.

Στα νέα αυτά δεδομένα μπορούμε να προσθέσουμε και την καθιέρωση του ευρώ στην Ευρώπη, που κάνει τις συγκρίσεις τιμών, άρα και την πίεση του

ανταγωνισμού, πολύ πιο άμεσες. Αναμφισβήτητα η αλλαγή επιχειρηματικών δεδομένων επιβάλλει αλλαγές και στον τρόπο της επιχειρηματικής δράσης. Η ψευδαίσθηση ότι οι καλές μέρες θα ξανάρθουν από μόνες τους ή η δικαιολογία ότι για όλα φταίνε οι tour operators δεν βοηθούν στην αντιμετώπιση της πραγματικότητας. Τα νέα δεδομένα απαιτούν νέα επιχειρηματικά μοντέλα με μεγαλύτερη ευελιξία και υψηλότερα επίπεδα service και εξειδίκευσης. Απαιτούν επίσης άριστη συνεργασία ιδιωτικού και δημόσιου τομέα για τη δημιουργία αξιομνημόνευτων τουριστικών «εμπειριών» ώστε να ξεφύγει ο ελληνικός τουρισμός από την παγίδα να είναι ένα «commodity», όπως αναφέραμε παραπάνω.

2.6.4 ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ (SERVICE)

Η προσπάθεια για περιορισμό του κόστους έχει οδηγήσει σε σημαντική υποβάθμιση του service. Ως αποτέλεσμα αναμένεται ότι όταν η αγορά αποκτήσει ξανά ανοδική πορεία, η επίτευξη του υψηλού επιπέδου service θα είναι αργή και δύσκολη.

Ο τουρισμός στην Ελλάδα βρήκε πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξή του στο έμφυτο χαρακτηριστικό μας, τη φιλοξενία, ενώ - αντίθετα - έχει τραυματιστεί από την τάση πολλών για «αρπαχτή». Η μεγέθυνση του κλάδου σε κύρια οικονομική δραστηριότητα, παράλληλα με την έλλειψη σωστής τουριστικής εκπαίδευσης και ελεγκτικών μηχανισμών, έχει οδηγήσει σε μείωση του ρόλου του πρώτου χαρακτηριστικού και αύξηση του ρόλου του δεύτερου.

2.6.5 ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

11η Σεπτεμβρίου, τρομοκρατία, SARS, πόλεμος στο Αφγανιστάν, πόλεμος στο Ιράκ, βομβιστικές επιθέσεις στη Μαδρίτη... η λίστα είναι μεγάλη, αλλά το συμπέρασμα το ίδιο: ο κόσμος είναι πλέον πολύ πιο αβέβαιος.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον αβεβαιότητας, η διασφάλιση συνθηκών ασφάλειας και σιγουριάς στους τουρίστες έχει μετατραπεί από αυτονόητο σε εθνικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Δεδομένου ότι ο τουρισμός συνεισφέρει άμεσα ή έμμεσα 15-20% του ΑΕΠ, δεν είναι υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι η διασφάλιση των συνθηκών αυτών αποτελεί και εθνική οικονομική υπόθεση. Είναι νωπές ακόμα οι

μνήμες για τις επιπτώσεις στον τουρισμό, από την αεροπειρατεία της TWA στα μέσα της δεκαετίας του '80 και τον καταστρεπτικό χειρισμό της υπόθεσης του ιού «Κοξάκι» για την Κρήτη το 2002.

Η άψογη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων και από αυτή την πλευρά, χωρίς δηλαδή τρομοκρατικά χτυπήματα ή δηλητηριάσεις ή επιδημίες, θα καθιερώσει τη χώρα μας, πέρα από κάθε αμφιβολία, ως έναν από τους ασφαλέστερους προορισμούς παγκοσμίως και θα ενισχύσει το σημαντικό αυτό ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα.

2.6.6 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑΣ

Οι συντελούμενες αλλαγές που αναφέρθηκαν παραπάνω συντείνουν στην άποψη ότι ο τρόπος διασφάλισης της πληρότητας έχει αλλάξει και τα παραδοσιακά μοντέλα προσέγγισης αγορών έχουν κλονιστεί.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η εξάρτηση από τους tour operators ή οποιονδήποτε τρίτο ενδιάμεσο, χωρίς την ανάπτυξη μιας ενεργού στρατηγικής και πολιτικής marketing σε ατομικό και εθνικό επίπεδο θα οδηγήσει όχι μόνο σε βραχυπρόθεσμες ζημιές, αλλά και σε μακροχρόνια απώλεια αγορών.

2.6.7 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

Ο κίνδυνος τρομοκρατικών ενεργειών στην ξηρά ή στον αέρα, αλλά και τα μέτρα αποτροπής των ενεργειών αυτών είχαν ως αρνητικό επακόλουθο την αποτροπή του κόσμου από τα αεροπορικά ταξίδια με άμεσο αποτέλεσμα την πτώση της κερδοφορίας, αλλά και τη χρεοκοπία αεροπορικών εταιρειών.

Για μια χώρα που ο συντριπτικά μεγαλύτερος όγκος των επισκεπτών της έρχεται με αεροπλάνο, οι αερομεταφορές αποτελούν τομέα ύψιστης προτεραιότητας. Η προτεραιότητα αυτή πρέπει να αντικατοπτρίζεται τόσο σε θέματα ασφαλείας, όσο και σε θέματα επαρκών και συχνών ανταποκρίσεων με την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο, ιδιαίτερα προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Ταυτόχρονα θα πρέπει να ενισχυθούν και εναλλακτικοί τρόποι μεταφοράς και μετάβασης τουριστών, όπως τα ταχύπλοα ferries.

2.6.8 Η «ΚΟΝΤΡΑ» ΜΕΤΑΞΥ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ MANAGEMENT

Διαφαίνεται διεθνώς μια τάση ισχυροποίησης της θέσης των ιδιοκτητών εις βάρος των εταιρειών management. Μέρος των αιτίων αποτελεί και η πρόθεση των εν λόγω εταιρειών να αποφύγουν δικαστικές διαμάχες.

Η ελληνική ξενοδοχία χαρακτηρίζεται από μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις. Η παρουσία των ξένων αλυσίδων είναι πολύ μικρή: περίπου 25 μονάδες σε σύνολο σχεδόν 9.000. Η διαφαινόμενη τάση ισχυροποίησης της θέσης των ιδιοκτητών δεν αναμένεται, αφεαυτή, να επηρεάσει την πραγματικότητα αυτή, που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο θεσμικά ασταθές περιβάλλον που απωθεί τις ξένες επενδύσεις από την Ελλάδα.

2.6.9 Ο ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΜΗ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ

Η οικονομική ύφεση, σε συνδυασμό με την επιχειρηματική αβεβαιότητα, έχει οδηγήσει πολλά παλιά ξενοδοχεία να μην αναλαμβάνουν τις επενδύσεις που είναι απαραίτητες για να επιτύχουν ένα σύγχρονο επίπεδο υποδομών. Η είσοδος νέων μοντέρνων μονάδων επιδεινώνει το πρόβλημά τους και τους δημιουργεί έναν «φαύλο κύκλο», αφού τους αποστερεί από την πελατεία που θα αποπλήρωνε τις αναγκαίες επενδύσεις.

Το πρόβλημα καθίσταται ακόμα πιο έντονο σε τουριστικούς προορισμούς που δεν έχουν κανένα στοιχείο διαφοροποίησης και όπου ο ανταγωνισμός δεν προέρχεται μόνο από το ξενοδοχείο του διπλανού δρόμου ή της διπλανής παραλίας, αλλά μπορεί και να προέρχεται από το ξενοδοχείο μιας άλλης πόλης σε μια άλλη χώρα στη Μεσόγειο ή κάπου αλλού στον κόσμο.

2.6.10 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Ελλάδα έχει ένα καλό βασικό προϊόν και αρκετά πλεονεκτήματα για να ισχυροποιήσει τη θέση της στην παγκόσμια τουριστική αγορά. Τα πετυχημένα παραδείγματα δημιουργίας προορισμών όπως η Μύκονος, η Σαντορίνη, η Ελούντα

κ.λπ. αλλά και αλυσίδων όπως η Grecotel, η Aldemar κ.ά. αποδεικνύουν τις δυνατότητες αυτές.

Είναι όμως εξίσου προφανές ότι η αντιμετώπιση των προκλήσεων χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο και πρόγραμμα marketing που θα ανταποκρίνεται στις νέες συνθήκες της αγοράς. Η εστίαση στο οικονομικό αποτέλεσμα χωρίς ανάλυση και αντιμετώπιση των παραγόντων που το διαμορφώνουν αποτελεί μονόδρομο για συμπίεση κόστους και περιορισμό δραστηριοτήτων, αλλά και την παροχή κινήτρων για επενδύσεις που, χωρίς τα κίνητρα αυτά, είναι μη βιώσιμες.

Αντίθετα, η ανάπτυξη προϋποθέτει την ανάληψη πρωτοβουλιών για την προσαρμογή στο νέο περιβάλλον και την αποφυγή δημιουργίας ενός κλάδου δεινοσαύρου που σήμερα, έμμεσα ή άμεσα, δημιουργεί 15-20% του Α.Ε.Π. της χώρας.

Η προσέγγιση του θέματος της ξενοδοχειακής ανάπτυξης πρέπει να αλλάξει από «πρώτα χτίζω και μετά γεμίζω» σε «πώς θα διασφαλίσω ότι θα γεμίσει αυτό που έχω ή θέλω να χτίσω». Στην προσέγγιση αυτή πρέπει να συνεισφέρουν όλες οι πλευρές:

- ✱ Το κράτος με την προστασία της ασφάλειας, της υγείας και την διευκόλυνση/ενίσχυση των αερομεταφορών και των εναλλακτικών τρόπων μετάβασης τουριστών στη χώρα, αλλά και τη δημιουργία σταθερού αναπτυξιακού πλαισίου με ξεκάθαρη αντιμετώπιση σε θέματα φορολογίας, πολεοδομίας κ.λπ.
- ✱ Η Τοπική Αυτοδιοίκηση με την εφαρμογή των αυτονόητων: καθαριότητα, τάξη κ.λπ. και τη συνεργασία της με τις επιχειρήσεις για την από κοινού ανάπτυξη των επιμέρους προορισμών.
- ✱ Οι επιχειρήσεις με την ενεργό προώθηση των ξενοδοχείων τους και την ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων προώθησης, αντί για την παθητική αποδοχή των προσφορών των tour operators, που με τη σειρά τους λειτουργούν σε ένα πολύ πιο δυσμενές περιβάλλον και, εύλογα, προσπαθούν με τη σειρά τους να πιέσουν τους δικούς τους προμηθευτές.

Το στρατηγικό marketing σε επίπεδο χώρας θα πρέπει να αναλύεται, υποστηρίζεται και εξειδικεύεται από τα λειτουργικά σχέδια για επιμέρους περιοχές και ειδικές μορφές τουρισμού, αλλά και από ολοκληρωμένα προγράμματα marketing των ξενοδοχειακών και άλλων τουριστικών μονάδων. Ο συνεκτικός και ολοκληρωμένος σχεδιασμός θα υπερβαίνει κατά πολύ τα συνηθισμένα όρια

διαφήμισης και ενεργειών προώθησης του υπάρχοντος προϊόντος και θα αποτελεί ολοκληρωμένη προσέγγιση σχεδιασμού, υλοποίησης και προώθησης ενός τουριστικού προϊόντος που θα ανταποκρίνεται στον σύγχρονο κόσμο και, ως αποτέλεσμα, θα είναι μακροπρόθεσμα ανταγωνιστικό και βιώσιμο.

3^ο Κεφάλαιο

3.1 Τουριστική ανάπτυξη και σε τι αποβλέπει

3.2 Η δυναμική και οι ωφέλειες της τουριστικής ανάπτυξης

3.3 Οι λόγοι που συνηγορούν για την τουριστική ανάπτυξη

3.4 Οι κυριότεροι στόχοι του προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης

3.5 Οι φορείς που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού

3.6 Νέος αναπτυξιακός νόμος

3.1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΕ ΤΙ ΑΠΟΒΛΕΠΕΙ

Η οικονομική σημασία του τουρισμού και ο ρόλος που διαδραματίζει αυτός στην ανάπτυξη και πρόοδο των σύγχρονων κοινωνιών έχει γίνει μια κοινή συνείδηση στις πολιτικές εξουσίες των χωρών. Γι' αυτό και καταβάλλεται σοβαρή προσπάθεια εκ μέρους τους να αναπτύξουν αυτόν τον τόσο σημαντικό κλάδο παραγωγικής δραστηριότητας της οικονομίας τους.

Η συστηματική μελέτη των προβλημάτων της τουριστικής ανάπτυξης και η διερεύνηση των αρχών και κανόνων που τη διέπουν, έχουν γίνει μια σήμερα μια επιτακτική αναγκαιότητα.

Η τουριστική ανάπτυξη, με την πιο πλατιά έννοια του όρου, σημαίνει, σε γενικές γραμμές, ανοδική εξέλιξη του τουρισμού που συντελείται, βασικά, με την πληρέστερη αξιοποίηση και ορθολογικότερη εκμετάλλευση των ανεπαρκών τουριστικών πόρων, με την αύξηση της τουριστικής παραγωγής και την ποιοτική βελτίωσή της και, πάνω απ' όλα, με την προσαρμογή της στις ανάγκες ή επιθυμίες των τουριστών.

3.2 Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο τουρισμός κάτω από προϋποθέσεις, αναμφίβολα αποτελεί ένα σημαντικό κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Η διεθνής πρακτική έχει αποδείξει ότι τα κράτη εκείνα που μπορούν να αναπτυχθούν τουριστικά ωφελούνται, κατά κανόνα, πολλαπλά από την ανάπτυξη του τουρισμού, επειδή αυτός:

1. αποτελεί σημαντική συναλλαγματοφόρα πηγή,
2. συμβάλλει στην ανάπτυξη ή μεγέθυνση πολλών κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, επειδή τα χρήματα που δαπανούν οι ξένοι και ντόπιοι τουρίστες διοχετεύονται μέσω τουριστικών και άλλων επιχειρήσεων σε άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για την αγορά διαφόρων αγαθών και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να τονώνεται η εγχώρια παραγωγική και εμπορική δραστηριότητα,
3. δημιουργεί ικανοποιητικό αριθμό νέων θέσεων εργασίας,

4. αποφέρει έσοδα στους πληθυσμούς των περιοχών όπου αναπτύσσεται,
5. προκαλεί πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, που εκδηλώνονται με μια σειρά συναλλακτικών πράξεων και προκαλούν ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα, οι οποίες, εκτός του ότι διευρύνουν τον οικονομικό ρόλο του, διευρύνουν ταυτόχρονα και τον κύκλο των κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται από το τουριστικό φαινόμενο.

3.3. ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα κυριότερα επιχειρήματα που συνηγορούν για την τουριστική ανάπτυξη είναι ότι ο τουρισμός:

1. προσφέρει ευκαιρίες πλήρους και μερικής απασχόλησης για ειδικευμένο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό και αυτό γιατί πρόκειται για βιομηχανία έντασης εργασίας,
2. εφοδιάζει την οικονομία με συναλλαγματικούς πόρους,
3. αυξάνει τα ατομικά εισοδήματα, ενώ παράλληλα δημιουργεί συμπληρωματικό εισόδημα σε πολλές κατηγορίες ανθρώπων,
4. συμβάλλει στην αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος,
5. δίνει την ευκαιρία στους ξένους να εντυπωσιαστούν θετικά από τα θέλητρα μιας μικρής χώρας ή μιας περιοχής που δεν είναι και τόσο γνωστή,
6. δημιουργεί τουριστικές και ψυχαγωγικές εγκαταστάσεις που μπορεί να κάνει χρήση τους και ο τοπικός πληθυσμός που διαφορετικά δεν θα είχε καν τη δυνατότητα να τις αποκτήσει,
7. συνθέτει μία ευνοϊκή, σε παγκόσμια κλίμακα, νοερή εικόνα του τουριστικού προορισμού,
8. βοηθάει στο να διαφοροποιηθεί μία οικονομία,
9. προϋποθέτει την ανάπτυξη μίας απαραίτητης υποδομής που, εκτός του ότι ενισχύει την τουριστική ανάπτυξη, τονώνει παράλληλα τόσο το τοπικό εμπόριο όσο και τη μεταποιητική δραστηριότητα,
10. διευκολύνει τη διαδικασία του εκσυγχρονισμού με τη διαπαιδαγώγηση των νέων και της κοινωνίας, καθώς επίσης με αξίες που αλλάζουν.

Αντίθετα, τα κυριότερα επιχειρήματα που δε συνηγορούν για την τουριστική ανάπτυξη είναι ότι ο τουρισμός:

1. προκαλεί μια υπερβάλλουσα ζήτηση για κάθε είδους προϊόντα και υπηρεσίες που οι τουριστικοί προορισμοί δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσουν,
2. προξενεί μεγάλες διαρροές εισοδήματος που δεν επιτρέπουν να προκύψουν σημαντικά οικονομικά οφέλη,
3. εκτρέπει επενδυτικά κεφάλαια από πρότυπα ανάπτυξης που εμφανίζουν καλύτερες προοπτικές για κέρδη,
4. δημιουργεί κοινωνικά προβλήματα εξαιτίας των εισοδηματικών διαφορών, των κοινωνικών αντιθέσεων και της αύξησης της διαφθοράς,
5. καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον και διαταράσσει την οικολογική ισορροπία,
6. υποβαθμίζει λίγο-πολύ τους ιστορικούς και πολιτιστικούς χώρους,
7. συγκεντρώνει τα μειονεκτήματα της εποχικότητας και κυρίως την περιορισμένη χρονικά παραγωγική δραστηριότητα,
8. αυξάνει την ευπάθεια του προϊόντος του σε οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες ή αλλαγές,
9. προκαλεί πληθωριστικές πιέσεις στην αξία της γης, καθώς επίσης και στην τιμή των ντόπιων προϊόντων και υπηρεσιών.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει να ληφθούν υπόψη ορισμένα θέματα που μπορεί να προκύψουν εξαιτίας της ή που είναι στενά συνυφασμένα με αυτήν. Έτσι, ο σωστός προγραμματισμός κρίνεται εντελώς απαραίτητος, και αυτό γιατί συμβάλλει στην αύξηση των ωφελειών που προκύπτουν από τα πλεονεκτήματα του τουρισμού και περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις των μειονεκτημάτων του.

3.4 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να επιδιώκει κατά κύριο λόγο την επίτευξη των παρακάτω στόχων:

1. την παροχή ενός πλαισίου για την αύξηση του εισοδήματος και κατ' επέκταση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων που κατοικούν μόνιμα σ' έναν τουριστικό προορισμό διαμέσου των οικονομικών ωφελειών που προκύπτουν από τον τουρισμό,
2. τη δημιουργία της αναγκαίας τουριστικής υποδομής και ανωδομής που θα επιτρέψει την ομαλή και απρόσκοπτη ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας ενός τουριστικού προορισμού,
3. την εφαρμογή του κατάλληλου τύπου ανάπτυξης σε ζώνες τουριστικής ανάπτυξης, τουριστικά κέντρα, θέρετρα κτλ, έτσι ώστε να αποφεύγεται η μόλυνση του περιβάλλοντος, η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας και η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής σε ένα τουριστικό προορισμό,
4. τη συγκοινωνιακή σύνδεση ενός τουριστικού προορισμού με τις σημαντικότερες τουλάχιστον τουριστικές αγορές και με όσο το δυνατόν περισσότερα συγκοινωνιακά μέσα γίνεται, καθώς επίσης την ανάπτυξη και βελτίωση του εσωτερικού συγκοινωνιακού δικτύου,
5. την εξασφάλιση συνεχούς ροής επενδυτικών κεφαλαίων στην τουριστική οικονομία ενός τουριστικού προορισμού, για την αύξηση, συμπλήρωση και ανανέωση των κτιριακών της εγκαταστάσεων και του λοιπού κεφαλαιουχικού της εξοπλισμού,
6. την προσφορά των ποσοτήτων, ποικιλιών και ποιοτικών τουριστικών αγαθών που ζητούνται από τους τουρίστες σε έναν τουριστικό προορισμό για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους,
7. την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού που χρειάζεται για την παραγωγή τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών σε έναν τουριστικό προορισμό και την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση του πληθυσμού του ώστε να αποκτήσει τουριστική συνείδηση,
8. τη διατήρηση των τιμών των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε έναν τουριστικό προορισμό σε σταθερά επίπεδα και αυτό γιατί η αύξηση της τιμής τους έχει την ίδια επίπτωση που έχει η μείωση του εισοδήματος του πιθανού τουρίστα,
9. τη μεγιστοποίηση της ικανοποίησης ή και ωφέλειας των τουριστών που προκύπτει από την κατανάλωση ή χρήση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών σε δεδομένο τουριστικό προορισμό και χρόνο.

3.5 ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.5.1. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Π.Ο.Τ.)

Οι επιδιώξεις του Π.Ο.Τ. είναι καταχωρημένες στο καταστατικό του: «η βασική επιδίωξη του οργανισμού είναι να προβάλλει και να αναπτύξει τον τουρισμό, ώστε να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, στη διεθνή αλληλοκατανόηση, στην ειρήνη, στην ευημερία καθώς και στον παγκόσμιο σεβασμό των βασικών ανθρωπίνων ελευθεριών και δικαιωμάτων, χωρίς διάκριση φυλής, γλώσσας ή θρησκείας. Στην επίτευξη αυτού του στόχου ο οργανισμός επιδεικνύει, στον τομέα του τουρισμού, μια ιδιαίτερη προσοχή αναφορικά με τα ενδιαφέροντα των αναπτυσσόμενων χωρών.

Ο Π.Ο.Τ. περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες μελών: τα τακτικά, τα συνεργαζόμενα και τα προσεταιριζόμενα. Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει τους διεθνείς οργανισμούς, διεθνείς ή εθνικές οργανώσεις, δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς, οι δραστηριότητες των οποίων βρίσκονται σε άμεση σχέση με τον τουριστικό τομέα: ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, γραφεία ταξιδίων, αεροπορικές εταιρείες, χρηματοδοτικοί οργανισμοί, ενώσεις καταναλωτών κτλ.

3.5.2 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (Ε.Ε.)

Η τουριστική πολιτική της Ε.Ε. έχει ως στόχο να προωθήσει μια ισόρροπη τουριστική ανάπτυξη στις χώρες-μέλη. Γι' αυτόν το λόγο οριοθετεί τους πρωταρχικούς τομείς στους οποίους οι κοινές ενέργειες μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση των προβλημάτων και στην ανάπτυξη του τουρισμού στις χώρες-μέλη.

Οι στόχοι της τουριστικής πολιτικής της Ε.Ε. αφορούν ουσιαστικά τέσσερις κυρίως τομείς:

- Την ελεύθερη μετακίνηση και την προστασία των τουριστών.
- Το πλαίσιο εργασίας των τουριστικών επαγγελματιών.

- Τις μεταφορές.
- Την περιφερειακή ανάπτυξη.

3.5.3. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ξ.Ε.Ε.)

Το Ξ.Ε.Ε. ιδρύθηκε το 1935 ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Πανελλήνιος Ένωσις Τουριστικών Ξενοδοχείων». από τότε μέχρι και το 1948 λειτουργούσε από κοινού με τη Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών. Έκτοτε αποχωρίστηκε από αυτή και λειτουργεί αυτοτελώς ως επιμελητήριο.

Οι σκοποί του Ξ.Ε.Ε. είναι οι εξής:

- ◆ Η μελέτη, η υπόδειξη και η εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στη βελτίωση, την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό του ξενοδοχειακού τομέα της χώρας.
- ◆ Η προστασία και η περίθαλψη των ξενοδόχων και του προσωπικού του Ξ.Ε.Ε. από το Ταμείο Πρόνοιας Ξενοδόχων.

Οι αρμοδιότητες του Ξ.Ε.Ε. εκτείνονται στους ακόλουθους τομείς δραστηριοτήτων:

- Μελέτη, υπόδειξη και εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στην ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας της χώρας.
- Συμβουλευτική στήριξη όλων των μελών του σε θέματα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά.
- Εκπόνηση μελετών.
- Παροχή πληροφοριών και έκδοση στατιστικών δελτίων.
- Χορήγηση συντάξεων.
- Έκδοση του ετήσιου οδηγού των ελληνικών ξενοδοχείων.

3.5.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ο.Ο.Σ.Α.)

Ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει ως κύριο σκοπό να προωθήσει μια σειρά από πολιτικές οι οποίες στοχεύουν:

- * Να πραγματοποιήσουν όσο το δυνατό μεγαλύτερη ανάπτυξη της οικονομίας, αύξηση της απασχόλησης και μια βελτίωση του επιπέδου ζωής στα κράτη-μέλη, διατηρώντας παράλληλα τη νομισματική σταθερότητα, συμβάλλοντας έτσι στον τρόπο ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας.
- * Να συμβάλλουν σε μια υγιή οικονομική ανάπτυξη των κρατών-μελών, καθώς και των κρατών που δεν είναι μέλη και καταχωρίζονται στην ομάδα των αναπτυσσόμενων χωρών.
- * Να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου.

3.5.5.- ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ (Π.Ο.Ξ.)

Η Π.Ο.Ξ. ιδρύθηκε το 1946 ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου. Είναι δευτεροβάθμιο ξενοδοχειακό όργανο και εκπροσωπεί τις τοπικές ενώσεις ξενοδόχων.

Κύριοι σκοποί της Π.Ο.Ξ. είναι:

- Η οργάνωση όλων των ξενοδοχείων της χώρας σε νόμιμα σωματεία και η ένταξή τους στη δύναμη της ομοσπονδίας.
- Η συνεργασία των σωματείων-μελών της ομοσπονδίας για την προαγωγή του ξενοδοχειακού επαγγέλματος, την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ξενοδοχείων και την εξύψωση του ξενοδόχου στην εκτίμηση του κράτους και του κοινού.

Ουσιαστικά, οι αρμοδιότητες των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού και των τουριστικών οργανώσεων εθνικής εμβέλειας προσδιορίζουν το ρόλο τους στη διαμόρφωση της εθνικής τουριστικής πολιτικής.

Ο ρόλος αυτός απορρέει από το είδος και το εύρος των αρμοδιοτήτων που ασκούν στη χώρα, τη φύση και το μέγεθός τους.

Μεταξύ των σημαντικότερων αρμοδιοτήτων των Εθνικών Οργανισμών Τουρισμού, φυσικά και του Ε.Ο.Τ., είναι οι ακόλουθες:

- Η έρευνα, ο σχεδιασμός και η στατιστική επεξεργασία.
- Η καταγραφή των τουριστικών πόρων και η λήψη μέτρων προστασίας.
- Η ανάπτυξη των τουριστικών εξυπηρετήσεων.
- Η ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού.

- Η νομοθετική ρύθμιση των τουριστικών επιχειρήσεων και των ταξιδιών.
- Η διευκόλυνση των μετακινήσεων.
- Η διεθνής συνεργασία.
- Η προώθηση-προβολή του τουριστικού προϊόντος.

3.5.6. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Ε.Ο.Τ.)

Ιστορικό

Στην Ελλάδα το κρατικό ενδιαφέρον για τον τουρισμό εκδηλώθηκε για πρώτη φορά το 1914 με τη σύσταση γραφείου εξωτερικού τουρισμού στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Το 1919 το γραφείο έγινε αυτοτελής υπηρεσία του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας με δυνατότητα να συνεννοείται απευθείας με τα υπουργεία Εξωτερικών, Εσωτερικών, Συγκοινωνιών και οικονομικών για ταχύτερη επίτευξη των σκοπών και προώθησης του έργου του.

Το 1929 ιδρύθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, υπαγόμενος στη διεύθυνση και εκθέσεων του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

Το 1936 ιδρύθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών, υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού στο οποίο μεταβιβάστηκαν όλες οι αρμοδιότητες για τον τουρισμό.

Μετά το τέλος του πολέμου το 1945, ιδρύθηκε η γενική γραμματεία Τουρισμού υπαγόμενη στον πρόεδρο της κυβέρνησης και το 1950 επανιδρύθηκε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού και τέθηκε κάτω από την εποπτεία του υπουργείου Εμπορίου και αργότερα του υπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως. Σήμερα είναι υπό την εποπτεία του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης.

Σκοπός

ΣΚΟΠΟΣ του Ε.Ο.Τ. είναι η οργάνωση και προαγωγή του τουρισμού της χώρας με την αξιοποίηση όλων των υφιστάμενων δυνατοτήτων και ο συντονισμός προς ενιαία κατεύθυνση των ενεργειών πάσης δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής

αρχής, Οργανισμών δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου ή ιδρυμάτων, που αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση των κύριων σκοπών του τουρισμού της χώρας.

Για το σκοπό αυτό καταρτίζει και εφαρμόζει πρόγραμμα τουρισμού που αποβλέπει στην προσέλκυση τουριστών από ξένες χώρες και την τόνωση του εσωτερικού τουρισμού με την ανάπτυξη κέντρων και τόπων, τη βελτίωση των συγκοινωνιών που ενδιαφέρουν τον τουρισμό, την επιστημονική και καλαισθητική διαρρύθμιση των λουτροπόλεων, των αρχαιολογικών και λοιπών τουριστικών τόπων, την τελειοποίηση και ανέγερση ξενοδοχείων, τουριστικών περιπτέρων, οδικών σταθμών, πλαζ, κάμπινγκ, μαρίνες κτλ, της διοργάνωσης εορτών και παραστάσεων, της ενίσχυσης κεντρικών ή περιφερειακών υπηρεσιών, οργανισμών και σωματείων που επιδιώκουν σκοπούς συναφείς με την τουριστική ανάπτυξη της χώρας, την ενίσχυση των τουριστικών επιχειρήσεων, την ανάπτυξη της τουριστικής συνείδησης, της τουριστικής εκπαίδευσης και της διαφήμισης και προβολής του τουρισμού της χώρας στο εξωτερικό και το εσωτερικό.

Για το σκοπό της καλύτερης αξιοποίησης των διάφορων τουριστικών εγκαταστάσεων που ανήκουν στον Ε.Ο.Τ., όταν δεν είναι δυνατή η εκμετάλλευσή αυτών από ιδιώτες αναδόχους, επιτρέπεται η εκμετάλλευση αυτών από τον ίδιο τον Ε.Ο.Τ. ή με τη σύσταση από αυτόν αυτοτελών επιχειρηματικών μονάδων/εταιριών ιδιωτικού δικαίου (π.χ. ξενοδοχεία ΞΕΝΙΑ).

Επίσης, για την καλύτερη αξιοποίησή της για τουριστικούς σκοπούς, όλη η ακίνητη περιουσία του δημοσίου, η χρησιμοποιούμενη για τουριστικούς σκοπούς ή πάσης φύσεως τουριστική ανάπτυξη, καθώς και όλες οι ιαματικές πηγές της χώρας μεταβιβάστηκαν από το κράτος στον Ε.Ο.Τ., ο οποίος και έχει τώρα την κυριότητα αυτών.

Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Ε.Ο.Τ. γνωρίζει πού έχει ιδιόκτητες εκτάσεις για τουριστική αξιοποίηση και μπορεί έτσι να προγραμματίζει την ανάπτυξη και αξιοποίησή τους σύμφωνα με το πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης που εκπονεί ο οργανισμός.

3.5.7. ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ (Τ.Α.)

Με το πέρασμα των χρόνων, ο τουρισμός δεν αποτελεί απλή πηγή φορολογικών εσόδων ή χωροταξικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων και έτσι καλείται η Τοπική Αυτοδιοίκηση να συγκροτήσει και να εφαρμόσει πολιτική για την τουριστική τοπική ανάπτυξη.

Η Τ.Α. είναι σε θέση να προσφέρει υπηρεσίες σταθερής ή αυξανόμενης ποιότητας σε μακροχρόνια βάση. Ως κοινωνικός φορέας, μπορεί να προσφέρει υπηρεσίες σε χαμηλότερες τιμές, απ' ό,τι το ιδιωτικό κεφάλαιο. Επίσης, συνδέει την παροχή τουριστικών υπηρεσιών με την παροχή κοινωνικών – πολιτιστικών υπηρεσιών. Η Τ.Α., τέλος, συνδυάζει την τουριστική χρήση των εγκαταστάσεων και εξοπλισμού με την ικανοποίηση των αναγκών σε υποδομή για τις πολιτιστικές κοινωνικές δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η Τ.Α. μπορεί και πρέπει να προσφέρει τουριστικές υπηρεσίες καλύτερης ποιότητας, να εγγυάται την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και να συνδυάζει τον τουρισμό με κοινωνικές – πολιτιστικές δραστηριότητες.

3.5.8. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ε.Ε.Τ.Α.Α.)

Η Ε.Ε.Τ.Α.Α., ως επιχείρηση κοινωνικών φορέων και φορέων του δημόσιου τομέα, έχει ως στόχο την κινητοποίηση της τοπικής ανάπτυξης για την επίτευξη της οικονομικής, οργανωτικής, τεχνικής και στελεχιακής της αυτοδυναμίας.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την παρέμβαση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην τουριστική ανάπτυξη, προσφέρει:

- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και βοήθεια σε προδιαγραφές – επιλογή – επίβλεψη – αξιολόγηση μελετών τουριστικής ανάπτυξης είτε κατά τοπικό σύστημα είτε κατά κλάδο, π.χ. τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα ή κλαδικές μελέτες για αγροτουρισμό, αρχαιολογικούς χώρους, κτλ.
- Παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για την ίδρυση και εκκίνηση λειτουργίας δημοτικών επιχειρήσεων.

- Παροχή επιμόρφωσης σε μεσαία και ανώτερα στελέχη των δημοτικών επιχειρήσεων.
- Υποβοήθηση των συνεργασιών μεταξύ των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων για τη διεξαγωγή ευρύτερων προγραμμάτων.

3.5.9. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.)

Ο ρόλος του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. αφορά άμεσα:

- Την ενίσχυση του προσωπικού καθαριότητας στην περίοδο της αιχμής, έτσι ώστε τα τουριστικά σημεία της χώρας μας να μη θυμίζουν σκουπιδότοπους.
- Την επαγρύπνηση των κατασβεστικών μονάδων από πυρκαγιές (συχνό φαινόμενο της θερινής περιόδου) που ταλαιπωρούν και εκφοβίζουν τους τουρίστες.
- Την ένταση της προσοχής των λιμενικών αρχών σχετικά με την μόλυνση των παράκτιων περιοχών και την τοποθέτηση ειδικών απαγορευτικών πινακίδων σε χώρους όπου η θάλασσα παρουσιάζει προχωρημένη ρύπανση και απειλεί την υγεία των λουομένων.

3.5.10. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Υ.Τ.Α.)

Η νέα στρατηγική του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης έχει προοπτική δεκαετίας και στηρίζεται σε ένα νέο τουριστικό δόγμα στο οποίο κυριαρχούν:

1. η ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών υποδομών.
2. ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών υπηρεσιών.
3. το άνοιγμα προς αναδυόμενες τουριστικές αγορές.
4. η εισαγωγή και χρήση νέων τεχνολογιών.
5. η αξιοποίηση της περιουσίας του ελληνικού τουρισμού με ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα.
6. η δημιουργία φιλόξενου επενδυτικού περιβάλλοντος.
7. η σύσταση μηχανισμών ελέγχου και παρακολούθησης.

8. η διοικητική αναμόρφωση του διοικητικού πλαισίου.
9. η τυποποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.
10. η επανίδρυση των υπηρεσιών του εξωτερικού και η στελέχωση με νέα γενιά στελεχών.
11. η αναβάθμιση της τουριστικής εκπαίδευσης.
12. η σύγχρονη αντίληψη της διαφημιστικής προβολής και της τουριστικής επικοινωνιακής πολιτικής της χώρας.

3.6 ΝΕΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Εντός του έτους 2005 πρόκειται να κατατεθεί προς ψήφιση ο νέος αναπτυξιακός νόμος. Μέσω των νέων ρυθμίσεων επιδιώκεται η αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και η προσέλκυση μεγάλων τουριστικών επενδύσεων. Σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, ορισμένα από τα βασικά σημεία του νόμου είναι τα εξής:

- Ενίσχυση της δημιουργίας νέων τύπων καταλυμάτων.
- Πριμοδότηση της υπαγωγής ενός καταλύματος σε ανώτερη τάξη.
- Ενίσχυση με κίνητρα του θεματικού τουρισμού.
- Αύξηση των ποσοστών ενίσχυσης για ίδρυση, επέκταση και εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής.
- Κατάργηση της διάκρισης παλαιών και νέων φορέων για επενδύσεις.
- Απλούστευση του συστήματος βαθμολόγησης επενδύσεων εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής.
- Βελτίωση των όρων καταβολής της επιχορήγησης.
- Περιορισμός του ποσοστού της υποχρεωτικής ίδιας συμμετοχής του επενδυτή.
- Απαγόρευση υπαγωγής στο νόμο των επενδύσεων εκσυγχρονισμού ξενοδοχειακών καταλυμάτων πριν την παρέλευση της 7ετίας.
- Παροχή επιπλέον επιχορήγησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέχρι 15%, ανάλογα με το νόμο που πρόκειται να πραγματοποιηθεί η επένδυση.

4^ο Κεφάλαιο

4.1 Οι ταξινομήσεις του τουριστικού προϊόντος

4.1.1 Η πρωτογενής τουριστική προσφορά

4.1.2 Η δευτερογενής ή απορρέουσα τουριστική προσφορά

4.1.2.1 Οι γενικές εγκαταστάσεις

4.1.2.2 Οι πτήσεις charters

4.1.2.3 Οι τουριστικές εγκαταστάσεις

4.1 ΟΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Το τουριστικό προϊόν μιας περιοχής ή μιας χώρας, δηλαδή η τουριστική προσφορά, δεδομένης της ετερογένειας που την χαρακτηρίζει, μπορεί να διακριθεί σε μια πληθώρα διαφορετικών στοιχείων που την απαρτίζουν.

Συνήθως διακρίνουμε τις ακόλουθες δυο μεγάλες κατηγορίες:

1. *Την πρωτογενή τουριστική προσφορά*, η οποία περιλαμβάνει τους τουριστικούς πόρους, που αποτελούν τη βάση της τουριστικής δραστηριότητας (πλαζ, χλωρίδα και πανίδα, μνημεία, πολιτισμός κτλ.).
2. *Τη δευτερογενή ή απορρέουσα τουριστική προσφορά*, η οποία περιλαμβάνει τις διάφορες υποδομές και ανωδομές που δημιουργήθηκαν μερικά ή ολικά από τον άνθρωπο για να διευκολυνθεί η εκμετάλλευση των τουριστικών πόρων. Βασικά, αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει τους γενικούς εξοπλισμούς καθώς και τους τουριστικούς εξοπλισμούς μιας περιοχής ή μιας χώρας (αεροδρόμια, οδικό δίκτυο, τηλεπικοινωνίες, γραφεία ταξιδιών, ξενοδοχεία).

4.1.1 Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Αυτή αποτελείται από τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους και καθορίζει κατεξοχήν το βαθμό ελκυστικότητας ορισμένων περιοχών μιας χώρας, καθώς και τη δυνατότητά τους να αναπτυχθούν τουριστικά.

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός των τουριστικών πόρων μπορεί να περιλαμβάνει κάθε φυσικό στοιχείο, κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα ή κάθε προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας που είναι σε θέση να προκαλέσουν την τουριστική μετακίνηση.

Οι φυσικοί πόροι

Οι φυσικοί πόροι, όπως θάλασσα – ακτές, κλίμα, φυσικό φως, προϊόντα κτλ., αποτελούν τα κύρια στοιχεία που προσελκύουν τους τουρίστες να περάσουν τις

διακοπές τους σε μία από τις τρεις θαλάσσιες «λεκάνες διακοπών» στον κόσμο, τη Μεσόγειο, την Καραϊβική, τη νοτιοανατολική Ασία και τον Ειρηνικό.

Στη συνέχεια παραθέτουμε μια μικρή ανάλυση των φυσικών πόρων «θάλασσα-ακτές» και «κλίμα», που αφορούν την περίπτωση της Ελλάδας.

I. Η θάλασσα – Οι ακτές: Η θάλασσα αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, σε τέτοιο βαθμό, που η αναφορά και μόνο της λέξης «Ελλάδα» στις χώρες προέλευσης των τουριστών να ταυτίζεται συχνά με το συγκεκριμένο στοιχείο.

II. Το κλίμα: Η Ελλάδα έχει αμιγώς μεσογειακό κλίμα. Ημιτροπικό χαρακτηρίζεται το κλίμα της στο νότιο τμήμα της χώρας, όπως στην Κρήτη, τη νότια Πελοπόννησο κτλ., με μεγάλη ηλιοφάνεια και υψηλές θερμοκρασίες θάλασσας και αέρα για επτά περίπου μήνες. Στα νότια, αυτά τα κλιματολογικά χαρακτηριστικά ισχύουν και για την περίοδο του χειμώνα. Ήπιος ο χειμώνας, ξηρό και θερμό το θέρος, η άνοιξη υγρή με βροχές, και το φθινόπωρο θερμό με βροχές είναι τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού κλίματος.

Οι πόροι που δημιούργησε ο άνθρωπος

Αυτοί διακρίνονται σε δύο επιμέρους κατηγορίες:

I. Τα μνημεία και γενικότερα οτιδήποτε ενδιαφέρον κατασκεύασμα δημιούργησε ο άνθρωπος και μπορεί να προκαλέσει μερικά ή ολικά τη μετακίνηση των ατόμων σε έναν τόπο (μουσεία, πανεπιστήμια, παραδοσιακοί οικισμοί, αθλητικά χωριά κτλ.). Τα μνημεία (προϊστορικά, προκλασικά, κλασικά, βυζαντινά, νεοελληνικά) αποτέλεσαν σημαντικούς πόλους έλξης για τη δημιουργία και τη μεγέθυνση των διεθνών τουριστικών ροών προς την Ελλάδα. Ωστόσο, η μεταβολή του προτύπου του τουρισμού και η κυριαρχία του μαζικού τουρισμού μετέβαλε τα κίνητρα και την καταναλωτική συμπεριφορά των τουριστών, μειώνοντας παράλληλα και το ενδιαφέρον τους για τα ελληνικά μνημεία.

II. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανθρώπινη ύπαρξη (πολιτισμός, γλώσσα, ήθη και έθιμα, κουλτούρα).

4.1.2 Η ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ Η ΑΠΟΡΡΕΟΥΣΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Οι φυσικοί πόροι καθώς και οι πόροι που οφείλονται στην ανθρώπινη δραστηριότητα, θα στερούνταν τουριστικής χρησιμότητας, εάν τα άτομα δεν είχαν τη δυνατότητα, αφενός μεν να μετακινηθούν προς αυτούς, αφετέρου δε να παραμείνουν πλησίον αυτών.

Συνεπώς η δευτερογενής τουριστική προσφορά αποτελεί δυναμικό στοιχείο του τουριστικού συστήματος, το οποίο ενεργοποιεί την τουριστική ζήτηση και προσαρμόζεται συνεχώς στις μεταβολές της.

Την τουριστική προσφορά τη διακρίνουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες, το γενικό εξοπλισμό ή γενικές εγκαταστάσεις και τις τουριστικές εγκαταστάσεις.

4.1.2.1 Οι γενικές εγκαταστάσεις

Αυτές αφορούν όλες εκείνες τις εγκαταστάσεις και τους οργανισμούς οι οποίοι συμβάλλουν στη βελτίωση της ζωής των κατοίκων μιας χώρας, χωρίς να αναφερόμαστε στην τουριστική δραστηριότητα. Θα πρέπει ωστόσο να υπογραμμίσουμε ότι η ύπαρξή τους και η λειτουργία τους διευκολύνει, και σε μεγάλο βαθμό επιτρέπει, την ύπαρξη τουριστικών δραστηριοτήτων.

Σ' αυτήν την κατηγορία μπορούμε να συμπεριλάβουμε:

- Τις επικοινωνίες και τα μεταφορικά μέσα (αερομεταφορές, οδικές, σιδηροδρομικές, ακτοπλοϊκές μεταφορές).
- Τα δίκτυα ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, αποχέτευσης, συγκομιδής των απορριμμάτων.
- Τις τηλεπικοινωνίες και τα ταχυδρομεία.
- Τα εμπορικά καταστήματα, τα σουπερ μάρκετ, κτλ.
- Τις διοικητικές υπηρεσίες, το σύστημα υγείας, εκπαίδευσης, δημόσιας ασφάλειας, κτλ.

Η παραπάνω διάρθρωση του γενικότερου εξοπλισμού σχετίζεται άμεσα με το βαθμό οικονομικής ανάπτυξης μιας περιοχής ή μιας χώρας και, χωρίς να απευθύνεται αποκλειστικά στον τουρισμό, τον διευκολύνει σημαντικά. Χαρακτηρίζεται ωστόσο ανεπαρκής κατά την περίοδο αιχμής, δεδομένης της εποχικής φύσης του τουριστικού φαινομένου.

4.1.2.2 Οι πτήσεις charters

Αν τα μεταφορικά μέσα συνέβαλαν στη μεγέθυνση και τον εκδημοκρατισμό του τουριστικού φαινομένου, ο μαζικός τουρισμός οφείλει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξή του στις πτήσεις charters.

Η ευρύτατη χρησιμοποίηση των πτήσεων charters οφείλεται ουσιαστικά στην υιοθέτηση μιας τιμολογιακής πολιτικής που βασίζεται στις χαμηλές τιμές. Οι χαμηλές τιμές είναι απόρροια της ύπαρξης δύο κύριων παραγόντων:

- Οι εταιρείες charters επιτυγχάνουν ένα ποσοστό πληρότητας για τα αεροσκάφη τους πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των αεροσκαφών των εταιρειών τακτικών πτήσεων.
- Οι εταιρείες charters υπόκεινται σε μικρότερα έξοδα απ' ό,τι οι εταιρείες που πραγματοποιούν τακτικές πτήσεις. Αυτό μπορεί να συνοψιστεί στους παρακάτω λόγους:
  - Παροχή υπηρεσιών χαμηλής ποιότητας.
  - Χαμηλές αμοιβές του απασχολούμενου προσωπικού.
  - Μικρές αποσβέσεις.
  - Μειωμένα γενικά έξοδα.

Για τους παραπάνω λόγους, οι αεροπορικές εταιρείες charters τιμολογούν το προτεινόμενο προϊόν τους σε επίπεδα που κυμαίνονται στο ήμισυ περίπου των τιμών που προσφέρουν οι αεροπορικές εταιρείες τακτικών πτήσεων.

4.1.2.3 Οι τουριστικές εγκαταστάσεις

Αυτές δημιουργήθηκαν ειδικά για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της τουριστικής ζήτησης. Σ' αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται τα τουριστικά καταλύματα, οι εγκαταστάσεις εστίασης, ψυχαγωγίας, αναψυχής, κτλ.

Τα τουριστικά καταλύματα

Τουριστικά καταλύματα είναι οι επιχειρήσεις υποδοχής, οι οποίες κανονικά ή περιοδικά προσφέρουν στους πελάτες υπηρεσίες διαμονής, καθώς και άλλες συναφείς προς τη διαμονή υπηρεσίες, όπως εστίαση, ψυχαγωγία, άθληση κτλ.

Τα τουριστικά καταλύματα περιλαμβάνουν όχι μόνο τα ξενοδοχεία και τις άλλες παραδοσιακές μορφές διαμονής (π.χ. μοτέλ), αλλά και χωριά διακοπών, κάμπινγκ, ξενώνες κτλ. Επίσης, περιλαμβάνουν και άλλες κατηγορίες καταλυμάτων, η λειτουργία των οποίων περιορίζεται κυρίως στην περίοδο αιχμής, όπως επιπλωμένα διαμερίσματα, βίλες και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Στην Ελλάδα τα τουριστικά καταλύματα διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

❑ *Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα*, που περιλαμβάνουν τους ακόλουθους τύπους:

- Ξενοδοχεία κλασικού τύπου.
- Ξενοδοχεία τύπου μοτέλ.
- Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων.
- Ξενοδοχεία κλασικού τύπου και επιπλωμένων.

❑ *Μη κύρια ή συμπληρωματικά ξενοδοχειακά καταλύματα*, που περιλαμβάνουν:

- Χώρους οργανωμένης κατασκήνωσης.
- Τουριστικές επιπλωμένες επαύλεις ή κατοικίες.
- Ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συγκρότημα μέχρι 10 δωματίων.
- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα.

Τα ξενοδοχεία

Ξενοδοχείο ονομάζεται ένα εμπορικό κατάλυμα υποδοχής, το οποίο προσφέρει δωμάτια ή επιπλωμένα διαμερίσματα για ενοικίαση σε μια περαστική πελατεία. Ο χρόνος παραμονής, και παράλληλα ενοικίασης, μπορεί να κυμαίνεται ανά ημέρα, εβδομάδα ή και μήνα. Τα ξενοδοχεία μπορεί να περιλαμβάνουν αίθουσες εστιατορίων, μπαρ κτλ.

Η ταξινόμηση των ξενοδοχείων πραγματοποιείται σύμφωνα με το βαθμό ύπαρξης μιας σειράς παραγόντων, οι οποίοι είναι:

- ❖ Συνθήκες άνεσης.
- ❖ Διάρκεια λειτουργίας-εκμετάλλευσης.
- ❖ Ένταξη του ξενοδοχείου σε μια ανεξάρτητη ή εξαρτημένη αλυσίδα.

Τα μοτέλ

Είναι καταλύματα υποδοχής εμπορικού χαρακτήρα, τα οποία βρίσκονται εγκατεστημένα κατά μήκος των οδικών αξόνων, εκτός των αστικών συγκεντρώσεων. Την πελατεία συνήθως αποτελούν οι μετακινούμενοι με αυτοκίνητο.

Τα ενοικιαζόμενα διαμερίσματα-μπανγκαλόου

Αυτά αποτελούνται από επιπλωμένα διαμερίσματα ή μεμονωμένους οικίσκους που ενοικιάζονται με την εβδομάδα ή με το μήνα για ένα χρονικό διάστημα μικρότερο των τριών μηνών. Η παραμονή μπορεί να συνοδεύεται και από δευτερεύουσες υπηρεσίες, όπως η οινοποτοτροφοδοσία, η καθαριότητα κτλ.

Οι ξενώνες νεότητας (youth hostels)

Είναι τα καταλύματα υποδοχής που προσφέρουν κλίνες σε κοιτώνες σε χαμηλές τιμές, διαθέτουν κοινή κουζίνα και κοινές τουαλέτες, ενώ απευθύνονται σε νέους ηλικίας από 14 έως 30 ετών που είναι εφοδιασμένοι με την κάρτα της Διεθνούς Ομοσπονδίας των Ξενώνων Νεότητας.

Τα κάμπινγκ

Αυτά υποδηλώνουν την παραμονή των ατόμων σε μια σκηνή ή σ' ένα τροχόσπιτο, δυνατότητα η οποία απορρέει από την ενοικίαση της χρήσης γης. Σ' αυτήν την τιμή μπορεί να προστίθενται και δευτερεύουσες υπηρεσίες, όπως εκείνες του εστιατορίου και του μίνι μάρκετ.

Τα ενοικιαζόμενα δωμάτια

Συνήθως, είναι επιπλωμένα και συχνά εξοπλισμένα δωμάτια, τα οποία προσφέρονται για διανυκτέρευση στους τουρίστες σε μια χαμηλή τιμή. Η διαχείρισή τους γίνεται από ιδιώτες, οι οποίοι συχνά κατοικούν στον ίδιο χώρο παραγωγής των τουριστικών υπηρεσιών. Ο οικογενειακός τους χαρακτήρας και η εποχική λειτουργία τους δίνει τη δυνατότητα σε πληθυσμιακά στρώματα περιοχών υποδοχής, που

στερούνται άλλων οικονομικών πόρων, να εξασφαλίσουν πρόσθετους οικονομικούς πόρους.

Οι εγκαταστάσεις αναψυχής

Η παλιά αντίληψη που υπήρχε όσον αφορά την τουριστική μετακίνηση και ικανοποιούσε τη συνθήκη «αγοράς-πωλητή», δηλαδή την παροχή στον τουρίστα «ύπνου και τροφής», δεν ισχύει πια. Ο τουρίστας μετακινείται πλέον μ' ένα συγκεκριμένο σκοπό, αφενός μεν να επωφεληθεί των τουριστικών πόρων που χαρακτηρίζουν τον τόπο υποδοχής, αφετέρου δε να πραγματοποιήσει μια σειρά από δραστηριότητες.

Τις εγκαταστάσεις αναψυχής μπορούμε να τις διακρίνουμε σε τέσσερις μεγάλες ομάδες:

1. Τις εγκαταστάσεις που σχετίζονται με τη φύση: μονοπάτια πεζοπορίας, φυσικά πάρκα, ωκεανογραφικά μουσεία.
2. Τις αθλητικές εγκαταστάσεις: στη συγκεκριμένη κατηγορία μπορούμε να διακρίνουμε μια σειρά από υπο-κατηγορίες:
  - Θαλάσσια σπορ: μαρίνες και σχολές ιστιοπλοΐας, θαλάσσιου σκι, ιστιοσανίδας, καταδύσεων κτλ.
  - Υπαίθρια σπορ: γήπεδα τένις, γκολφ, βόλεϊ, μίνι-γκολφ ή ποδοσφαίρου, πισίνες, χώροι παιχνιδιού για τα παιδιά κτλ.
  - Χειμερινά σπορ: μηχανικοί αναβατήρες, σχολές σκι, πίστες του σκι κτλ.
  - Ιππικά σπορ: ιππικά κέντρα, σχολές κτλ.
3. Τις πολιτιστικές εγκαταστάσεις: θέατρα, αίθουσες θεαμάτων, αίθουσες μουσικών εκδηλώσεων, μουσεία, βιβλιοθήκες, αίθουσες εκθέσεων, σινεμά, αίθουσες συνεδρίων κτλ.
4. Τις εγκαταστάσεις αναψυχής: καζίνο, ντισκοτέκ, αίθουσες χορού, κλαμπ, μπαρ κτλ.

Οι παραπάνω ομάδες εγκαταστάσεων αποτελούν τους πόλους γύρω από τους οποίους δημιουργείται μια πληθώρα δραστηριοτήτων, που αποσκοπούν στην αναψυχή των τουριστών και στη δημιουργία μιας ευχάριστης και διασκεδαστικής ατμόσφαιρας.

5^ο Κεφάλαιο

- 5.1 Νομός Πρεβέζης
- 5.2 Δήμοι Ν. Πρεβέζης
- 5.3 Αξιοθέατα
- 5.4 Τουριστικά καταλύματα
- 5.5 Μετάβαση στο Ν. Πρεβέζης
- 5.6 Οικοτουρισμός
- 5.7 Περίπατος στο νομό
- 5.8 Αθλητισμός στο νομό
- 5.9 Πολιτισμός στο νομό

5.1 ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

5.1.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Διοικητική διαίρεση της Ηπείρου στο νοτιοδυτικό άκρο της. Έχει σχήμα ισοσκελούς τριγώνου και συνορεύει στα Βόρεια με τους νομούς Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων, στα Ανατολικά με τον νομό Άρτας, ενώ στα Νότια και στα Δυτικά βρέχεται, αντίστοιχα, από τον Αμβρακικό και από το Ιόνιο Πέλαγος. Έχει έκταση 1.086 τ. χλμ. Χτισμένη στην είσοδο του Αμβρακικού, απέναντι από το Άκτιο και κοντά στη Νικόπολη, η Πρέβεζα αποτελεί το διοικητικό και οικονομικό κέντρο του νομού. Το λιμάνι της, που πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ήταν το μοναδικό της Ηπείρου, έχει ελάχιστη κίνηση σήμερα, μετά την ανάπτυξη των χερσαίων συγκοινωνιών. Εξακολουθεί όμως να είναι αξιόλογο αλιευτικό κέντρο, όπου συγκεντρώνονται τα αλιεύματα κυρίως του Αμβρακικού.

5.1.2 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ, ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ, ΚΛΙΜΑ

Το ανάγλυφο του νομού Πρεβέζης διαμορφώνεται βασικά από τις προεκτάσεις των βουνών της Θεσπρωτίας και του νομού Ιωαννίνων, που προχωρούν από το βορρά προς το νότο σε παράλληλη διάταξη. Στο βορειοανατολικό άκρο του, ο νομός κλείνεται από το Ξεροβούνι, που μπαίνει από τον νομό Ιωαννίνων και συνεχίζεται στον νομό Άρτας, και έχει στον νομό Πρεβέζης τη δεύτερη σε ύψος κορυφή του (1.607 μ.) και την κορυφή Γοργόμυλος (1.470 μ.) στα σύνορα με το νομό Άρτας. Δυτικότερα, και πάντα παράλληλα, εισέρχεται στο έδαφος του νομού η νοτιότερη προέκταση του Τόμαρου, με την κορυφή Ζαρκοράχη (1.332 μ.) στα όρια με τον νομό Ιωαννίνων. Ακόμα δυτικότερα, στο κέντρο του νομού, εκτείνεται με κατεύθυνση από το βορρά προς το νότο η επιμήκης οροσειρά των Θεσπρωτικών ορέων (1.274 μ.), που απολήγει στα Νότια στα υψώματα του Σταυρού (681 μ.), και ακολουθούν πάντα στα δυτικά, οι προεκτάσεις των ορέων του Σουλίου και της Παραμυθιάς (1.082 μ.) που καταλήγουν στα ιστορικά βουνά του Ζαλόγγου. Στο

βορειοανατολικό τμήμα του νομού βρίσκονται τα βουνά της Πάργας (927 μ.), των οποίων οι κλιτύες απολήγουν στο Ιόνιο Πέλαγος. Το ανάγλυφο του νομού Πρέβεζας συμπληρώνεται από τρεις πεδινές εκτάσεις. Η μία βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα και προέκυψε από την αποξήρανση της Αχερουσίας λίμνης και διαφόρων τελμάτων και από τη διευθέτηση της κοίτης του Αχέροντα. Η άλλη, της Φιλιπιάδας, αποτελεί συνέχεια στα δυτικά της πεδιάδας της Άρτας και σχηματίστηκε από τις προσχώσεις του Ξηροποτάμου και του Λούρου και από την αποστράγγιση διαφόρων τελμάτων. Συνέχεια της πεδιάδας της Φιλιπιάδας αποτελεί η πεδιάδα της Πρέβεζας, στη νοτιότερη χερσονοειδή απόληξη του νομού.

Βασικά υδρογραφικά στοιχεία του νομού Πρέβεζας είναι οι ποταμοί Αχέροντας και Λούρος. Ο πρώτος, τόσο συνδεδεμένος με τη μυθολογία, διαρρέει το βορειοδυτικό τμήμα του νομού και αρδεύει την πεδιάδα του Φαναρίου. Ο Λούρος, που πηγάζει από τις ανατολικές πλαγιές του Τόμαρου, προχωρεί προς τα Νότια, ρέει ανάμεσα στο Ξεροβούνι και στα Θεσπρωτικά όρη, διαρρέει την πεδιάδα της Φιλιπιάδας, δέχεται από δεξιά τα νερά του κυριότερου παραποτάμου του, του Ξεροπόταμου ή Ξεριά, και ύστερα από διαδρομή 66 χλμ. χύνεται στον Αμβρακικό, στο δυτικό τμήμα της προσχωσιγενούς πεδιάδας της Άρτας, αφού προηγουμένως τροφοδοτήσει τον υδροηλεκτρικό σταθμό διαμέσου της τεχνητής λίμνης που δημιούργησε το φράγμα του κοντά στις πηγές του Αγίου Γεωργίου. Στον νομό Πρέβεζας υπάρχουν ακόμα δύο μικρές λίμνες, η Μαύρη και η Ζηρός Δυτικά και Βορειοδυτικά αντίστοιχα, της Φιλιπιάδας.

Η ακτή του νομού Πρέβεζας στο Ιόνιο, μετά τον μικρό όρμο της Πάργας και λίγο νοτιότερα το μεγαλύτερο του Αγίου Ιωάννη, συνεχίζεται στα νότια μονότονη και αλίμενη, σχηματίζει ύστερα τον ανοιχτό όρμο της Νικόπολης και από εκεί, από το μικρό ακρωτήριο Μύτικας, αρχίζει η μικρή προσχωσιγενής χερσονήσος της Πρέβεζας με το ομώνυμο στενό, που αποτελεί την είσοδο του Αμβρακικού κόλπου. Μετά το στενό σχηματίζεται στα ανατολικά το άλλο σκέλος της μικρής χερσονήσου που απολήγει στο ακρωτήριο Λασκάρα. Ανατολικά της χερσονήσου ανοίγεται ο όρμος της Σαλαώρας με τη μικρή λιμνοθάλασσα Μάζεμα στο βάθος της.

Το κλίμα του νομού στις παράκτιες περιοχές, που δέχονται την ευεργετική επίδραση της θάλασσας, είναι ήπιο. Προχωρώντας προς το εσωτερικό και ιδίως στα Βόρεια γίνεται δριμύτερο και με μεγάλες βροχοπτώσεις.

5.1.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Ο νομός Πρεβέζης είναι ο μικρότερος σε έκταση από τους 4 νομούς της Ηπείρου. Η οικονομία του νομού, ο οποίος έχει, μαζί με τον νομό Άρτας, το υψηλότερο εισόδημα στην Ήπειρο, βασίζεται στη γεωργία, με μεγάλη αναλογία, αρδευόμενων εδαφών και με κύρια προϊόντα λάδι, βαμβάκι, αραβόσιτο και λοιπά δημητριακά, λαχανικά κ.ά. Η βιομηχανία δεν είναι ανεπτυγμένη και περιορίζεται στην επεξεργασία γεωργικών προϊόντων.

5.1.4 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο σημερινός νομός Πρέβεζας περιλαμβάνει την αρχαία Κασσωπία και από τη Θεσπρωτία την πεδιάδα του Αχέροντα και την περιοχή της Πάργας, που κατά την αρχαιότητα λεγόταν Ελαιάτις.

Η Κασσωπία είναι το νοτιοδυτικότερο τμήμα της Ηπείρου με όρια τον Αχέροντα στα Βόρεια, το Ιόνιο πέλαγος στα Δυτικά και τον Αμβρακικό κόλπο στα Νότια. Τα ανατολικά όρια ήταν ασταθή και αβέβαια. Φυλετικά αποτελεί ίσως τμήμα των Θεσπρωτών το ηπειρωτικό αυτό φύλο, που ονομάζεται με παραλλαγές Κασσωποί, Κασσωπείς, Κασσωπιαίοι και συχνότερα, στους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους, Κασσωπαίοι, όπως στα νομίσματα του 4ου και 3ου αι. π.Χ. Το όνομα της χώρας είναι Κασσωπία. Η έκτασή της υπολογίζεται σε περίπου 1.000 τ. χλμ. Επιφανειακές και ανασκαφικές έρευνες αρχαιολογικής αποστολής του πανεπιστημίου του Cambridge αποκάλυψαν ευρήματα, που χρονολογούνται από τη Μέση Παλαιολιθική εποχή (περ. 24.000 – 9000 π.Χ.). Στο Ασπροχάλικο, ένα σπήλαιο στη χαράδρα του Λούρου, που έγινε ήδη πασίγνωστο, βρέθηκαν ευρήματα, που χρονολογήθηκαν, με τη μέθοδο του άνθρακα 14, περίπου στο 40.000 π.Χ. Η ζωή στα βουνά και στα λιβάδια, με καταφύγιο στα σπήλαια των χαράδρων, συνεχίστηκε μέχρι τη Νεολιθική εποχή, που τελειώνει κατά το 2500 π.Χ. Της εποχής αυτής έχουμε ευρήματα από τη Λάκκα Σούλι. Στην ακόλουθη εποχή του Χαλκού, περ. το 2000 π.Χ., τοποθετείται η εμφάνιση των Θεσπρωτών, παράλληλα προς την εμφάνιση και των άλλων Ελλήνων στη μετέπειτα ελληνική χερσόνησο. Προελληνικά ονόματα πόλεων και τοπωνύμια θεωρούνται τα: Κίχυρος ή Έφυρα, ίσως Ωρωπός, Τόμαρος,

Αχέρων, Αχερουσία, Κασσωποί κ.ά. Κατά το τέλος της Υστεροελλαδικής περιόδου (13ος αι. π.Χ.) έρχονται άποικοι από τη δυτική Πελοπόννησο στη Θεσπρωτία και αναπτύσσονται σχέσεις με τα νησιά του Ιονίου και την Κρήτη, όπως μαθαίνουμε από τον Όμηρο και τα αγγεία που μεταφέρθηκαν. Η τοπική κεραμική, χειροποίητη ακόμα, φαίνεται να είναι έργο των γυναικών. Τα χωριά συνήθως είναι στις πλαγιές των βουνών ή πάνω σε λόφους, όπου το κλίμα είναι εύκρατο. Οι άποικοι έχουν πόλεις, όπως η Εφύρα, στη δεξιά όχθη του Αχέροντα, και ασκούν εμπόριο.

Στην Οδύσσεια αναφέρεται βασιλιάς της πλούσιας Θεσπρωτίας, ο Φείδων, που φιλοξένησε τον Οδυσσέα και του έδωσε πλούσια δώρα. Αναφέρεται ακόμα βασιλιάς Έχετος στην Ήπειρο, πατέρας του Βουχέτου, που ίδρυσε το Βουχέτιον. Κινητά ευρήματα του τοπικού πολιτισμού της εποχής του Χαλκού, τα περισσότερα τυχαία, υπάρχουν από πολλές θέσεις. Στον Άγιο Αθανάσιο του Θεσπρωτικού παρατηρήθηκαν και λείψανα κυκλικών σπιτιών.

Λατρεία Θέμιδας στο Βουχέτιον φαίνεται να ανάγεται σε προελληνικούς χρόνους. Η Θέμις ήρθε, λέει, καβάλα σε βουνά, από τον οποίον πήρε το όνομά του το Βουχέτιον όπου εγκαταστάθηκαν αργότερα, στον 7ο αι. π.Χ., άποικοι. Η λατρεία της δρυός εξάλλου φαίνεται να ήρθε με τους Θεσπρωτούς, ενώ η λατρεία του Άδη δεν έχει σαφή προέλευση.

Στους μύθους της περιοχής αναφέρεται ο Πίνδαρος, λέγεται ότι ο Νεοπτόλεμος, γιος του Αχιλλέα, πήγε στη Μολοσσία και έγινε βασιλιάς της, όταν γύρισε από την Τροία περνώντας από την Εφύρα, που τοποθετείται κοντά στο νεκρομαντείο. Εξάλλου ηλιακή αρχή έχει ο μύθος, κατά τον οποίο ο Ηρακλής μαζί με τους Καλυδωνίους πολέμησε τους Θεσπρωτούς, κατέλαβε την Εφύρα, σκότωσε τον βασιλιά της Φυλέα και από την κόρη του Αστύοχη απέκτησε τον Τληπόλεμο.

Περίπου το 700 π.Χ. ιδρύεται η Πανδοσία, αποικία των Ηλείων στην πεδιάδα του Αχέροντα, μερικά χιλιόμετρα ανατολικά της μυκηναϊκής Εφύρας, δίπλα στο σημερινό Καστρί. Άλλες αποικίες των Ηλείων είναι το Βουχέτιον ή Βούχετα (στους Ρωγούς), η Ελάτρια (παρά το Παλιорόφορο - Ωρωπό), οι Βατίες (παρά το Λέλοβο - Θεσπρωτικό). Από εδώ και πέρα αρχίζει ζωηρότερο το ενδιαφέρον των νότιων Ελλήνων για τα ηπειρωτικά φύλα του εσωτερικού. Ίσως τώρα πήρε η Ήπειρος το όνομά της και οι «Ηπειρώται» το όνομα, που ήταν γεωγραφικό πριν γίνει εθνικό (οι στεριανοί - οι «Ηπειρώται»).

Είναι χαρακτηριστικό του αποικισμού η εγκατάσταση των αποίκων κοντά στις εκβολές των ποταμών, του Λούρου και του Αχέροντα, που είναι αφετηρίες και τέρματα εμπορικών οδών. Κοντά έρχονται και στοιχεία των μύθων και αγαθά του πολιτισμού γενικότερα. Ο Πausanias, για παράδειγμα, μας πληροφορεί ότι οι Ηλείοι χρησιμοποιούσαν στις θυσίες που γίνονταν προς τιμήν του Δία μόνο ξύλο λεύκας και αυτό γιατί ο Ηρακλής την έφερε από τη Θεσπρωτία, όπου τη βρήκε να φύεται κοντά στον Αχέροντα –γι' αυτό και ο Όμηρος τη λέει Αχερωίδα.

Κατά το τέλος του 7ου αι. π.Χ. η Κόρινθος παρουσιάζεται με αποικίες της κατά μήκος του Ιονίου και του Αμβρακικού κόλπου. Τα ηπειρωτικά φύλα υιοθετούν τα κορινθιακά νομίσματα.

Οι Ηλείοι πάντως δεν αποσύρθηκαν εντελώς, όπως φαίνεται. Το 433 π.Χ. στη ναυμαχία παρά τα Σύβοτα συμμετέχουν με 10 πλοία. Κατά το τέλος του Αρχιδάμειου πολέμου πάντως οι σχέσεις μεταξύ των Αθηναίων και των Ηπειρωτών είναι καλύτερες και ειδικότερα με τους Μολοσσούς, οι οποίοι, με τη βοήθειά τους με επικεφαλής τον βασιλιά Θαρύπα (423 – 395 π.Χ.) απλώνουν τον έλεγχό τους μέχρι τις ακτές. Ο Αλκέτας (385 – 370 π.Χ.) ελέγχει τη ζώνη ανάμεσα στον Λούρο και στον Άραχθο. Στη Μολοσσία είναι προσαρτημένη η περιοχή των πηγών του Αχέροντα μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου Α' (331 π.Χ.). Οι Κασσωπαίοι πάντως είναι ανεξάρτητοι, όπως φαίνεται από τον ψευδο-Σκύλακα και τον κατάλογο των Θεαροδόκων της Επιδαύρου (360 – 355 π.Χ.) και μετέχουν στο πρώτο Κοινό των Μολοσσών. Αποτέλεσμα της αθηναϊκής επιρροής είναι, για παράδειγμα, η παρουσία 13 αττικών αγγείων σε τάφο στην Κερασώνα και τα αττικά αγγεία του νεκροταφείου στο Μιχαλίτσι (5ος – 4ος αι. π.Χ.). Άλλα ευρήματα των ιδίων τάφων μαρτυρούν σχέσεις με τη Μεγάλη Ελλάδα. Είτε ως αποτέλεσμα επίδρασης εξωτερικής είτε ως ανάγκη αντίδρασης των Ηπειρωτών στους αποίκους ήρθε ο συνοικισμός των ηπειρωτικών φύλων σε πόλεις. Η Κασσώπη (παρά την Καμαρίνα και τον Ζάλογγο) αναφέρεται για πρώτη φορά σε επιγραφή της Επιδαύρου (360 – 355 π.Χ.). Ίσως την εποχή αυτή οι Ηπειρώτες του εσωτερικού ανεβάζουν για πρώτη φορά τη μαστορική σε επίπεδο αρχιτεκτονικής.

Κατά την ελληνιστική εποχή αλλάζει ριζικά η πολιτική κατάσταση. Δεν έχουμε πια αποικίες στα παράλια και Ηπειρώτες στο εσωτερικό. Ο γάμος της Ολυμπιάδας με τον Φίλιππο της Μακεδονίας είχε τις συνέπειές του έως τα ηπειρωτικά παράλια. Ο Φίλιππος χάρη του κουνιάδου του Αλεξάνδρου Α'

εκστράτευσε στην Ήπειρο, πολιόρκησε και κατέλαβε τις 3 αποικίες των Ηλείων, την Πανδοσία, τα Βούχετα και την Ελάτρια, και τις παρέδωσε στον Αλέξανδρο Α', δηλαδή στους Κασσωπαίους, που μετείχαν στο Κοινό των Μολοσσών. Οι Κασσωπαίοι κόβουν τα πρώτα χάλκινα νομίσματά τους με την εικόνα της θεάς Αφροδίτης, την οποία κυρίως λατρεύουν. Με τον σχηματισμό του Κοινού των Ηπειρωτών οι Κασσωπαίοι είναι ισότιμα μέλη του (μεταξύ περ. 330 – 232 π.Χ.). Στην περίοδο της βασιλείας του Πύρρου (297 – 272 π.Χ.), έχασαν βέβαια, όπως όλα τα μέλη του Κοινού, ένα μέρος της πολιτικής δύναμης, το οποίο οικειοποιήθηκε ο βασιλιάς. Ο Πύρρος έχτισε στη χερσόνησο της Πρέβεζας και μία νέα πόλη που της έδωσε το όνομα Βερενίκη, δηλαδή το όνομα της πεθεράς του, συζύγου του Πτολεμαίου Α'.

Με την Ήπειρο αβασίλευτη (μετά το 232 π.Χ.), οι Κασσωπαίοι εξακολουθούν να είναι μέλη του Κοινού των Ηπειρωτών. Και μετά τη διάλυση του Κοινού (170 π.Χ.) συμπολιτεύονται με τους Μολοσσούς ως φίλοι των Μακεδόνων. Είχαν λοιπόν κοινή μοίρα μετά την κατάκτηση της Ηπείρου από τους Ρωμαίους, όταν ο Αιμίλιος Παύλος κατέστρεψε τις 70 ηπειρωτικές πόλεις. Σαφής είναι η εντύπωση της σύγχρονης καταστροφής στους ερειπιώνες της Ηπείρου. Την ίδια τύχη είχαν, για παράδειγμα, το νεκρομαντείο στον Αχέροντα και το Πρυτανείο της Κασσώπης. Η πρώην εύανδρος Ήπειρος ερημώθηκε.

Η κατάσταση αλλάζει ριζικά μετά τη ναυμαχία του Ακτίου (31 π.Χ.) και την ίδρυση της Νικόπολης. Στο εξής η Ήπειρος, όπως όλη η Ελλάδα, υποφέρει από επιδρομές βαρβάρων, από την εκμετάλλευση των Ρωμαίων κλπ., αργότερα από την τουρκοκρατία και τη μοίρα αυτή βέβαια συμμερίζεται και η περιοχή του νομού Πρεβέζης.

5.2 ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

5.2.1 ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Γενικά στοιχεία

Η Πρέβεζα βρίσκεται στο Ν.Δ. άκρο της Ηπείρου, στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου, απέναντι από το Άκτιο και σε μικρή απόσταση από την Νικόπολη, της οποίας η πόλη της Πρέβεζας είναι οικιστική συνέχεια και αποτελεί το οικονομικό και διοικητικό κέντρο του Νομού.

Επίγειο της Ηπείρου, το κυριότερο λιμάνι της και κόμβος επικοινωνίας μεταξύ Ηπείρου - Ακαρνανίας αλλά και Ελλάδος-Ιταλίας, η Πρέβεζα ήταν πάντα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Η ύπαρξη άλλωστε, μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αι., έξι προξενείων (αγγλικού, γαλλικού, ελληνικού, ιταλικού, αυστριακού, ρωσικού) σ' αυτήν, υποδηλώνει τη στρατηγική και εμπορική σημασία της.

Η Πρέβεζα, χτισμένη στην είσοδο του Αμβρακικού συνδυάζει

τις ήσυχες διακοπές με την κοσμοπολίτικη ζωή. Τα στενά σοκάκια και τα νεοκλασικά κτίρια είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά της. Έχει το προνόμιο να περιβάλλεται από θαλάσσιες περιοχές, με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά. Δυτικά το Ιόνιο είναι ανοικτή θάλασσα και Ανατολικά ο Αμβρακικός είναι κλειστή. Οι άνεμοι πνέουν με μέτριες εντάσεις και από σταθερές διευθύνσεις, τόσο στο Ιόνιο όσο και στον Αμβρακικό, καθιστώντας έτσι την Πρέβεζα έναν ιδεώδη τόπο για ιστιοπλοΐα. Οι παραλίες του Ιονίου γοητεύουν τους λουόμενους κάθε ηλικίας γι' αυτό και τα περισσότερα τουριστικά καταλύματα βρίσκονται σε αυτή την περιοχή.

Το σημείο ακριβώς στο οποίο είναι χτισμένη η πόλη της Πρέβεζας είναι στο στόμιο του Αμβρακικού κόλπου, που μαζί με το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αράχθου, καθώς και ένα σύστημα λιμνοθαλασσών, αποτελεί ένα σπάνιο οικοσύστημα που προστατεύεται με τη συνθήκη RAMSAR.

Επίσης, η Πρέβεζα μετατρέπεται σε βάση για εξορμήσεις σε ολόκληρη τη Β.Δ. Ελλάδα. Αν κάποια στιγμή αισθανθείτε την ανάγκη για περιπέτεια και εξερεύνηση, δεν έχετε παρά να ξεκινήσετε. Σε λιγότερο από μία ώρα με το αυτοκίνητο βρίσκεται η Πάργα. Ελάχιστος χρόνος απαιτείται και για τη Λευκάδα, την Άρτα, τις πηγές του Αχέροντα, ενώ μία ώρα μακριά είναι τα Ιωάννινα.

Ιστορικά στοιχεία

Η Πρέβεζα πρωτοαναφέρεται στο "Χρονικό του Μορέως" του 1292 «*κάτεργα εξήντα ήλθασι κ' είναι των Γενοβίσιων, επέζεψαν στήν Πρέβεσαν, κουρσεύουν τά χωρία [.....]το πώς ήλθαν τα κάτεργα εκείνα των Γενοβίσιων, επέζεψαν στήν Πρεβεζαν, κουρσεύουν τα χωρία*».

Η πόλη δημιουργήθηκε στα τέλη του 12ου αι. μετά την ερήμωση της Νικοπόλεως (11ος αι.). Στα 1499, ο βενετός ναύαρχος Βαρθολομαίος Πέζαρο κατασκεύασε τον οχυρωμένο ναύσταθμο και μεγάλο μέρος του οικισμού, καταλαμβάνοντας στη συνέχεια την πόλη, η οποία παραδόθηκε το 1530 με συνθήκη ξανά στους Τούρκους, μέχρι τις 29 Σεπτεμβρίου 1684, οπότε την κατέλαβαν οι Βενετοί. Κατά τη διάρκεια του Βενετοτουρκικού πολέμου (1684-1718), στα 1700, η πόλη καταστράφηκε τελείως, κι οι 60 οικογένειες που σώθηκαν κατέφυγαν στη Λευκάδα. Με τη συνθήκη του Πασάροβιτς (21 Ιουλίου 1718) η πόλη παραδόθηκε οριστικά στους Βενετούς και συνοικίσθηκε αρχικά με τις οικογένειες και τους υποστατικούς οκτώ οπλαρχηγών απ' την Ακαρνανία (Διγόνης, Γερογιάννης, Τσουμάνης, Χάιδας ή Τριανταφύλλης, Παπαδόπουλος, Τσαβαλάς - υπάρχει και σήμερα η συνοικία Τσαβαλοχώρι, - των άλλων δύο δεν διασώθηκαν τα ονόματα). Στον καθένα απ' τους κληρούς τους, οι οπλαρχηγοί έκτισαν εκκλησία κτητορική (αργότερα έγιναν ενοριακές).

Στις 28 Σεπτεμβρίου 1538 διεξήχθη μπροστά στο στόμιο του Αμβρακικού ναυμαχία μεταξύ του στόλου του Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα και του ενωστικού χριστιανικού στόλου υπό τον Αντρέα Ντόρια, με σχετική επικράτηση του Μπαρμπαρόσα. Και στις 21 Σεπτεμβρίου 1828, έγινε η παραβίαση των στενών του κόλπου από ελληνικά πολεμικά πλοίαρια ("τον καιρό με τα μίστικα"). Στα 1797 οι Γάλλοι καταλαμβάνουν την Πρέβεζα, για να παραμείνουν όμως μόνο μέχρι τις 12 Οκτωβρίου 1798, οπότε τον κατέλαβε ο Αλή Πασάς κι όλη η πόλη υπέστη μεγάλες

καταστροφές ("χαλασμός της Πρέβεζας"). Εδώ έχτισε ορεινό ανάκτορο ο Αλή Πασάς, κοντά στα ιαματικά λουτρά, στην είσοδο του Αμβρακικού, τα οποία κατέστρεψε το 1820 ο γιος του Βελής για να μη περιέλθει στους Σουλτανικούς, - "Παλιοσάραγα" λέγεται η τοποθεσία σήμερα. Το ανάκτορο κτίσθηκε στα ερείπια του φρουρίου, δηλ. του παλαιού κάστρου της Μπούκας. Ο Αλή Πασάς επιδόθηκε στην οχύρωση της πόλης, επισκευάζοντας το κάστρο του Αγ. Ανδρέα 1807. Αυτό το Κάστρο κτίσθηκε απ' τους Βενετούς τον 18ο αι., κι ήταν η "ακρόπολη" της Πρέβεζας. Προστατεύονταν με τάφρο καθώς και με προτειχισμα προς την πλευρά της Θάλασσας (το οποίο κατεδαφίστηκε στη δεκαετία 1920-30). Σημαντικό επίσης έργο για την οχύρωση της Πρέβεζας, ήταν η κατασκευή απ' τον Αλή Πασά της Τάφρου (ντάπιας), που περιέκλειε την πόλη και κατέληγε στο κάστρο του Αγ. Γεωργίου (1807) και τον προμαχώνα της Βρυσούλας. Έκτισε επίσης το κάστρο του Παντοκράτορα (1807), το οποίο, μαζί με το κάστρο της Πούντας (Ακτίου -1819), ήλεγχε την είσοδο του Αμβρακικού.

Τα οχυρωματικά αυτά έργα έγιναν απ' το 1807 και μετά. Εκτός από τα κάστρα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι ναοί της πόλης, όπως ο ναός του Αγίου Χαραλάμπους, αναδομηθείς το 1793, με εξαιρετες εικόνες του τέμπλου (1793, 1804) και ουρανίας, με πολυσκάλιστο ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο τέμπλο (1827). Εφαπτόμενος του ναού, βρίσκεται ο Ενετικός πύργος του ρολογιού (1752). Ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου (Παναγία των Ξένων), ο ναός Αγίου Νικολάου, του Αγίου Αθανασίου με αξιόλογες τοιχογραφίες του 1780 ανεγερθείσα επί Ενετοκρατίας (σ.σ. μετά το 1717 δηλ) το εκκλησάκι του Αγ. Σπυρίδωνος στη θέση Βαθύ, ανακαινισμένο η πρώτη εκκλησία "εκτίσθη το 1735 Μαΐου 6" (έ.α. σ. 256). κ.ά. Το 1717 και το 1779 δίδαξε στην Πρέβεζα ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός (πάτερ Κοσμάς), ο οποίος ίδρυσε και σχολείο.

Μια απ' τις πρώτες εικόνες του Πατρο - Κοσμά (η επιζωγράφιση του 1817 αφαιρέθηκε με την πρόσφατη συντήρηση της εικόνας) υπάρχει και φυλάσσεται στον Ι. Ν. Αγίου Κοσμά (κάτω απ' τον Ναό των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης) καθώς και το πουκάμισό του. Και το τέμπλο του ναού της Μεταμορφώσεως στον Παντοκράτορα, κοσμούν τέσσερις εικόνες "δια χειρός Φωτίου Κόντογλου" ιστορημένες το 1954. Στην Πρέβεζα γεννήθηκαν οι αγωνιστές του '21, Οδυσσέας Ανδρούτσος (το πατρικό του σπίτι σώζεται, στην οδό Χρ. Κοντού - μητέρα του η Πρεβεζάνα Ακριβή Τσαρλαμπά), ο Αλεξάκης

Βλαχόπουλος (1780-1865), ο αδελφός του Κων/νος Βλαχόπουλος (1789-1868), Φιλικός και πρώτος Έλληνας αρχηγός της Χωροφυλακής (1841) ο στρατηγός Αλέξης Γρίβας Γαρδικιώτης (1800-1855) κι άλλοι. Στην Πρέβεζα, στη μαγευτική τοποθεσία "Βαθύ", "βρήκε τη γαλήνη με μια σφαίρα στην καρδιά" (όπως αναγράφεται στην αναθηματική στήλη που στήθηκε απ' τους Πρεβεζάνους) ο ποιητής των "Νηπενθών"

Κώστας Γ. Καρυωτάκης, ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της νεοσυμβολικής και νεορομαντικής σχολής του μεσοπολέμου, το Σάββατο 21 Ιουλίου 1928, τριάντα τρεις μόλις μέρες ύστερα απ' την άφιξή του εδώ (18 Ιουνίου 1928). Τις λίγες αυτές εβδομάδες, έμεινε σε νοικιασμένο δωμάτιο στο γραφικό "Σαϊτάν παζάρ" (γωνία Δαρδανελλίων και Χρ. Κοντού). Εκεί κοντά, στήθηκε και προτομή

του.

5.2.2 ΔΗΜΟΣ ΠΑΡΓΑΣ

Γενικά στοιχεία

Είναι η πιο ονειρεμένη πόλη του νομού και μία από τις ωραιότερες της Ελλάδας. Μία ντελικάτη αρχόντισσα, νωχελικά απλωμένη κάτω από τη σκιά του ισχυρού μεσαιωνικού φρουρίου, η κωμόπολη της Πάργας με τα στενά λιθόστρωτα δρομάκια που ανηφορίζουν προς την κορυφή του καστροστεφανωμένου λόφου και τη νησιώτικη γοητεία, αποπνέει έναν αέρα άλλης εποχής. Από το ύψωμα του κάστρου η θέα προς το πέλαγος τους καλοσηματισμένους κολπίσκους και το κατάφυτο νησάκι της Παναγιάς με το γραφικό εξωκλήσι σου κόβει την ανάσα. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ντόπια λαϊκή αρχιτεκτονική με τα διώροφα και τριώροφα σπίτια, τους ξύλινους εξώστες, τις κεραμοσκεπές και ανάμεσα σε αυτά όμορφες εκκλησίες, καταστήματα λαϊκής τέχνης στο δρόμο που ανηφορίζει για το κάστρο, πολλά εστιατόρια, ταβέρνες, μπαρ, καφενεία στην προκουμαία. Ένας χώρος που σφύζει από ζωή και κίνηση.

Το νησάκι της Παναγιάς είναι το στολίδι της Πάργας. Στέκεται ορμητικά μέσα στον κόλπο και προκαλεί τους τουρίστες να κολυμπήσουν και να θαυμάσουν την Πάργα από μια διαφορετική οπτική γωνία.

Στην δεξιά πλευρά της πόλης βρίσκεται το κάστρο χτισμένο σε ένα μικρό λόφο. Ανεβαίνοντας τα σοκάκια το τοπίο σε ταξιδεύει σε άλλη εποχή, μέχρι να φτάσεις στο ψηλότερο σημείο όπου από εκεί μπορείς να απολαύσεις μια καταπληκτική θέα, προς την πόλη και την ευρύτερη περιοχή καθώς και προς το Ιόνιο Πέλαγος. Στις εκκλησίες Άγιοι Απόστολοι, Αγία Ελένη και στο μοναστήρι της Παναγιάς της Βλαχέρνας στο Βάλτο, οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν τις αγιογραφίες που διακοσμούν αυτές τις εκκλησίες.

Τα κανάρια είναι μια σημαντική γιορτή που οργανώνεται κάθε χρόνο τον Αύγουστο στην Πάργα. Αντιπροσωπεύει την επιστροφή των Παργινών από την ξενιτιά, μετά την ένδοξη φυγή τους, συμβολίζει το παραλήρημα της χαράς τους που γύρισαν στην πατρίδα τους. Τα πυροτεχνήματα, ο καπνός και τα φώτα δημιουργούν μια φαντασμαγορική ατμόσφαιρα.

Ιδανικά ελκυστική είναι η βόλτα με βάρκα σε όλες τις παραλίες, και ιδιαίτερα στο Λίχνο όπου ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στις σπηλιές και να απολαύσει την ηρεμία που κρύβεται μέσα σε αυτές.

Ιστορικά στοιχεία

Παράγειρος, Παραγαία, Υπαγωγός, Ύπαργος (από παραφθορά του οποίου φαίνεται να προήλθε το σημερινό Πάργα), ήταν το αρχαίο όνομα της πανέμορφης αυτής πόλης, η δημιουργία της οποίας

οφείλεται σε Κωνσταντινουπολίτες που κατέφυγαν εκεί κι ίδρυσαν οικισμό κι έχτισαν κάστρο στο Πεντζοβολιό - Καστέλι λεν οι ντόπιοι σήμερα τα λιγοστά ερείπια.

Ήδη τον 12^ο αι., μνημονεύεται τούτη η Παλαιά Πάργα ως μια απ' τις κυριότερες Ηπειρωτικές πόλεις. Για να προλάβουν την κατάκτηση απ' τους Τούρκους, οι Παργινοί υπέγραψαν στις 21 Μαρτίου 1401 συνθήκη με την "Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας", η οποία καθιστούσε την Πάργα βενετσιάνικη κτίση.

Τότε πιθανώς κτίστηκε και το Κάστρο της, το οποίο κατεδάφισε το 1537 ο Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα, για να το ξαναχτίσουν οι Βενετοί το 1567. Δεύτερη φορά το κατέστρεψαν οι Τούρκοι το 1571, για να το χτίσουν πάλι, μετά τη ναυμαχία της Ναυπάκτου, οι Βενετοί. Έμεινε απόρθητο ως το 1819, οπότε το εγκατέλειψαν οι Παργινοί μετά την εκχώρηση της Πάργας στον Αλή Πασά απ' τον Άγγλο Κυβερνήτη των επτανησίων Μαίτλαντ, υπό την προστασία του οποίου τελούσε. Η παράδοση των σάκων με τα χρήματα έγινε στο σεράι ("Παλιοςάραγα") του Αλή Πασά απ' τον ίδιον στον Μαίτλαντ, που ήρθε από την Κέρκυρα στον Πρέβεζα γι' αυτό. (Σπ. Αραβαντινός

Ιστορία του Αλή πασά τόμ. Ι. σ. 265).

Στις 23 Φεβρουαρίου 1913 ελευθερώθηκε η Πάργα. Στις 22 Μαΐου 1930 - επέτειο της 100ετηρίδος της απελευθέρωσης του Έθνους - επέστρεψαν με το «Έλλη» συνοδευόμενο από μοίρα του στόλου, τα Ιερά Κειμήλια (το Ιερό Λάβαρο, δύο Ευαγγέλια, η Παναγιοπούλα κ.ά.) από την Κέρκυρα όπου τα είχαν διαφυλάξει από το 1819 οι Παργινοί, κι εναποτέθηκαν στον ναό των Αγ. Αποστόλων, μια από τις πενήντα περίπου εκκλησιές κι εξωκλήσια της Πάργας. Ανάμεσά τους, η Μονή Βλαχερνών (16ος αι., ανακαίνιση 19^{ος} αι. - εκεί στρατοπέδευαν, περιμένοντας την οριστικοποίηση της συμφωνίας με τους Άγγλους του 1819, οι στρατιώτες του Αλή πασά και μπήκαν στο Κάστρο στις 28 Απριλίου), η Παναγία στο ομώνυμο μικρό νησάκι, κ.ά. Νεότερα και παλιά μνημεία στην Πάργα και την περιοχή της σημαδεύουν το διάβα των χρόνων και της ιστορίας, Κάστρο, στην Αγ. Παρασκευή Ανθούσας. Τάφος λαξευτός, θολωτός, ηγεμονικός, μυκηναϊκός στην Κύπερη. Τείχη πολυγωνικά ανάμεσα στην Ανθούσα και Αγία Κυριακή και άλλα πολλά, όλα αυτά ανάγουν στην αρχαία Τορύνη του Πλούταρχου και του Πτολεμαίου, στο λιμάνι της οποίας - κατά τον Πλούταρχο - αγκυροβόλησε ο στόλος του Οκτάβιου πριν απ' την ιστορική ναυμαχία του Ακτίου (31 μ.Χ.).

Η τουριστική κίνηση στο Δήμο κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα. Η διαμονή σας μπορεί να γίνει ιδιαίτερα ευχάριστη εφόσον υπάρχουν πολυτελή ξενοδοχειακά συγκροτήματα, ενοικιαζόμενα δωμάτια και ένας μεγάλος αριθμός τουριστικών καταλυμάτων, πάντα σε πολύ λογικές τιμές. Στα ανωτέρω έρχονται να προστεθούν και οι οργανωμένες μονάδες camping που λειτουργούν τους θερινούς μήνες.

Μια μεγάλη ποικιλία φαγητών περιμένει τον επισκέπτη στα πολυάριθμα εστιατόρια όπου σερβίρεται πάντα φρέσκο ψάρι. Υπάρχουν πολλά μαγαζιά όπου ο επισκέπτης μπορεί να βρει σουβενίρ και ωραία κοσμήματα που είναι διαθέσιμα σε όλα τα καταστήματα. Για αυτούς που ενδιαφέρονται για εκκλησιαστικά κειμήλια μπορούν να επισκεφθούν το μουσείο που βρίσκεται μέσα στην Πάργα όπου εκτίθενται μια μεγάλη ποικιλία εκκλησιαστικών κειμηλίων.

Για αυτούς που αγαπούν τα σπορ και για όλους τους επισκέπτες, η Πάργα προσφέρει πολλές δυνατότητες για σπορ, όπως

ψάρεμα και καταδύσεις, υπάρχει μάλιστα και αντίστοιχη σχολή για καταδύσεις.

Στις μοναδικές παραλίες της Πάργας οι κολυμβητές μπορούν να πάρουν μέρος σε αγώνες βόλεϊ, να κάνουν θαλάσσιο σκι, να κάνουν ιστιοσανίδα και ιστιοπλοΐα.

Ακόμη και μια βόλτα στους ελαιώνες, ανάμεσα στις σκιές των δέντρων, είναι μια πραγματική απόλαυση αφού προσφέρει ένα μοναδικό αίσθημα ηρεμίας και γαλήνης.

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ο Δήμος διαθέτει Πολυιατρικό κέντρο εξοπλισμένο με κατάλληλο προσωπικό να προσφέρει σε όλους τις υπηρεσίες του. Επίσης διαθέτει ασθενοφόρο κατάλληλα εξοπλισμένο για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της περιοχής.

Στο Δήμο Πάργας υπάρχει μικρό αλιευτικό καταφύγιο στο Βάλτο όπου φιλοξενεί κατά την τουριστική περίοδο σκάφη αναψυχής.

5.2.3 ΔΗΜΟΣ ΖΑΛΟΓΓΟΥ

Ο Δήμος Ζαλόγγου έχει έδρα το κανάλι Πρέβεζας και αποτελείται από τα εξής δημοτικά διαμερίσματα:

Καναλίου, Βράχου, Καμαρίνας, Κρυσπηγής, Μυρσίνης, Νέας Σαμψούντας, Νέας Σινόπης, Ριζών, Χειμαδίου, Εκκλησίες. Ο πληθυσμός του δήμου ανέρχεται σε 5.179 κατοίκους και καταλαμβάνει έκταση 130.078 στρεμμάτων.

5.2.4 ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑΣ

Ο δήμος Φιλιππιάδας έχει έδρα την πόλη της Φιλιππιάδας και αποτελείται από τα εξής δημοτικά διαμερίσματα: Αγίου Γεωργίου, Γυμοντόπου, Δρυοφύτου, Κερασώνος, Κλεισούρας, Νέας Κερασούντας, Παναγιάς, Πέτρας και Ρώμιας.

Ο δήμος καταλαμβάνει έκταση 142.409 τ. χλμ. και ο πληθυσμός του ανέρχεται στους 8.468 κατοίκους, που φθάνει σε περιόδους αιχμής στους 14.000. Η περιοχή του δήμου βρίσκεται στα όρια των νομών Ιωαννίνων, Άρτας, Πρέβεζας. Το μεγαλύτερο τμήμα του αναπτύσσεται κατά μήκος της εθνικής οδού Ιωαννίνων – Άρτας, ενώ ένα καλά οργανωμένο συγκοινωνιακό οδικό δίκτυο συνδέει τη Φιλιππιάδα με τους παραπάνω νομούς καθώς και με τους γύρω Δήμους.

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης καθώς και της ύπαρξης διοικητικών υπηρεσιών, η έδρα του δήμου αποτελεί κέντρο εξυπηρέτησης της ευρύτερης περιοχής.

Η περιοχή παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ηπειρωτικού τοπίου με τις έντονες εναλλαγές της μορφολογίας του εδάφους.

Στα βόρεια το έδαφος είναι ορεινό, ενώ στα νότια γίνεται πεδινό και αποτελεί τμήμα της μεγάλης προσχωματικής πεδιάδας που σχηματίζουν ο Λούρος και ο Αραχθος ποταμός.

Την περιοχή διασχίζει ο Λούρος ποταμός, που πηγάζει από τις νοτιοανατολικές πλαγιές του όρους Τόμαρος ή Ολύτσικα και ο οποίος, ύστερα από διαδρομή 80 χλμ., χύνεται στον Αμβρακικό κόλπο. Ο ποταμός Λούρος παλιά

ονομαζόταν και Βουβός, λόγω της ήρεμης ροής των υδάτων του και ήταν πλωτός σε ένα τμήμα του έως την πόλη της Φιλιππιάδας.

5.2.5 ΔΗΜΟΣ ΦΑΝΑΡΙΟΥ

Ο δήμος Φαναρίου κατέχει ιδιαίτερη θέση στα βόρεια σύνορα του νομού Πρέβεζας και αποτελείται από τα εξής δημοτικά διαμερίσματα:

Δεσποτικά, Βαλανιδούσα, Αηδονία, Αχερουσία, Αμμουδιά, Βαλανιδοράχη, Βουβοπόταμος, Θέμελο, Καναλάκι, Καστρί, Κορώνη, Κουκούλι, Κυψέλη, Λούτσα, Μεσοπόταμος, Μουζακαίικα, Νάρκισσος, Σκεπαστό, Σταυροχώρι, Άνω Σκαφιδωτή, Κορυφούλα.

Περικλείεται από βουνά και θάλασσα, αποτελώντας έτσι μια αυτόνομη εδαφική ενότητα με ιδιαιτερότητα στο φυσικό περιβάλλον, αφού συνδυάζει θάλασσα, βουνό και μία εύφορη πεδιάδα που τη διασχίζει ο ποταμός Αχέροντας.

Η έκταση του είναι 197.598 στρέμματα και ο πληθυσμός του ανέρχεται σε 8.914 κατοίκους.

Ο συνδυασμός θάλασσας, κάμπου και βουνού δίνει την ευκαιρία στους κατοίκους της περιοχής να ασχοληθούν ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους, κυρίως με την γεωργία, καλλιεργώντας προϊόντα όπως το καλαμπόκι, το βαμβάκι και το τριφύλλι, σε συνδυασμό με την αλιεία ή την ορεινή κτηνοτροφία. Οι σύγχρονες καλλιέργειες γίνονται με μηχανικά μέσα, ενώ σε εξέλιξη βρίσκεται και ο συνδυασμός της πεδιάδας, που αρδεύεται πλέον από δεξαμενές τροφοδοτούμενες από ηλεκτροκίνητα αντλιοστάσια.

Το καναλάκι είναι το εμπορικό κέντρο της περιοχής, με πολλά καταστήματα, σούπερ μάρκετ, ξενοδοχεία και υποκαταστήματα της Αγροτικής και της Εθνικής Τράπεζας.

Η έδρα του δήμου είναι η κωμόπολη Καναλάκι, που είναι χτισμένη στο νοτιοανατολικό άκρο της πεδιάδας και αποτελεί το γεωγραφικό και συγκοινωνιακό κέντρο του δήμου. Το κλίμα είναι ήπιο ηπειρωτικό, ενώ οι περισσότερες μέρες του χρόνου είναι ηλιόλουστες και όλο το καλοκαίρι ο μαϊστρος του Ιονίου διασχίζει όλη την πεδιάδα, για να καταλήξει στις κορυφές των γύρω ορέων, μεταφέροντας μέχρι εκεί τη δροσιά του πελάγου. Η μορφολογική ποικιλία της περιοχής (βουνό, κοιλάδα, θάλασσα) ευνοεί τις ασχολίες των κατοίκων με την γεωργία, την κτηνοτροφία και την

αλειά. Η πεδιάδα του Φαναρίου, που διασχίζεται από τον Αχέροντα είναι μία από τις πιο πράσινες πεδιάδες της Ελλάδας. Στην παραθαλάσσια ζώνη του Ιονίου υπάρχουν πευκόφυτα δάση, τα οποία προσφέρουν ειδυλλιακές εικόνες και μοναδικές συγκινήσεις.

5.2.6 ΔΗΜΟΣ ΛΟΥΡΟΥ

Ο δήμος Λούρου βρίσκεται στο κέντρο του Νομού και έχει έκταση 145.049 τ. χλμ., και πληθυσμό 5.235 κατοίκους, ενώ σε περίοδο αιχμής, όπως τους καλοκαιρινούς μήνες, ο πληθυσμός του ανέρχεται στις 6.500 κατοίκους. Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι 38 κάτοικοι ανά τ. χλμ. και αποτελείται από τα εξής δημοτικά διαμερίσματα:

Λούρου (που είναι και η έδρα του δήμου), Άνω Ράχη, Βρυσούλα, Κοτσανόπουλο, Ρευματιά, Σκιαδάς, Σφυνωτό, Στεφάνη, Τρίκαστρο, Ορωπός.

Η περιοχή παρουσιάζει έντονη γεωμορφολογική ανομοιογένεια, η οποία έχει άμεση επίδραση και πολλαπλή αντανάκλαση σε αναπτυξιακό αλλά και πληθυσμιακό επίπεδο. Αυτή η ανομοιογένεια εκφράζεται από την μία πλευρά με το ορεινό βόρειο τμήμα του δήμου που συνεχώς ερημώνει και από την άλλη με την μεγάλη πεδιάδα στον νότο, η οποία προσπαθεί να ανακαλύψει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και να αναπτυχθεί.

Σε σύγκριση με τις άλλες περιοχές της χώρας, η περιοχή του δήμου Λούρου είναι αραιοκατοικημένη και ελάχιστα αστικοποιημένη, ενώ παρουσιάζει, όπως εξάλλου το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής υπαίθρου, δημογραφικό πρόβλημα.

Οι γεωγραφικές και κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη της γεωργίας. Τα βασικότερα γεωργικά προϊόντα της περιοχής είναι το καλαμπόκι, οι ελιές, το βαμβάκι και τα εσπεριδοειδή, ενώ στον τομέα της κτηνοτροφίας υπάρχουν κυρίως αιγοπρόβατα και χοιροτροφικές μονάδες. Επίσης, στην περιοχή του Δήμου υπάρχουν αρκετά αμπέλια με εξαιρετικές ποικιλίες για την παραγωγή κρασιού και τσίπουρου, ενώ στα ορεινά συναντούμε και εκτροφή μελισσών.

5.2.7 ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΥ

Ο δήμος Θεσπρωτικού αποτελείται από οκτώ δημοτικά διαμερίσματα με έδρα το Θεσπρωτικό:

Θεσπρωτικό, Άσπος, Παπαδάτες, Ριζοβούνι, Γαλατάς, Μελιανά, Πολυστάφυλο, Νικολίτσι.

Έχει έκταση 131.823 τ.μ. και πληθυσμό 5.653 κατοίκους. Εκτείνεται στα όρια της κοιλάδας Κάτω Λάκκος Σουλίου, η οποία είναι μια εντελώς κλειστή κοιλάδα, απομονωμένη γεωμορφολογικά από τις γειτονικές περιοχές των Ιωαννίνων, της Φιλιππιάδας και του Λούρου. Η κοιλάδα αυτή βρίσκεται στο βορειοανατολικό τμήμα του νομού Πρέβεζας, ανάμεσα σε δύο υψηλές οροσειρές – παραφυάδες της Ολύτσικας, το «Μαλτενέζυ», δυτικά και το βουνό Παπαδάτων και Ριζοβουνίου ανατολικά.

Η περιοχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως ημιορεινή. Το κλίμα είναι γενικά μεσογειακού τύπου. Κατά την χειμερινή περίοδο εμφανίζει χαρακτηριστικά εύκρατου κλίματος με συχνές βροχές από το Σεπτέμβριο μέχρι το Μάρτιο, ενώ σπάνια εμφανίζονται παγετοί και χιονοπτώσεις.

Οι κάτοικοι του δήμου Θεσπρωτικού ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Τα προϊόντα που παράγονται σε μεγαλύτερο ποσοστό είναι καλαμπόκι, μηδική, γάλα, κρέας και άλλα γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα.

5.2.8 ΔΗΜΟΣ ΑΝΩΓΕΙΟΥ

Η έκταση του δήμου είναι 71.698 στρέμματα και ο πληθυσμός ανέρχεται στους 1.700 περίπου κατοίκους. Παρατηρείται όμως πληθυσμιακή αύξηση την καλοκαιρινή περίοδο, που είναι και η περίοδος αιχμής.

Στοιχείο διαφοροποίησης για το δήμο Ανωγείου σε σχέση με το υπόλοιπο του νομού Πρέβεζας, αποτελεί το ορεινό ανάγλυφο της περιοχής αλλά και οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτή. Σε όλη τη διάρκεια του έτους επικρατούν γενικά χαμηλές θερμοκρασίες και πολλές φορές σημειώνονται και χιονοπτώσεις.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το δημοτικό διαμέρισμα του Ανωγείου κατά τη χειμερινή περίοδο δεν κατοικείται λόγω των χιονοπτώσεων που παρατηρούνται εξαιτίας του μεγάλου υψομέτρου, γεγονός που αναγκάζει τους κατοίκους να περνούν

τον χειμώνα μαζί με τα ζώα τους στο συνοικισμό Δρυμώνα του δήμου, στην Φιλιππιάδα, καθώς και σε γειτονικά δημοτικά διαμερίσματα.

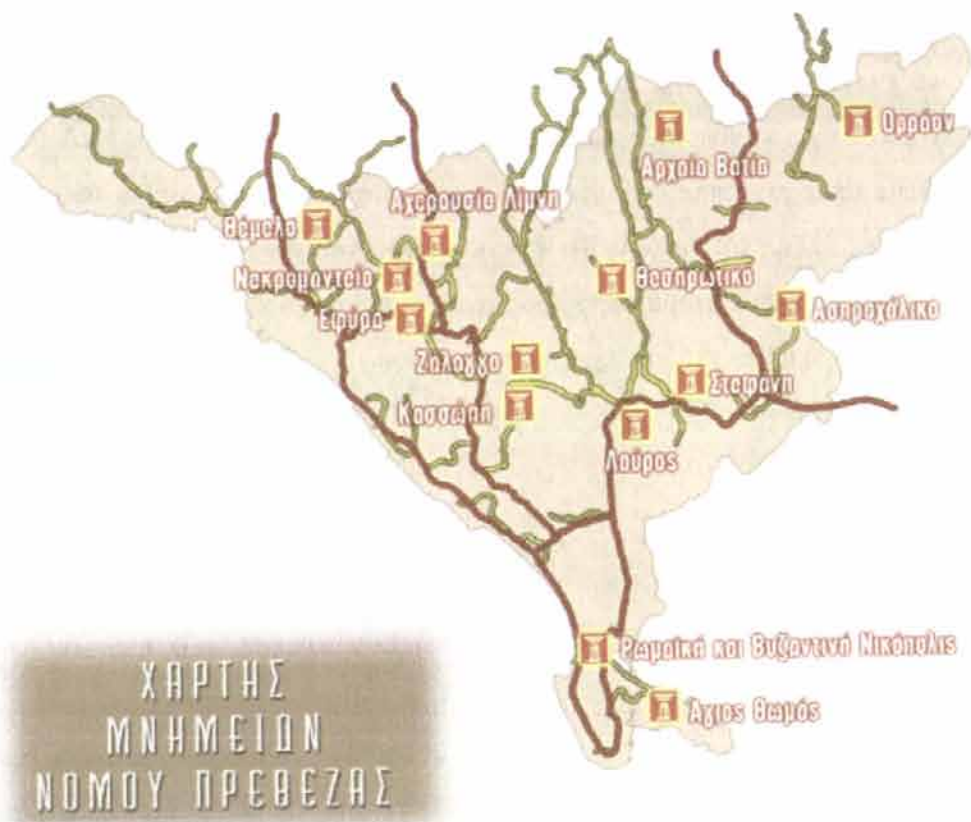
Ο δήμος Ανωγείου παρουσιάζει γενικά έντονο φυσιολατρικό ενδιαφέρον λόγω των πολλών φυσικών του τοπίων, την άφθονη χλωρίδα του και το υγιεινό κλίμα του. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς το χωριό Ανώγειο, που βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο, από όπου έχει κανείς πανοραμική θέα της ευρύτερης περιοχής. Μάλιστα, σε μερικά σημεία υπάρχουν φυσικές χιονοδρομικές πίστες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν πόλους έλξης τουριστών. Το φυσικό τοπίο του Ανωγείου προσφέρεται για ορειβασία, αλλά και γενικότερα ως χώρος αναψυχής, όπου ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει την όμορφη θέα και την ηρεμία του τοπίου.

5.2.9 ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΡΑΝΕΑΣ

Ανάμεσα στη Μεγάλη και στη μικρή Λάκκα Σουλίου, σε υψόμετρο 600 μ. βρίσκεται το χωριό Κρασιά.

Μαζί με το συνοικισμό Τύριας αποτελούν ενιαία διοικητική μονάδα με πληθυσμό 1.150 κατοίκους. Μετά την εφαρμογή του σχεδίου Καποδίστριας παραμένει η μόνη κοινότητα στο νομό, γεγονός που θυμίζει σε πολλούς το παλιό όνομα της κοινότητας: «Ανεξάρτητο Βασίλειο Κρασιάς».

5.3 ΑΕΙΟΘΕΑΤΑ

Ο Νομός Πρεβέζης έχει πολλά ενδιαφέροντα μνημεία που μπορεί να επισκεφθεί κανείς.

Οκτώ χιλιόμετρα βόρεια της Πρέβεζας, σ' ένα καταπράσινο τοπίο, βρίσκεται η Αρχαία Νικόπολη, κτισμένη τον 1ο αι. από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Οκταβιανό Αύγουστο, μετά τη νίκη του στη ναυμαχία του Ακτίου (31 π.Χ.) κατά του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας. Πολλά εκθέματα από τη Νικόπολη εκτίθενται στο Αρχαιολογικό μουσείο που βρίσκεται μέσα στον αρχαιολογικό χώρο, καθώς και στο αρχαιολογικό μουσείο Ιωαννίνων.

48 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Πρέβεζας βρίσκεται το μικρό χωριό Μεσοπόταμος και σε μικρή απόσταση το Νεκρομαντείο του Αχέροντα κοντά στην αρχαία Μυκηναϊκή αποικία Εφύρα. Σύμφωνα με το μύθο ο νεκροπομπός Ερμής μέσα από τα νερά της λίμνης Αχερουσίας, οδηγούσε τις ψυχές στον Άδη. Εδώ οι Αρχαίοι τοποθετούσαν τις πύλες του Κάτω Κόσμου την είσοδο στο βασίλειο του Άδη.

Επισκέπτες συνέρεαν από όλο τον τότε γνωστό κόσμο στο μοναδικό αυτό μαντείο για να επικοινωνήσουν με τις ψυχές αγαπημένων τους προσώπων μετά από κατάλληλη προετοιμασία. Το νεκρομαντείο ή νεκυομαντείο βρίσκονταν σε λόφο δίπλα στη λίμνη Αχερουσία - σήμερα αποξηραμένη - όπου χύνονταν οι τρεις ποταμοί: Αχέρων, Πυριφλεγέθων (Βωβός) και Κοκυτός (Μαύρος). Κτίστηκε τον 5ο αιώνα π.Χ. και ήταν τριώροφο οικοδόμημα με δαιδαλώδες σύστημα διαδρόμων. Στα ερείπιά του διακρίνονται διάδρομοι, δωμάτια και κεντρική υπόγεια αίθουσα. Το ιερό πυρπολήθηκε και καταστράφηκε από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ.

Στην περιοχή του Ζαλόγγου βρίσκεται το σημείο της θυσίας των ηρωικών Σουλιωτισσών όπου έχει στηθεί μνημείο με σύμπλεγμα γυναικείων μορφών.

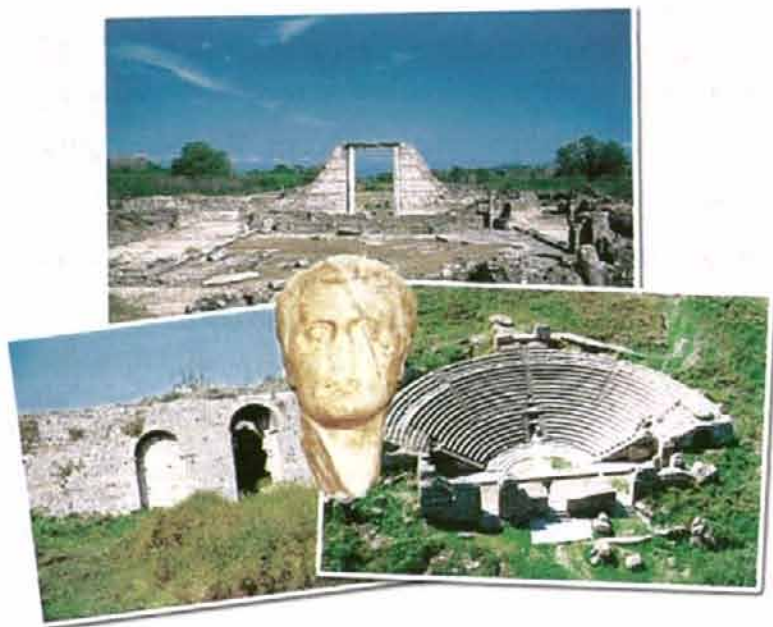
Στη νότια πλαγιά του Ζαλόγγου - 2 χιλιόμετρα βορειοδυτικά από το χωριό Καμαρίνα με την υπέροχη θέα - σώζονται τα ερείπια της αρχαίας Κασσώπης. Όπως προκύπτει από τις ως τώρα ανασκαφικές έρευνες, η πόλη κτίστηκε πριν από τα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ., υπήρξε ισχυρό ελληνιστικό κέντρο και καταστράφηκε μαζί με άλλες ηπειρωτικές πόλεις από τους Ρωμαίους κατακτητές το 167 π.Χ. Κατόπιν οι περισσότεροι κάτοικοί της υποχρεώθηκαν να συνοικήσουν στη Νικόπολη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το καλά διατηρημένο ρυμοτομικό της σύστημα, το ονομαζόμενο "Ίπποδάμειο", με πλατείες, οικοδομικά τετράγωνα κ.λ.π. και το οργανωμένο αποχετευτικό της σύστημα.

Βόρεια του νομού συναντάμε τον οικισμό Άγιος Γεώργιος, όπου βρίσκονται οι ομώνυμες πηγές και το αρχαίο υδραγωγείο. Από εδώ, με τη φυσική κλίση του εδάφους, το νερό μεταφερόταν ως τη Νικόπολη, σε απόσταση πάνω από 40 χιλιόμετρα.

5.3.1 ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

Γενικά στοιχεία (ιστορία)

Οκτώ χιλιόμετρα βόρεια της Πρέβεζας, σ' ένα καταπράσινο τοπίο σε έκταση 9000 στρεμμάτων, βρίσκεται η Αρχαία Νικόπολη. Στις 2 Σεπτεμβρίου του 31 π.Χ., έγινε η ναυμαχία του Ακτίου μεταξύ των στόλων του Οκταβίου αφενός και της Κλεοπάτρας αφετέρου, κατά την οποία επικράτησε ο Οκτάβιος.

Επακόλουθό της (μετά την αυτοκτονία του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας, τελευταίας βασίλισσας των Πτολεμαίων της Αιγύπτου) ήταν το τέλος της Ελληνιστικής και η αρχή της Ρωμαϊκής περιόδου και φυσικά η πλήρης επικράτηση του Οκταβίου.

Σ' ανάμνηση της νίκης του, ο Οκτάβιος έκτισε την Νικόπολη, στο νοτιότερο άκρο της Ηπείρου. Αυτή γρήγορα αναπτύχθηκε σε μεγαλούπολη, αφού προικίσθηκε με εξαιρετικά προνόμια και ατέλειες, ως "ελεύθερη" ελληνική πόλη κι ο πληθυσμός της συγκροτήθηκε από βίαια "συνοικισθέντες" Έλληνες πολίτες από 20 περίπου πόλεις της Αιτωλίας και της Ηπείρου, αλλά κι απ' την Κόρινθο - κι από την Ιταλία ακόμη. Τα τρία λιμάνια της, η εξαιρετική γεωγραφική της θέση ως κόμβου μεταξύ Ηπείρου - Ακαρνανίας αλλά και Ελλάδος - Ιταλίας, η επανίδρυση των Ακτίων ως "ισολυμπίων γυμναστικών και μουσικής υποδρομίας σε πεντετηρικών αγώνων", την μετέτρεψαν σε πόλο έλξης στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. «Πόλις

ευανδρούσα, λαμβάνουσα καθ' ημέραν επίδοσιν», αναφέρει ο Στράβων. Υπήρξε πόλος έλξης πνευματικών ανδρών της εποχής, όπως ο Επίκτητος (89 μ.Χ.). Η κατοίκηση της πόλης συνεχίστηκε κατά τους βυζαντινούς χρόνους.

Την περίοδο 1ου αι. π.Χ. και 1ου και 2ου αι. μ.Χ. κοσμήθηκε με μεγαλόπρεπα δημόσια κτίρια κι έργα τέχνης. Διασώθηκαν κι αποκαλύφθηκαν ως τώρα, το Υδραγωγείο της, το νερό του οποίου μεταφερόταν από τις πηγές του Αγ. Γεωργίου Φιλιπιάδας, από απόσταση 50 χλμ., περίπου, με ανοικτό αγωγό πάνω σε "καμάρες" ή μέσα από σήραγγες. Ο αγωγός κατέληγε στο Νυμφαίον, δίδυμα διώροφα κτίρια στην πλευρά του Ιονίου - το οποίο αποτελούσε και την επίσημη είσοδο της πόλης απ' το πέλαγος. Η πόλη προστατευόταν από τείχη (ρωμαϊκά), ερείπια των οποίων σώζονται σήμερα. Το ωδείο, το θέατρο πάνω απ' τη σημερινή δημόσια οδό, οι θέρμες, το Μνημείο του Αυγούστου, με ενσωματωμένα τα έμβολα των πλοίων της Κλεοπάτρας, είναι μνημεία της πρώτης περιόδου της Νικόπολης. Σε μια εποχή που οι Ρωμαίοι είχαν καταλάβει όλο τον κόσμο, η Νικόπολη, λόγω της στρατηγικής της θέσης, εξελίχθηκε σ' ένα από τα μεγαλύτερα διακομιστικά και εμπορικά κέντρα. Γνωστά είναι τα λιμάνια της Κόμαρος και Βαθύ.

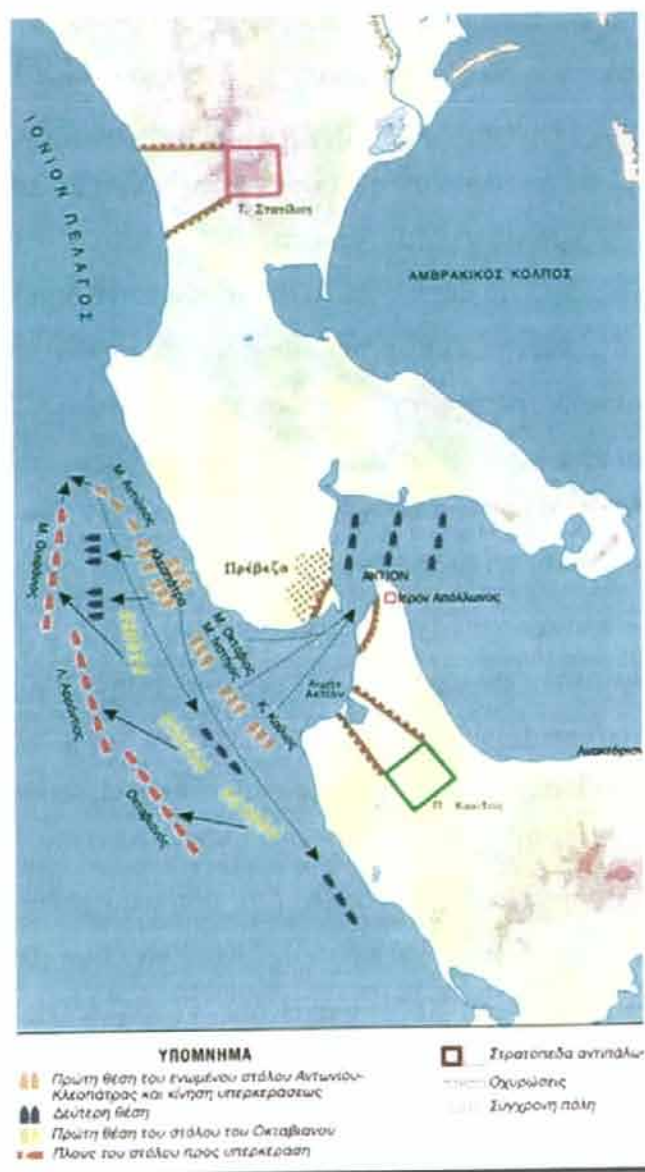
Κατά την παλαιοχριστιανική εποχή (4ος αι. μ.Χ.) η Νικόπολη δέχθηκε επιδρομές, περιορίστηκαν οι εμπορικές της δραστηριότητες και οι κάτοικοι στράφηκαν στον αγροτικό τομέα και κατασκεύασαν ένα νέο τείχος που μίκρυνε την έκτασή της. Εξακολούθησε όμως να είναι πρωτεύουσα μιας τεράστιας επαρχίας που ονομάστηκε "ΠΑΛΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ".

Το 540 μ.Χ. ο Ιουστινιανός επισκεύασε τα ήδη υπάρχοντα παλαιοχριστιανικά τύχη για προστασία από τις εχθρικές επιδρομές. Αυτά τα τείχη (βυζαντινά) σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση, με 35 τετράγωνους και ημικυκλικούς πύργους (τα βλέπουμε παράλληλα στην εθνική οδό). Αυτή την περίοδο χτίστηκαν 6 μεγάλες Βασιλικές: Το Επισκοπικό Μέγαρο, η πεντάκλιτη Βασιλική του Αλκίσωνος, η τρίκλιτη Βασιλική του Δουμετίου - με εξαιρετα ψηφιδωτά -, η Βασιλική Δ στη θέση Ανάληψη, - με εξαιρετα ψηφιδωτά - κ.ά., είναι μερικά από τα μνημεία που έχουν αποκαλυφθεί και μαρτυρούν την ακμή της Νικοπόλεως κατά τον 6^ο μ.Χ. αι.

Τη Νικόπολη περιέλαβε στην περιοδεία του (62-63 μ.Χ.) ο Απόστολος Παύλος και ίδρυσε, σύμφωνα με αναφορές, την Εκκλησία της ("σπούδασαν ελθείν προς με εις Νικόπολιν, εκεί γάρ κέκρικα παραχειμάσαι" Προς Τίτον 3.12). Κι εδώ κατέφυγε (44 μ.Χ.) κι έμεινε ως το τέλος της ζωής του ο στωικός φιλόσοφος

Επίκτητος (50-120 μ.Χ.), όταν η διδασκαλία του επέφερε την κατακραυγή της Ρώμης. Σεισμοί, επιδρομές, πυρκαγιές, την ερήμωσαν τελικά τον 10^ο-11^ο αι.

Ναυμαχία του Ακτίου

Ο Ρωμαίος ύπατος Αντώνιος, με τον Οκτάβιο, νίκησαν στους Φιλίππους της Μακεδονίας τον Βρούτο και τον Κάσιο. Αυτοί είχαν δολοφονήσει τον Ιούλιο Καίσαρα και κατέφυγαν στην Ελλάδα, η οποία τους βοήθησε και τους επέτρεψε με οικονομική ενίσχυση της Κλεοπάτρας της Αιγύπτου να φτιάξουν στρατό.

Μετά τη μάχη αυτή, ο Αντώνιος πήγε στην Ασία και κάλεσε την Κλεοπάτρα να δώσει εξηγήσεις για τη βοήθεια που έδωσε στους δολοφόνους του Καίσαρα. Αυτή τον σαγηνεύει, την ερωτεύεται, τις χαρίζει εκτάσεις και τελικά μένει μαζί της στην Αίγυπτο.

Η Ρώμη κηρύσσει πόλεμο κατά του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας το 32 π.Χ. όταν ο στόλος των Ρωμαίων βρισκόταν στον Αμβρακικό κόλπο υπό την ηγεσία του Οκτάβιου. Η Κλεοπάτρα πείθει τον Αντώνιο να επιτεθούν. Γίνεται ναυμαχία στις 2 Σεπτεμβρίου το 31 π.Χ.

Κατά τη δραματική εξέλιξη της ναυμαχίας, η Κλεοπάτρα κλονίζεται και με 60 πλοία της, δίνει σήμα αναχώρησης. Ο Αντώνιος μόλις το αντιλήφθηκε, εγκαταλείπει τη ναυαρχίδα και το στόλο του, πηδάει στο πλοίο της Κλεοπάτρας και κατευθύνονται προς την Αλεξάνδρεια. Εκεί τους προλαβαίνει ο Οκτάβιος και ο Αντώνιος αυτοκτονεί. Η Κλεοπάτρα υπό περιορισμό, τυχαίνει καλής μεταχείρισης από τον Οκτάβιο. Της επιτρέπει να κηδεύσει τον Αντώνιο. Η Κλεοπάτρα δεν αντέχει την απώλεια του άνδρα που θυσίασε τα πάντα για την αγάπη της και αυτοκτονεί. Ο Οκτάβιος από τον θρίαμβο αυτό, έγινε «Αύγουστος» και στη θέση που είχε το στρατηγείο του κατά τη ναυμαχία του Ακτίου ίδρυσε την πόλη Νικόπολη.

Αρχαία Νικόπολις – Ωδείο

Το Ωδείο το οποίο βρίσκεται στη δυτική πλευρά του παλαιοχριστιανικού τείχους.

Αποτελείται από το κοίλο, την ορχήστρα και τη σκηνή. Τρεις ημικυκλικές στοές στηρίζουν το κοίλο, εξασφαλίζοντας την κλίση του.

Κατασκευάστηκε τον 1^ο αι. μ.Χ. και χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 2^ο μισό του 3^{ου} αι. μ.Χ.

Αρχαία Νικόπολις – Θέατρο

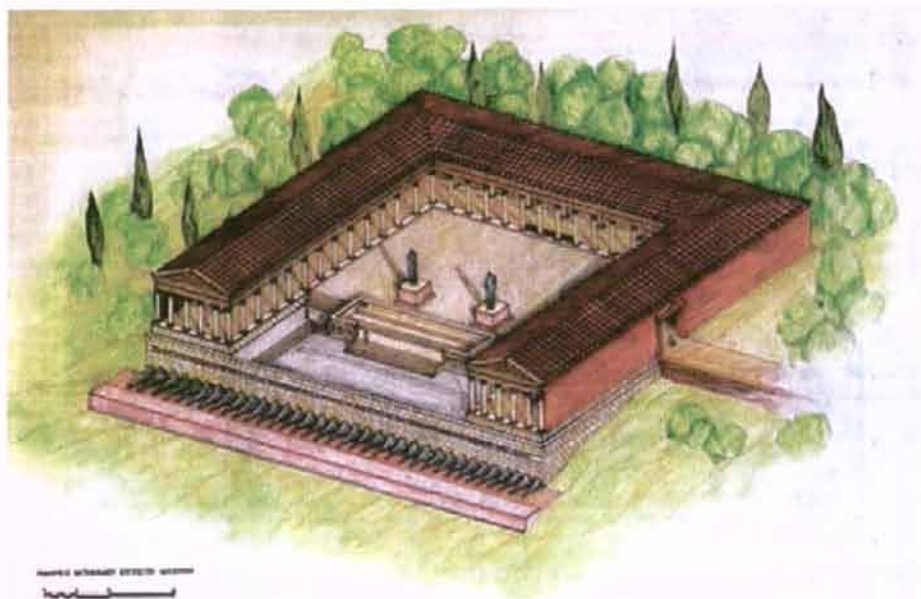
Το Θέατρο, βρίσκεται ΝΑ του μνημείου του Αυγούστου.

Η σκηνή είναι υψηλή, πιθανόν διώροφη, με τρεις αφιδωτές εισόδους.

Οι παραστάσεις δίνονταν στο "λογείο", ανάμεσα στη σκηνή και την ορχήστρα.

Τρεις υπόγειοι διάδρομοι διευκόλυναν τη μετακίνηση των θεατών στο κοίλο, κάτω από το οποίο, υπήρχαν ισάριθμες στοές. 1^{ος} αι. μ.Χ.

Ειζ. 41 : Αναπαράσταση του μνημείου του Αυγούστου. (ΙΒ' Ε.Π.Κ.Α.).

Το μνημείο του Αυγούστου ιδρύθηκε από τον Οκταβιανό-Αύγουστο, το 31 π.Χ., μετά τη ναυμαχία του Ακτίου και αφιερώθηκε στον Άρη, τον Ποσειδώνα και τον Ακτιο Απόλλωνα.

Αποτελείται από ένα λιθόκτιστο πόδιο, σχήματος Π, στο οποίο είχαν προσαρτηθεί τα χάλκινα έμβολα των πλοίων του Αντωνίου. Τα υπόλοιπα λάφυρα της ναυμαχίας στεγάζονταν μαζί με τα γλυπτά σε μία στοά στο πλάτωμα πάνω από το πόδιο.

Αρχαία Νικόπολις – Νυμφαίο

Το Νυμφαίο, το οποίο βρίσκεται δυτικά των ρωμαϊκών τειχών της Νικόπολης, αποτελείται από δύο κτίρια με απλή, αδιακόσμητη πρόσοψη και κόγχες στο εσωτερικό. Σε αυτό κατέληγε ο αγωγός που μετέφερε το νερό από τον Λούρο στη Νικόπολη.

Είναι αμφίβολο αν τα κτίρια είναι σύγχρονα. Από αυτά, το βόρειο πρέπει να κατασκευάστηκε στις αρχές του 3^{ου} αι. μ.Χ

Αρχαία Νικόπολις - Βόρειες Θέρμες

Οι Βόρειες Θέρμες ("Μπεντένια"). Δημόσιο ρωμαϊκό κτίριο, βόρεια των ρωμαϊκών τειχών.

Αποτελείται από καμπύλους και ορθογώνιους χώρους που συνδέονται μεταξύ τους με πολλά ανοίγματα και φέρουν ημικυκλικές κόγχες και πεσοστοιχίες

Ρωμαϊκό Υδραγωγείο

Το ρωμαϊκό υδραγωγείο αποτελείται από ένα αγωγό μήκους 50 χλμ. που μετέφερε το νερό από τις πηγές του Λούρου, στις δύο δεξαμενές του Νυμφαίου της Νικόπολης. Για την κατασκευή του αγωγού χρησιμοποιήθηκαν τρεις τρόποι:

- λάξευση αύλακα με τοξωτή στεγανοποιημένη κάλυψη και τετράγωνα ανοίγματα εξαερισμού
- διάνοιξη σήραγγας στην περιοχή του Κοκκινόπηλου
- κατασκευή πεσοστοιχιών που γεφύρωναν τμήματα μεταξύ λόφων και οδηγούσαν το νερό στη Νικόπολη.

Το ρωμαϊκό υδραγωγείο κατασκευάστηκε μετά την ίδρυση της Νικόπολης από τον Οκταβιανό-Αύγουστο (1^{ος} αι. π.Χ. - 1^{ος} αι. μ.Χ.) για την εξασφάλιση της ύδρευσης της νέας πόλης.

Στερεωτικές - αναστηλωτικές εργασίες πραγματοποιήθηκαν από το 1978 ως το 1980, στα βάθρα των τόξων της γέφυρας του υδραγωγείου, κοντά στις πηγές του Λούρου, στον Άγιο Γεώργιο Πρέβεζας.

Το χωριό Μιχαλίτσι κατέχει επίκαιρη γεωγραφική θέση και περιστοιχίζεται από τα χαμηλά υψώματα του Μιχαλιτσίου τα οποία, καθώς εκτείνονται από τις ακτές του Ιονίου μέχρι τον Αμβρακικό κόλπο, ελέγχουν από βορρά τη χερσόνησο της Πρέβεζας. Διαμέσου των παρυφών δεξιά και αριστερά των υψωμάτων αυτών, κοντά στις δύο ακτές διέρχονται οι κύριες αρτηρίες από Πρέβεζα προς Ιωάννινα και προς Παραμυθιά - Ηγουμενίτσα. Ανατολικά της οδού προς Ιωάννινα ρέει ο ποταμός Λούρος, ο οποίος κατά την αρχαιότητα αποτελούσε το όριο της Κασσωπαίας χώρας που εκτεινόταν από τον ποταμό μέχρι τις ακτές του Ιονίου, και της Μολοσσίας η οποία περιοριζόταν μέχρι τις αρχές του 4ου αι. π.Χ. στη μεταξύ του Λούρου και του Αράχθου στενή λουρίδα γης δίπλα στον Αμβρακικό. Το χωριό Μιχαλίτσι βρίσκεται δύο χιλιόμετρα δυτικά της οδού Πρέβεζας-Ιωαννίνων και σε απόσταση 10 περίπου χλμ. από την Πρέβεζα.

Βορειοδυτικά του χωριού, σε ίση σχεδόν απόσταση από το χωριό Φλάμπουρο, σε μικρή λεκάνη περικλειστή από γηλόφους, η έρευνα στη θέση «Μαραθιά» κατά το έτος 1961 αποκάλυψε 8 τάφους του β' μισού του 4^{ου} αι. π.Χ. με ενδιαφέροντα κτερίσματα, η θέση όμως του περισσότερο σημαντικού τάφου, με τα πολυτιμότερα ευρήματα, δεν έχει εξακριβωθεί. Έτσι, με την έρευνα αυτή διαπιστώθηκε η ύπαρξη σημαντικού νεκροταφείου, άγνωστης πόλης, η οποία μπορεί να ταυτισθεί με την αναφερόμενη από τον Πολύβιο Χάραδρο, η οποία επιβεβαιώνεται μάλιστα και επιγραφικά. Την πόλη αυτή, που χαρακτηρίζεται από την αρχαία παράδοση ως πολισμάτιο, ο βασιλεύς Πύρρος αφού την ανοικοδόμησε την μετονόμασε σε Βερενίκη ή Βερονικίδα προς τιμή της πεθεράς του Βερενίκης, συζύγου του Πτολεμαίου Σωτήρος της Αιγύπτου. Την ύπαρξη του πολισματος αυτού ενίσχυσε η διαπίστωση, κατά το 1964, πάνω στη φυσικά οχυρή θέση «Κουβέλι» με κατεύθυνση δυτικά προς ανατολικά, που απολήγει ήρεμα στη βόρεια παρυφή των αγρών, μερικά λείψανα δόμων από εύθρυπτο αμμόλιθο. Από αυτόν είχαν κατασκευασθεί και οι πλάκες των τάφων, οι οποίες όμως είχαν αποτριφεί σε μεγάλο βαθμό. Βρέθηκαν ακόμη λαξεύματα ισοπεδώσεως του βράχου για την έδρα του τείχους της ακροπόλεως. Επίσης παρατηρήθηκαν εδώ και λίγοι λίθοι ασβεστολιθικοί αρχαίων κτιρίων και κέραμοι στέγης κλασικών χρόνων διασπαρμένοι σε μεγάλη ακτίνα και πέρα από τη ράχη. Όσον αφορά τον τύπο των τάφων, πρέπει να πούμε ότι από

αυτούς, μόνο ο ατομικός τάφος είναι σαγματοειδής, κατασκευασμένος με μεγάλα κυρτά κεραμίδια στέγης, ενώ οι υπόλοιποι εφτά είναι κιβωτιόσχημοι. Οι εξωτερικές διαστάσεις τους είναι μεγάλες, εξαιτίας του μεγάλου πάχους των πλακών (πλάτος 1-1,15 μ., μήκος 2,10-2,30 μ. και βάθος 0,60-0,90 μ.), αλλά οι εσωτερικές διαστάσεις περιορίζονται στις συνηθισμένες διαστάσεις (πλάτος 0,50-0,75 μ., μήκος 1,75-1,95 μ.). Οι πλάκες, όπως προαναφέρθηκε, έχουν εξαχθεί και κοπεί με πριόνι από τα γειτονικά εύθραυστα ψαμμιτολιθικά θαλάσσια πετρώματα. Οι τάφοι ήταν οικογενειακοί και μέσα σε αυτούς θάβονταν οι νεκροί της οικογένειας, αφού προηγουμένως παραμερίζονταν ο προηγούμενος νεκρός, όταν οι σάρκες του δεν είχαν ακόμη αποσυντεθεί τελείως ή συσσωρεύονταν τα οστά προς τα άκρα του τάφου, όταν είχε επέλθει πλήρης αποσύνθεση. Οι τάφοι, με συνήθη προσανατολισμό βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά, εκτός από δύο που είχαν προσανατολισμό δυτικά προς ανατολικά, είχαν κατασκευασθεί με αρκετή επιμέλεια. Συχνά οι κάθετες στενές πλευρές των πλακών έφεραν αναθύρωση, για καλύτερη εφαρμογή των μακρών πλευρών, ενώ η εσωτερική του επιφάνεια έχει λειανθεί και επιχρισθεί με ασβεστοκονίαμα και λεπτότερο λευκόχρωμο επίχρισμα, που έδινε την εντύπωση μαρμάρου. Μολονότι οι τάφοι είχαν αποκαλυφθεί πριν την έρευνα, κατά την καλλιέργεια των αγρών ο τάφος 7 παρέμενε άθικτος.

Αρχαία Νικόπολις - Ανατολικό Νεκροταφείο

Το ανατολικό νεκροταφείο της Νικόπολης εκτείνεται ανατολικά του ρωμαϊκού τείχους στις όχθες της λιμνοθάλασσας Μάζωμα. Στις αρχές του αιώνα (1911) διενεργήθηκαν εκεί σωστικές ανασκαφές από τον Φιλαδέλφεια. Τότε αποκαλύφθηκαν τρεις μαρμάρινες λάρνακες, τάφος με λίθινες πλάκες και πολλοί λιθόκτιστοι τάφοι.

Αργότερα, το 1972, σε περιορισμένες σωστικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή ήρθε στο φως ορθογώνιος, υπόγειος ταφικός θάλαμος. Μέσα σε αυτόν υπήρχαν τέσσερις (4) μονολιθικές σαρκοφάφοι, μία κατασκευασμένη από πέντε πλάκες κατά τον τύπο των κιβωτιόσχημων. Μέσα στο ταφικό αυτό κτίριο υπήρχαν επίσης και τρεις θήκες από τις οποίες η μία διέσωζε, χτισμένη μέσα σε κουρασάνι, γυάλινη τεφροδόχο κάλπη, χρονολογούμενη πιθανότατα στο 2ο αι. μ.Χ. Στην περιοχή εντοπίστηκε ακόμη πλήθος αρχιτεκτονικών

λειψάνων. Αυτά συνίστανται κυρίως σε τοίχους όλων των διευθύνσεων, ρωμαϊκής κυρίως εποχής.

Εντοπίστηκε, επίσης, ένα κτίριο ρωμαϊκής κυρίως εποχής, ορθογώνιας κάτοψης, στο οποίο ο νοτιοδυτικός τοίχος του διαμορφωνόταν σε κόγχη.

Η περιοχή του νεκροταφείου δεν έχει λεπτομερειακά ερευνηθεί.

Αρχαία Νικόπολις - Δυτικό Νεκροταφείο

Το Δυτικό Νεκροταφείο εντοπίζεται στην περιοχή που βρίσκεται δυτικά του ρωμαϊκού τείχους και του υδραγωγείου και εκτείνεται μέχρι την παραλία του Ιονίου. Τα οικοδομικά λείψανα που εντοπίζονται στην περιοχή αποδίδονται, σε ταφικά μνημεία και ναούς διατεταγμένους εκατέρωθεν της ταφικής οδού που οδηγεί από τη δυτική πύλη στον Κάμαρο. Στην περιοχή εντοπίστηκαν οκτώ ταφικά κτίρια των οποίων η χρήση δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, λόγω έλλειψης ανασκαφικών δεδομένων. Αξιοπρόσεκτα είναι δύο κτίρια ορθογώνιας κάτοψης, το ένα από τα οποία μάλιστα φέρει εσωτερικά τέσσερις ημικυκλικές κόγχες και εικάζεται ότι ίσως πρόκειται για Μουσολείο. Έχουν εντοπιστεί και ανασκαφεί στην περιοχή (συγκεκριμένα 80 μ. δυτικά του ρωμαϊκού τείχους, εκεί από όπου διέρχεται η αγροτική οδός Υδατόπυργου - Μύτικα) τρεις συστάδες τάφων (βόρεια, νότια και μεσαία). Στη βόρεια συστάδα εντοπίστηκαν και ανασκάφηκαν τέσσερις τάφοι κιβωτιόσχημοι. Από τη μεσαία συστάδα ήρθαν στο φως έξι τάφοι, όλοι κιβωτιόσχημοι. Από τα κτερίσματα των τάφων πιστεύουμε ότι το νεκροταφείο ήταν σε χρήση τον 2^ο αι. μ.Χ.

Αρχαία Νικόπολις - Νοτιοδυτικό Νεκροταφείο

Το νεκροταφείο αυτό αναπτύσσεται νοτιοδυτικά της νοτιοδυτικής πύλης, έξω από την κατοικημένη περιοχή. Εκτείνεται δεξιά και αριστερά της ταφικής οδού, η οποία οδηγεί από τη νοτιοδυτική πύλη του ρωμαϊκού τείχους στο αρχαίο λιμάνι, στον Κάμαρο. Στο νοτιοδυτικό νεκροταφείο δεν έχει γίνει εκτεταμένη έρευνα., παρά μόνο το 1982 όταν πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφή από τον Π. Χρυσοστόμου. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφής αποκαλύφθηκε τμήμα της πλακόστρωτης λεωφόρου που συνέδεε τη Νικόπολη με το κοντινότερο λιμάνι της, τον Κόμαρο, ενώ κατά μήκος της

ταφικής αυτής οδού (κατεύθυνση βορειοανατολικά-νοτιοδυτικά) ήρθαν στο φως ταφικά κτίρια και γύρω από αυτά κιβωτιόσχημοι πλινθόκτιστοι και κεραμοσκεπείς τάφοι. Η χαρακτηριστική αυτή διάταξη της τοποθέτησης των ταφικών μνημείων κατά μήκος οδών που κατευθύνονται έξω από την πόλη, συναντάται στα περισσότερα ρωμαϊκά νεκροταφεία της Ιταλίας και των αποικιών. Ανασκάφηκε λεπτομερώς ταφικό κτίριο του οποίου οι τοίχοι ήταν κτισμένοι με αργούς ψαμιτόλιθους που συνδέονται με κονίαμα. Η κάλυψή του γινόταν με καμάρα. Ο θάλαμος έφερε μια ορθογώνια κόγχη με εντοιχισμένο τεφροδόχο αγγείο. Γύρω από το ταφικό μνημείο υπήρχαν προσαρμοσμένοι τάφοι. Επίσης ανασκάφηκαν βορειοδυτικά από το ταφικό μνημείο, τμήμα δεύτερου ταφικού μνημείου ενώ περίπου 20 μ. βόρεια αποκαλύφθηκε η βορειοανατολική γωνία τρίτου ταφικού κτίσματος. Στο νοτιοδυτικό νεκροταφείο ανασκάφηκαν 15 κιβωτιόσχημοι πλινθόκτιστοι τάφοι. Οι τάφοι ήταν καλυμμένοι με ασβεστολιθικές πλάκες ή με πλάκες και κεραμίδες ή με μεγάλες τετράγωνα πήλινες πλάκες. Ένας από τους τάφους καλυπτόταν με χυτή καμάρα από λίθους και κουρασάνι. Το δάπεδο ήταν στρωμένο με οπτοπλίνθους, ή με αμμάδες ή με αργιλώδες κιτρινωπό χρώμα. Περιείχαν από ένα μέχρι έξι νεκρούς. Οι περισσότεροι ήταν οικογενειακοί και χρησιμοποιήθηκαν για μακρά περίοδο. Συνήθως παραμερίζονταν τα οστά των προηγούμενων ταφών για να ταφεί ο νέος νεκρός. Διαπιστώθηκε ότι δύο από τους κιβωτιόσχημους τάφους ανήκαν σε παιδιά. Επίσης ανασκάφηκαν 11 κιβωτιόσχημοι κεραμοσκεπείς τάφοι, οι οποίοι καλύπτονται με καλυπτήρες και στρωτήρες κέραμους λακωνικού τύπου. Οι τρεις περιείχαν ταφές νηπίων, άλλοι τρεις ταφές παιδικές και οι υπόλοιποι ενηλίκων. Η αναλογία των καύσεων σε σχέση με τους ενταφιασμούς είναι πολύ μικρή. Διαπιστώθηκαν δύο καύσεις σε τεφροδόχα αγγεία στο ταφικό κτίριο Α, δύο καύσεις σε χύτρες και μία καύση σε αμφορέα σε ορθογώνια θήκη. Στο χώρο αποκαλύφθηκε βωμός, καθώς και βόθρος θυσιών με επιχώσεις που περιείχαν οστά μικρών ζώων και όστρακα αγγείων. Τα περισσότερα ευρήματα χρονολογούνται στο τέλος του 1^{ου} αι. μ.Χ.- αρχές 2^{ου} αι. μ.Χ. Ορισμένα τοποθετούνται στο α' μισό του 1^{ου} αι. μ.Χ., ενώ ο πήλινος λύχνος που βρέθηκε στον τάφο χρονολογείται στον 1^ο αι. π.Χ. Το νοτιοδυτικό νεκροταφείο της Νικόπολης πρέπει να δημιουργήθηκε την εποχή του ιδρυτή της, όπου ίσως θάφτηκαν και κάποιοι από τους πρώτους αποίκους της, ενώ συνέχισε να βρίσκεται σε χρήση μέχρι και το β' μισό του 2^{ου} αι. μ.Χ., όπως προκύπτει από ορισμένους οικογενειακούς τάφους.

Βυζαντινή Νικόπολις – Βασιλόσπιτο

Βασιλόσπιτο (Επισκοπείο). Βρίσκεται κοντά και δυτικά από τη βασιλική Α'. Μεγάλο ρωμαϊκό οικοδόμημα με περίστωο αίθριο.

Μερικά από τα ψηφιδωτά δάπεδα των στοών του είναι χριστιανικά και φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε και στους χριστιανικούς χρόνους, ίσως.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βυζαντινά τείχη

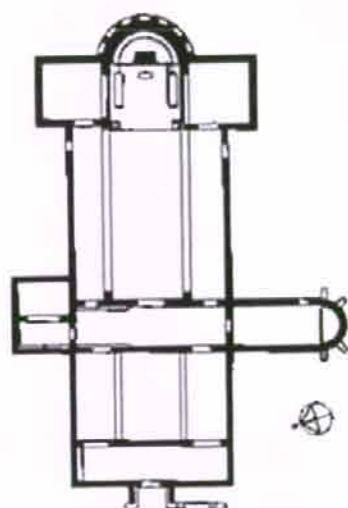

Τα εσωτερικά τείχη της Νικόπολης χτίστηκαν πιθανώς μετά την κατάληψή της από τους Βανδάλους (474 - 5) και πριν από την ανέγερση των βασιλικών (6^{ος} μ.Χ.).

Σύμφωνα με τον ιστορικό Προκόπιο επισκευάστηκαν επί Ιουστινιανού γύρω στα 540 μ.Χ.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική Α'

Βασιλική Α ή Δομειτίον. (Αεροφωτογραφία).

Η Βασιλική Α' ή Βασιλική του επισκόπου Δουμετίου, αφιερωμένη στον Αγ. Δημήτριο, βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά των παλαιοχριστιανικών τειχών της Νικόπολης, πολύ κοντά στο Μουσείο. Ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης ξυλόστεγης Βασιλικής. Ο κυρίως ναός χωρίζεται από τον Ιερό με εγκάρσιο κλίτος, που εξέχει των πλαγίων κλιτών. Δυτικά του κυρίως ναού βρίσκεται ο νάρθηκας, που συνδέεται με έναν τετράγωνο, μικρό χώρο στα βόρεια και έναν τετράπλευρο αφιδωτό στα νότια. Δυτικότερα εκτείνεται το αίθριο, που περιβάλλεται από 3 στοές κι έναν κεντρικό χώρο πλακοστρωμένο.

Η εκκλησία έχει ωραία ψηφιδωτά δάπεδα, με ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες συνθέσεις. Τα ψηφιδωτά της Βασιλικής Α' χρονολογούνται στον 6^ο αι. κι έγιναν σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση ανήκουν τα ψηφιδωτά του βόρειου και νότιου εγκάρσιου κλίτους και του νότιου προσυτίσματος του νάρθηκα. Η κατασκευή τους συνδέεται με τον επίσκοπο της Νικοπόλεως Δουμέτιο Α' (γύρω στα 540), σύμφωνα με ψηφιδωτή επιγραφή, που αναφέρει το όνομά του.

Στις πλούσιες ψηφιδωτές συνθέσεις περιλαμβάνονται παραδεισένια τοπία με οπωροφόρα δέντρα, κυνηγοί με δόρατα και τα θηράματα τους, η απεικόνιση του Ωκεανού, αλιείς που ψαρεύουν με δίχτυα ή κυνηγούν θαλάσσια ζώα, κ.α.

Στη δεύτερη φάση ανήκουν τα ψηφιδωτά του αιθρίου πιθανόν και του νάρθηκα. Η διακόσμηση αυτή οφείλεται στον επίσκοπο Δουμέτιο Β' (550 - 570), σύμφωνα με επιγραφή σε ψηφιδωτή σύνθεση. Το θεματολόγιο αποτελείται κυρίως από γεωμετρικά σχήματα, τετράγωνα ή κύκλους με πουλιά, φρούτα, άνθη κ.α. Αξιοσημείωτη είναι η υψηλή ποιότητα, η σύλληψη και η ποικιλία των θεμάτων, που συναντάται στα ψηφιδωτά της Βασιλικής του επισκόπου Δουμετίου και κυρίως σ' αυτά που ανήκουν στην πρώτη φάση διακόσμησης της εκκλησίας.

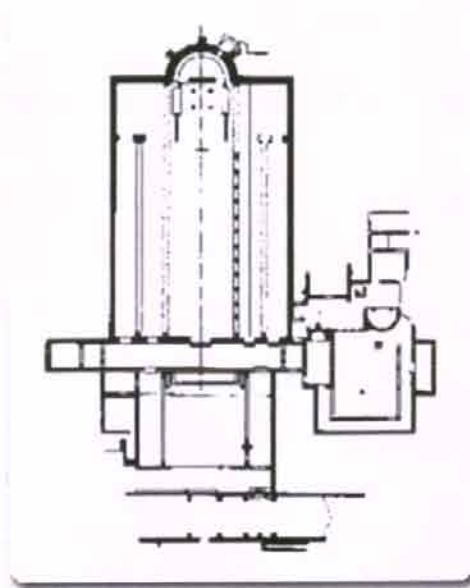

Εκτός από τα ψηφιδωτά δάπεδα στο ναό υπήρχε πολύχρωμη ορθομαρμάρωση και γλυπτός μαρμαρινός διάκοσμος.

Σήμερα τα ψηφιδωτά παραμένουν τον περισσότερο καιρό σκεπασμένα για λόγους προστασίας τους από τις καιρικές συνθήκες.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική Β'

Βασιλική Β η Αλκισωνος. (Αεροφωτογραφία).

Η Βασιλική Β' της Νικοπόλεως ή Βασιλική του επισκόπου Αλκίσωνος βρίσκεται μέσα στα παλαιοχριστιανικά τείχη και σε μικρή απόσταση από τη Βασιλική του επισκόπου Δουμετίου. Πρόκειται για μεγάλων διαστάσεων ναό με πέντε κλίτη. Το Ιερό χωρίζεται από τον κυρίως ναό με ευρύ εγκάρσιο κλίτος. Στο κέντρο του Ιερού Βήματος αποκαλύφθηκε η Αγία Τράπεζα και πίσω από αυτή το σύνθρονο, που

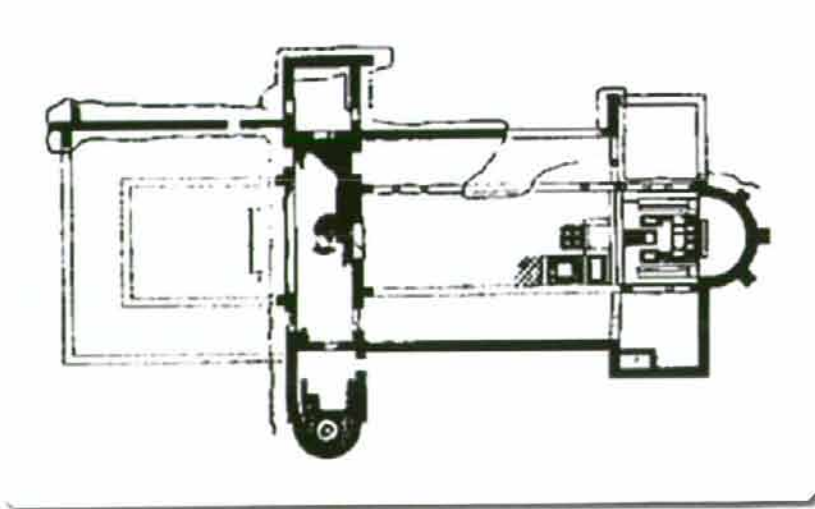
καθόταν οι ιερείς του ναού. Στα δυτικά εκτείνεται ο νάρθηκας, που εξέχει βόρεια και νότια. Δυτικότερα υπάρχει αίθριο, που περιβάλλεται από 3 στοές.

Ο εντυπωσιακός ψηφιδωτός διάκοσμος της Βασιλικής Β' εντοπίζεται στο νάρθηκα, το αίθριο και το αψιδωτό πρόσκτισμα. Χρονολογείται στο τέλος του 5^{ου} αι. ή στις αρχές του 6^{ου} αι. και οφείλεται στον επίσκοπο Νικοπόλεως Αλκίσωνα, που έζησε την εποχή του αυτοκράτορα Αναστασίου (491 – 518 μ.Χ.), σύμφωνα με σχετική επιγραφή σε ψηφιδωτό του ναού. Στις ψηφιδωτές συνθέσεις αναπτύσσονται γεωμετρικά σχήματα με πτηνά, ζώα, φυτά, κλιματίδες, δελφίνια, χελιδονόψαρα κ.α. Τα θέματα οργανώνονται αρμονικά και σε ποικιλία συνδυασμών, χαρακτηριστικό γνώρισμα του εργαστηρίου ψηφοθετών της Νικόπολης.

Από τη Βασιλική Β' προέρχεται τμήμα άμβωνα με ψηφιδωτή διακόσμηση, που σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο Νικοπόλεως. Ο άμβωνας στηρίζονταν σε ρωμαϊκό βάθρο με ανάγλυφες παραστάσεις αμαζονομαχίας, μέρος των οποίων αποξέστηκαν για να προσαρμοστεί η ψηφιδωτή διακόσμηση. Από την ψηφιδωτή σύνθεση σώζονται μόνο δύο μορφές σε μέταλλα. Για τις μορφές αυτές έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις, όπως π.χ. ότι πρόκειται για απεικόνιση των χορηγών ή αγίων ή αγγέλου και αγίου κ.α.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική Δ'

Βασιλική Δ ή Λουφμάτων. (Αεροφωτογραφία).

Η Βασιλική Δ' της Νικόπολης βρίσκεται έξω από τα παλαιοχριστιανικά τείχη, στο νοτιοανατολικό άκρο των ρωμαϊκών τειχών. Πρόκειται για τρίκλιτη Βασιλική με αψίδα στα ανατολικά. Στα δυτικά εκτείνεται ο νάρθηκας του ναού, που επικοινωνεί με ορθογώνιο χώρο στα βόρεια και με τετράπλευρο αψιδωτό χώρο νότια.

Τα ψηφιδωτά δάπεδα της Βασιλικής Δ' βρίσκονται στο διακονικό και το νάρθηκα και χρονολογούνται στα τέλη του 5^{ου} αι. ή στις αρχές του 6^{ου} αι. Στο δάπεδο του διακονικού γύρω από έναν ακτινωτό κύκλο εικονίζονται παγώνια, κλαδιά, πυροστρόβιλοι κ.α. Στις ψηφιδωτές συνθέσεις του νάρθηκα επικρατούν γεωμετρικά σχήματα και στο κέντρο του δαπέδου υπάρχει στεφάνι με πολύχρωμα άνθη και καρπούς. Τα δάπεδα του Ιερού και του κεντρικού κλίτους καλύπτονται με μαρμαροθετήματα, ενώ οι τοίχοι του ναού έφεραν ορθομαρμάρωση.

Υπόλοιπες Βασιλικές

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική Γ'

Η Βασιλική Γ' βόρεια από τη βασιλική Β'. Τρίκλιτη με 3 αψίδες και νάρθηκα με προσκτίσματα. Τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} μΧ αιώνα.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική Ε'

Η Βασιλική Ε' (Αγ. Μηνάς Μαργαρώνας) βρίσκεται 6 χιλιόμετρα ΝΑ από τη Νικόπολη. Τρίκλιτη βασιλική με εγκάρσιο εξέχον κλίτος, νάρθηκα, εξωνάρθηκα ή αίθριο και αυλή ημικυκλική με δεξαμενή και ψηφιδωτά δάπεδα. Μέσα 6^{ου} αιώνα μ.Χ.

Βυζαντινή Νικόπολις - Βασιλική ΣΤ'

Η Βασιλική ΣΤ' κείται στο ΝΑ τμήμα της πόλης, κοντά στις βασιλική Α' και Β' και είναι ισομεγέθης με τη βασιλική Α'.

Μουσείο Νικοπόλεως

Το Μουσείο κατασκευάστηκε στη δεκαετία του 1960. Περαιτώνεται η κατασκευή νέου Μουσείου μεγαλύτερων διαστάσεων.

Το Μουσείο περιλαμβάνει:

- Συλλογή αρχιτεκτονικών μελών από τον χώρο της Νικόπολης
- Συλλογή γλυπτών από τον χώρο της Νικόπολης
- Κτερίσματα από το νεκροταφείο της ευρύτερης περιοχής της Νικόπολης.

Τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου είναι:

Άγαλμα επιτύμβιου λιονταριού, από την περιοχή του αρχαίου θεάτρου Νικόπολης. 3^{ος} αι. π.Χ.

Μαρμάρινο άγαλμα της Αθηνάς-Μίνερνα από την περιοχή του Ωδείου. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 4^{ου} αι. π.Χ., της σχολής του Πραξιτέλη

Μαρμάρινο ακέφαλο άγαλμα γυναικείας ενδεδυμένης μορφής στον τύπο της "μικρής Ηρακλειώτισσας", από την περιοχή ΝΔ της ρωμαϊκής πόλης. Α΄μισό 1^{ου} αι. π.Χ.

Μαρμάρινο κυλινδρικό βάθρο με ανάγλυφη παράσταση Αμαζονομαχίας. Σε δεύτερη χρήση αποτέλεσε τμήμα του άμβωνα της Βασιλικής του Αλκίσιωνος (6^{ος} αι. π.Χ.) με αποτέλεσμα να αντικατασταθεί τμήμα της ανάγλυφης διακόσμησης με ψηφιδωτές προτομές αγίων.

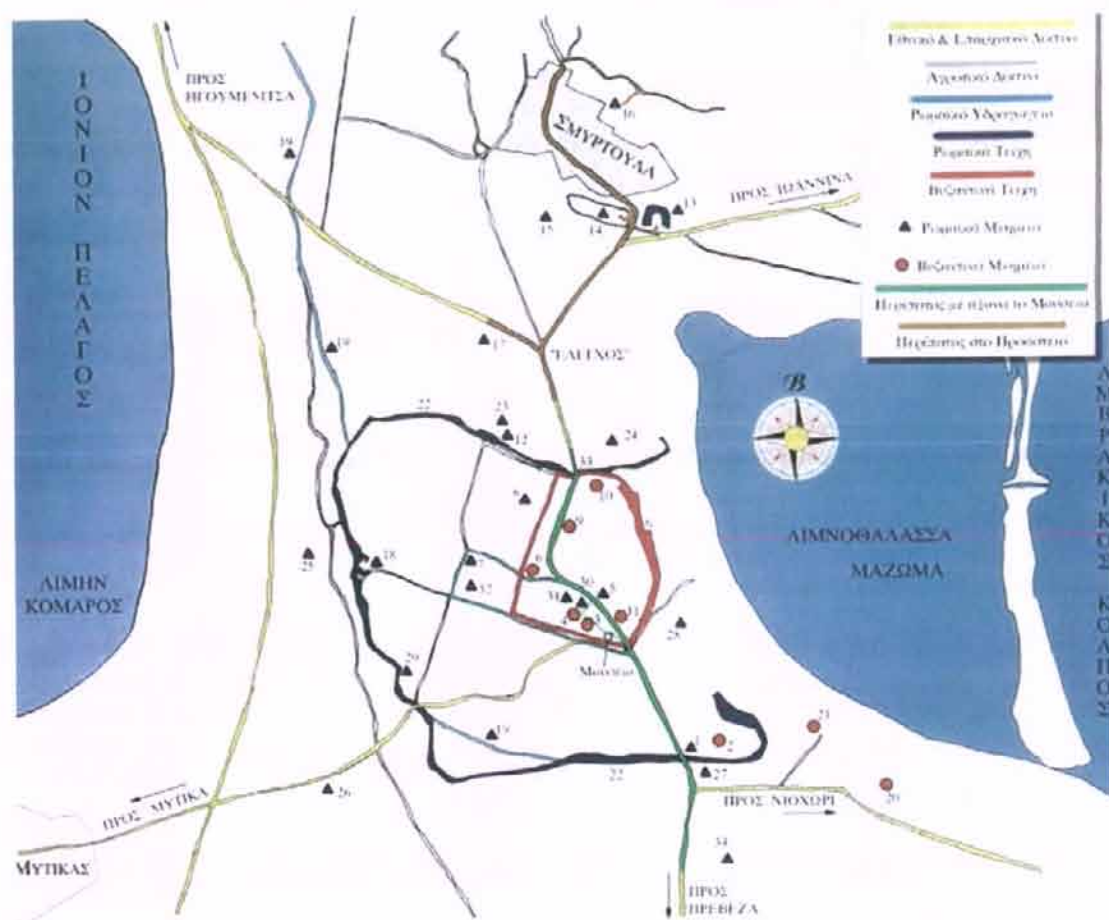

Λίθνη εικονιστική κεφαλή αγένειου ανδρός από τον χώρο της αρχαίας Νικόπολης. Έχει ταυτιστεί με τον Αγρίππα έναν από τους στρατηγούς του Αυγούστου. Τέλος 1^{ου} αι. π.Χ.

Λίθνη σαρκοφάγος τύπου Άσσου, από την περιοχή ΝΔ της ρωμαϊκής πόλης. 180-250 μ.Χ.

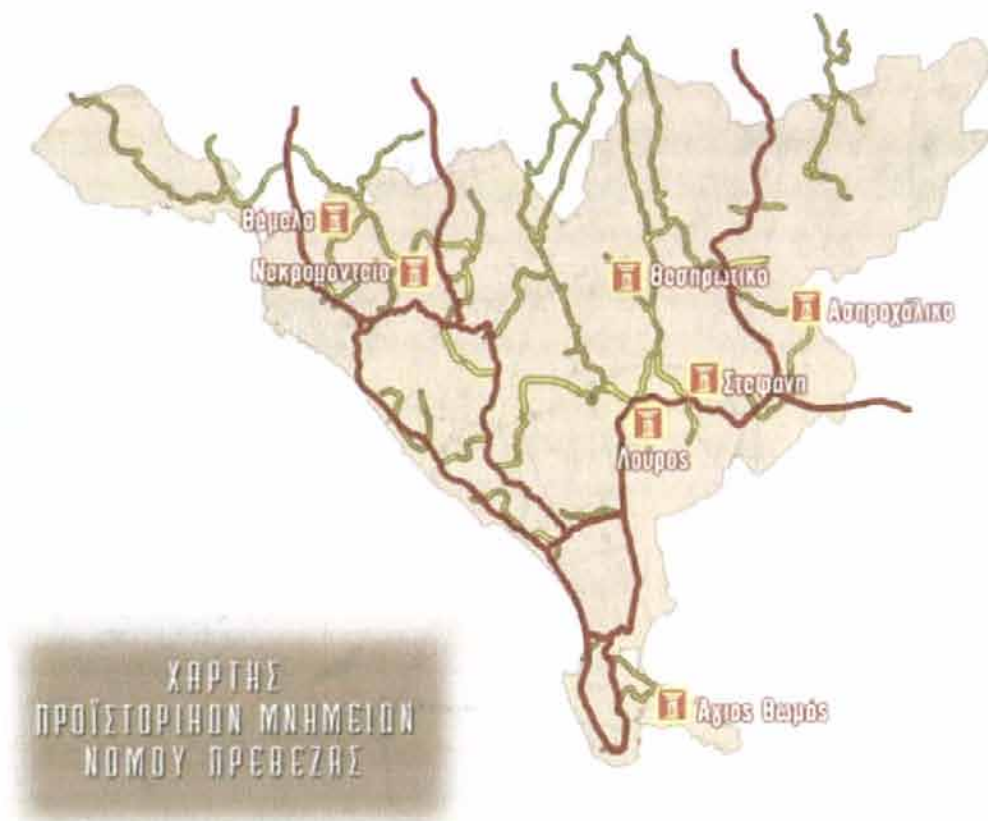
Χάρτης Νικοπόλεως

1. Νότια Πύλη Ρωμαϊκών Τειχών.
2. Βασιλική Δ ή Ασυρμάτου.
3. Βασιλική Α' ή Δουμετίου.
4. Επισκοπικό Μέγαρο.
5. Κεντρικές θέρμες.
6. Παλαιοχριστιανικά Τείχη.
7. Ωδείο.
8. Έπαυλη Μάνιου Αντωνίνου.
9. Βασιλική Β ή Αλκίσιονος.
10. Βασιλική Γ'.
11. Βασιλική ΣΤ'.
12. Βόρεια Πύλη Ρωμαϊκών Τειχών.
13. Θέατρο.
14. Στάδιο.
15. Γυμνάσιο.
16. Μνημείο Αυγούστου.
17. Βόρειες θέρμες.

18. Νυμφαίο.
19. Υδραγωγείο.
20. Έπαυλη στη θέση Φτελιά.
21. Ναός Αναλήψεως.
22. Ρωμαϊκά Τείχη.
23. Βόρεια Νεκρόπολη.
24. Βορειοανατολική Νεκρόπολη.
25. Δυτική Νεκρόπολη.
26. Νοτιοδυτική Νεκρόπολη.
27. Νότια Νεκρόπολη.
28. Ανατολική Νεκρόπολη.
29. Νοτιοδυτική Πύλη.
30. Μεγάλες Δεξαμενές - «Βαγένια».
31. Ρωμαϊκή Οικία.
32. Αγορά.
33. Βορειοανατολική Πύλη.
34. Μαυσωλείο.

5.3.2 ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

5.3.2.1 Το Ασπρογάλικο

Το Ασπρογάλικο είναι βραχοσκεπή στην κοιλάδα του Λούρου 20 μ. πάνω από τη σημερινή κοίτη του ποταμού, κοντά στον Αγ. Γεώργιο. Η σπουδαιότητα του

Ασπροχάλικου βρίσκεται στη διαχρονική χρήση του τόσο κατά τη Μέση όσο και κατά την Ανώτερη Παλαιολιθική περίοδο από νομάδες κυνηγούς.

Η βραχοσκεπή ανασκάφηκε στο διάστημα 1964-66 από τη Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή υπό την διεύθυνση του E.S.Higgs.

Οι ανασκαφές έφεραν στο φως επιχώσεις πάχους 5 μ. Το κατώτερο τμήμα της στρωματογραφίας χρονολογείται στα 100.000 χρόνια πριν από το παρόν και περιλαμβάνει μέσες παλαιολιθικές λιθοτεχνίες ("Μουστεριές") με έντονη παρουσία λεπιδόμορφων τεχνέργων. Το επόμενο στρώμα, χρονολογημένο σε περίπου 40.000 χρόνια πριν από το παρόν, χαρακτηρίζεται επίσης από μέσες παλαιολιθικές λιθοτεχνίες ("Μικρομουστεριές") με μικρά εργαλεία σε φολίδες.

Το ανώτερο τμήμα της στρωματογραφίας περιλαμβάνει ανώτερες παλαιολιθικές λιθοτεχνίες με μικρολεπιδικά εργαλεία, οι οποίες χρονολογούνται περίπου στα 26.000 χρόνια πριν από το παρόν.

5.3.2.2 Στεφάνη

Υπολείμματα επιχώσεων ερυθρογής στους λόφους βορειοανατολικά της Στεφάνης. Τέχνηρα συγκεντρώθηκαν από διάφορα σημεία της περιοχής. Τα τέχνηρα είναι κυρίως μέσης παλαιολιθικής περιόδου, ενώ τα παραδείγματα υστερότερων τάφων είναι ελάχιστα. Τα ευρήματα παραμένουν στο σύνολό τους αδημοσίευτα. Δεν υπάρχει απόλυτη χρονολόγηση.

Δυτικά του χωριού βρέθηκαν τυχαία και παραδόθηκαν, χάλκινοι πελέκει, αιχμές δοράτων και άλλα χάλκινα τέχνηρα ("Θησαυρός" Στεφάνης). Στην περιοχή εντοπισμού του θησαυρού υπάρχουν επιφανειακά θεμέλια κτιρίων και λιθοσωροί.

5.3.2.3 Λούρος

Ο όρος Άγιος Γεώργιος αναφέρεται στην ευρύτερη περιοχή γύρω από τον ομώνυμο οικισμό στην κοιλάδα του Λούρου, σε διάφορα σημεία της οποίας εντοπίστηκαν λίθινα τέχνηρα Παλαιολιθικής και ύστερων περιόδων. Τα ευρήματα παραμένουν αδημοσίευτα στο σύνολό τους. Δεν υπάρχει απόλυτη χρονολόγηση. Στο ύψος της κοινότητας Αγίου Γεωργίου εντοπίστηκαν επιχώσεις ερυθρογής που εκτείνονται κατά 850 μ. στον άξονα Βορρά - Νότου και κατά 500 μ. στον άξονα Ανατολής - Δύσης, και αποτελούνται από πυκνές επιχώσεις κόκκινου πηλού που έχουν υποστεί έντονη διάβρωση. Η διαδικασία, οι ρυθμοί και η διάρκεια της διάβρωσης αποτελούν ακόμα αντικείμενο διεπιστημονικών ερευνών. Ο Κοκκινόπηλος εντοπίστηκε από τον E.S.Higgs και την ομάδα του το 1962. Η θέση έχει δώσει άφθονα επιφανειακά ευρήματα της Παλαιολιθικής εποχής, ενώ έχουν εντοπιστεί και ευρήματα της Εποχής του Χαλκού. Τη θέση διατρέχει υπόγεια ο αγωγός του ρωμαϊκού υδραγωγείου της Νικόπολης. Στη θέση έγιναν περιορισμένες ανασκαφικές εργασίες κατά το 1963.

5.3.2.4 Λόφος Αγίου Ιωάννη

Στο λόφο του Αγίου Ιωάννη, όπου βρίσκεται το ελληνιστικό νεκρομαντείο, εντοπίστηκαν προϊστορικά ευρήματα κατά τις ανασκαφές που έγιναν εκεί από τη δεκαετία του 1960.

Η ύπαρξη αυτών των ευρημάτων δείχνει τη χρήση του χώρου από τους Υστεροελλαδικούς χρόνους (τέλη Εποχής του Χαλκού). Τα ευρήματα σχετίζονται με τη λατρεία του Άδη και το Νεκρομαντείο. Η εξαφάνιση των προϊστορικών λειψάνων οφείλεται στις εκτεταμένες εργασίες ισοπέδωσης της κορυφής του λόφου για την εγκατάσταση του ελληνιστικού νεκρομαντείου. Είναι πιθανόν να υπήρχε εδώ προϊστορικός οικισμός. Εάν υπήρχε και ομηρικό ή αρχαϊκό ιερό, αυτό μπορεί να ήταν μια απλή σπηλιά στο χώρο όπου λαξεύτηκε αργότερα η υπόγεια αίθουσα του Νεκρομαντείου.

Η περιοχή του Νεκρομαντείου αναφέρεται στην Οδύσσεια -Νέκυια- όπου περιγράφεται κατάβαση στον Άδη ενός θνητού. Το γεγονός αυτό ενισχύει την υπόθεση χρήσης της θέσης κατά τους προϊστορικούς χρόνους. Στο χώρο του ιερού βρέθηκαν επίσης κεραμικά και λίθινα ευρήματα της Νεολιθικής εποχής. Είναι λοιπόν πιθανό να υπήρχε και κατοίκηση πριν την Εποχή του Χαλκού. Εκατό μέτρα νότια του ιερού του Άδη (Νεκρομαντείο) εντοπίστηκε μυκηναϊκό εγχειρίδιο. Κατά τον Σ.Ι. Δάκαρη ο τύπος αυτός είναι αγαπητός στην Ήπειρο. Το εύρημα συνδυάζεται με το θολωτό τάφο στην Κίτερη Πάργας και τα προϊστορικά ευρήματα της Εφύρας. Μυκηναϊκή αποικία στο λόφο Ξυλοκάστρου. Στη θέση της προϋπήρχε ανοιχτός οικισμός της Πρωτοελλαδικής και Μεσοελλαδικής περιόδου (η "Κίχυρος").

Κατά τον 14^ο αι. ή 13^ο αι. π.Χ. εγκαταστάθηκαν εδώ Μυκηναίοι άποικοι, οι οποίοι τείχισαν το χώρο και δημιούργησαν την "Εφύρα". Η αποικία τειχίστηκε με κυκλώπειο τείχος περιμέτρου 1.120 μ. και εμβαδού 4,24 εκταρίων.

Φαίνεται να εγκαταλείφθηκε στα τέλη του 13^{ου} - αρχές 12^{ου} αι. π.Χ. λόγω της εισβολής βορειοδυτικών φύλων. Στο χώρο της ακρόπολης δημιουργήθηκαν τύμβοι, μετά την εγκατάλειψη του οικισμού. Οι ανασκαφές έφεραν σε φως 3 περιβόλους, αποθήκες, εργαστήρια και άλλα οικοδομικά λείψανα.

Είναι βεβαιωμένη η χρήση του χώρου από τα υστερομυκηναϊκά έως και τα ελληνοιστικά χρόνια, αλλά υπάρχουν αρκετές ενδείξεις για εκμετάλλευση του χώρου και κατά την μεσοελλαδική και πρωτοελλαδική περίοδο.

5.3.2.5 Θεσπρωτικό

Κοντά στην εκκλησία του Αγ. Αθανασίου, βόρεια της κοινότητας, εντοπίστηκαν λείψανα κτιρίων της Εποχής του Χαλκού. Πρόκειται κυρίως για κυκλικές κατασκευές με θεμέλια από αργολιθοδομή, περιμέτρου περίπου 6 μ. και πάχους τοίχου 0,50 - 0,60 μ. Οι καλύβες αυτές ήταν στη συνέχεια κατασκευασμένες από ξύλο και άχυρο. Στο χώρο τους βρέθηκαν όστρακα χειροποίητης εγχώριας προϊστορικής κεραμικής και τμήμα λίθινου πελέκεως της Εποχής του Χαλκού. Είναι πιθανόν να αντιπροσωπεύουν τα λείψανα οικισμού κτηνοτρόφων της Εποχής του Χαλκού.

5.3.2.6 Θέμελο

Σε δύο σημεία στην κοινότητα Θέμελου, βορειοανατολικά της προϊστορικής Εφύρας, εντοπίστηκαν όστρακα χειροποίητων αγγείων, τμήματα μυκηναϊκών κυλικών και άλλα όστρακα, ενώ καταγράφηκε η παρουσία θεμελίων κτιρίων. Τα ευρήματα τοποθετούνται στην Εποχή του Χαλκού.

5.3.2.7 Άγιος Θωμάς

Τυχαίος εντοπισμός κιβωτιόσχημου τάφου στη θέση Αλώνι στη χερσόνησο του Αγ. Θωμά. Ο τάφος περιείχε τα εξής κτερίσματα: κεραμική, χάλκινα κοσμήματα και εργαλεία. Χρονολογείται στη Μέση Εποχή του Χαλκού και μάλλον είχε φιλοξενήσει δύο ταφές. Η παρουσία του τάφου κάνει πιθανή την ύπαρξη οικισμού ή μικρής εγκατάστασης στην περιοχή. Από το ίδιο μέρος προέρχονται και επιφανειακά όστρακα.

5.3.2.8 Κασσώπη

Ελάτρια, Βατία, Βούχετα (ή Βουχέτιον), Κασσώπη, Πανδοσία, ονόματα πόλεων αρχαίων, που ήκμασαν στην περιοχή του νομού Πρέβεζας και που τα ίχνη τους χάθηκαν στο πέρασμα του χρόνου. Η Κασσώπη, πρωτεύουσα της Κασσωπαιίας, κτίστηκε πριν τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ. σε φυσικά οχυρή θέση, σε ένα οροπέδιο με υψόμετρο 550-650μ., στις πλαγιές του Ζαλόγγου, με

σκοπό να προστατευθεί από την εκμετάλλευση των Ηλείων αποίκων, η εύφορη πεδιάδα που απλωνόταν νοτιότερα.

Η μεγάλη ακμή της πόλης σημειώνεται στον αιώνα π.Χ. όταν κτίζονται τα μεγάλα δημόσια κτίρια και ανοικοδομούνται πολλά σπίτια. Μέσα στον πολυγωνικό

της περίβολο τείχη πάχους 3,20-3,50μ., - υπήρχαν περίπου 600 διώροφα σπίτια σε οικοπέδα των 230 τ.μ., όλα με μεσημβρινό προσανατολισμό και άρτια κατασκευή και λειτουργικότητα, συνδεδεμένα με μια οδό και με κοινό αποχετευτικό διάδρομο με ειδικό

σκεπασμένο υπόνομο.

Κτισμένη κατά το Ιπποδάμειο σύστημα με 20 παράλληλους δρόμους, τους «στενωπούς», πλάτους 4,20μ., που μεταξύ τους απέχουν 30μ. και διασταυρώνονται με τους πλατύτερους δρόμους, τις

"πλατείες", πλάτους 6μ., σχηματίζοντας 60 περίπου οικοδομικά τετράγωνα, η Κασσώπη εντυπωσιάζει.

Στον χώρο δεσπόζει το Πρυτανείο ή Καταγώγιο, οικοδόμημα 30x30 μ., δώροφο κατά τις τρεις πλευρές και μονώροφο στην τέταρτη για να μη κρύβει τον ήλιο. Εμφανή είναι τα κατάλοιπα του Ωδείου και του Θεάτρου.

Η πόλη είχε περίπου 10.000 κατοίκους. Καταστράφηκε το 167 π.Χ., απ' τους Ρωμαίους (Αιμίλιος Παύλος) κι εγκαταλείφθηκε οριστικά με την υποχρεωτική συνοίκηση των κατοίκων της στη Νικόπολη, στο τέλος του 1^{ου} π.Χ. αι.

5.3.2.9 Νεκρομαντείο του Αχέροντα

Κοντά στο Καναλάκι, στο χωριό Μεσοπόταμος πάνω σε ένα λοφίσκο, βρίσκεται το σπουδαιότερο κι αρχαιότερο Νεκρομαντείο ή Νεκρομαντείο, (νέκυς = νεκρός) της αρχαιότητας, το Νεκρομαντείο του Αχέροντα, κοντά στην αρχαία μυκηναϊκή αποικία, την Εφύρα, (14^{ος} π.Χ. αι.)

Εδώ οι αρχαίοι τοποθετούσαν τις Πύλες του Κάτω Κόσμου που οδηγούσαν στο βασίλειο του Άδη (ή Πλούτωνα) υιού της Ρέας και του Κρόνου κι αδελφού του Δία, της Ήρας και του Ποσειδώνα και της Περσεφόνης.

Οι προσχώσεις των ποταμών Αχέροντα, Κωκυτού (Μαύρου) και Πυριφλεγέθοντος (Βωβού), συνέτειναν στον σχηματισμό έλους κι αργότερα λίμνης, της Αχερουσίας που σήμερα έχει αποξηρανθεί. Η ύπαρξη του βράχου με τη σπηλιά στα ΒΔ της λίμνης, στη συμβολή των τριών ποταμών, ήταν ιδανική για το στήσιμο του ιερού μνημείου.

Σε αυτό το Ιερό κατέφευγαν οι αρχαίοι, προσφέροντας χοές (σπονδές, προσφορές) στους νεκρούς για να επικοινωνήσουν με τις ψυχές και να πάρουν διάφορες πληροφορίες, μετά από κατάλληλη προετοιμασία στην οποία υποβάλλονταν απ' τους ιερείς του Μαντείου. Η σωματική και ψυχική δοκιμασία κατά την πολυήμερη παραμονή στα σκοτεινά δωμάτια του νεκρομαντείου, η απομόνωση, οι μαγικές πράξεις, οι προσευχές και οι επικλήσεις, η περιπλάνηση στους σκοτεινούς διαδρόμους, η κοινή πίστη στην εμφάνιση των νεκρών, δημιουργούσαν στον προσκυνητή την κατάλληλη ψυχική προδιάθεση. Σε αυτό συνέτεινε πολύ η ειδική διαίτα, στην οποία υποβάλλονταν ο προσκυνητής.

Το κυρίως Ιερό είναι ένα τετράγωνο κτίριο με πλευρές 22μ μήκους. Περιλαμβάνει κυρίως αίθουσα, διαδρόμους, δωμάτια υποδοχής και προσωπικού, δωμάτια προετοιμασίας, αποθήκες στις οποίες διασώθηκαν πιθάρια με τις προσφορές των επισκεπτών, τον λαβύρινθο και το καθαυτό ιερό, όπου δίνονταν οι χρησμοί.

Το μαντείο, γνωστό πανελληνίως απ' τον 5^ο - 4^ο π.Χ. αι., πυρπολήθηκε και καταστράφηκε απ' τους Ρωμαίους το 167 π.Χ. Μετά την καταστροφή, ο χώρος της αυλής κατοικήθηκε πάλι τον 1^ο π.Χ. αι.

Τον 17^ο μ.Χ. αι. ή λίγο παλαιότερα, στα ερείπια του Μαντείου κτίστηκε η μονή του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου, το καθολικό της οποίας σώζεται.

Οι ανασκαφές έφεραν στο φως το Νεκρομαντείο και διάφορα ευρήματα.

5.3.2.10 Αρχαία Πανδοσία

Είναι το σημερινό Καστρί. Η σπουδαιότερη αποικία των Ηλείων του 8ου αι. π.Χ., πρωτεύουσα του κράτους των Ηλείων στην Κασσωπαία και κτισμένη στο λόφο που δεσπόζει όλης της περιοχής. Τα αρχαία Τείχη που σώζονται είναι του 360 π.Χ.

Η περίμετρος των τειχών είναι 1640 μέτρα και ενισχύονται με 22 ορθογώνιους πύργους. Είχε έκταση 330 στρέμματα και στην πόλη κατοικούσαν 9-10 χιλιάδες κάτοικοι. Το 343 - 2 π.Χ. την κατέλαβε ο Φίλιππος ο Β' της Μακεδονίας πατέρας του Μεγάλου Αλεξάνδρου και την παρέδωσε στους Ηπειρώτες.

Η πόλη καταστράφηκε το 167 π.Χ. από τους Ρωμαίους και αμέσως έγινε πρωτεύουσα του κοινού των Ηπειρωτών με δικό της νόμισμα υπό την εποπτεία του Ηλείου αποίκου Μενεδήμου Αγιάδα. Η παρακμή της αρχίζει το 31 μ.Χ. με την ίδρυση της Νικόπολης. Στην Πανδοσία σώζεται τείχος της εποχής του Ιουστινιανού.

5.3.2.11 Εφύρα

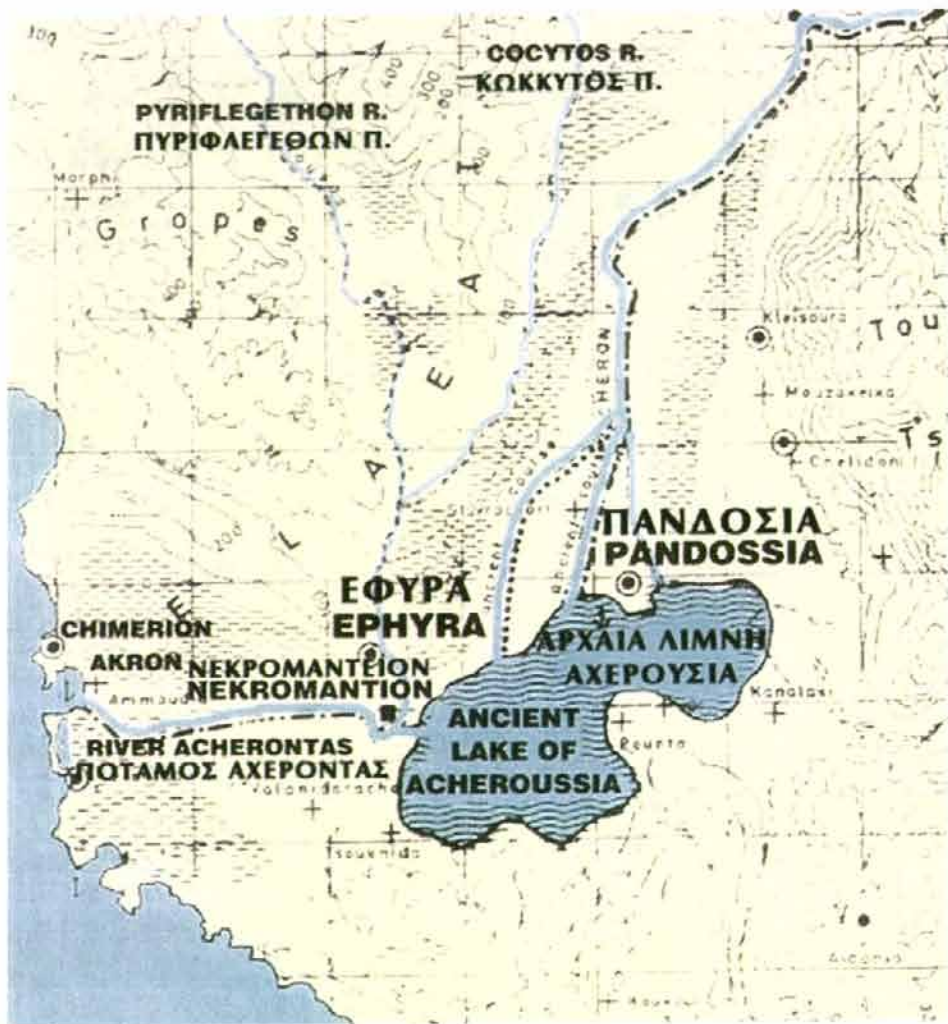
Βρίσκεται 500μ. βόρεια του Νεκρομαντείου. Είναι η αρχαιότερη πόλη της Ηπείρου, αποικία των Μυκηναίων του 14^{ου} - 13^{ου} π.Χ. αιώνα. Ήταν εμπορικό κέντρο της εποχής, αναφέρεται στα Ομηρικά Έπη. Αργότερα εγκαταστάθηκαν εκεί Κορίνθιοι άποικοι.

Σώζεται κατεστραμμένο εξωτερικό τοίχος. Στο εσωτερικό του βρέθηκαν δύο τάφοι παιδιών της εποχής του σιδήρου.

Δεν έχουν γίνει άλλες ανασκαφές στον χώρο.

5.3.2.12 Πεδιάδα Αχέροντα

Είναι κατά τη μυθολογία η χώρα του Άδη (το σημερινό Φανάρι). Πιάνει από το χωριό Χόικα μέχρι τη θάλασσα και από τη Χόικα μέχρι την Παραμυθιά (τα Ηλύσια πεδία – Λειμών των ασφοδέλων).

Διασχίζεται από τον Αχέροντα ποταμό και τους παραποτάμους του Πυριφλεγέθοντα και Κωκυτό. Η Αχερουσία λίμνη δεν υπάρχει πια.

Ο Άδης αρχηγός του κάτω κόσμου που εξουσίαζε τους νεκρούς, ταυτιζόταν με τον Πλούτωνα και μόνο μια φορά ανέβηκε στον πάνω κόσμο, για να αρπάξει την Περσεφόνη. Εδώ πίστευαν ότι υπάρχει μια από τις εισόδους για τον Άδη.

Ο Χάρων έπαιρνε τον οβολό που έβαζαν στα χείλη του νεκρού οι συγγενείς και μετέφερε τις ψυχές από το πορθμείο του στην είσοδο του Άδη.

Στο βάραθρο της Στύγας στεκόταν ο φύλακας Κέρβερος που ήταν *τρικέφαλος σκύλος με ουρά λιονταριού που κατέληγε σε φίδι και τα μαλλιά του και το σώμα του ήταν γεμάτα φίδια* (στα νομίσματα της Ελέας της Θεσπρωτίας βλέπουμε παραστάσεις του Κέρβερου).

Οι ψυχές παρουσιάζονταν στο δικαστήριο του Άδη (Άδης, Μίνωας, Ροδάμανθος και Αιακός) που έκρινε τις πράξεις του νεκρού στη ζωή.

Στην Οδύσσεια του Ομήρου, περιγράφεται η κάθοδος του Οδυσσέα στον κάτω κόσμο. Κατά τη μυθολογία στον Άδη κατέβηκαν και οι:

- Ορφέας, βασιλιάς της Θράκης για να φέρει πίσω τη γυναίκα του Ευρυδίκη,
- Ηρακλής,
- Θησέας, κ.α.

Ο Λουκιανός, σατυρικός συγγραφέας, στους «νεκρικούς διαλόγους» που έγραψε, περιγράφει παραστατικά τα της εισόδου των νεκρών στον Άδη:

(Χάρων: Απόδος ω κατάρατε τα πορθμεία

Νεκρός: Ουκ αν λάβεις παρά του μη έχοντος...)

5.3.2.13 Ορράον

Η ίδρυση και ο περιτοιχισμός του Ορράου πρέπει να έγινε επί του βασιλέως των Μολοσσών Ακλέτα (385-370 π.Χ.) ή το αργότερο στο δεύτερο τέταρτο του 4^{ου}

αι. π.Χ. Το 167 π.Χ. ο οικισμός καταστράφηκε από τους Ρωμαίους, ανοικοδομήθηκε και τελικά οι κάτοικοί του αναγκάστηκαν να τον εγκαταλείψουν για να συνοικήσουν στη Νικόπολη που ίδρυσε ο Αύγουστος μετά τη νίκη του στο Άκτιο (31 π.Χ.).

Το 1972 πραγματοποιήθηκε στον οικισμό ολιγοήμερη δοκιμαστική έρευνα από την τότε Προϊσταμένη της ΙΒ' ΕΠΚΑ Ιουλία Βοκοτοπούλου. Από το 1975 το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων υπό τη Διεύθυνση του καθηγητή κ. Σ.Δάκαρη, σε συνεργασία με το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, άρχισαν ανασκαφική έρευνα στο σπίτι του αρχαίου οικισμού. Η ανασκαφή του σπιτιού συνεχίστηκε το 1981.

Στερεωτικές εργασίες σε τοίχους των αρχαίων οικιών έγιναν κατά τα έτη 1972, 1973, 1974, 1976 και το 1981 από τη ΙΒ' ΕΠΚΑ.

Περιτοιχισμένη πόλη της αρχαίας Μολοσσίας. Τον ειδικό φρουριακό χαρακτήρα της ως πολίσματος-φρουρίου μαρτυρούν οι στενοί δρόμοι, η έλλειψη κοινόχρηστων χώρων, ο εφοδιασμός της με δεξαμενές νερού και κυρίως ο ισχυρός ενισχυμένος με πύργους οχυρωματικός περίβολος, σε συνδυασμό με τη στρατηγική θέση του οικισμού. Δώδεκα στενοί παράλληλοι δρόμοι, με κατεύθυνση Β-Ν διασταυρώνονται με δύο κάθετους δρόμους, δημιουργώντας μακρόστενες νησίδες πλάτους 15 μ.. Στο πλάτος κάθε νησίδας είναι κτισμένο συνήθως ένα σπίτι που ορίζεται από δύο παράλληλους δρόμους

Οι ιδιωτικές λιθόκτιστες οικίες του Ορράου, σπάνιας διατήρησης, σώζουν ενίοτε και τους τοίχους του άνω ορόφου ως τη στέγη, με τα παράθυρα, τις παραστάδες των θυρών και τις δοκοθήκες του άνω ορόφου.

5.3.2.14 Αρχαία Βατία

Κοντά στο σημερινό χωριό Ριζοβούνι του νομού Πρεβέζης βρίσκεται η αρχαία πόλη των Βατιών. Ήταν αποικία των Ηλείων.

Χτίστηκε πάνω σε λόφο και περικλειόταν από πολυγωνικό τείχος που σώζονται ακόμη μέρη του. Διακρίνονται 3 πύλες και 2 θύρες.

Είχε και εσωτερικά τείχη. Υπάρχουν στα τείχη και ρωμαϊκές προσθήκες λεπτότερες.

5.3.3 ΦΡΟΥΡΙΑ – ΚΑΣΤΡΑ

Ο Νομός Πρέβεζας λόγω της θέσης του ήταν αναγκαίο να οχυρωθεί για να μπορεί να αντεπεξέρχεται στις επιθέσεις που δέχονταν.

Οι Τούρκοι ήταν αυτοί που πρώτοι οχύρωσαν την Πρέβεζα τον 15^ο αι. Συγκεκριμένα, στη θέση Μπούκα ("Παλιοςάραγα") έγινε το πρώτο φρούριο της πόλης, η κατασκευή του οποίου άρχισε στα τέλη του 15^{ου} αι. Στη βόρεια πλευρά της πόλης βρίσκεται το κάστρο του Αγ. Ανδρέα. Μετά την κατάληψη της πόλης ο Αλή-Πασάς κατασκεύασε τάφο που περιέβαλε όλη την παλιά πόλη, επισκεύασε τα παλιά και κατασκεύασε νέα κάστρα. Τέσσερις πύλες οδηγούσαν από την πόλη στην εξοχή. Ο Αλή-Πασάς κατασκεύασε επίσης το κάστρο του Αγ. Γεωργίου, τον προμαχώνα Πευκάκια και το κάστρο του Παντοκράτορα.

Τα σπουδαιότερα από αυτά είναι:

5.3.3.1 Κάστρο Ρηνιάσας, Λυγιά

Κοντά στο χωριό Ριζά του νομού Πρεβέζης σε ύψωμα φύσει οχυρό, σώζεται το περίφημο κάστρο που προστάτευε την Μεσαιωνική ακρόπολη της Ρινιάσας και ήλεγχε το εμπόριο που γίνονταν από τη θάλασσα και την ξηρά.

Κατά τον Μεσαίωνα είχε αναπτυχθεί καστροπολιτεία. Το κάστρο πιθανολογείται ότι κτίστηκε από τον Δεσπότη της Ηπείρου Θωμά τον Α' στα τέλη του 13^{ου} αιώνα για προστασία της Ηπείρου, για αυτό λεγόταν και Θωμόκαστρο. Το 1338 στην επανάσταση κατά της Βυζαντινής επικυριαρχίας, το κάστρο διοικούσε ο Νικηφόρος, γιος του τελευταίου Δεσπότη της Ηπείρου, Ορσίνι. Ο Ιωάννης Καντακουζηνός μετά την κατάληψη των κάστρων της Άρτας και των Ρωγών, έπεισε τον Νικηφόρο να παραδώσει το κάστρο. Οι Βυζαντινοί το διατήρησαν μέχρι το 1350 οπότε κατελήφθη από τους Σέρβους και στη συνέχεια από τους Αλβανούς που το ονόμασαν Ρινιάσα.

Ο Κάρολος Τόκο αργότερα, βελτίωσε την οχύρωση, βάζοντας κανόνια (Λουμπάρδες).

Εξακολουθούν πόλεμοι κατά των Τούρκων εισβολέων που τελικά το καταλαμβάνουν το 1451.

Τον 18^ο αιώνα, οι Σουλιώτες πολεμούν κατά του Αλή.

Το 1803, η Δέσπω του Γ. Μπότζη, με νύφες και εγγόνια, μάχεται τους Τουρκαλβανούς στου Δημουλά τον Πύργο (στα Ριζά) και βάζει φωτιά στο μπαρούτι, για να μην πέσουν στα χέρια των εχθρών. Ακολουθεί η κατάληψη του κάστρου από τους Σουλιώτες και μάχες για απελευθέρωση της Πάργας. Τέλος, με την αποτυχία των ελληνικών στρατευμάτων στη μάχη του Πέτα και της Πλάκας, η Ρινιάσα εγκαταλείπεται οριστικά.

Κάτω από το κάστρο η μεγάλη γέφυρα της εθνικής οδού ονομάζεται σήμερα «Γέφυρα της Δέσπως».

5.3.3.2 Προμαχώνας Πευκάκια , Πρέβεζα

Ο παράκτιος προμαχώνας των Πευκακίων βρισκόταν ανάμεσα στα ακρωτήρια Σκαφιδάκι και Άκτιο και πρέπει να κατασκευάστηκε ως συνέχεια της τάφρου την ίδια εποχή με αυτή (αρχές 19^{ου} αι.).

Μαζί με το κάστρο του Αγίου Ανδρέα, εντάσσεται στη β' γραμμή των τούρκικων αμυντικών έργων και έλεγχε το λιμάνι της πόλης.

Περιβάλλονταν από εξωτερικό κεκλιμένο τείχος που σώζεται μέχρι σήμερα. Δίπλα στον προμαχώνα υπήρχε μία από τις τέσσερις κεντρικές πύλες που οδηγούσε από την πόλη στην εξοχή.

5.3.3.3 Κάστρο, Πάργα

Το κάστρο της Πάργας κτίστηκε από τους Βενετσάνους γύρω στο 1380.

Το 1452 τους παίρνει την οχυρωμένη θέση ο Χατζή Μπέης και το ανακαταλαμβάνουν το 1454. Ο Χαιρεντίν Μπαρμπαρόσα το 1537 κατεδαφίζει φρούριο και πόλη. Πριν ακόμη ολοκληρωθεί εκ νέου με την βοήθεια των Ενετών, κατεδαφίζεται ξανά από τους Τούρκους.

Οι Ενετοί το 1792 ξαναχτίζουν για τρίτη και τελευταία φορά ένα τέλειο φρούριο δυνατό, που μένει απόρθητο μέχρι το 1819, παρά τις επιθέσεις κυρίως του Αλή πασά που ψηλά από το κάστρο της Αγίας - Ανθούσας τους πολιορκεί.

Όταν η Πάργα πουλήθηκε στους Τούρκους, ο Αλή-Πασάς το ενίσχυσε ακόμη περισσότερο και εγκατέστησε στην κορυφή του το χαρέμι του, τα χαμάμ, αναμορφώνοντας ριζικά τους χώρους του κάστρου. Στο κάστρο αυτό, ελεύθεροι πολιορκημένοι Παργινοί και Σουλιώτες έδωσαν ηρωικές μάχες και κράτησαν την ελευθερία τους επί αιώνες.

Στην τοξωτή πύλη της εισόδου διακρίνονται στο τείχος ο φτερωτός λέων του Αγίου Μάρκου, το όνομα «ANTONIO BERVASS 1764», εμβλήματα του Αλή πασά, δικέφαλοι αετοί και σχετικές επιγραφές. Θολωτοί διάδρομοι, αίθουσες πυροβολείων, στοές

εφοδίων, ισχυροί προμαχώνες με θυρίδες πυροβόλων, θυρίδες ελαφρών όπλων, κρυφή δίοδος προς τη θάλασσα, στρατώνες, φυλακές, αποθήκες και δύο οχυρά στην τελευταία γραμμή αμύνης δείχνουν αρτιότητα σχεδίου αμύνης που μαζί με την φυσική οχύρωση το καθιστούσαν φρούριο ανίκητο.

Μέσα στο στενό χώρο της ακρόπολης στοιβαγμένα 400 σπίτια με τρόπο που να καταλαμβάνουν μικρό χώρο, απυρόβλητα από τη θάλασσα. Από τη βρύση «κρέμασμα» εφοδιάζονται με νερό οι δεξαμενές του κάστρου και τα σπίτια.

Σήμερα το κάστρο φωτίζεται και το επισκέπτονται πλήθος κόσμου. Το κάστρο για τον εφοδιασμό του, χρησιμοποιούσε τους δύο όρμους : Βάλτου και Πωγωνιάς. Έξω από το κάστρο οκτώ πύργοι σε διάφορες θέσεις, συμπλήρωναν την άμυνα.

5.3.3.4 Κάστρο, Αλή Πασά

Το κάστρο του Αλή Πασά βρίσκεται στην κορυφή λόφου του ομώνυμου χωριού, κοντά στην Πάργα.

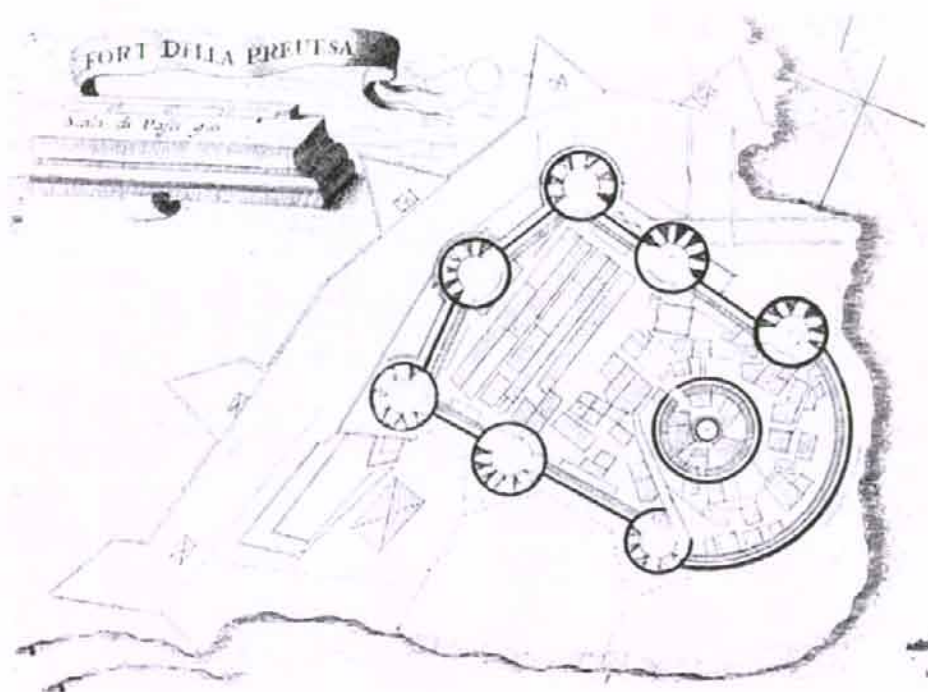
Κτίστηκε στις αρχές του 19^{ου} αι., εποχή της κυριαρχίας του Αλή Πασά. Η θέση του είναι σημαντική, αφού ελέγχει την περιοχή της Πάργας και του Ιονίου Πελάγους.

Είναι τετράγωνου σχήματος και σχετικά μικρών διαστάσεων.

Σήμερα το κάστρο δε βρίσκεται σε καλή κατάσταση και χρήζει αναστήλωσης.

5.3.3.5 Κάστρο της Μπούκας

Το κάστρο της Μπούκας βρισκόταν στη σημερινή θέση "Παλιοςάραγα".

Η κατασκευή του - πιθανόν - άρχισε στα τέλη του 15^{ου} αι. από τους Τούρκους και ολοκληρώθηκε στις πρώτες δεκαετίες του 16^{ου} αι. από τους Βενετούς. Επρόκειτο για σημαντικό όσο και ισχυρό κάστρο. Έλεγε το λιμάνι της Πρέβεζας και το στόμιο του Αμβρακικού κόλπου.

Αποτελούσε τετράγωνο οχυρό με 4 ή 2 πολυγωνικούς πύργους στις γωνίες του. Λειτουργούσε ως βάση της στρατιωτικής διοίκησης και φρουράς της πόλης.

Κατεδαφίστηκε από τους Βενετούς το 1699, ενώ αργότερα ο Αλή-Πασάς έχτισε ανάκτορο στα ερείπιά του.

5.3.3.6 Κάστρο Αγίου Ανδρέα , Πρέβεζα

Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της Πρέβεζας. Κτίστηκε αρχικά από τους Τούρκους, ενώ στα τέλη του 17^{ου} αι. σημειώνονται έργα βελτίωσής του από τους Βενετσιάνους.

Το 1807 ο Αλή-Πασάς το βρήκε σχεδόν ερειπωμένο και προχώρησε σε αρκετές επεμβάσεις. Είχε τον έλεγχο του λιμανιού της πόλης. Το κάστρο περιβάλλονταν από την *τάφρο (ντάπια)*, που ήταν έργο του Αλή-Πασά, στις αρχές του 19^{ου} αι.

Το κάστρο είναι ένα επίμηκες τετράπλευρο οχυρό με τέσσερις γωνιακούς προμαχώνες και έναν μικρότερο στο μέσο της δυτικής πλευράς. Είναι τοποθετημένο σχεδόν παράλληλα με τη θάλασσα σε μια σχετικά μικρή απόσταση από αυτήν. Παρά τις διαδοχικές επεμβάσεις, το περιβάλλον τείχος του οχυρού διατηρεί σχεδόν αναλλοίωτη την αρχική του θέση και μορφή. Είναι άμεσα ορατά τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, που είναι η κεκλιμένη του κατασκευή, η άρτια γεωμετρία των γωνιακών προμαχώνων, το βελτιωμένο σύστημα πλαγιοβολών και τα περιφερειακά βελτιωμένα έργα, όπως τα προτειχισμένα και οι προσβάσεις.

Το κάστρο σήμερα διατηρείται σε αρκετά μεγάλη έκταση.

5.3.3.7 Κάστρο Αγίου Γεωργίου , Πρέβεζα

Το κάστρο του Αγίου Γεωργίου βρίσκεται στο νοτιότερο άκρο της παλιάς πόλης της Πρέβεζας.

Κατασκευάστηκε από τον Αλή Πασά στις αρχές του 19^{ου} αι., την ίδια εποχή με την *τάφρο* (*ντάπια*) που περιέβαλλε την πόλη.

Το κάστρο του Αγίου Γεωργίου αποτελεί ένα κλασικό δείγμα των οχυρώσεων του Αλή Πασά. Χτισμένο στη νότια έξοδο της τάφρου της πόλης προς τη θάλασσα, διατηρεί σχεδόν ακέραιο τον οχυρό περίβολο του με το κεκλιμένο εξωτερικό τείχος. Το σχήμα που επελέγη είναι εκείνο της περικλειστής εσωτερικής αυλής και του περιμετρικού τείχους εφοδιασμένου με προμαχώνες ενισχύουν τη βόρεια πλευρά, όπου και η πύλη του οχυρού, ενώ το υπόλοιπο οχυρό με μια ακανόνιστη τριγωνική διάθεση αναπτύσσεται νότια, για να καταλήξει σε άλλον ογκώδη ακανόνιστο προμαχώνα προς την πλευρά της εισόδου στον κόλπο.

5.3.3.8 Κάστρο Πέντε Πηγάδια

Το κάστρο στα Πέντε Πηγάδια (το πρώτο στην ίδια θέση) βρίσκεται στην περιοχή της Κλεισούρας του Ν.Πρέβεζας. Κτίστηκε στις αρχές του 19^{ου} αι., σε πολύ μικρή απόσταση από το άλλο κάστρο (δεύτερο) που υπάρχει στην περιοχή.

Κατασκευάστηκε στα πλαίσια της τακτικής "του πολυγωνικού συστήματος". Η τακτική αυτή εφαρμόστηκε τον 19^ο αι. και επέβαλλε τα μικρά φρούρια-αποσπασμένα οχυρά για την κάλυψη της άμυνας μιας ευρύτερης περιοχής. Σήμερα είναι ερειπωμένο.

Το δεύτερο κάστρο των Πέντε Πηγαδιών κτίστηκε στις αρχές του 19ου αι., σε πολύ μικρή απόσταση από το άλλο κάστρο (πρώτο) της περιοχής. Πρόκειται για ένα μικρό κάστρο, που σώζεται στο ύψος σε δύο ορόφους. Σ' όλη τη μορφή του κάστρου διακρίνεται ο δυτικοευρωπαϊκός ρυθμός μπαρόκ. Η τοιχοδομία του κάστρου είναι επιμελής. Η κύρια είσοδος βρίσκεται στην ανατολική πτέρυγα. Το κάστρο κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις γενικές αρχές της οχυρωτικής του 19^{ου} αι.

Πρόκειται για την τακτική του "πολυγωνικού συστήματος" που εφαρμόζαν οι Γάλλοι. Σήμερα, το κάστρο βρίσκεται σε σχετικά καλή κατάσταση.

5.3.3.9 Κάστρο Παντοκράτορα

Είναι του 19^{ου} αιώνα, κτισμένο στη θέση Φώκια από τον Αλή Πασά, με σχέδια του Γάλλου μηχανικού Yaudocourt.

Το στένωμα του κόλπου και ο συνακόλουθος απόλυτος έλεγχος της ναυσιπλοΐας αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα ίδρυσής του.

Το κυρίως τμήμα του οχυρού διαμορφώνεται σε σχεδόν κανονικό πεντάγωνο με υψηλά περιμετρικά τείχη. Το κυρίως οχυρό περιβάλλεται με αντερείσματα, επιθαλάσσιο προμαχώνα, ξηρά τάφρο μεταξύ συστήματος επιθαλάσσιου προμαχώνα και κυρίως οχυρού στα νότια και ένυδρη τάφρο στα βόρεια. Η κύρια πύλη βρίσκεται στη βόρεια πλευρά και την προσεγγίζει κανείς αφού προσπεράσει την ένυδρη τάφρο. Το κυρίως εσωτερικό πεντάγωνο φαίνεται ότι αποτελεί και τον αρχικό πυρήνα του οχυρού, ενώ ο περίτεχνος επιθαλάσσιος προμαχώνας αποτελεί μεταγενέστερη κατασκευαστική φάση.

5.3.3.10 Κάστρο Ρωγών

Τα ερείπια του αρχαίου Βουχέτιου βρίσκονται επάνω σε ένα χαμηλό γήλοφο στη βόρεια παρυφή της πεδιάδας του Λούρου, νότια του σημερινού χωριού Κερασούντα. Η περιοχή αυτή κατά την αρχαιότητα αποτελούσε την Κασσωπαία, μια περιοχή που κατοικούσαν οι Κασσωπαίοι ή Κασσωποί, ηπειρωτικό φύλο που ανήκε στον ευρύτερο κλάδο των Θεσπρωτών.

Κατά τη γεωμετρική εποχή υπήρχαν μία ή περισσότερες κόμες με αγροτική οικονομία. Στα τέλη 8^{ου} - αρχές 7^{ου} αι. π.Χ. Ηλείοι άποικοι εγκαταστάθηκαν ιδρύοντας τέσσερις αποικίες. Μία από αυτές ήταν το Βουχέτιο, το οποίο αποτέλεσε ένα ασφαλές ποτάμιο λιμάνι. Το αρχικό όνομα του οικισμού, πιθανότατα αρχαιότερο της ίδρυσής του, ήταν Βούχετα. Από τον 6^ο αι. π.Χ. ο λόφος ήταν κατοικημένος

Το Βουχέτιο ήταν το επίνειο στον Αμβρακικό του αποικιακού κράτους των Ηλείων, με πρωτεύουσα την Πανδοσία στην πεδιάδα του Αχέροντα.

Ως τα πρώτα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου οι άποικοι διατηρούσαν ειρηνικές σχέσεις προς τους Κασσωπαίους. Αλλά σε λίγο (427-423 π.Χ.) μεταβλήθηκαν σε εχθρικές. Στους χρόνους αυτούς πρέπει να κτίστηκε το ισοδομικό τείχος της ακρόπολης. Το 342 π.Χ. με την παρέμβαση του Φιλίππου το Βουχέτιο, όπως και οι υπόλοιπες αποικίες των Ηλείων περιέρχονται στα χέρια των Κασσωπαίων.

Η νέα περίοδος σηματοδοτεί τη μεγαλύτερη ακμή του οικισμού. Οι περίοικοι άρχισαν να συγκεντρώνονται στο Βουχέτιο και να επιδίδονται στη βιοτεχνία και το εμπόριο. Στην περίοδο αυτή θα κατασκευάσθηκε ο ανατολικός πολυγωνικός περίβολος. Ο Στράβων χαρακτηρίζει το Βουχέτιο *πολίχνιο* (= μικρή πόλη), της οποίας τον πληθυσμό στην αρχαία Ήπειρο μπορούμε να υπολογίσουμε αυτή την εποχή σε 2-4 χιλιάδες κατοίκους.

Ο οικισμός καταστράφηκε ασφαλώς το 167 π.Χ. από τους Ρωμαίους, μαζί με 70 άλλες πόλεις της Ηπείρου. Σε λίγο ανοικοδομείται, χωρίς όμως ποτέ να ξαναβρεί την παλιά του αίγλη. Η ίδρυση της Νικόπολης έδωσε το τελειωτικό πλήγμα στον οικισμό, που σιγά σιγά ερημώθηκε εντελώς. Κάποια εποχή, ίσως στον 9^ο αι., ασφαλώς όμως στον 13^ο ή 14^ο αι. ξανάζησε εκεί μια μικρή πολιτεία και τα ερειπωμένα τείχη επισκευάσθηκαν και ενισχύθηκαν.

5.3.4 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΕΣ

Ο Νομός Πρεβέζης έχει πλούσια θρησκευτική παράδοση. Η λατρευτική της έκφραση έχει μορφοποιηθεί μέσα από τη δημιουργία πλήθους λατρευτικών τόπων.

Από το παλιό και αξιόλογο έργο του πρώην Μητροπολίτη Άρτης και Πρεβέζης και μετά το 1881 μόνο Άρτης Σεραφείμ τον Βυζάντιον και κατά κόσμο Σεραφείμ Ξενοπούλος, το εκδοθέν στην Αθήνα το 1884 με τίτλο «Δοκίμιον Ιστορικής Τινός Περιλήψεως, της ποτέ Αρχαίας και εγκρίτου Ηπειρωτικής πόλεως Άρτης και της ωσαύτους νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης», το οποίο και επανεκδόθηκε από τον μουσικοφιλόλογον Σύλλογον Άρτης (Σκουφάς), το έτος 1986 σημειώνουμε πολλά σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία των Μονών (Μοναστηριών) τα οποία ανήκουν σήμερα στη δικαιοδοσία της Ι. Μ. Ν. και Πρεβέζης.

Στο Λ. Β. κεφάλαιο σελίδα 256 της πιο πάνω εργασίας του (περί την κατά την Πρέβεζαν Ιερών Μονών) σημειώνει:

"Κατά τοις τμήμασι της Πρέβεζας υπάρχουν ιεραί τίνες ενορίας και Μοναί, υπαγόμεναι εις την κυριαρχίαν της Εκκλησίας και Μητροπόλεως Πρεβέζης.

Ειδί δε αι επόμεναι :Ιερά Μονή Ζαλόγγου, Ιερά Μονή Κοζύλης, Ιερά Μονή Λιθαρίου, Ιερά Μονή Λεκατσά, Ιερά Μονή της Αγίας Μάρτυρας Πελαγίας, Ιερά Μονή Αββάσου, Ιερά Μονή Αγίας Τριάδας, Ιερά Μονή Αγίων Αποστόλων".

Από τ' ανωτέρω οκτώ μοναστήρια τα πλέον αξιόλογα ήταν τα Ζαλόγγου – Λιθαρίου - Λεκατσά και Αββάσου, τα οποία μπορούμε να τα κατατάξουμε ως μοναστήρια και στα οποία βίωναν μοναχοί, διότι κατά το κανονικό δίκαιο οι μονές, τα μοναστήρια είναι τόπος - χώρος στον οποίο ασκούνται και ζουν οι μοναχοί. Άλλωστε περί αυτών και κυρίως για την περιουσία των ως αλλαχού – σημειώνεται η Ιερά Μητρόπολης της Πρεβέζης την 29 Οκτωβρίου του 1873 ως τούτο προκύπτει από τον Κώδικα Β' της Ι. Μητροπόλεως Πρεβέζης των ετών 1873 - 1885 με έγγραφό της προς τον Παναγιότατο Οικουμενικό Πατριάρχη εξήτησε όπως αυτός παρέμβει στην Τουρκική κυβέρνηση ίνα αυτή διατάξει την απόδοση της ακινήτου αυτών των τεσσάρων περιουσίας – ποίας Περιουσίας - η οποία κατεπατήθη και περιήλθε εις την δικαιοδοσία Αλβανοτσάμηδων τσιφλικάδων ή μπέηδων αφ' ενός και αφ' ετέρου τα ως άνω τέσσαρα εξ' αυτών κατείχαν και ενέμοντο μικρά η μεγάλη ακίνητο περιουσία την οποία και κατέγραψε ως τούτο προκύπτει από το κτηματολόγιο των Ιερών Μονών 1909 - 1914.

Στην πόλη της Πρέβεζας βρίσκονται αρκετοί ενδιαφέροντες ναοί: Ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου (Παναγία των Ξένων), ο ναός Αγίου Νικολάου, του Αγίου Αθανασίου με αξιόλογες τοιχογραφίες του 1780 ανεγερθείσα επί Ενετοκρατίας (σ.σ. μετά το 1717 δηλ), το εκκλησάκι του Αγ. Σπυρίδωνος στη θέση Βαθύ, ανακαινισμένο η πρώτη εκκλησία "εκτίσθη το 1735 Μάϊου 6" κ.ά.

Το 1717 και το 1779 δίδαξε στην Πρέβεζα ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός (πάτερ Κοσμάς), ο οποίος ίδρυσε και σχολείο. Μια απ' τις πρώτες εικόνες του Πατρο - Κοσμά (η επιζωγράφιση του 1817 αφαιρέθηκε με την πρόσφατη συντήρηση της εικόνας) υπάρχει και φυλάσσεται στον Ι. Ν. Αγίου Κοσμά (κάτω απ' τον Ναό των Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης) καθώς και το πουκάμισό του. Και το τέμπλο του ναού της Μεταμορφώσεως στον Παντοκράτορα, κοσμούν τέσσερις εικόνες "δια χειρός Φωτίου Κόντογλου", ιστορημένες το 1954.

5.3.4.1 Ιερά Μονή Αγίου Δημητρίου

Η μονή βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού Ζάλογγο, κάτω από το μνημείο των Σουλιωτισσών και κοντά στα ερείπια της αρχαίας πόλης Κασσώπης.

Το σημερινό καθολικό της μονής είναι περιορισμένων διαστάσεων, μονόχωρο, με πολυγωνικό τρούλο. Ο νάρθηκας, σήμερα είναι γκρεμισμένος. Δυστυχώς, δεν μπορούμε να καθορίσουμε με ακρίβεια τη χρονιά που χτίστηκε στη νέα θέση της η μονή, γιατί από μια επιγραφή που βρέθηκε λείπει η χρονολογία κτίσης της. Ωστόσο δεν πρέπει να κτίστηκε πριν το 1800.

Το εσωτερικό είναι κατάγραφο με τοιχογραφίες του 1816, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη δυτική θύρα. Πρόκειται, μάλιστα, για έργο συντεχνίας ζωγράφων από την Κορύτιανη Κατσανοχωρίων. Μια τρίτη επιγραφή, στο πάνω μέρος της θύρας του περιβόλου της μονής, αναφέρει τη χρονολογία 27 Φεβρουαρίου 1831. Υπολογίζουμε λοιπόν ότι τότε πρέπει να κτίστηκαν και τα υπόλοιπα κτήρια της μονής, κελιά μοναχών, ξενώνες κλπ., τα οποία όμως έχουν υποστεί πολλές μεταγενέστερες επεμβάσεις.

Η μονή Ζαλόγγου έχει κριθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο σύμφωνα με ΦΕΚ 35/2.2.62 τβ'και 404/6.7.65 τβ'.

5.3.4.2 Ιερά Μονή Παντάνασσας (Φιλιπιάδα)

Δυόμισι αιώνες (από τα μέσα του 18^{ου} αι., κτισμένος) διανύει ήδη ο ναός του Αγίου Αθανασίου Φιλιπιάδος, όπως έμμεσα προκύπτει από αρκετά κατεστραμμένη επιγραφή, πάνω από τη νότια είσοδο του ναού. Έναν αιώνα μετά, το 1847, κτίστηκε ο πυλώνας που περιβάλλει το νεκροταφείο και το 1866 ο πυλώνας του κωδωνοστασίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τοιχογραφίες του ναού. Εκατό χρόνια αργότερα, το 1861-62, κτίστηκε ο νέος ενοριακός ναός της Φιλιπιάδος, ο ναός του Αγίου Βησσαρίωνα, το περίτεχο πέτρινο κωδωνοστάσιο του οποίου, κτισμένο το 1912-13 από Πραμαντιώτη τεχνίτη, αέρινο λες, κεντρίζει την προσοχή και προκαλεί τον θαυμασμό του προσκυνητή

5.3.4.3 Ιερά Μονή Προφήτη Ηλία (Νέα Κερασούντα)

Βρίσκεται στο βουνό που υψώνεται στα δυτικά του χωριού Νέα Κερασούντα. Είναι τρίκλιτη βασιλική, που εσωτερικά καλύπτεται με τυφλούς τρουλίσκους και εξωτερικά με τετράριχτη στέγη. Η προσεγμένη, τετραγωνισμένη λιθοδομή της πιστοποιεί ότι το κτίσμα προέρχεται από την ανακαίνιση του 1852. Ο αρχικός ναός χρονολογείται στα 1620. Ο περίβολος έγινε το 1878. Ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες του 1878. Της ίδιας εποχής είναι και οι φορητές εικόνες.

Χαρακτηριστικό είναι το λίθινο ανάγλυφο τέμπλο, με τον πλούσιο διάκοσμο σε επιπεδόγλυφη τεχνική, με λαϊκό χαρακτήρα και ποικίλο θεματολόγιο..

5.3.4.4 Ιερά Μονή Αβάσσου

Νοτιοδυτικά του οικισμού Άνω Κοτσανόπουλου και μετά το Σφηνωτό, βρίσκεται η Ιερά Μονή Αβάσσου, στη θέση παλιότερης βυζαντινής μονής - Επιγραφή αρκετά κακογραμμένη αναφέρει: *"ΕΤΟΥΣ-1746- ΚΤΙΤΟΡΑΣ ΠΑ-ΥΟΣ..."* Ανακαινίσθηκε το 1852. Περιλαμβάνει το καθολικό (Κοίμησης Θεοτόκου), τρίκλιτη θολοσκέπαστη βασιλική του 1853, κτίριο των κελιών (ερειπωμένο), χάνι - επίσης ερειπωμένο - και νερόμυλο, μαζί με το κυρίως μοναστηριακό συγκρότημα και τα λοιπά κτίρια (χάνι, νερόμυλος, μαντάνι, μηχανή επεξεργασίας μάλλινων υφασμάτων κλπ, η οποία κινείται με νερό από καταρράκτη), συνθέτουν ένα μοναδικό στην ευρύτερη περιοχή σύνολο.

5.3.4.5 Ιερά Μονή Αγίας Πελαγίας

Η μονή Αγίας Πελαγίας βρίσκεται σε μικρή απόσταση στα νότια του οικισμού Καστροσυκιάς.

Είναι κτισμένο στην ελαιόφυτη πλαγιά που εκτείνεται από τις παρυφές του οικισμού προς το Ιόνιο Πέλαγος, δίπλα στην εθνική οδό Πρέβεζας – Ηγουμενίτσας. Χτίστηκε τον 17^ο αιώνα και ανακαινίστηκε δύο φορές, το 1613 και το 1795, σύμφωνα με τις επιγραφές. Το 1856 φαίνεται ότι κατασκευάστηκε το λίθινο τέμπλο του καθολικού. Η χρονολογία είναι γραμμένη στις εικόνες της Σταυρώσεως και των Αγίων Αποστόλων.

Το καθολικό της μονής είναι απλός τετρακίονιος σταυροειδής, εγγεγραμμένος ναός με πλάγιους χορούς και κτιστό τέμπλο του 1856. Τα κελιά βρίσκονται στα δυτικά του καθολικού και αποτελούν κτίσμα σχήματος ορθογωνίου με τρεις χώρους διαμονής και ανοικτού εξώστη. Από τα κτίρια που διατηρούνται σήμερα το παλαιότερο χρονολογημένο είναι ο πυλώνας με το τοξωτό θύρωμα, ο οποίος φέρει τη χαραγμένη στο επίχρισμα επιγραφή «Σ/Σ/ 1894».

Η Μονή κτίστηκε το 1894 και έχει κτιστεί στα ερείπια ρωμαϊκού κτιρίου, λείψανα του οποίου είναι εμφανή στον περίβολο

της, ενώ πρόσφατα σε ένα από τα κελιά της αποκαλύφθηκε ψηφιδωτό δάπεδο ρωμαϊκών χρόνων. Η μονή έχει κριθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο σύμφωνα με ΦΕΚ 717/τβ/19.8.1997.

5.3.4.6 Ιερά Μονή Κοζίλης

Η μονή βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου του Ζαλόγγου, βορειοανατολικά του χωριού Καμαρίνα. Ήταν η έδρα της επισκοπής Κοζίλης, που ιδρύθηκε μετά την παρακμή της Νικόπολης πριν από το 1020. Κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας η επισκοπή Κοζίλης αρχίζει σιγά σιγά να λησμονιέται και μένει μόνο η ομώνυμη μονή. Η μονή παρήκμασε στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα και περιήλθε στη μονή Ζαλόγγου ως μετόχι της, ώσπου τελικά διαλύθηκε.

Ο ναός της μονής είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Το καθολικό είναι μονόχωρο με νάρθηκα. Ο κυρίως ναός καλύπτεται στο κέντρο με ευρύ και χαμηλό πολυγωνικό τρούλο, σχεδόν κυκλικό. Στο εσωτερικό υπήρχαν τοιχογραφίες, από τις οποίες διασώθηκαν μερικά ασήμαντα λείψανα.

Ο ναός είναι κτίσμα βυζαντινής εποχής στον οποίο έγιναν μεταγενέστερες επεμβάσεις (επίχριση όλων των πλευρών, τρεις αντηρίδες στη βόρεια πλευρά, ανοιχτό προστώ στη νότια κ.α.) που αλλοίωσαν αρκετά τη μορφή του.

Ερείπια βυζαντινού κτίσματος σώζονται νοτιοδυτικά του ναού. Στη βόρεια πλευρά του εφάπτεται τετράγωνη δεξαμενή.

Στη μονή έχουν γίνει ανασκαφικές εργασίες και έχει κριθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο, σύμφωνα με ΦΕΚ 964/1.10.1977.

5.3.4.7. Ιερά Μονή Αγ. Δημητρίου (Κυψέλη)

Το μοναστήρι του Αγ. Δημητρίου βρίσκεται 2,5 χλμ. βορειοανατολικά του χωριού Κυψέλη (παλαιά ονομασία Τουρκοπάλουκο), κοντά στην όχθη του ποταμού Κωκυτού.

Ιδρύθηκε πιθανόν το 1242 από τον δεσπότη της Ηπείρου Μιχαήλ Β' Δούκα, κτήτορα και του μοναστηριού της Κάτω Παναγιάς στην Άρτα.

Για τη Μονή δεν υπάρχουν ιστορικές πληροφορίες.

Το καθολικό του μοναστηριού είναι σταυρεπίστεγος ναός, με παρεκκλήσια και ασύμμετρο περίστωο. Εντυπωσιακή είναι η στέγαση, εξωτερικά του μνημείου με μονοκλινείς, δικλινείς, τετρακλινείς ή τρουλωτές στέγες, ενώ πήλινα διακοσμητικά μοτίβα κοσμούν τις εξωτερικές πλευρές του ναού. Στο εσωτερικό της εκκλησίας σώζονται ελάχιστες τοιχογραφίες, κυρίως

στο χώρο του Ιερού και σε άσχημη κατάσταση. Από το παλιό μοναστήρι σώζονται σήμερα το καθολικό και η Τράπεζα, που βρίσκεται νότια του καθολικού και έχει διαμορφωθεί σε εκκλησία, αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο.

5.3.4.8 Ιερά Μονή Προφήτου Ηλίου

Η Ιερά Μονή Προφήτου Ηλίου έγινε αυτοτελής επί των ημερών του ιερομόναχου Καλλίστου, το έτος 1720, ενώ μέχρι τότε ήταν μετόχιο της Μονής Ρωγών. Η προσφορά της Μονής προς τους υπόδουλους χριστιανούς της περιοχής υπήρξε ανεκτίμητη στην διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Απ' αυτό εξηγούνται και όσα υπέστη από τους κατακτητές. Αναφέρεται, μάλιστα, ότι ο Μουχτάρ πασάς, γιος του τυράννου της Ηπείρου Αλή, συνέλαβε χωρίς λόγο τον ηγούμενο της μονής Διονύσιο Α', άνδρα ενάρετο και σεβάσμιο, και τον βασάνισε. Στην διάρκεια του άτυχου ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 η Μονή υπέστη σοβαρές καταστροφές, για την επανόρθωση των οποίων σπουδαίως εκοπίασε ο Ιερέυς Νικόλαος από το Ριζοβούνι. Την χαριστική βολή όμως έδωσαν σ' αυτήν οι δυνάμεις Κατοχής (1943-44), που πυρπόλησαν τα κτίσματά της, επειδή αποτελούσε κέντρο εθνικής αντιστάσεως της περιοχής. Εκ θαύματος σώθηκε το περίφημο Καθολικό με το αξιόλογο γλυπτό πέτρινο τέμπλο του.

Επί των ημερών του Μητροπολίτου Νικοπόλεως και Πρεβέζης κ. Μελετίου, η Μονή μεταφέρθηκε σε ανεργεθέν εκ θεμελίων νέο κτιριακό συγκρότημα στο Δημοτικό Διαμέρισμα της Νέας Σινώπης του Δήμου Ζαλόγγου και κοντά στην πρώτη κοινότητα Φλάμπουρα.

Επανδρώθηκε με 23 μοναχούς και ιερομόναχους, οι πλείστοι των οποίων διακονούν ποικιλοτρόπως και στο ιεραποστολικό και πνευματικό έργο της Μητροπόλεως, υπό το ηγούμενο τους αρχιμανδρίτη Έφραϊμ Τουμπέκη.

Η Ιερά Μονή Προφήτου Ήλιου υπάγεται στην Ιερά Μητρόπολη Νικοπόλεως και Πρεβέζης.

Η Μονή επί του παρόντος δεν διαθέτει ξενώνα. Κάθε Δευτέρα και Πέμπτη η Μονή παραμένει κλειστή.

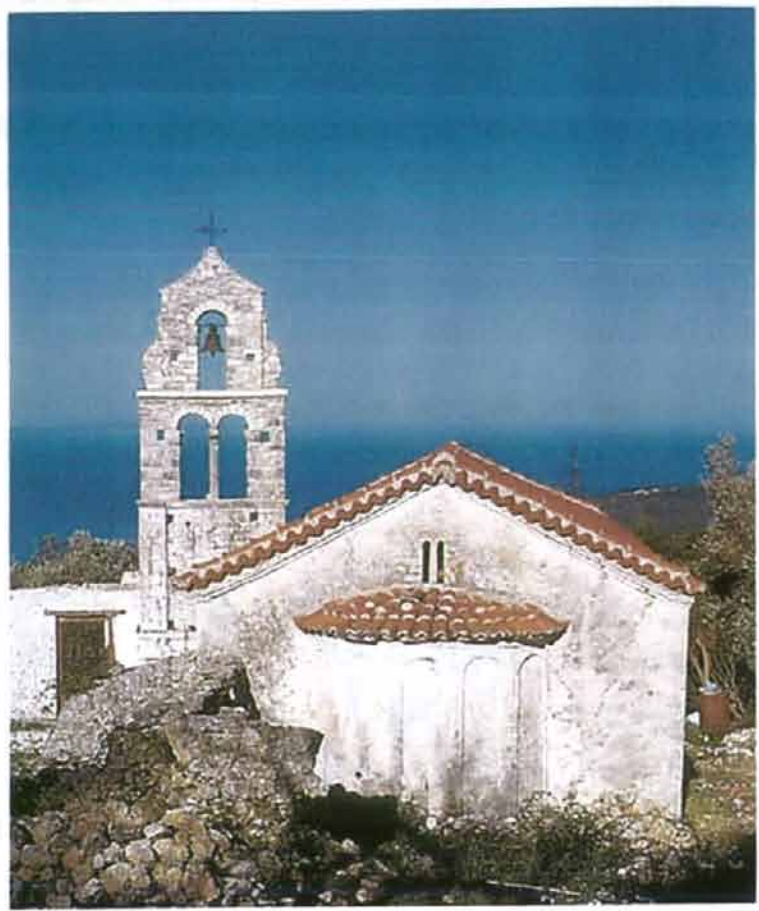
5.3.4.9 Ιερά Μονή Ταξιάρχη

Ο Ταξιάρχης βρίσκεται πάνω στον απόκρημνο βράχο του Ζαλόγγου, ανατολικά του σύγχρονου μνημείου των Σουλιωτισσών, κοντά στη μονή Αγίου Δημητρίου.

Ο ναΐσκος είναι μονόχωρος με πρόσθετο νάρθηκα στα δυτικά. Πιθανόν κτίστηκε το 1883, στη θέση Βυζαντινού ναού. Ήταν ερειπωμένος από τον καιρό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και το 1975 - 1976 η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων ανέλαβε την αναστήλωσή του.

Σήμερα λειτουργεί ως εξωκλήσι. Το μνημείο κτίστηκε το 1883, στη θέση Βυζαντινού ναού.

5.3.4.10 Ιερά Μονή Λεκατσά

Η Μονή Λεκατσά βρίσκεται στη θέση Κόρτος σε απόσταση 4 χλμ. βορειοδυτικά του οικισμού Μυρσίνης.

Πιθανώς ιδρύθηκε τον 17^ο αιώνα. Το καθολικό της μονής είναι μονόχωρος, ξυλόστεγος ναός μεγάλων διαστάσεων. Κτίστηκε το 1744 και επισκευάστηκε το 1870. Αρχικά ο ναός ήταν θολωτός. Το 1870 κατεδαφίστηκε η καμάρα και τοποθετήθηκε η ξύλινη στέγη.

Στο νοτιοδυτικό άκρο του ναού υψώνεται κωδωνοστάσιο του τύπου του διάτρητου τοιχώματος που κτίστηκε το 1813.

Στο χώρο σώζονται επίσης τρία κτίρια του 19^{ου} αιώνα τα οποία περιβάλλονται από μανδρότοιχο από αργολιθοδομή. Ο πυλώνας της μονής βρίσκεται στην ανατολική πλευρά.

Στη μονή γίνονται μεγάλες αναστηλωτικές εργασίες από την Ι. Μητρόπολη Πρεβέζης.

Έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας, σύμφωνα με ΦΕΚ 740/τβ/25.8.1997.

5.3.4.11 Ιερά Μονή Βλαχέρνας (Πάργα)

Η Μονή βρίσκεται στην περιοχή του Βάλτου της Πάργας, πάνω σε λόφο. Το καμπαναριό του 18ου αιώνα που έχει ύψος 15 μέτρα είναι ρυθμού επτανησιακού, δεσπόζει σε όλη την περιοχή και είναι το μόνο που σώζεται.

Ερείπια περιβάλλουν τη μισοκατεστραμμένη μικρή και μονόχωρη εκκλησία. Στο περιτοιχισμα διακρίνονται πολεμίστρες. Η Μονή δεν μπόρεσε να αποφύγει την καταστροφή.

5.3.4.12 Ιερά Μονή Κοίμησης Θεοτόκου (Πολυστάφυλλο)

Μετά τη Μονή Αβάσσου προς Πολυστάφυλλο (70 χλμ.), στα σύνορα με το νομό Ιωαννίνων, πριν μπούμε στο χωριό, δεξιά μας, βρίσκεται η Μονή Κοίμησης της Θεοτόκου Πολυστάφυλλου. Η Μονή είναι χτισμένη σε ωραία τοποθεσία σε ύψωμα με μεγάλα πλατάνια και δροσερό τρεχούμενο νερό. Λόγω εδάφους σήμερα σώζεται μόνο η εκκλησία.

Πρόκειται μάλλον για κτίσμα του 19^{ου} αιώνα. Υπάρχει εντοιχισμένη με κεραμικά σχετική επιγραφή με χρονολογία 1848. Ο Ναός έχει στρογγυλό τρούλο και οδοντωτή κεραμική διακόσμηση. Η κόγχη του Ιερού είναι ημικυκλική με οδοντωτή διακόσμηση.

Η είσοδος του καθολικού, καθώς και του νάρθηκα είναι καμαρωτή. Σήμερα είναι πλακόστρωτη και το καθολικό δεν χωρίζεται από το νάρθηκα. Το καθολικό είναι μονόκλιτο και έχει καμάρες δεμένες με ξύλινα δοκάρια. Το τέμπλο είναι ξυλόγλυπτο.

Οι τοιχογραφίες είναι σήμερα σχεδόν κατεστραμμένες.

5.3.4.13 Ιερά Μονή Ιωάννου του Προδρόμου (Ρωμιά)

Δέκα χλμ. μετά το Ριζοβούνι προς Φιλιπιάδα στο χωριό Ρωμιά, στο χωματόδρομο αριστερά, σε 15 λεπτά συναντούμε το Μοναστήρι, που είναι αφιερωμένο στη γέννηση του Ιωάννου του Προδρόμου. Το Μοναστήρι είναι χτισμένο σε περιοχή με καταπράσινα ψηλά δένδρα - πηγή και είναι περιτοιχισμένο. Χτίστηκε το 1852, όπως είναι γραμμένο με κεραμικά στην αριστερή γωνία.

Από τα εντοιχισμένα λιθανάγλυφα συμπεραίνουμε ότι χτίστηκε σε ερείπια παλαιότερης. Σήμερα είναι ερειπωμένο και σώζεται μεγάλη εκκλησία, σε έδαφος που υποχωρεί. Για να μπούμε στο καθολικό υπάρχει καμαρωτή είσοδος, όπως και για το νάρθηκα. Στο υπέρθυρο υπάρχει αβαθής κόγχη και στις γωνίες ψηλά εντοιχισμένες σκαλιστές πέτρες.

Ο κυρίως Ναός είναι τρίκλιτη Βασιλική, θολωτή με στρογγυλό τρούλο. Ο τρούλος έχει οδοντωτή πέτρινη διακόσμηση και στενά ανοίγματα. Στην κόγχη του ιερού υπάρχει κεραμική διακόσμηση στο γύρο της και σε όλη την εκκλησία. Υπάρχουν τρεις κολώνες στην κάθε σειρά και το τέμπλο είναι ξυλόγλυπτο. Στο πλακόστρωτο υπάρχουν λιθανάγλυφα.

5.3.4.14 Ιερός Ναός Αγ. Βαρνάβα (Λούρος)

Η εκκλησία του Αγ. Βαρνάβα βρίσκεται 3 χλμ. ανατολικά της κομόπολης του Λούρου, ανάμεσα στον ποταμό Λούρο και τον παραπόταμό του, Ξεροπόταμο, σε ένα δάσος από λεύκες, ιτιές και πλατάνια. Δύο επιγραφές αναφέρουν ότι ο ναός κτίστηκε αρχικά το 1149 από τον Κωνσταντίνο Μάγιστρο Μανιάκη και ξανακτίστηκε το 1833 από τον Κώστα Παπαχρήστο και το γιο του Δημήτριο.

Στη σημερινή του μορφή είναι δικιόνιος τρουλαιός, καλυμμένος με σύστημα καμαρών, φουρνικών και σφενδονίων. Στην ημικυκλική αψίδα σχηματίζονται πέντε τυφλά αψιδώματα. Οδοντωτή ταινία περιτρέχει τη στέγη του ναού, του τρούλου και της αψίδας. Τοιχογραφίες του 19^{ου} αι. σώζονται μόνο στην αψίδα του Ιερού. Το σημερινό τέμπλο της εκκλησίας είναι νεότερο κτιστό.

Ο ναός του Αγ. Βαρνάβα έχει επιχρωθεί τουλάχιστον 1,5 μ. από τα νερά του ποταμού. Το δάπεδο του σημερινού ναού είναι χαμηλότερο κατά 3 σκαλοπάτια από το έδαφος και καλύπτεται με πλάκες. Σώζονται ορισμένες επιτύμβιες πλάκες, που πιθανόν προέρχονται από ρωμαϊκό νεκροταφείο. Το δάσος γύρω από το ναό του Αγ. Βαρνάβα έχει διαμορφωθεί σε χώρο αναψυχής με βρύσες και παιδική χαρά και αποτελεί χώρο περιπάτου και αναψυχής.

5.3.4.15 Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Κάστρο Ρωγών (Ν. Κερασούντα)

Στο παλαιό κάστρο των Ρωγών που βρίσκεται στο 58^ο χλμ. της Εθνικής Οδού Πρέβεζας - Ιωαννίνων, σε κατάφυτο λόφο, βρίσκουμε τη Μονή Θεοτόκου Ρωγών. Το κάστρο αυτό, κατασκευάστηκε κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους και επισκευάστηκε στη συνέχεια κατά τη Βυζαντινή εποχή (μεταξύ 1436-1691), καταστράφηκε τελικά κατά την τουρκοκρατία. Εδώ βρισκόταν η αξιόλογη πόλη του Μεσαίωνα «Ρωγοί». Από τη μεσαιωνική πόλη σήμερα δεν σώζεται τίποτα.

Στο εκκλησάκι φτάνουμε από ανηφορικό μονοπάτι. Διακρίνονται ερείπια κελιών και χαγιατιού. Ο μονόχωρος Ναός, που αποτελείται από νάρθηκα, καθολικό και ιερό, είναι τοιχογραφημένος. Ελάχιστα φωτίζεται από δυτικά. Υπάρχει επιγραφή ανακαινίσεως του 1609 ή του 1687.

Δίπλα από την είσοδο υπάρχει πλάκα που αναγράφει:

«ΕΝ ΤΑΥΤΗ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙ ΜΟΝΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΡΩΓΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΣΕ 1820 - 1826 Ο ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΙΩΣΗΦ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΑΤΑΣ ΠΡΟΣΕΝΕΓΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΗ ΠΑΤΡΙΔΙ ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ ΑΓΩΝΙΣΘΕΙΣ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΣΘΕΙΣ 13-4-1826».

Ανατινάχθηκε μαζί με υπέργηρους και αρρώστους στο Μεσολόγγι.

5.3.4.16 Ιερός Ναός Αγ. Αθανασίου (Πρέβεζα)

Η εκκλησία του Αγ. Αθανασίου βρίσκεται στην Πρέβεζα και είναι μονόχωρη βασιλική, με ημικυκλική κόγχη ανατολικά. Ακολουθεί δηλαδή έναν αρχιτεκτονικό τύπο ιδιαίτερα διαδεδομένο στα Επτάνησα.

Το εσωτερικό του ναού έχει τοιχογραφίες, που χρονολογούνται στο 1780, σύμφωνα με την σχετική επιγραφή. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η οροφή της εκκλησίας, όπου σε διάχωρα έχουν τοποθετηθεί ζωγραφιστοί πίνακες με σκηνές από την Παλαιά Διαθήκη, τα Θαύματα του Χριστού κ.α.

Στο ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, τα διάστυλα του κάτω μέρους είναι ζωγραφισμένα κατά την επτανησιακή συνήθεια. Επίσης, στην εκκλησία σώζονται αξιόλογες εικόνες επτανησιακής τέχνης.

5.3.4.17 Ιερός Ναός Γενεσίου της Θεοτόκου (Θεσπρωτικό)

Είναι ο κυριότερος ενοριακός ναός του Θεσπρωτικού. Χρονολογείται στα τέλη του 18^{ου} αι. Είναι τρίκλιτη βασιλική με δίρριχτη στέγη και ο διαχωρισμός των κλιτών γίνεται με 4 λίθινους κίονες. Στα δυτικά βρίσκεται ο γυναικωνίτης.

Ο ναός καλύπτεται από τοιχογραφίες του 1797. Το λιθόκτιστο, οκταγωνικό κωδωνοστάσιο, χτισμένο το 1808, βρίσκεται δυτικά της εκκλησίας. Στο αψίδωμα της κόγχης του ιερού υπάρχει η χρονολογία κτίσεως του ναού (1794). Η τιμώμενη εικόνα της εκκλησίας έγινε στη Μονή Λαμπόβου της Β.Ηπείρου το 1678.

5.3.4.18 Ιεροί Ναοί Αγίου Βησσαρίωνα και Αγίου Αθανασίου (Φιλιπιάδα)

Δυόμισι αιώνες (από τα μέσα του 18^{ου} αι., κτισμένος) διανύει ήδη ο ναός του Αγίου Αθανασίου Φιλιπιάδος, όπως έμμεσα προκύπτει από αρκετά κατεστραμμένη επιγραφή, πάνω από τη νότια είσοδο του ναού. Ένα αιώνα μετά, το 1847, κτίσθηκε ο πυλώνας που περιβάλλει το νεκροταφείο και το 1866 ο πυλώνας του κωδωνοστασίου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τοιχογραφίες του ναού. Εκατό χρόνια αργότερα, το 1861-62, κτίσθηκε ο νέος ενοριακός ναός της Φιλιπιάδος, ο ναός του Αγίου Βησσαρίωνα, το περίτεχνο πέτρινο κωδωνοστάσιο του οποίου, κτισμένο το 1912-13 από Πραμαντιώτη τεχνίτη, αέρινο λες, κεντρίζει την προσοχή και προκαλεί τον θαυμασμό του προσκυνητή.

5.3.4.19 Ιερός Ναός Αγ. Χαραλάμπους (Πρέβεζα)

Ο μητροπολιτικός ναός του Αγ. Χαραλάμπους ιδρύθηκε τον 18^ο αι., στη θέση παλαιότερου ναού. Είναι κτισμένος στον τύπο της μονόχωρης βασιλικής, στην ανατολική εξωτερική πλευρά της οποίας έχει εντοιχιστεί τμήμα ρωμαϊκής σαρκοφάγου. Στη νοτιοανατολική γωνία της εκκλησίας έχει επίσης προσαρτηθεί νεότερο, πυργόμορφο κωδωνοστάσιο. Αλληπάλληλες επεμβάσεις έχουν αλλοιώσει τη μορφή του μνημείου.

Ο ζωγραφικός διάκοσμος του ναού αποτελείται από μεγάλους πίνακες ελαιογραφίας που καλύπτουν τους πλάγιους τοίχους και την ξύλινη οροφή. Πρόκειται για αντίγραφα έργων θρησκευτικής ζωγραφικής, μεγάλων ευρωπαϊών καλλιτεχνών. Αξιόλογο επίσης είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο, ο άμβωνας επάνω σε κορινθιακό κίονα και ο δεσποτικός θρόνος. Στο τέμπλο υπάρχουν εικόνες του 18^{ου} αι., χαρακτηριστικά έργα της Επτανησιακής Σχολής.

5.3.4.20 Ιερός Ναός Αγίας Βαρβάρας (Στεφάνη)

Η εκκλησία του Αγ. Αθανασίου βρίσκεται στην Πρέβεζα και είναι μονόχωρη βασιλική, με ημικυκλική κόγχη ανατολικά. Ακολουθεί δηλαδή έναν αρχιτεκτονικό τύπο ιδιαίτερα διαδεδομένο στα Επτάνησα.

Το εσωτερικό του ναού έχει τοιχογραφίες, που χρονολογούνται στο 1780, σύμφωνα με την σχετική επιγραφή. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η οροφή της εκκλησίας, όπου σε διάχωρα έχουν τοποθετηθεί ζωγραφιστοί πίνακες με σκηνές από την Παλαιά Διαθήκη, τα Θαύματα του Χριστού κ.α.

Στο ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, τα διάστυλα του κάτω μέρους είναι ζωγραφισμένα κατά την επτανησιακή συνήθεια. Επίσης, στην εκκλησία σώζονται αξιόλογες εικόνες επτανησιακής τέχνης.

5.3.4.21 Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου (Γοργόμυλο)

Ο Ναός του Αγίου Δημητρίου βρίσκεται ανάμεσα από τα χωριά Αμμότοπο και Γοργόμυλο Πρέβεζας και είναι δείγμα μονόχωρου ναού με νάρθηκα, της Ηλείου. Γραφική η εσωτερική πορτούλα από το καθολικό προς το νάρθηκα (γυναικωνίτη).

Εκτός από τον τύπο του νάρθηκα (γυναικωνίτη), υπάρχει και άλλος τύπος πιο διαδεδομένος που χτιζόταν ψηλότερα από το επίπεδο του καθολικού, για να αναγκάζει τον πιστό να σκύβει στο κατέβασμα (ταπεινότητα, μετάνοια, μεταμέλεια αυτών που τιμωρούνταν να λειτουργούνται στο νάρθηκα), αλλά και των σημερινών που μπαίνουν από το νάρθηκα όταν δεν υπάρχει άλλη είσοδος.

«Κατά Καλλιγάν: στο Νάρθηκα έμεναν οι κατηγορούμενοι, οι τιμωρημένοι και η τρίτη κατηγορία των χριστιανών»

Εδώ στην Ήπειρο: κατά την τουρκοκρατία μόνο για τις γυναίκες που παρακολουθούσαν τη λειτουργία πίσω από πέτρινους τοίχους ή καφασωτά (και με χωριστή είσοδο σε πολλές ή χωριστό χαγιάτι, όπως π.χ στην Άνω Βίτσα ή της Αγίας Παρασκευής στα Σουδενά). Το καθολικό και σήμερα σε μερικά χωριά = Ανδρικό ή αντρώο και το Νάρθηκα γυναικωνίτη. Στο καθολικό οι γυναίκες έμπαιναν μόνο καθημερινή για καθάρισμα και ποτέ στο ιερό (και σήμερα).

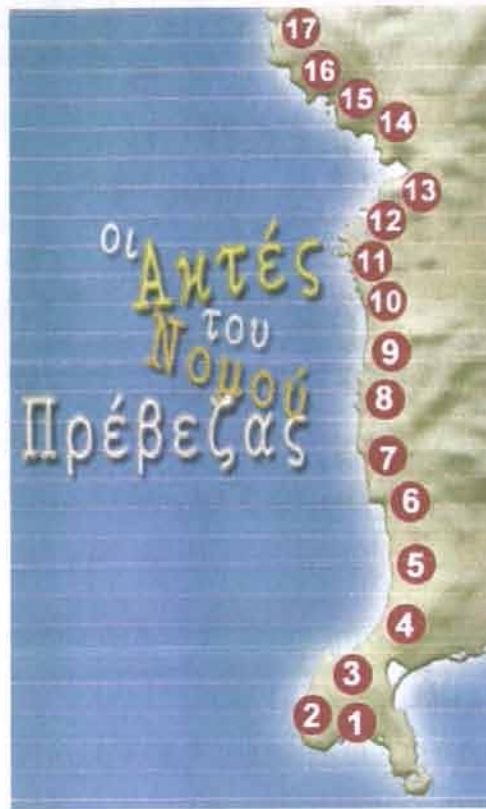
5.3.4.22 Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου (Κλεισούρας)

Στο δρόμο από Πρέβεζα προς Παραμυθιά (49^ο χλμ.), μέσα στο χωριό Κλεισούρα και στη δεξιά πλευρά, υπάρχει ο Ναός Αγίου Γεωργίου. Το χαγιάτι του Ναού είναι ασβεστωμένο και έχει δύο εισόδους. Στη δεξιά είσοδο διακρίνεται εσωτερική επιγραφή με τη χρονολογία 1855.

Ο Ναός έχει τρίκλιτο καθολικό και στρογγυλό τρούλο με οδοντωτή ταινία στο γείσο. Ανάμεσα στο νάρθηκα και το καθολικό υπάρχει πέτρινος τοίχος. Το τέμπλο του Ναού είναι πέτρινο. Έχει μόνο τοιχογραφίες σε όλους τους χώρους από τους Χιοναδίτες ζωγράφους Ματθαίο και Κων/νο.

5.3.5 ΠΑΡΑΛΙΕΣ

Οι παραλίες του Νομού Πρέβεζας εκτείνονται σε μήκος 60 χιλιομέτρων.

Όρμοι, χερσόνησοι, κόλποι, αμμουδιές και βράχια εναλλάσσονται αρμονικά. Δάση από πεύκα που φτάνουν μέχρι στις φιλόξενες παραλίες, δημιουργούν το ιδανικό δίπολο ήλιος - σκιά.

Αμόλυντες από την ανθρώπινη παρέμβαση είναι έτοιμες να δεχθούν τους καλοκαιρινούς επισκέπτες εμπνέοντας το σεβασμό στην διατήρηση αυτού του μεγαλειώδους φυσικού περιβάλλοντος.

5.3.5.1 Κυανή Ακτή

Η παραλία που βρίσκεται στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου, πολύ κοντά σχεδόν μέσα στην πόλη της Πρέβεζας, με το κάστρο το Αγίου Ανδρέα να χάνεται μες το πανύψηλο ευκάλυπτο που φτάνουν πολύ κοντά στην θάλασσα.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 200 μ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Πρέβεζα-Δήμος Πρεβέζης): 200 μ.

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα.

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος.

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Αποδυτήρια
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.2 Αλωνάκι Πρέβεζας

Απόσταση από την Πρέβεζα: 2000 μ

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Παντοκράτορας-Δήμος Πρεβέζης): 500 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Ρηχά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση:

Με τα πόδια, Άσφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Αποδυτήρια
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.3 Μύτικας

Στην μύτη της χερσονήσου της Πρέβεζας στην ανοιχτή θάλασσα του Ιονίου. Πολλές παραλίες μεγάλες και μικρές, αμμώδεις και βραχώδεις.

Ο οικισμός που βρίσκεται πολύ κοντά στην αρχαία Νικόπολη.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 5 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Μύτικας-Δήμος Πρεβέζης): 50 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Ρηχά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφάλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.4 Μονολίθι

Η παραλία που εκτείνεται αρκετά χιλιόμετρα κατά μήκος του ομώνυμου αισθητικού δάσους, με βαθιά νερά μεγάλα κύματα το απόγευμα και την αίσθηση του ωκεανού.

Υπάρχουν ντουζιέρες, βρύσες, τουαλέτες, καμπίνες και αναψυκτήρια.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 8 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Μύτικας-Δήμος Πρεβέζης): 500 μ.

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Απότομα)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση:

Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Αποδυτήρια
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.5. Κανάλι

Αμμώδης και άνετη ανοικτή παραλία με δασύλλια και λόφους που εναλλάσσονται λίγο πριν τα όρη του Ζαλόγγου όπου στέκετε υπερήφανα και το ομώνυμο σημαντικό μνημείο της νεότερης ιστορίας. Οργανωμένη πλαζ με υποδομή για θαλάσσια σπορ (μικρά ιστιοφόρα, κανό, αλεξίπτωτο κ.α.).

Υπάρχει υποδομή για μια άνετη διαμονή.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 17 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Κανάλι-Δήμος Ζαλόγγου): 1000 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854 Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Απότομα)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Βόρειοι (Β), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Αποδυτήρια
- Ντους
- Πάρκινγκ
- Καντίνα

5.3.5.6 Καστροσυκιά

Η συνέχεια της παραλίας του Καναλίου.

Οργανωμένη πλαζ με υποδομή για θαλάσσια σπορ (μικρά ιστιοφόρα, κανό, αλεξίπτωτο, κα).

Πολύ κοντά βρίσκεται το Ζάλογγο η αρχαία Κασσώπη και ο βυζαντινός ναός της Αγ. Πελαγίας

Απόσταση από την Πρέβεζα: 17 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Καστροσυκιά-Δήμος Ζαλόγγου): 1000μ

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854 Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Απότομα)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Βόρειοι (Β), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, Ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Αποδυτήρια
- Ντους

- Πάρκινγκ
- Καντίνα

5.3.5.7 Αρτολίθια

Η πιο ιδιόμορφη και ήσυχη παραλία καθώς τα όρθια βράχια της δημιουργούν ένα μοναδικό τοπίο

Απόσταση από την Πρέβεζα: 20 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Λυγιά-Δήμος Ζαλόγγου): 1000 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854,

Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ

5.3.5.8 Λυγιά

Πανέμορφοι κόλποι με βράχους που διακόπτουν την αμμουδιά στους πρόποδες του δάσους του Λεκατσά

με τον ομώνυμο βυζαντινό ναό και την μοναδική πανοραμική θέα προς το Ιόνιο Πιο δίπλα και πάνω στον καταπράσινο λόφο στέκει το κάστρο Ρηνιάσσας.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 20 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Λυγιά-Δήμος Ζαλόγγου): 50 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.9 Βράχος

Ίσως η πιο εντυπωσιακή παραλία με κρυστάλλινα γαλαζοπράσινα νερά και λεπτή άμμο και μεγάλο μήκος ανάμεσα σε ένα καταπράσινο περιβάλλον.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 28 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Βράχος-Δήμος Ζαλόγγου): 50 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο:26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Απότομα)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.10 Λούτσα

Εντυπωσιακή παραλία με κρυστάλλινα γαλαζοπράσινα νερά και λεπτή άμμο και μεγάλο μήκος ανάμεσα σε ένα καταπράσινο περιβάλλον.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 30 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Λούτσα - Δήμος Φαναρίου): 50 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.11 Αλωνάκι Φαναρίου

Μικρός κλειστός κόλπος με κρυστάλλινα διαυγή νερά και ψιλό βότσαλο περιτριγυρισμένος από βράχια σε καταπράσινο τοπίο.

Πολύ κοντά βρίσκεται το Νεκρομαντείο.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 33 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Αμμουδιά-Δήμος Φαναρίου): 2000 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Ρηγά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Καντίνα

5.3.5.12 Κερέντζα

Ένας γραφικός κολπίσκος που βρίσκεται ανάμεσα από τις παραλίες Αλωνάκι και Αμμουδιά.

Αμμόλοφοι με θάμνους περιτριγυρίζουν την αμμουδιά με την ψιλή άμμο και τα νερά είναι ρηχά.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 34 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Αμμουδιά-Δήμος Φαναρίου): 1000 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-028854 Πρέβεζα

Βάθος νερών: Ρηχά (Ομαλά)

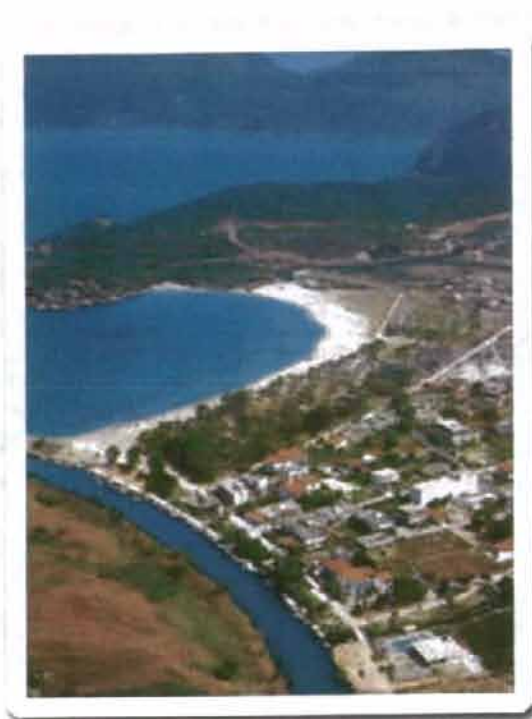
Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, με σκάφος

5.3.5.13 Αμμουδιά

Ο κόλπος που βρίσκεται στις εκβολές του ποταμού Αχέροντα
Μαγευτικό τοπίο με πλατιά αμμουδιά και ψιλή άμμο και βράχια στην βόρεια
πλευρά της.

Το βάθος της είναι μικρό. Πολύ κοντά βρίσκεται το Νεκρομαντείο.

Απόσταση από την Πρέβεζα: 33 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό (Αμμουδιά-Δήμος Φαναρίου): 50 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο:26820-28854 Πρέβεζα

Βάθος νερών: Ρηχά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση:Με τα πόδια, άσφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.14 Λίχνος

Οργανωμένη αμμόδης παραλία με βράχια και στα δυο άκρα της που δημιουργούν σπηλιές ιδιόμορφα βραχώδη σχήματα και μικρούς κολπίσκους.

Η επίσκεψη μπορεί να γίνει και με δρομολογημένα σκάφη από την παραλία της Πάργας ενώ μπορείτε να κάνετε τα περισσότερα από τα θαλάσσια σπορ.

Απόσταση από την Πάργα: 3 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό : 500 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854 Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Καντίνα

5.3.5.15 Κρυονέρι

Η κεντρική παραλία της Πάργας με το νησάκι της Παναγιάς και άλλα ψιλά βράχια που στέκουν όρθια μέσα στη θάλασσα και μπορείτε να τα επισκεφτείτε νοικιάζοντας μικρά σκάφη.

Από κει βλέπει κανείς και το επιβλητικό Κάστρο της Πάργας.

Απόσταση από την Πάργα: 100 μ

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό : 10 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.16 Βάλτος

Αμμώδης και με μεγάλο μήκος είναι η παραλία στον ανοικτό κόλπο του βάλτου σε ένα όμορφο τοπίο με εναλλαγές.

Περιτριγυρισμένη από τον ελαιώνα παρέχει όλες τις ανέσεις και υπηρεσίες καθώς και πολλά θαλάσσια σπορ. Από εκεί βλέπεις τη

πίσω πλευρά το Κάστρο της Πάργας την Μονή Βλαχέρνας αλλά και το Κάστρο της Ανθούσας.

Απόσταση από την Πάργα: 500 μ

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό : 10 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854, Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Ντους
- Καντίνα

5.3.5.17 Σαρακίτικο

βότσαλο

Οργανωμένη παραλία στο βορειότερο τμήμα του νομού.

Κλειστός κόλπος με γαλαζοπράσινες αποχρώσεις και πλαζ με

Μπορείτε να φθάσετε οδικώς αλλά και από την θάλασσα με σκάφος από το λιμάνι της Πάργας.

Υπάρχουν κάμπινγκ, ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια και αναψυκτήρια.

Απόσταση από την Πάργα: 2 χλμ.

Απόσταση από τον πλησιέστερο οικισμό : 2000 μέτρα

Πληροφορίες: Λιμεναρχείο-Λιμενάρχης / Τηλέφωνο: 26820-28854,

Πρέβεζα

Βάθος νερών: Βαθιά (Ομαλά)

Προσανατολισμός παραλίας: Βορειοδυτικός (ΒΔ)

Συνήθης ένταση ανέμων: Αεράκι

Συνήθης κατεύθυνση ανέμων: Νότιοι (Ν), Δυτικοί (Δ)

Πρόσβαση: Με τα πόδια, ασφαλτος, με λεωφορείο, με σκάφος

Υπηρεσίες:

- Πάρκινγκ
- Καντίνα

5.4 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

5.4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δυναμικό του Ν. Πρεβέζης σε καταλύματα εκτός camping αποτελείται συνολικά από 14.712 κλίνες. Από αυτά τα ενοικιαζόμενα δωμάτια αντιπροσωπεύουν τα $\frac{3}{4}$ περίπου των κλινών του Νομού (73,4%) και τα ξενοδοχειακά καταλύματα αντιπροσωπεύουν το $\frac{1}{4}$ (26,6%). Συγκεκριμένα, όσον αφορά στα ξενοδοχειακά καταλύματα, καταγράφονται 71 μονάδες με 3.678 κλίνες, ενώ το δυναμικό των ενοικιαζόμενων δωματίων αποτελείται από 556 μονάδες με 11.034 κλίνες.

Όσον αφορά στις μονάδες camping, σύμφωνα με τα στοιχεία της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Πρέβεζας λειτουργούν 9 μονάδες camping, οι οποίες μπορούν να φιλοξενήσουν 2.315 άτομα.

Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των κλινών του Νομού (ξενοδοχειακές, ενοικιαζόμενων δωματίων και άτομα που αναλογούν σε θέσεις camping).

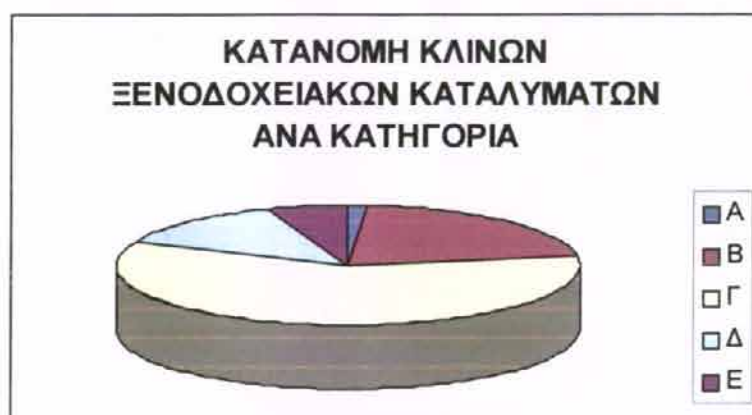

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η κατανομή των τουριστικών καταλυμάτων κατά τάξη (κατηγορία) και η διασπορά τους κατά τουριστικό τόπο και Δήμο.

5.4.2 ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ

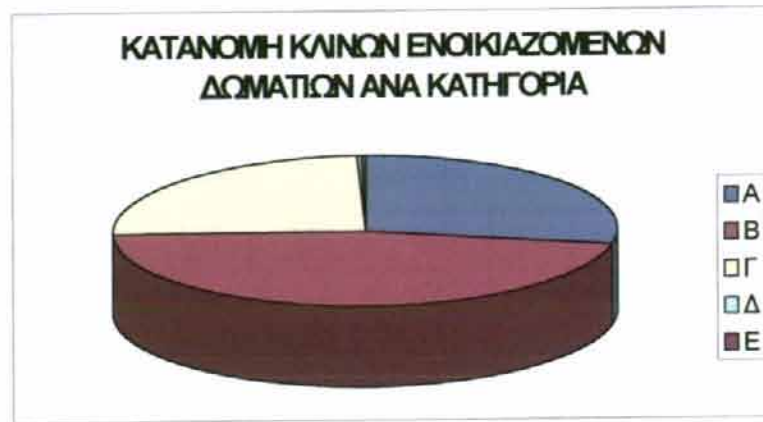
Βασικό κριτήριο της «ελκυστικότητα» μιας τουριστικής περιοχής και της δυνατότητάς της να προσαρμοστεί εύελκτα στη τουριστική ζήτηση, αποτελεί η κατανομή των καταλυμάτων της ανά είδος και τάξη (κατηγορία). Ο Νομός Πρέβεζας προσφέρει ποικιλία τουριστικών καταλυμάτων, μεταξύ των οποίων υπερτερούν τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και ακολουθούν τα ξενοδοχεία και τα camping.

Η κατανομή των καταλυμάτων του νομού κατά κατηγορία παρουσιάζεται στο σχήμα που ακολουθεί για τα ξενοδοχεία.

Παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού ανήκει σε χαμηλές κατηγορίες (Γ, Δ, Ε), ενώ στις υψηλές κατηγορίες υπάρχει πλήρης απουσία ξενοδοχείων πολυτελείας και ελάχιστη παρουσία της Α' κατηγορίας (1 ξενοδοχείο με 43 κλίνες). Η Β' κατηγορία έχει ικανοποιητική παρουσία με ποσοστό κλινών 39% επί του συνόλου.

Η καταγραφή κλινών των ενοικιαζόμενων δωματίων κατά τάξη παρουσιάζεται στο επόμενο διάγραμμα:

Η εικόνα της ποιότητας των κλινών των ενοικιαζόμενων δωματίων είναι αρκετά θετική, αφού το μεγαλύτερο ποσοστό του δυναμικού τους είναι στην Α' και Β' κατηγορία.

Η κατανομή των ατομικών θέσεων φιλοξενίας σε **camping** ανά κατηγορία παρουσιάζεται στο επόμενο διάγραμμα.

Όπως παρατηρούμε, υπάρχει παντελής έλλειψη camping Α' κατηγορίας, ενώ η πλειοψηφία υπάγεται στη Γ' κατηγορία.

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι η γενική εικόνα της ποιότητας των τουριστικών καταλυμάτων του Νομού είναι μάλλον μέτρια. Ωστόσο, η εικόνα αυτή διαφοροποιείται σε κάποιο βαθμό μεταξύ των τουριστικών περιοχών του Νομού.

Το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει την χωρική κατανομή των ξενοδοχειακών μονάδων ανά Δήμο.

Τα camping συγκεντρώνονται κύρια στο Δ. Ζαλόγγου, στη συνέχεια στο Δ. Πάργας και με μόνο ένα στο Δ. Πρέβεζας, όπως φαίνεται στο επόμενο διάγραμμα:

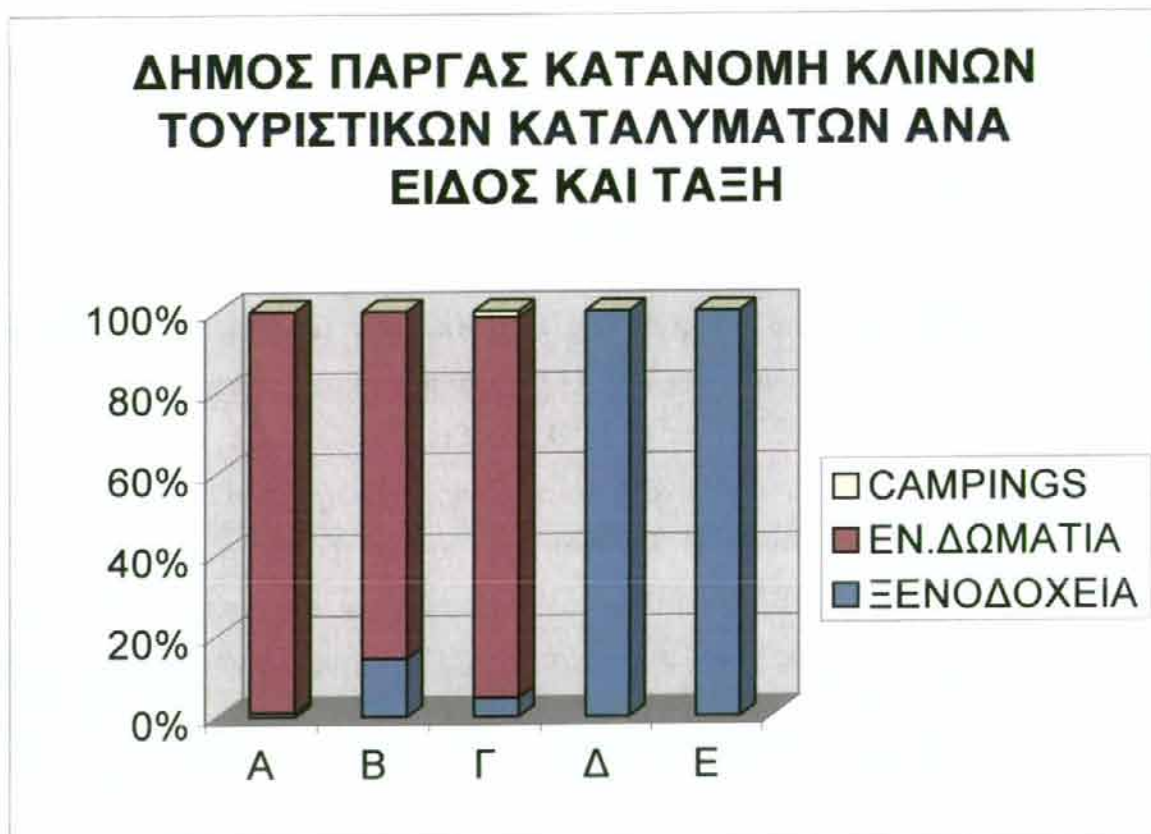
Ο Δ. Πάργας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη τουριστική κίνηση στο Ν. Πρεβέζης και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων. Συγκεκριμένα λειτουργούν 23 ξενοδοχειακές μονάδες (42% επί του συνόλου των μονάδων του Νομού) με συνολική δυναμικότητα 1.139 κλίνες. Στις ξενοδοχειακές μονάδες του Δ. Πάργας περιλαμβάνεται το μοναδικό Α' κατηγορίας ξενοδοχείο του Ν. Πρεβέζης με 23 δωμάτια και 43 κλίνες. Η Γ' κατηγορία συγκεντρώνει τις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες του Δήμου Πάργας (9 σε αριθμό) με συνολική δυναμικότητα 312 κλίνες. Ο κύριος όγκος των κλινών ανήκει στη Β' κατηγορία, που περιλαμβάνει 5 ξενοδοχειακές μονάδες με συνολική δυναμικότητα 457 κλίνες (40% επί του συνόλου των κλινών του Δήμου. Ακολουθούν οι 6 μονάδες Δ' κατηγορίας με συνολική δυναμικότητα 207 κλίνες και οι 2 μονάδες Ε' κατηγορίας με δυναμικότητα 120 κλίνες. Στο σύνολο των 23 μονάδων που λειτουργούν στο Δ. Πάργας οι 22

βρίσκονται στην Πάργα, η οποία θεωρείται τουριστικά κορεσμένη περιοχή, και μία στο Λύγνο.

Στο Δήμο Πάργας συγκεντρώνεται, επίσης, η πλειοψηφία των ενοικιαζόμενων δωματίων. Συγκεκριμένα, λειτουργούν 316 μονάδες που αντιπροσωπεύουν το 38,2% του συνόλου των μονάδων των ενοικιαζόμενων δωματίων του Νομού με 4.625 κλίνες (56% του συνόλου του νομού). Από αυτές οι 98 μονάδες είναι Α' κατηγορίας και διαθέτουν 1.439 κλίνες, 30 μονάδες με 411 κλίνες είναι Β' κατηγορίας, ενώ ο κύριος όγκος των μονάδων και των κλινών συγκεντρώνεται στη Γ' κατηγορία, με 188 μονάδες και 2.775 κλίνες. Στην πόλη της Πάργας λειτουργούν 137 μονάδες με 2005 κλίνες, αντιπροσωπεύοντας το 43% των μονάδων και κλινών των ενοικιαζόμενων δωματίων του Δήμου Πάργας και περίπου το 25% των μονάδων και κλινών του Νομού.

Επίσης, στο Δ. Πάργας συγκεντρώνονται και 3 μονάδες camping με 307 θέσεις που αναλογούν σε 1.011 άτομα και είναι Γ' κατηγορίας.

Όλα τα παραπάνω παρουσιάζονται συγκεντρωμένα στο παρακάτω διάγραμμα:

Μετά το Δήμο Πάργας, η μεγαλύτερη συγκέντρωση μονάδων υφίσταται στο **Δήμο Πρέβεζας**. Συνολικά λειτουργούν 14 ξενοδοχειακές μονάδες με 879 κλίνες. Συγκεκριμένα, στην πόλη της Πρέβεζας καταγράφονται συνολικά 8 ξενοδοχειακές μονάδες με 646 κλίνες. Στον υπόλοιπο Δήμο Πρεβέζης λειτουργούν μόνο 5 ξενοδοχειακές μονάδες, εκ των οποίων 3 βρίσκονται στο Μύτικα με συνολική δυναμικότητα 143 κλίνες, 1 στη Νικόπολη με 29 κλίνες, 1 στο Μονολίθι με 21 κλίνες και, τέλος, 1 στο Καλαμίτσι με 40 κλίνες. Από αυτά, 4 ανήκουν στη Β΄ κατηγορία με συνολική δυναμικότητα 419 κλίνες, 8 στη Γ΄ κατηγορία με 402 κλίνες στο σύνολό τους και 1 στη Δ΄ κατηγορία με 37 κλίνες. Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι απουσιάζουν οι μονάδες πολυτελείας και Α΄ κατηγορίας.

Στο σύνολο του Δήμου Πρέβεζας λειτουργούν, επίσης, 53 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων με 791 κλίνες, εκ των οποίων οι περισσότερες βρίσκονται στους παραθαλάσσιους οικισμούς του Δήμου και κυρίως στον Μύτικα (20 μονάδες με 247 κλίνες) και στον Παντοκράτορα (14 μονάδες με 226 κλίνες).

Ακόμη, στο Δήμο Πρέβεζας λειτουργεί 2 μονάδες camping, 1 στην περιοχή Καλαμίτσι, με 116 θέσεις, οι οποίες αντιστοιχούν σε 448 άτομα και 1 στο Μονολίθι με 39 θέσεις και 117 άτομα. Και τα 2 είναι Γ΄ κατηγορίας.

Στο **Δήμο Φαναρίου** λειτουργούν 13 ξενοδοχειακές μονάδες με 382 κλίνες και βρίσκονται στους οικισμούς Αμμουδιά, Λούτσα και Καναλάκι. Οι περισσότερες μονάδες (9 μονάδες και 295 κλίνες) λειτουργούν στην Αμμουδιά, ενώ έπονται το Καναλάκι με 2 μονάδες και 42 κλίνες και η Λούτσα, επίσης με 2 μονάδες, αλλά 45 κλίνες. Στο δήμο Φαναρίου οι 7 από αυτές τις ξενοδοχειακές μονάδες (208 κλίνες) είναι Γ΄ κατηγορίας, οι 2 μονάδες (55 κλίνες) είναι Β΄ κατηγορίας, οι 2 μονάδες (68 κλίνες) είναι Δ΄ κατηγορίας και οι άλλες 2 (51 κλίνες) είναι Ε΄ κατηγορίας. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι υπάρχει παντελής έλλειψη ξενοδοχειακών μονάδων Α΄ κατηγορίας.

Στο Δήμο Φαναρίου λειτουργούν συνολικά 58 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων εκ των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία συγκεντρώνεται στην Αμμουδιά και στη Λούτσα. Συγκεκριμένα στην Αμμουδιά λειτουργούν 32 μονάδες με 448 κλίνες και στη Λούτσα 24 μονάδες με 339 κλίνες. Και σ' αυτό το δήμο, η πλειοψηφία των μονάδων ανήκουν στην Α΄ κατηγορία (29 μονάδες), 21 μονάδες ανήκουν στη Β΄

κατηγορία και μόλις 8 μονάδες ανήκουν στη Γ' κατηγορία. Παράλληλα, δεν καταγράφεται καμία μονάδα camping.

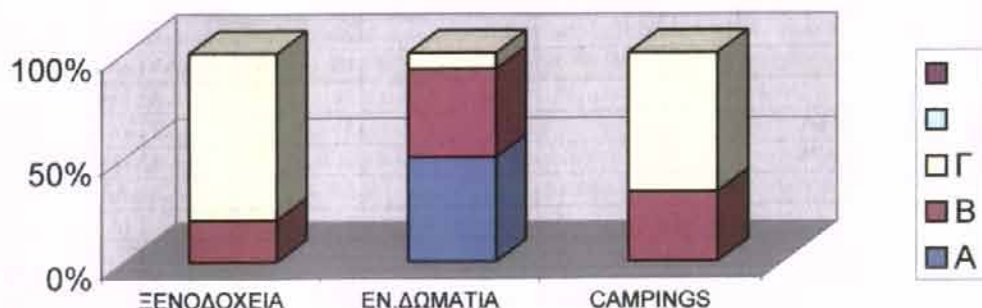

Στο Δήμο Ζαλόγγου λειτουργούν 20 ξενοδοχειακές μονάδες (με συνολική δυναμικότητα 1197 κλίνες), οι οποίες βρίσκονται στους οικισμούς Καστροσυκιά, Κανάλι, Βράχος και Λυγιά. Από αυτές μόνο οι 4 μονάδες (611 κλίνες) ανήκουν στη Β' κατηγορία και οι υπόλοιπες 16 μονάδες (586 κλίνες) ανήκουν στη Γ' κατηγορία.

Στο Δήμο Ζαλόγγου λειτουργούν 128 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων με 2018 κλίνες, οι οποίες συγκεντρώνονται κυρίως στους οικισμούς Κανάλι και Καστροσυκιά και δευτερευόντως στους οικισμούς Λυγιά, Ριζά και Βράχο. Αναλυτικά, στο Κανάλι λειτουργούν 50 μονάδες με 769 κλίνες, που αντιπροσωπεύουν το 39% των μονάδων και το 38% των κλινών επί του συνόλου του δήμου. Στην Καστροσυκιά λειτουργούν 32 μονάδες με 464 κλίνες, στη Λυγιά 20 μονάδες με 337 κλίνες, ενώ στα Ριζά και στο Βράχο λειτουργούν 12 και 14 μονάδες αντίστοιχα. Εξετάζοντας την τάξη των ενοικιαζόμενων δωματίων του Δήμου Ζαλόγγου, παρατηρούμε ότι οι μισές (64 μονάδες) ανήκουν στην Α' κατηγορία, 54 μονάδες ανήκουν στη Β' κατηγορία και 10 μονάδες είναι της Γ' κατηγορίας.

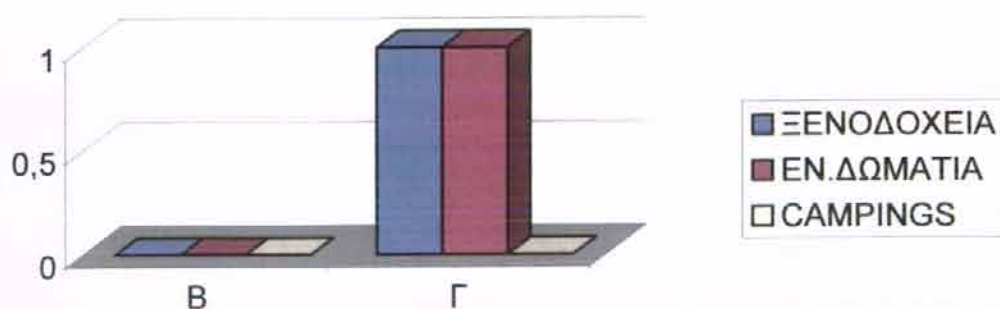
Επίσης, στο Δήμο Ζαλόγγου λειτουργούν 3 μονάδες camping με 242 θέσεις, οι οποίες αντιστοιχούν σε 752 άτομα. Οι 2 βρίσκονται εγκατεστημένες στο Κανάλι, είναι Β' και Γ' κατηγορίας, και έχουν τη δυνατότητα να φιλοξενήσουν 348 και 300 άτομα αντίστοιχα. Η τρίτη είναι εγκατεστημένη στα Ριζά, είναι Γ' κατηγορίας με 26 θέσεις και 104 άτομα.

ΔΗΜΟΣ ΖΑΛΟΓΓΟΥ - ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑΞΗ

Στο σύνολο του Δ. Φιλιπιάδας υπάρχει μόνο μία ξενοδοχειακή μονάδα με 54 κλίνες, η οποία βρίσκεται στη Φιλιπιάδα. Επίσης, στη Φιλιπιάδα υπάρχει μία μονάδα ενοικιαζόμενων δωματίων με, μόλις, 12 κλίνες. Και τα 2 είναι Γ' κατηγορίας. Τέλος, δεν λειτουργούν μονάδες camping.

ΔΗΜΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑΣ - ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΛΙΝΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΑΞΗ

Στην συνέχεια ακολουθούν αναλυτικοί πίνακες, οι οποίοι εμφανίζουν πληροφορίες σχετικά με τα ξενοδοχεία, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και τα camping του νομού.

5.4.3 ΠΙΝΑΚΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ

ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
ΚΑΝΑΛΙ BEACH	B	38	74	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
PREVEZA BEACH	B	264	500	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΕΣΠΕΡΑΝΖΑ	B	10	20	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ	B	10	17	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΓΟ
GOLDEN BEACH	Γ	18	36	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΚΑΡΕΤΤΑ-ΚΑΡΕΤΤΑ	Γ	26	54	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΓΟ
KLEOPATRA BEACH	Γ	52	96	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
NICO	Γ	29	55	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΑΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ	Γ	9	17	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΔΗΜΗΤΡΑ	Γ	13	26	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΚΑΣΣΙΩΠΗ	Γ	30	57	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ	Γ	26	50	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
M.I.Z.M.S.	Γ	14	28	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ-2000	Γ	11	22	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΜΥΡΤΩ	Γ	20	38	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΝΕΚΡΟΜΑΝΤΕΙΟ	Γ	7	14	ΜΕΣΟΠΟΤΑΜ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ	Γ	8	16	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΠΟΣΕΙΔΩΝ	Γ	36	68	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΣΕΙΡΙΟΣ	Γ	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΧΑΣΑΚΗΣ	Γ	14	24	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΓΟ
ΑΛΦΑ-ΔΗΜΑΚΟΣ	A	23	43	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΒΑΛΤΟΣ BEACH	B	22	42	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΒΙΛΛΑΡΟΖΑ	B	7	11	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΛΥΧΝΟΣ BEACH	B	88	174	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΜΠΑΚΟΛΙ	B	40	78	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΠΑΡΓΑ BEACH	B	80	152	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
OLYMPIC	Γ	19	39	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΑΚΡΟΠΟΛΗ	Γ	8	15	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ	Γ	23	44	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΜΑΓΔΑΣ	Γ	31	56	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΜΙΛΤΟΣ	Γ	14	27	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΝΤΕΛΛΑΣ	Γ	17	32	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΡΕΖΙ	Γ	26	47	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΤΟΥΡΝΗ	Γ	11	21	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΩΡΑΙΑ ΘΕΑ	Γ	16	31	ΛΥΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑ
ΑΛΚΥΟΝ	Δ	14	28	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΤΟΥΡΙΣΤ	Δ	5	9	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΑΓΙΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ	Δ	20	41	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΓΑΛΗΝΗ	Δ	25	50	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΚΑΛΥΨΩ	Δ	23	46	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ	Δ	18	33	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΑΝΤΖΕΛΑ	Ε	25	60	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
ΝΗΝΕΜΙΑ	Ε	30	60	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑ
MARGARONA	B	117	222	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΑΔΟΝΙΣ	B	33	64	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΖΗΚΑΣ	B	54	99	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΗΡΑΚΛΗΣ	B	18	34	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟ	Γ	15	29	ΝΙΚΟΠΟΛΗ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΑΥΡΑ	Γ	29	55	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΔΙΩΝΗ	Γ	32	61	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΚΑΛΑΜΙΤΣΙ	Γ	20	40	ΚΑΛΑΜΙΤΣΙ	ΠΡΕΒΕΖΑ
ΚΑΣΤΡΟ	Γ	22	39	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑ

ΚΟΥΚΟΣ	Γ	12	21	ΜΟΝΟΛΙΘΙ	ΠΙΡΕΒΕΖΑ
ΜΙΝΟΣ	Γ	19	36	ΠΙΡΕΒΕΖΑ	ΠΙΡΕΒΕΖΑ
ΜΥΤΙΚΑΣ	Γ	19	45	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΙΡΕΒΕΖΑ
ΠΙΡΕΒΕΖΑ ΣΙΤΥ	Γ	51	97	ΠΙΡΕΒΕΖΑ	ΠΙΡΕΒΕΖΑ
ΟΥΡΑΝΙΑ	Δ	17	37	ΠΙΡΕΒΕΖΑ	ΠΙΡΕΒΕΖΑ
ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Β	13	25	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΣΙΤΥΡΟΣ	Β	16	30	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΑΘΗΝΑ	Γ	11	22	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΑΝΕΜΕΛΙΑ	Γ	10	19	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΓΑΛΗΝΗ	Γ	11	22	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΕΛΕΝΗ	Γ	26	50	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΠΑΠΠΑΣ	Γ	18	34	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ	Γ	18	35	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΣΕΛΗΝΗ	Γ	15	26	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΑΧΕΡΩΝ	Δ	15	28	ΚΑΝΑΛΛΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙ
ΓΛΑΡΟΣ	Δ	21	40	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΑΣΤΕΡΑΣ	Ε	18	37	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙ
ΕΦΥΡΑ	Ε	9	14	ΚΑΝΑΛΛΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙ
ΙΛΙΑΝΑ	Γ	28	54	ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ	ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ
ΣΥΝΟΛΟ		1913	3678		

5.4.4. ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
1	ΒΕΛΙΟΥ ΦΡΥΓΑΛΙΑ	Α	14	32	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
2	ΓΕΠΗ ΒΙΟΛΕΤΑ	Α	3	6	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
3	ΓΚΟΡΟΓΙΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ	Α	5	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
4	ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΘΕΟΔΟΥΛΑ	Α	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
5	ΔΕΣΚΑ ΜΑΡΙΑ	Α	5	8	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
6	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	2	3	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
7	ΖΩΓΑΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ	Α	10	23	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
8	ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ	Α	6	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
9	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	Α	4	12	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
10	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΕΥΤΥΧΙΑ	Α	10	27	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
11	ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ	Α	3	6	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
12	ΚΑΤΣΕΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Α	3	6	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
13	ΚΙΟΥΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΧΟΡΑ	Α	6	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
14	ΚΟΤΤΑ ΚΛΕΟΝΙΚΗ	Α	3	7	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
15	ΚΟΤΤΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
16	ΚΟΥΜΑΣΗ ΛΑΜΠΡΙΝΗ	Α	4	10	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
17	ΛΑΖΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Α	7	12	ΑΡΤΟΛΙΘΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
18	ΛΙΩΛΗ ΜΑΡΙΑ	Α	10	20	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
19	ΛΟΥΚΑ ΑΓΛΘΗ	Α	5	10	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
20	ΛΟΥΚΑΣ ΜΑΡΚΟΣ	Α	11	22	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
21	ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	7	14	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
22	ΜΙΚΡΟΥΛΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Α	10	20	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
23	ΜΟΥΚΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Α	4	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
24	ΜΠΕΛΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	Α	5	10	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
25	ΜΥΡΙΟΥΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	12	24	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
26	ΝΑΣΤΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	7	21	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
27	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Α	9	21	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
28	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	5	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΡΙΖΩΝ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
29	ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Α	5	15	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
30	ΣΙΔΕΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Α	2	4	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
31	ΣΟΥΜΑΛΕΥΡΗ ΘΕΟΔΩΡΑ	Α	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
32	ΣΤΑΥΡΙΔΗ ΠΑΝΑΓΟΥΛΑ	Α	4	8	ΠΑΡ ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
33	ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ	Α	6	12	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
34	ΤΡΙΑΝΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Α	2	4	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
35	ΤΣΑΜΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	A	4	11	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
36	ΤΣΙΜΠΟΥΚΗ ΑΝΘΟΥΛΑ	A	6	12	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
37	ΧΑΣΑΚΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	A	5	10	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
38	ΧΡΙΣΤΑΚΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	A	5	10	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
39	ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	A	6	15	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
40	ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ	A	6	12	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
41	ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΣΗΦ	A	5	10	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
42	ΑΚΡΙΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	B	3	9	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
43	ΑΡΑΠΗ ΜΑΡΙΑΝΘΗ (ΚΟΤΣΙΝΗ)	B	5	15	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
44	ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΛΟΥΚΑΣ	B	4	10	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
45	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΛΕΝΗ	B	1	2	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
46	ΓΚΟΡΟΓΙΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	6	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
47	ΓΚΟΡΟΓΙΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
48	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΚΩΝ/ΝΑ	B	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
49	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΠΑΤΡΙΤΣΙΑ	B	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
50	ΖΗΣΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ	B	8	24	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
51	ΙΟΝΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧ. ΣΤΑ	B	6	12	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
52	ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	B	4	8	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
53	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΕΥΑΝΘΙΑ	B	14	28	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
54	ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	B	4	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
55	ΚΑΛΥΒΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	B	7	17	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
56	ΚΑΛΥΒΑΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	6	15	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
57	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	B	7	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
58	ΚΑΡΤΕΖΙΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	4	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
59	ΚΑΣΚΑΝΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	4	8	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
60	ΚΑΣΚΑΝΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	B	3	6	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
61	ΚΑΤΣΑΒΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	B	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
62	ΚΑΤΣΑΒΑΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	B	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
63	ΚΑΤΣΑΝΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ	B	4	8	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
64	ΚΟΛΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	B	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
65	ΚΟΛΙΟΦΩΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	B	6	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
66	ΚΟΝΤΖΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	6	12	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
67	ΚΟΤΣΙΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	B	7	21	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
68	ΚΟΥΜΠΟΥΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	B	5	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
69	ΚΟΥΜΠΟΥΛΗ ΒΙΚΤΩΡΙΑ	B	7	16	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
70	ΚΟΥΜΠΟΥΛΗΣ ΠΕΤΡΟΣ	B	3	9	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
71	ΚΟΥΜΠΟΥΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	3	9	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
72	ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΟΤΣΙΝΗΣ	B	7	21	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
73	ΚΩΝΣΤΑ ΔΕΣΠΟΙΝΑ	B	7	14	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
74	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΓΑΛΑΤΕΙΑ	B	7	19	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
75	ΛΙΩΛΗ ΛΔΙΚΗ	B	5	10	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
76	ΛΙΩΛΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ	B	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
77	ΛΟΥΚΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	B	9	19	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
78	ΛΟΥΚΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	B	10	24	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
79	ΛΟΥΚΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	10	20	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
80	ΛΟΥΚΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	4	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
81	ΜΑΚΕΛΙΑΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	7	14	ΠΑΡΑΛΙΑ ΡΙΖΩΝ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
82	ΜΑΡΚΑΚΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	B	2	6	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
83	ΜΠΑΚΑ ΠΑΝΑΓΙΩ	B	5	10	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
84	ΜΠΑΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	B	5	10	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
85	ΜΠΕΝΕΤΟΥ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ	B	4	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
86	ΜΥΡΙΟΥΝΗ ΡΕΝΕ ΧΡΙΣΤΙΝΑ	B	12	24	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
87	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	B	15	30	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
88	ΝΤΕΤΣΙΚΑΣ ΜΕΝΕΛΛΟΣ	B	4	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
89	ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	7	14	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
90	ΠΑΠΠΑ ΚΩΝ/ΝΑ	B	6	18	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
91	ΠΑΣΧΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	B	7	16	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
92	ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	B	7	14	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
93	ΡΑΙΠΤΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ	B	5	10	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
94	ΡΑΙΠΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	15	34	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
95	ΡΟΖΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	4	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
96	ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	B	8	19	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
97	ΣΙΣΚΑ ΕΙΡΗΝΗ	B	10	20	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
98	ΣΜΠΟΝΙΑΣ ΙΩΣΗΣΦ	B	6	12	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
99	ΣΟΛΩΜΟΝΙΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	8	24	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
100	ΣΟΡΟΝΤΗΛΑ ΧΡΥΣΟΥΛΑ	B	7	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
101	ΣΟΡΟΝΤΙΛΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	B	3	9	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
102	ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ	B	8	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
103	ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	B	4	8	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
104	ΤΡΙΑΝΤΟΥ ΤΣΑΝΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	B	10	24	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
105	ΤΣΑΒΑΛΑ ΕΛΕΝΗ	Β	6	18	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
106	ΤΣΑΙΓΓΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
107	ΤΣΑΙΓΓΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
108	ΤΣΑΤΣΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Β	8	16	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
109	ΤΣΟΥΜΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Β	10	30	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
110	ΤΣΟΥΜΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Β	8	16	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
111	ΦΥΣΕΚΗ ΕΛΙΣΑΒΕΤ	Β	7	21	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
112	ΦΥΣΕΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Β	6	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
113	ΦΥΣΕΚΗΣ ΘΩΜΑΣ	Β	4	8	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
114	ΦΥΣΕΚΗΣ ΘΩΜΑΣ	Β	6	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
115	ΧΗΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Β	4	8	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
116	ΧΡΙΣΤΑΚΗ ΜΑΡΙΑ	Β	4	8	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
117	ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Β	3	6	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
118	ΑΚΡΙΒΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	12	20	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
119	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΧΑΡΙΣΗΣ	Γ	10	30	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
120	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΧΑΡΙΣΗΣ	Γ	8	16	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
121	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΧΑΡΙΣΗΣ	Γ	10	30	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
122	ΓΕΩΡΓΑΡΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Γ	15	30	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
123	ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΛΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ	Γ	5	15	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
124	ΔΟΛΑΨΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Γ	8	14	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
125	ΖΕΝΕΜΠΙΣΗ ΣΤΕΡΓΙΑΝΗ	Γ	6	17	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
126	ΖΕΝΕΜΠΙΣΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Γ	6	18	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
127	ΘΑΝΑΣΗ ΑΓΛΑΙΑ	Γ	8	16	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
128	ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ ΣΥΜΕΩΝ	Γ	8	24	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
129	ΚΟΤΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Γ	13	37	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
130	ΚΟΥΜΑΣΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	Γ	9	18	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
131	ΚΟΥΜΠΟΥΛΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Γ	5	11	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
132	ΛΑΖΟΥ ΑΝΘΟΥΛΑ	Γ	3	6	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
133	ΛΟΥΚΑ ΕΙΡΗΝΗ 7 ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ	Γ	9	16	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
134	ΛΟΥΚΑΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	Γ	15	35	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
135	ΜΑΤΣΙΡΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	6	12	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
136	ΜΗΤΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Γ	8	16	ΡΙΖΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
137	ΜΠΑΚΑ ΚΛΕΟΝΙΚΗ	Γ	8	24	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
138	ΜΠΑΚΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Γ	15	45	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
139	ΜΠΑΚΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ	Γ	13	31	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
140	ΝΤΑΛΑΠΑ ΝΙΚΗ	Γ	8	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
141	ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
142	ΠΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	9	18	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
143	ΠΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	12	24	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
144	ΠΑΠΠΑΣ ΦΡΑΓΚΛΙΝΟΣ	Γ	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
145	ΡΑΙΠΤΗΣ ΗΡΑΚΛΗΣ	Γ	5	12	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
146	ΣΙΑΦΑΚΑ ΕΛΕΝΗ	Γ	7	14	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
147	ΣΙΑΦΑΚΑ ΗΛΕΚΤΡΑ	Γ	5	10	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
148	ΣΤΑΥΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ	Γ	10	20	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
149	ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	10	20	ΒΡΑΧΟΣ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
150	ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΡΙΑΝΤΗΣ	Γ	5	13	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
151	ΣΩΤΗΡΙΟΥ Α.Ε.	Γ	9	18	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
152	ΤΣΑΙΓΓΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	6	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
153	ΤΣΑΙΓΓΑΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	4	12	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
154	ΤΣΟΛΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	Γ	6	18	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
155	ΤΣΟΛΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	Γ	12	24	ΛΥΓΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
156	ΤΣΟΥΜΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	10	30	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
157	ΧΑΡΙΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	24	48	ΠΑΡΑΛΙΑ ΒΡΑΧΟΥ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
158	ΧΑΣΑΚΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Γ	5	10	ΚΑΝΑΛΙ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
159	ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	6	12	ΚΑΣΤΡΟΣΥΚΙΑ	ΖΑΛΟΓΤΟΥ
160	ΑΝΔΡΕΟΥ ΝΑΥΣΙΚΑ	Α	4	8	ΤΟΥΡΚΟΠАЗΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
161	ΑΞΗ ΕΥΓΕΝΙΑ	Α	5	11	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
162	ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ ΕΡΑΣΜΙΑ	Α	5	10	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
163	ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	Α	5	10	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
164	ΑΣΠΙΩΤΗ ΔΙΟΝΥΣΙΑ	Α	5	10	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
165	ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ	Α	6	12	ΚΥΠΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
166	ΒΕΚΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Α	4	8	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
167	ΒΕΚΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ	Α	3	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
168	ΒΕΚΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Α	6	15	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
169	ΒΕΚΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Α	2	6	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
170	ΒΛΑΣΣΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	Α	8	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
171	ΒΛΑΣΣΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
172	ΒΛΑΧΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Α	4	11	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
173	ΒΛΑΧΟΣ ΘΩΜΑΣ	Α	7	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
174	ΒΟΥΡΕΚΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	Α	3	9	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΔΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
175	ΓΑΒΡΙΗΛ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Α	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
176	ΓΙΑΚΗ ΚΩΝ/ΝΑ	Α	10	30	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
177	ΓΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Α	12	24	ΑΓΙΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
178	ΓΚΟΓΚΟΖΩΤΟΣ Α.Ε.	Α	20	40	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
179	ΓΚΟΥΛΙΟΥΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Α	9	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
180	ΔΕΣΚΑ ΑΝΔΡΙΑΝΝΑ	Α	8	24	ΑΓ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
181	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΦΩΤΗΣ	Α	7	14	ΝΕΡΑΝΤΖΟΥΛΑ	ΠΑΡΓΑΣ
182	ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ	Α	7	17	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
183	ΔΟΥΛΗ ΘΕΟΔΩΡΑ	Α	3	7	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
184	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Α	2	4	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
185	ΖΟΥΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Α	5	12	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
186	ΘΕΜΟΣ ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗΣ	Α	4	11	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
187	ΚΑΣΚΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Α	10	23	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
188	ΚΑΤΣΙΜΗΤΣΗ ΕΥΤΥΧΙΑ	Α	4	12	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
189	ΚΑΤΣΙΜΗΤΣΗΣ ΗΛΙΑΣ	Α	6	12	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
190	ΚΑΤΣΙΩΤΗΣ ΘΩΜΑΣ	Α	5	10	ΑΓΙΑ	ΠΑΡΓΑΣ
191	ΚΑΨΑΛΗΣ ΣΠΥΡΟΣ	Α	8	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
192	ΚΙΤΣΑΚΗΣ ΘΩΜΑΣ	Α	8	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
193	ΚΟΛΩΝΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Α	9	18	ΚΥΠΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
194	ΚΟΝΤΟΥ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ	Α	7	18	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
195	ΚΟΡΜΠΑΛΑ ΜΑΡΙΑ	Α	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
196	ΚΟΡΜΠΑΛΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Α	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
197	ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ	Α	15	30	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
198	ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΛΕΝΗ	Α	4	8	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
199	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ	Α	6	12	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
200	ΚΩΤΣΙΟΥ ΝΑΥΣΙΚΑ	Α	15	37	ΒΑΛΤΟΣ ΠΑΡΓΑΣ	ΠΑΡΓΑΣ
201	ΛΑΖΑΡΙΔΗ ΜΑΡΙΑ	Α	7	14	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
202	ΛΙΑΚΡΗΣ ΘΩΜΑΣ	Α	5	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
203	ΛΙΟΠΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Α	3	6	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
204	ΛΟΥΚΑ ΝΙΚΗ	Α	3	6	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
205	ΛΟΥΚΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Α	5	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
206	ΜΗΤΣΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	Α	4	9	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
207	ΜΠΑΜΠΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Α	7	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
208	ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ	Α	7	15	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
209	ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Α	7	14	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
210	ΜΠΑΤΣΟΜΥΤΗ ΔΑΜΠΡΙΝΗ	Α	6	12	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
211	ΜΠΕΚΙΟΥ ΕΛΕΝΗ	Α	6	12	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
212	ΜΠΕΛΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Α	4	9	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
213	ΜΠΙΟΜΠΗ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ ΜΑΡΙΑ	Α	2	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
214	ΜΠΟΤΣΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Α	6	12	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
215	ΜΠΟΤΣΙΟΥ ΕΥΓΕΝΙΑ	Α	7	14	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
216	ΜΠΟΥΔΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	Α	7	15	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
217	ΜΠΟΥΖΟΥΡΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	Α	5	13	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
218	ΝΑΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Α	4	10	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
219	ΝΑΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Α	4	9	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
220	ΝΑΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Α	7	18	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
221	ΝΙΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Α	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
222	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΘΩΜΑΣ	Α	7	18	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
223	ΝΤΑΛΙΠΗ ΧΡΥΣΑΥΓΗ	Α	3	6	ΤΟΥΡΚΟΠАЗΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
224	ΝΤΟΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	2	4	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
225	ΠΑΝΤΑΖΗ ΩΔΑΝΝΑ	Α	4	12	ΡΑΧΕΣ	ΠΑΡΓΑΣ
226	ΠΑΝΤΑΖΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ	Α	4	12	ΡΑΧΕΣ	ΠΑΡΓΑΣ
227	ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Α	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
228	ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
229	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ	Α	5	12	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
230	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΓ	Α	6	12	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
231	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΓ	Α	5	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
232	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Α	2	4	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
233	ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΤΡΟΣ	Α	6	17	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
234	ΠΑΠΠΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	7	18	ΤΟΥΡΚΟΠАЗΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
235	ΠΑΤΕΡΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Α	10	20	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
236	ΣΙΔΕΡΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	5	10	ΚΥΠΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
237	ΣΚΑΡΠΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Α	7	14	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
238	ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Α	10	20	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
239	ΣΤΕΛΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	Α	4	8	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
240	ΤΑΣΣΗ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	Α	4	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
241	ΤΟΛΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ	Α	12	24	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
242	ΤΟΥΔΟΥΠΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Α	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
243	ΤΟΥΣΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ	Α	7	19	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
244	ΤΟΥΣΗΣ ΠΕΤΡΟΣ	Α	4	9	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΣΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
245	ΤΣΑΝΤΕ ΒΙΚΤΩΡΙΑ	A	6	12	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
246	ΦΟΡΦΟΛΙΑΣ ΦΩΤΙΟΣ	A	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
247	ΧΑΛΚΗ ΚΩΝ/ΝΑ	A	5	10	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
248	ΧΑΛΚΗ ΚΩΝ/ΝΑ	A	5	10	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
249	ΧΑΛΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	A	4	8	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
250	ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	A	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
251	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	4	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
252	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΦΩΤΙΟΣ	B	7	17	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
253	ΑΞΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	13	28	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
254	ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	4	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
255	ΑΥΔΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	7	14	ΤΟΥΡΚΟΠΑΖΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
256	ΑΥΛΩΝΙΤΗ ΔΗΜΗΤΡΑ	B	3	7	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
257	ΑΥΛΩΝΙΤΗ ΟΛΥΜΠΙΑ	B	3	7	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
258	ΒΕΚΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ	B	8	23	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
259	ΒΕΚΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
260	ΒΕΚΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	B	4	8	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
261	ΒΕΡΓΟΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	7	14	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
262	ΒΕΡΓΟΥ ΜΑΡΙΓΩ	B	6	12	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
263	ΒΕΡΛΕΤΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	B	8	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
264	ΒΛΑΧΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
265	ΓΑΒΡΙΗΛ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	10	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
266	ΓΙΑΚΗ ΝΑΥΣΙΚΑ	B	6	12	ΝΕΡΑΝΤΖΟΥΛΑ	ΠΑΡΓΑΣ
267	ΓΙΑΚΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	12	27	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
268	ΓΙΟΧΑΛΛΑΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	8	24	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
269	ΓΚΙΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	8	20	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
270	ΓΚΙΩΝΗ ΜΑΔΕΣΗ ΛΙΛΚΗ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
271	ΓΚΙΩΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
272	ΓΚΙΩΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
273	ΓΚΟΓΚΑ ΟΛΓΑ	B	11	22	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
274	ΓΚΟΓΚΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	17	28	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
275	ΔΑΛΛΑ ΕΛΛΑΣ	B	4	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
276	ΔΗΜΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
277	ΔΗΜΟΥ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
278	ΔΟΥΚΑ ΕΛΕΝΗ	B	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
279	ΔΡΑΚΟΥ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	6	18	ΠΕΖΟΥΛΙΑ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
280	ΕΡΓΑΤΗ ΕΛΕΝΗ	B	7	21	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
281	ΖΩΤΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	B	2	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
282	ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΘΩΜΑΣ	B	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
283	ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	7	14	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
284	ΙΟΥΔΑΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	6	15	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
285	ΙΟΥΔΑΝΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	B	10	23	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
286	ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΗΛΙΑΣ	B	10	26	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
287	ΚΑΡΔΑΝΗ ΧΑΛΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	B	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
288	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
289	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΘΩΜΑΣ	B	7	17	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
290	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
291	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	3	6	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
292	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	B	6	12	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
293	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	B	7	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
294	ΚΑΡΔΑΝΗΣ ΦΩΤΙΟΣ	B	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
295	ΚΑΤΣΙΜΗΤΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	10	25	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
296	ΚΑΤΣΙΜΗΤΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	7	17	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
297	ΚΕΡΠΕΚΙΔΗ ΠΟΛΥΞΕΝΗ	B	7	15	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
298	ΚΕΡΠΕΚΙΔΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	14	32	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
299	ΚΕΦΑΛΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚ	B	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
300	ΚΙΤΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	13	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
301	ΚΟΚΚΟΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	B	8	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
302	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	B	4	8	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
303	ΚΩΣΤΑΡΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	B	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
304	ΛΙΑΚΡΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	4	8	ΑΝΘΟΥΣΛ	ΠΑΡΓΑΣ
305	ΛΙΑΛΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	B	10	25	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
306	ΜΑΛΕΣΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	B	10	30	ΧΡΟΝΕΙΚΑ	ΠΑΡΓΑΣ
307	ΜΑΡΚΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	B	4	8	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
308	ΜΑΡΚΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	3	6	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
309	ΜΑΣΤΟΡΑ ΜΑΡΙΑ	B	4	8	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
310	ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΙΚΗ	B	10	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
311	ΜΗΤΣΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	15	30	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
312	ΜΗΤΣΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ	B	14	28	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
313	ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	6	12	ΡΑΧΕΣ	ΠΑΡΓΑΣ
314	ΜΠΑΚΑΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ	B	13	26	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
315	ΜΠΙΑΚΟΥΛΗ ΑΝΔΡΟΝΙΚΗ	B	13	27	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
316	ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ	B	3	7	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
317	ΜΠΕΛΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	B	10	20	ΤΟΥΡΚΟΠΑΖΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
318	ΜΠΕΛΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	7	14	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
319	ΜΠΕΛΛΟΥ ΑΔΙΚΗ	B	6	12	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
320	ΜΠΟΛΩΣΗ ΠΑΝΑΓΙΩ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
321	ΜΠΟΛΩΣΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	B	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
322	ΜΠΙΟΜΠΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
323	ΜΠΟΥΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	B	7	17	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
324	ΜΠΟΥΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
325	ΜΠΟΥΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
326	ΝΑΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	B	12	24	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
327	ΝΑΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	B	5	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
328	ΝΑΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	B	6	14	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
329	ΝΑΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	6	12	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
330	ΝΑΚΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ	B	4	10	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
331	ΝΑΝΟΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	B	3	8	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
332	ΝΑΣΤΑ ΑΥΓΕΡΙΝΗ	B	5	13	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
333	ΝΙΚΑ ΕΛΕΝΑ	B	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
334	ΝΙΚΑ ΣΤΑΜΑΤΙΑ	B	7	16	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
335	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΣΣΙΑΝΗ	B	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
336	ΝΤΟΚΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	B	3	9	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
337	ΝΤΟΚΟΥ ΜΗΛΕΑ	B	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
338	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΑΝΝΑ	B	8	16	ΒΑΛΤΟΣ ΠΑΡΓΑΣ	ΠΑΡΓΑΣ
339	ΠΑΠΠΑΣ ΦΩΤΙΟΣ	B	8	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
340	ΠΕΤΡΟΝΑΝΟΣ ΘΩΜΑΣ	B	10	20	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
341	ΠΕΤΡΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	5	10	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
342	ΠΕΤΡΟΥ ΘΩΜΑΣ	B	4	8	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
343	ΠΛΑΣΚΑΣΟΒΙΤΗ ΒΑΣ. ΛΟΥΙΖ	B	11	26	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
344	ΡΙΣΤΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	B	7	14	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
345	ΡΙΣΤΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	B	7	17	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
346	ΡΙΣΤΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	B	5	13	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
347	ΡΙΣΤΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	B	4	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
348	ΣΑΚΑΒΙΤΣΗΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ	B	9	19	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
349	ΣΙΑΝΟΥ ΑΝΝΑ	B	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
350	ΣΙΔΕΡΗΣ ΙΣΙΔΩΡΟΣ	Β	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
351	ΣΙΔΕΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	Β	5	10	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
352	ΣΚΑΡΠΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Β	7	14	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
353	ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ	Β	4	12	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
354	ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Β	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
355	ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ	Β	10	20	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
356	ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΩΝ/ΝΑ	Β	6	12	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
357	ΣΤΕΛΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ	Β	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
358	ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΜΑΡΙΑ	Β	10	20	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
359	ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ	Β	10	20	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
360	ΤΑΜΟΥΣΗΣ ΒΛΑΣΣΙΟΣ	Β	7	20	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
361	ΤΖΟΥΡΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	Β	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
362	ΤΟΥΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	5	10	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
363	ΤΟΥΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	4	11	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
364	ΤΟΥΣΗΣ ΗΛΙΑΣ	Β	5	10	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
365	ΤΟΥΣΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Β	4	12	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
366	ΤΟΥΣΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Β	5	10	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
367	ΤΟΥΣΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Β	6	12	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
368	ΤΣΑΝΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	Β	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
369	ΤΣΑΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	6	12	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
370	ΤΣΙΤΣΑ ΑΔΙΚΗ	Β	7	14	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
371	ΤΣΙΤΣΑΣ ΣΠΥΡΟΣ	Β	6	14	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
372	ΤΣΟΒΙΑΗ ΜΑΡΙΑ	Β	7	18	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
373	ΤΣΟΒΙΑΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Β	8	18	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
374	ΤΣΟΒΙΑΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Β	15	30	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
375	ΤΣΟΒΙΑΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Β	12	28	ΑΝΘΟΥΣΑ	ΠΑΡΓΑΣ
376	ΦΟΥΝΤΑΣ ΗΛΙΑΣ	Β	15	30	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
377	ΧΑΛΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Β	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
378	ΧΑΛΚΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Β	12	24	ΑΓΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗ	ΠΑΡΓΑΣ
379	ΧΑΛΚΗΣ ΘΩΜΑΣ	Β	6	13	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
380	ΧΑΛΚΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Β	4	8	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
381	ΧΙΟΝΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	6	13	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
382	ΑΥΛΩΝΙΤΗΣ ΣΠΥΡΟΣ	Γ	4	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
383	ΒΑΒΒΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	15	30	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
384	ΒΑΒΒΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	12	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
385	ΒΕΚΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	Γ	3	6	ΤΟΥΡΚΟΠΑΖΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
386	ΒΕΚΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	2	4	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
387	ΒΕΚΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
388	ΒΕΝΕΤΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	3	8	ΤΟΥΡΚΟΠΑΖΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
389	ΒΕΡΓΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	13	26	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
390	ΒΟΥΡΕΚΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Γ	12	26	ΚΡΥΟΝΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
391	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΝΟΥΣΗ	Γ	7	14	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
392	ΓΙΟΥΓΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Γ	6	13	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
393	ΓΙΟΥΡΓΑ ΔΗΜΗΤΡΑ	Γ	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
394	ΓΚΙΩΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	15	30	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
395	ΓΚΟΓΚΟΖΩΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Γ	12	36	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
396	ΔΕΣΥΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Γ	3	7	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
397	ΔΗΜΑΚΟΣ ΦΩΤΙΟΣ	Γ	6	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
398	ΔΡΑΚΟΥ ΙΩΑΝΝΑ	Γ	12	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
399	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΛΔΑΜ	Γ	24	48	ΑΓΙΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
400	ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Γ	6	15	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
401	ΘΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Γ	9	18	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
402	ΚΑΤΣΙΠΙΑΝΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Γ	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
403	ΚΑΤΣΙΜΗΤΣΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Γ	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
404	ΚΑΤΣΙΟΣ ΗΛΙΑΣ	Γ	8	16	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
405	ΚΙΤΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Γ	10	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
406	ΚΛΟΤΣΩΝΗ ΑΡΙΣΤΕΑ	Γ	8	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
407	ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΑΤΣΙΡΑ ΠΑΠΑΦΩΤΗ	Γ	14	34	ΚΟΡΚΟΤΣΑΚΙ	ΠΑΡΓΑΣ
408	ΚΟΣΙΩΡΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ	Γ	7	14	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
409	ΚΟΥΤΣΑΦΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	5	10	ΤΟΥΡΚΟΠΑΖΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
410	ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Γ	7	14	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
411	ΚΥΡΙΑΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑ	Γ	10	23	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
412	ΚΥΡΙΑΚΗ ΧΑΙΔΩ	Γ	10	20	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
413	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	5	10	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
414	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΗΛΙΑΣ	Γ	5	10	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
415	ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	10	20	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
416	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	4	8	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
417	ΚΩΣΤΑ ΘΕΟΔΩΡΑ	Γ	3	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
418	ΚΩΤΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
419	ΛΙΑΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	8	21	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
420	ΔΙΑΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	7	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
421	ΔΙΑΚΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ	Γ	4	9	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
422	ΔΙΑΔΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
423	ΔΙΑΔΙΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	5	13	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
424	ΔΙΟΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
425	ΜΗΤΣΙΩΝΗ ΒΟΥΡΕΚΑ ΟΕ	Γ	11	22	ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ	ΠΑΡΓΑΣ
426	ΜΗΤΣΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
427	ΜΗΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Γ	6	12	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
428	ΜΠΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ	Γ	6	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
429	ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	Γ	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
430	ΜΠΑΤΣΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Γ	6	14	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
431	ΜΠΟΛΩΣΗ ΜΟΣΧΩ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
432	ΜΠΟΛΩΣΗ ΟΛΓΑ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
433	ΜΠΟΛΩΣΗΣ ΠΕΤΡΟΣ	Γ	12	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
434	ΜΠΟΥΑ ΕΥΘΑΛΙΑ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
435	ΜΠΟΥΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
436	ΜΠΟΥΑΣ ΗΛΙΑΣ	Γ	7	14	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
437	ΜΠΟΥΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
438	ΝΙΚΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	3	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
439	ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ	Γ	2	4	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
440	ΝΟΥΣΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Γ	7	14	ΒΑΛΤΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
441	ΝΤΑΓΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	3	6	ΤΟΥΡΚΟΠАЗΑΡΟ	ΠΑΡΓΑΣ
442	ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ ΜΑ	Γ	3	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
443	ΠΑΠΠΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	Γ	12	24	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
444	ΠΑΠΠΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	3	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
445	ΠΑΠΠΑΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	Γ	8	20	ΚΥΠΕΡΙ	ΠΑΡΓΑΣ
446	ΠΛΑΣΚΑΣΟΒΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Γ	4	7	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
447	ΡΙΖΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Γ	4	8	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
448	ΡΙΖΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	7	14	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
449	ΣΕΡΙΦΗΣ ΛΟΥΚΑΣ	Γ	4	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
450	ΣΚΑΡΠΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γ	8	16	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
451	ΣΚΑΡΠΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γ	10	23	ΣΑΡΑΚΗΝΙΚΟ	ΠΑΡΓΑΣ
452	ΣΚΑΡΠΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
453	ΣΚΑΡΠΙΟΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ	Γ	6	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
454	ΣΠΥΡΟΥ ΚΥΡΙΟΣ	Γ	8	16	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
455	ΣΤΕΛΙΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	3	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
456	ΤΕΣΣΑ ΖΩΗ	Γ	5	10	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
457	ΤΕΣΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	Γ	10	20	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
458	ΤΖΑΚΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Γ	15	34	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
459	ΤΖΑΝΗ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ	Γ	4	12	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
460	ΤΖΕΛΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Γ	3	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
461	ΤΟΥΣΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	Γ	3	6	ΠΑΡΓΑ	ΠΑΡΓΑΣ
462	ΖΙΩΓΑ ΑΣΠΑΣΙΑ	Δ	8	21	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
463	ΖΙΩΓΑ ΜΑΡΙΑ	Δ	8	21	ΛΙΧΝΟΣ	ΠΑΡΓΑΣ
464	ΑΡΜΑΤΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ	Α	11	22	ΚΑΛΑΜΙΤΣΙ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
465	ΑΦΟΙ ΠΕΠΟΝΗ	Α	12	24	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
466	ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ ΕΥΓΕΝΙΑ	Α	5	10	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
467	ΛΑΖΑΡΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ	Α	3	6	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
468	ΜΠΕΝΕΚΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	4	12	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
469	ΜΥΛΩΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Α	7	14	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
470	ΝΤΙΠΣΟΣ ΦΩΤΙΟΣ & ΖΩΗ Α.Ε	Α	4	8	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
471	ΡΕΤΣΙΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Α	7	19	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
472	ΦΕΤΣΗΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ	Α	5	13	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
473	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	5	10	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
474	ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Β	4	8	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
475	ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΣΠΥΡΟΥ	Β	7	14	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
476	ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	8	16	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
477	ΚΟΝΤΟΥ ΕΙΡΗΝΗ	Β	7	21	ΚΑΛΑΜΙΤΣΙ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
478	ΚΩΣΤΗΡΑ ΕΥΔΟΣΙΑ	Β	7	14	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
479	ΛΕΛΟΒΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ	Β	14	33	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
480	ΛΙΟΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	Β	7	14	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
481	ΜΑΡΚΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	Β	7	14	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
482	ΝΤΟΜΑΡΗ ΕΥΤΥΧΙΑ	Β	6	15	ΜΥΤΙΚΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
483	ΝΤΟΜΑΡΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ	Β	5	10	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
484	ΡΑΠΤΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	Β	7	14	ΜΥΤΙΚΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
485	ΡΟΥΓΚΑ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥΛΑ	Β	6	12	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
486	ΡΟΥΓΚΑ ΚΑΤΙΝΑ	Β	7	21	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
487	ΣΑΡΑΚΙΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ	Β	2	6	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
488	ΤΖΩΡΑ ΕΛΕΝΗ	Β	4	12	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
489	ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ	Β	4	8	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
490	ΑΦΟΙ ΑΣΚΗΤΟΓΛΟΥ ΟΕ	Γ	18	44	ΑΓ.ΘΩΜΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
491	ΚΑΤΣΑΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Γ	4	8	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
492	ΚΟΥΤΡΟΥΛΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ	Γ	4	8	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
493	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΗ	Γ	5	10	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
494	ΜΙΧΑΛΗ ΣΟΦΙΑ	Γ	7	14	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
495	ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	Γ	7	12	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
496	ΝΤΟΥΣΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γ	5	15	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
497	ΝΤΟΥΣΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Γ	7	21	ΜΥΤΙΚΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
498	ΠΡΟΔΡΟΜΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	6	16	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
499	ΡΕΤΣΙΝΑ ΚΩΝ/ΝΑ	Γ	2	6	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
500	ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Γ	10	30	ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
501	ΤΖΑΝΗΣ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ	Γ	8	16	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΠΡΕΒΕΖΑΣ
502	FRIENDRICH KARLHEINZ	Α	4	6	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
503	FRIENDRICH MARION	Α	1	2	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
504	FRIENDRICH WILLI ANITA	Α	12	16	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
505	ΒΑΛΒΗ ΧΡΥΣΑΥΓΗ	Α	3	8	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
506	ΓΙΟΥΡΓΑΣ ΗΛΙΑΣ	Α	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
507	ΓΚΟΓΚΑ ANNA	Α	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
508	ΓΚΟΓΚΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Α	9	18	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
509	ΔΟΒΒΑ ΕΛΕΝΗ	Α	4	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
510	ΚΩΛΕΤΣΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Α	5	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
511	ΜΑΡΚΟΥ ΓΛΥΚΕΡΙΑ	Α	7	21	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
512	ΜΗΤΟΣ ΚΩΤΣΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ	Α	7	15	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
513	ΜΠΙΤΖΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	10	20	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
514	ΝΑΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	Α	4	8	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
515	ΝΑΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Α	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
516	ΝΑΣΤΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Α	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
517	ΝΤΡΙΚΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Α	5	13	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
518	ΠΑΠΠΑ ΑΓ.ΑΘΗ	Α	12	27	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
519	ΠΑΠΠΑ ΑΓ.ΑΘΗ	Α	7	16	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
520	ΠΑΠΠΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Α	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
521	ΠΗΛΙΟΣ ΦΩΤΙΟΣ	Α	8	16	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
522	ΠΗΛΙΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ	Α	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
523	ΠΛΙΑΚΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ	Α	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
524	ΤΕΡΝΕΖΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	Α	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΝΔΡΑΤΙΑ	ΚΑΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
525	ΤΖΙΜΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	A	5	11	ΑΛΩΝΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
526	ΤΟΥΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	A	6	13	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
527	ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	A	2	6	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
528	ΒΑΓΕΝΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	B	3	8	ΑΛΩΝΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
529	ΒΕΡΓΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	B	6	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
530	ΒΕΡΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	7	14	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
531	ΓΑΚΗ ΛΑΜΠΡΙΝΗ	B	4	12	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
532	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	9	18	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
533	ΓΙΟΥΡΓΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ	B	6	12	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
534	ΓΙΟΥΡΓΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	5	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
535	ΓΚΛΑΝΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	B	7	16	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
536	ΓΚΟΓΚΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ	B	7	18	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
537	ΓΚΟΓΚΑΣ ΘΩΜΑΣ	B	5	14	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
538	ΓΚΟΓΚΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	4	8	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
539	ΓΚΟΓΚΑΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ	B	6	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
540	ΔΗΜΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	B	17	32	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
541	ΖΗΣΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	4	8	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
542	ΚΑΡΥΔΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	B	9	18	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
543	ΚΟΛΙΟΥΣΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
544	ΚΟΛΙΟΥΣΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	3	5	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
545	ΚΩΣΤΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	B	9	18	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
546	ΚΩΣΤΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	B	4	8	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
547	ΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	B	5	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
548	ΚΩΤΣΗΣ ΜΗΤΟΣ ΘΩΜΑΣ	B	5	13	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
549	ΚΩΤΣΗΣ ΜΗΤΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	B	4	10	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
550	ΚΩΤΣΗΣ ΜΗΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	B	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
551	ΚΩΤΣΗΣ ΠΕΡΙΚΛΗΣ	B	2	4	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
552	ΜΙΧΑΗΛ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ	B	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
553	ΜΙΧΑΗΛ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	B	4	9	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
554	ΝΑΣΤΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ	B	6	12	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
555	ΝΤΟΥΣΚΑ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΗ	B	4	8	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
556	ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΑ	B	7	17	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
557	ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΑ	B	7	14	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
558	ΠΑΠΠΑ ΛΟΥΙΖΑ	B	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
559	ΠΑΠΠΑ ΛΟΥΙΖΑ	B	3	6	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ

Α/Α	ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΔΗΜΟΣ
560	ΠΑΠΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	Β	4	8	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
561	ΠΑΠΠΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Β	3	9	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
562	ΠΗΛΙΟΣ ΛΑΖΑΡΟΣ	Β	8	18	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
563	ΠΙΕΤΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΝΤΙ ΗΡΑΚΛΙ	Β	7	14	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
564	ΠΙΕΤΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Β	10	20	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
565	ΤΑΣΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	Β	4	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
566	ΤΑΣΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Β	10	23	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
567	ΤΑΣΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Β	4	8	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
568	ΤΑΣΣΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Β	6	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
569	ΤΑΣΣΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	Β	6	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
570	ΤΑΣΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	Β	5	10	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
571	ΤΑΣΣΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Β	6	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
572	ΤΑΣΣΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Β	8	16	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
573	ΤΣΟΥΜΠΟΥΛΗ ΚΩΝ/ΝΑ	Β	7	15	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
574	ΤΣΟΥΜΠΟΥΛΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Β	2	6	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
575	ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΝΝΑ	Γ	10	20	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
576	ΓΚΟΓΚΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	Γ	15	39	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
577	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Γ	8	24	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
578	ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΑΡΙΑ	Γ	8	15	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
579	ΖΙΑΚΑΣ ΙΩΣΗΦ	Γ	7	14	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
580	ΚΑΣΚΑΝΗΣ ΠΑΥΛΟΣ	Γ	4	8	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
581	ΚΑΤΣΙΜΠΟΚΗΣ ΗΛΙΑΣ	Γ	23	46	ΑΛΩΝΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
582	ΜΠΠΤΖΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ	Γ	11	23	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
583	ΜΠΠΤΖΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ	Γ	5	12	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
584	ΠΑΠΠΑΣ ΘΩΜΑΣ ΛΟΥΤΣΑ	Γ	4	8	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
585	ΠΗΛΙΟΥ ΖΩΙΤΣΑ	Γ	4	9	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
586	ΠΛΙΑΚΑΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ	Γ	14	32	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
587	ΤΣΑΝΗ ΕΥΤΥΧΙΑ	Γ	10	20	ΑΛΩΝΑΚΙ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
588	ΤΣΙΡΩΝΗ ΦΩΤΕΙΝΗ	Γ	6	12	ΠΑΡΑΛΙΑ ΛΟΥΤΣΑΣ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
589	ΠΑΠΠΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	Ε	5	12	ΛΟΥΤΣΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
590	ΓΚΟΓΚΑ ΚΩΝ/ΝΑ		5	15	ΑΜΜΟΥΔΙΑ	ΦΑΝΑΡΙΟΥ
591	ΣΙΩΠΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Β	6	12	ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ	ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑΣ

5.4.5 ΠΙΝΑΚΑΣ CAMPING

ΕΠΩΝΥΜΙΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ	ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ
ΜΟΝΟΛΙΘΙ	Β	116/348	ΖΑΛΟΓΓΟ	ΚΑΝΑΛΙ
ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ	Γ	26/104	ΖΑΛΟΓΓΟ	ΡΙΖΑ
ΚΑΝΑΛΙ	Γ	100/300	ΖΑΛΟΓΓΟ	ΚΑΝΑΛΙ
ΕΝJOY	Γ	120/450	ΠΑΡΓΑ	ΛΥΧΝΟΣ
ΒΑΛΤΟΣ	Γ	92/276	ΠΑΡΓΑ	ΒΑΛΤΟΣ
ΠΑΡΓΑ	Γ	95/285	ΠΑΡΓΑ	ΚΡΥΟΝΕΡΙ
ΚΑΛΑΜΙΤΣ Ι ΜΠΗΤΣ	Γ	116/348	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΚΑΛΑΜΙΤΣΙ
ΠΑΝΟΡΑΜΑ	Γ	39/117	ΠΡΕΒΕΖΑ	ΜΟΝΟΛΙΘΙ

5.5 ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ Ν. ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Οι τρόποι μετάβασης στο νομό Πρεβέζης είναι οι παρακάτω:

5.5.1 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το υπάρχον οδικό δίκτυο βρίσκεται σε κατάσταση παρόμοια με εκείνη του μέσου όρου της Ελλάδας.

Η γεωγραφική θέση του νομού έχει πολλά πλεονεκτήματα ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης στον τομέα μεταφορών. Ο νομός όμως συμμερίζεται τη σχετική απομόνωση της βορειοδυτικής Ελλάδας. Το κύριο αστικό κέντρο του νομού και πρωτεύουσά του, Πρέβεζα, συνδέεται με την Ηγουμενίτσα, και κατ' επέκταση με την Ιταλία, μέσω της παραλιακής εθνικής οδού Πρέβεζας-Ηγουμενίτσας. Επίσης, συνδέεται με τα Ιωάννινα μέσω της εθνικής οδού Πρέβεζας-Ιωαννίνων.

5.5.2 ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Ο Ν. Πρέβεζας δεν συνδέεται με το διεθνές ακτοπλοϊκό δίκτυο. Το λιμάνι της Πρέβεζας έχει εμπορικό χαρακτήρα, αλλά δεν έχει σταθερή κίνηση. Επίσης, πραγματοποιούνται κρουαζιέρες στα αντικρινά Επτάνησα.

Η προβλήτα του λιμανιού της Πάργας έχει παραδοθεί σε λειτουργία και βελτιώνει σημαντικά την τουριστική υποδομή της πόλης.

Άλλα λιμάνια στο νομό δεν υπάρχουν, εκτός από ορισμένα αλιευτικά καταφύγια, που την τουριστική περίοδο φιλοξενούν μικρό αριθμό σκαφών αναψυχής.

5.5.3 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Ο νομός αεροπορικά εξυπηρετείται από το αεροδρόμιο Ακτίου, που είναι μικτής χρήσης (στρατιωτικό και επιβατικό). Το αεροδρόμιο του Ακτίου υποχρησιμοποιείται σήμερα από την Αεροπλοΐα και από τα charters (τους μήνες της

τουριστικής αιχμής), αν και είναι από τα ασφαλέστερα αεροδρόμια της Ελλάδας. Εξυπηρετεί μικρό αριθμό πολιτικών πτήσεων, κυρίως προς την Αθήνα.

5.5.4 Κ.Τ.Ε.Λ.

Από το Κ.Τ.Ε.Λ της Πρέβεζας εκτελούνται καθημερινά και πολύ συχνά δρομολόγια προς Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, κωμοπόλεις του νομού, την υπόλοιπη Ήπειρο, καθώς και τη Θεσσαλία.

5.5.5 ΖΕΥΞΗ ΑΚΤΙΟΥ-ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Ο αναβαθμισμένος ρόλος της Βορειοδυτικής Ελλάδας κατέστησε δυνατή τη χρηματοδότηση των αναγκαίων μεγάλων έργων, για τη σύνδεσή της με την υπόλοιπη Ελλάδα και Ευρώπη και βοηθά στην έξοδό της από την απομόνωση και την υπανάπτυξη, που την είχε οδηγήσει ο γεωμορφολογικός αποκλεισμός της.

Η Εγνατία οδός εξασφαλίζει την άμεση προσπέλαση από και προς την Ανατολική Ελλάδα και προς τις λοιπές γειτονικές χώρες, ενώ τα έργα του δυτικού άξονα, όπως είναι η παράκαμψη Αγανίου – Άρτας, η ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου, σε συνδυασμό με τη ζεύξη Πρέβεζας – Ακτίου, δημιούργησαν δυνατότητες ταχύτερης και ασφαλέστερης σύνδεσής τους με τη Νότια και Νοτιοανατολική Ελλάδα.

Με το έργο αυτό εξασφαλίζεται υποθαλάσσια οδική διάβαση του διαύλου Πρέβεζας – Ακτίου. Το έργο έχει συνολικό μήκος 4.710 μ. και διακρίνεται στο υποθαλάσσιο – υπόγειο τμήμα μήκους 1.570 μ., στις ράμπες εισόδου – εξόδου μήκους 412 μ. και στις επίγειες οδικές προσβάσεις μήκους 2.728 μ.

Με μια λωρίδα κυκλοφορίας ανά κατεύθυνση, παρακάμπτει την πόλη της Πρέβεζας χωρίς να την αποκόπτει από το φυσικό και ιστορικό περιβάλλον της και βελτιώνει το χρόνο οδικής διαδρομής στον άξονα Άκτιο – Πρέβεζα – Ηγουμενίτσα κατά 35 λεπτά. Το υποθαλάσσιο – υπόγειο τμήμα περιλαμβάνει σήραγγα διαστάσεων 6μ. ύψος x 10,6μ. πλάτος, ενώ η διαθέσιμη επιφάνεια για τη κυκλοφορία είναι 5μ. x 8μ. Το υποθαλάσσιο τμήμα της σήραγγας εγκιβωτίζεται στον πυθμένα του διαύλου,

έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία του διαύλου και της ζεύξης και η ασφάλεια του έργου.

Το υποθαλάσσιο τμήμα της σήραγγας Ακτίου – Πρέβεζας.

5.6 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Νομός Πρέβεζας είναι ένας συνδυασμός τοπίων υψηλής αισθητικής αξίας και τόπων εξαιρετικού ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Παρουσιάζει μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα στα Στενά και το Δέλτα του Αχέροντα, περιοχή που έχει ενταχθεί στο δίκτυο ΦΥΣΗ 2000, και στον Αμβρακικό Κόλπο. Η ανάπτυξη υπηρεσιών οικότουρισμού τα τελευταία χρόνια, υποβοηθούμενη από τις υποδομές, της παραθαλάσσιας κυρίως ζώνης, για διαμονή, προσφέρουν πολλές δυνατότητες στον επισκέπτη.

5.6.1 ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Ο Αμβρακικός κόλπος αποτελεί τον βορειότερο μεγάλο κόλπο της Δ. Ελλάδος.

Η περιοχή του Αμβρακικού κόλπου είναι μια σχεδόν κλειστή και κατά συνέπεια προστατευόμενη θαλάσσια έκταση, που επικοινωνεί με λιμνοθάλασσες μέσω ελεγχόμενων στομιών. Στον κόλπο εκβάλλουν δύο σημαντικοί ποταμοί ο Λούρος και ο Άραχθος. Οι χαμηλές εκτάσεις που περιβάλλουν τον κόλπο και τις λιμνοθάλασσες στα βόρεια, συνίσταται από αλατούχα εδάφη πέρα από τα οποία εκτείνονται γεωργικές εκτάσεις εντατικά καλλιεργούμενες με βαμβάκι και εσπεριδοειδή.

Η οικονομική δραστηριότητα στο μη γεωργικό μέρος της περιοχής βασίζεται στην αλιεία στον κόλπο και ιχθυοκαλλιέργεια στις λιμνοθάλασσες. Η γεωργία μαζί με την αλιεία και ιχθυοτροφία εξασφαλίζουν το μεγαλύτερο μέρος της απασχόλησης στην περιοχή, ενώ το υπόλοιπο εξασφαλίζεται από τη βιομηχανία, την παροχή υπηρεσιών και το εμπόριο. Ο Αμβρακικός κόλπος προσφέρει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης ιχθυοκομικής εκμετάλλευσης λόγω των ιδιαίτερων φυσικοχημικών συνθηκών που επικρατούν.

5.6.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα πρώτα ανθρώπινα ίχνη στην Ήπειρο χάνονται στα βάθη της 40ής χιλιετηρίδας π.Χ. για τον Αμβρακικό κόλπο όμως δεν έχουμε ακόμη παρόμοιες ενδείξεις: με εξαίρεση τη Νικόπολη, η συστηματική αρχαιολογική έρευνα, άρχισε μόλις πριν από 35 χρόνια σ' αυτή την περιοχή.

Ο Αμβρακικός κόλπος εμφανίζεται στην ιστορία μας τον 8^ο αιώνα π.Χ. με την αποικιστική εξάπλωση των Ελληνικών πόλεων. Με τις αποικίες αυτές και κυρίως με την Αμβρακία, πόλη χτισμένη στη θέση της σημερινής Άρτας σε τοποθεσία οχυρή που περιβάλλεται από την κοίτη του Άραχθου ποταμού, η Κόρινθος αποκτά τον οικονομικό έλεγχο της Ηπείρου. Η Αμβρακία, στην οποία χρωστά το όνομά του ο Αμβρακικός κόλπος, βρισκόταν πάνω στο δρόμο που οδηγούσε στη Δωδώνη και την Πασσαρώνα, που ήδη είχαν εμπορικές

σχέσεις με την Κεντρική Ευρώπη. Στην απέναντι ακτή, η αντίθεση Ακαρνάνων και Αιτωλών σφραγίζει την ιστορία της Αιτωλοακαρνανίας, από τους μυθικούς χρόνους μέχρι την Ρωμαϊκή κατάκτηση. Οι πόλεις τους Θέρμος, Αμφιλοχικόν, Άργος,

Ανακτόριον, Άκτιον και άλλες καταστράφηκαν από τους Ρωμαίους, όταν ο Αιμίλιος Παύλος ερήμωσε την Ήπειρο γύρω στο 168 π.Χ., κατέστρεψε 70 πόλεις της Ηπείρου και οδήγησε 150.000 μάχιμους Ηπειρώτες στην αιχμαλωσία.

Τα σπουδαιότερα όμως λείψανα του ιστορικού παρελθόντος της περιοχής βρίσκονται στη χερσόνησο της Πρέβεζας. Εκεί το 31 π.Χ., ιδρύθηκε η Νικόπολη από τον ρωμαίο Οκταβιανό, τον μετέπειτα Αύγουστο, μετά την ναυμαχία του Ακτίου και την ήττα των στόλων του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας. Εκεί συγκεντρώθηκε βίαια ο πληθυσμός των κατεστραμμένων πόλεων της Ηπείρου, της Ακαρνανίας, της Λευκάδας, ακόμα και της μακρινής Καλυδώνας από τον Πατραϊκό κόλπο. Η Νικόπολη έγινε η σπουδαιότερη πόλη της Ηπείρου στο τέλος της αρχαιότητας και την αρχή των Χριστιανικών χρόνων. Στο τέλος του 3^{ου} αιώνα μ.Χ. έγινε πρωτεύουσα της Παλαιάς Ηπείρου, που περιλάμβανε την Ήπειρο, την Ακαρνανία, την Κέρκυρα και την Ιθάκη. Τον 5^ο αιώνα η πόλη δεν σώθηκε από τις επιδρομές των Γότθων και των Βανδάλων, αν και είχε οχυρωθεί με τείχη από τον Αυτοκράτορα Ιουστινιανό. Από τότε άρχισε να παρακμάζει και εμφανίζεται ξανά στην ιστορία τον 15ο αιώνα σαν αρχαιολογικός χώρος.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο η Άρτα έγινε πρωτεύουσα του Δεσποτάτου της Ηπείρου (1205-1335) και στάθηκε κέντρο εθνικής αντίστασης και βυζαντινού πνευματικού πολιτισμού στην ταραγμένη εκείνη περίοδο, που τη διαδέχεται εποχή συγκρούσεων μεταξύ

Σέρβων, Αλβανών και Φράγκων, μέχρι το 1460, όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την Ήπειρο. Κατά τους χρόνους της τουρκοκρατίας οι ορεινές περιοχές της Ηπείρου και

της Αιτωλοακαρνανίας απρόσιτες και απομονωμένες, καταφύγιο των ανθρώπων του κάμπου, ανέπτυξαν δικό τους τρόπο διοίκησης και οργανώθηκαν σε αυτόνομα ισχυρά οικονομικά σύνολα κτηνοτρόφων και βιοτεχνών. Τεράστια και η προσφορά των αστικών κέντρων της περιοχής που ανέδειξε πλήθος σπουδαίων διδασκάλων του Γένους, λαμπρών λογίων, άξιων κληρικών, μεγάλων εθνικών ευεργετών, στην

προετοιμασία του απελευθερωτικού αγώνα. Η Άρτα προσαρτήθηκε στο Ελληνικό Κράτος το 1881, ενώ η Νικόπολη και η Πρέβεζα απελευθερώθηκαν από τον Ελληνικό στρατό το 1912.

5.6.3 ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ρεύματα - Παλίρροια

Στην είσοδο του Αμβρακικού κόλπου παρατηρείται ρεύμα που εναλλάσσεται 4 φορές την ημέρα σε ώρες που σχετίζονται με την παλιρροιακή κίνηση και διευθύνεται προς τα μέσα και προς τα έξω με διαδοχική σειρά. Η προς τα έξω ταχύτητα του ρεύματος είναι γενικά μεγαλύτερη, (μέχρι 3 μίλια/ώρα, όταν φυσάει άνεμος από βορρά), από την προς τα μέσα ταχύτητα που έχει μέγιστη τιμή 1 ½ μίλι/ώρα όταν φυσάει νότιος άνεμος. Τα θαλάσσια ρεύματα μέσα στον κόλπο είναι κλειστά αριστερόστροφα, αυτά δε που επικρατούν έξω από αυτόν είναι ισχυρά ανοδικά. Το παλιρροιακό φαινόμενο εκδηλώνεται σε όλη σχεδόν την έκταση του Αμβρακικού και είναι εντονότερο κατά τις εποχές των συζυγιών, οπότε ο όγκος του νερού που μπαίνει στον κόλπο από το Ιόνιο Πέλαγος είναι πολύ μεγαλύτερος. Τα παλιρροιακά ρεύματα φαίνεται να κυριαρχούν στο μεγαλύτερο μέρος του χρόνου παίζοντας τον σημαντικότερο ρόλο στην κυκλοφορία των

νερών του Αμβρακικού, ενώ τα ανεμογενή και θερμογενή ρεύματα εμφανίζουν δευτερεύουσα σημασία.

Με βάση τα στοιχεία παλιρροιογράφου που είναι εγκατεστημένος στο λιμάνι της Πρέβεζας προκύπτουν τα παρακάτω για την περίοδο 1955-1979.

- μέσο εύρος παλίρροιας : 0,05 μ.
- μέγιστο εύρος παλίρροιας : 0,29 μ.
- ελάχιστο εύρος παλίρροιας : 0,01 μ.
- επάλλαξη : 0,80 μ.

Θερμοκρασία. Αλατότητα. Διαλελυμένο οξυγόνο - Παρατηρήσεις

Από μετρήσεις που έχουν γίνει το καλοκαίρι σε όλη την έκταση του Αμβρακικού κόλπου, οι Θερμοκρασίες της επιφάνειας του νερού κυμαίνονταν από 23,3° C - 27° C, του δε βυθού από 17,3° C - 24,7° C. Η αλατότητα της επιφάνειας κυμαίνονταν από 7,5⁰/₀₀ - 25,5⁰/₀₀ του δε βυθού 21,0⁰/₀₀ - 39,5⁰/₀₀.

Το διαλελυμένο οξυγόνο της επιφάνειας κυμαίνονταν από 6,8-9,2 mg/l οι ελάχιστες δε τιμές του βυθού φθάνουν το 6,5 mg/l.

Πλαγκτόν

Οι πλαγκτονικοί οργανισμοί που παρατηρήθηκαν στον Αμβρακικό κόλπο στην καλοκαιρινή περίοδο είναι μαλακόστρακα (κωπήποδα, κλαδοκεριοτά, δεκάποδα, ισόποδα), δινομαστιγωτά (Geratikm spp) και διάφοροι άλλοι, όπως (γαδερόποδα, σιφηνόφορα, αυγά ψαριών νόμφες πολυχαίτων, Apedicularium spp).

Βένθος

Οι κυριότεροι βενθικοί οργανισμοί που παρατηρήθηκαν είναι οι εξής: Mytilus, Clamys varius, Vermetus triqueter, Polychaetes nereis sp, Venus sp, Tellina sp, Cardium sp, Ophiura albida, Ostrea edulis, Nereis diversicolor, Gribbula sp.

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη (ECOSSET), η περιοχή είναι δυνατόν να χωριστεί από οικολογική άποψη σε 10 υποπεριοχές.

1. Αμβρακικός κόλπος και λιμνοθάλασσες της νότιας ακτής.
2. Παράκτιες λιμνοθάλασσες
3. Ελώδεις περιοχές και λιμνοθάλασσες του Λούρου ποταμού κάτω από τους λόφους του Μαυροβουνίου.
4. Δέλτα του Αράχθου
5. Κάτω ρους του Αράχθου
6. Κάτω ρους του Λούρου
7. Προσχωσιγενής πεδιάδα ανάμεσα στους ποταμούς Λούρο και Άραχθο
8. Χερσόνησος της Πρέβεζας και του Ακτίου
9. Ασβεστολιθικοί λόφοι στα δέλτα των ποταμών
10. Ασβεστολιθικές κοιλάδες στην περίμετρο του Αμβρακικού

Πουλιά

Συγκριτικά με την κατάσταση που επικρατεί στα δέλτα ποταμών άλλων ευρωπαϊκών χωρών και αφορά τα πουλιά, ο Αμβρακικός χαρακτηρίζεται από πλούσια ορνιθοπανίδα (από ποιοτική και ποσοτική πλευρά).

Στην περιοχή απαντούν 67 είδη πουλιών που προστατεύονται από την οδηγία της ΕΟΚ 79/409 και χαρακτηρίζονται σαν κινδυνεύοντα στην Ευρώπη (όπως pelicans glossy ibis). Το γεγονός αυτό προσδίδει στην περιοχή υψηλή ορνιθολογική αξία.

Η εκτίμηση αυτή ενισχύεται και από το ότι στην περιοχή απαντώνται είδη που είναι σπάνια (όπως: Genuginus cluck, Black-winged stilt, Collard Prauticnla, Stone curlew), σε άλλες περιοχές. Οι ελικοειδείς λόφοι της περιοχής προσφέρουν ειδικούς βιότοπους (habitats) για πολλά είδη πουλιών:

Φωλιάζοντα		
Πρασινοκεφαλόπαπια	Πελεκάνος	Φαλαρίλα
Σταχτιτσικνιάς	Λευκοτσικνιάς	Κρυπτοτσικνιάς
Καλημάνια	Κοκκινοσκέλης	Μπεκατσίνι
Νερόκοτα Πριονόραμφος	Χήνα	Ζαροπάπι
Κρινέλι	Κοκκιοκεφαλόπαπια	Σφιριχτάρι
Θαλασσοπάπι	Χουλιάρόπαπια	Βασιλοπάπι
Θαλασσοκουρούνα		

Διεργόμενα		
Πελαργός ο λευκός	Κύκνος	Γερανός
Νερόκοτα	Παρώνος	Καλίδρις η άλπειος
Καλαμοκανάς	Αβοκέτα	Νερογελίδονο
	Καστανοκεφαλόγλαρος	Ποταμογλάρονο
Νανογλάρονο		

Ψάρια

Τα ψάρια του Αμβρακικού κόλπου και των ποταμών είναι τα ίδια που απαντώνται σε όλα τα Ελληνικά δέλτα ποταμών και αναφέρονται παρακάτω:

Ψάρια θάλασσας		
Σαρδέλα	Παπαλίνα	Χέλι
Φίδι	Ζαργάνα	Αθερίνα
Κέφαλος	Μαυριάκι	Μουξινάρι
Γάστρος	Λαβράκι	Συναγρίδα
Τσιπούρα	Λυθρίνι	Μουρμούρι
Σπάρος	Γόπα	Κουτσομούρα
Μπαρμπούνι	Σταυρίδι	Χειλού
Σαλιάρα	Γουβί	Γλώσσα
Χωματίδα	Δελφίни (Θηλαστικό)	

5.6.4 ΠΟΤΑΜΟΣ ΑΧΕΡΩΝ

Γενικά στοιχεία

Ο βιότοπος "Δέλτα και τα Στενά του Αχέροντα" καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα του νομού Πρέβεζας και ένα μικρό τμήμα του νότιου άκρου του νομού Θεσπρωτίας: Τη δυτική πλευρά αποτελούν οι ακτές του Ιονίου πελάγους, ενώ την ανατολική της τα Στενά του Αχέροντα και ο ορεινός όγκος των νότιων απολήξεων των βουνών του Σουλίου και της Παραμυθιάς.

Η ποικιλία των φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής, όπως ποτάμια, χείμαρροι, έλη, βάλτοι, λόφοι, βουνά και παράλιες εκτάσεις σε συνδυασμό με την χλωρίδα και πανίδα, σχηματίζουν αξιόλογα χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα που είναι: οι ελώδεις εκτάσεις, η παραποτάμια βλάστηση, το βραχώδες φαράγγι του Αχέροντα, οι φυλλοβόλες δρύες, τα αείφυλλα πλατύφυλλα στο εσωτερικό της περιοχής, το δάσος χαλεπίου πεύκης και άλλα λιγότερο σημαντικά. Με τον Αχέροντα ενώνουν τα νερά τους οι παραπόταμοι Κοκκυτός και Τσαγκαριώτικος

Η βλάστηση της περιοχής παρουσιάζει ποικιλία λόγω των διαφόρων κλιματεδαφικών συνθηκών και των ποικιλόμορφων ανθρωπογενών και ζωογενών επιδράσεων. Αξιόλογο, όσον αφορά τις αισθητικές, προστατευτικές και αναψυχικές λειτουργίες του, είναι και το δάσος χαλεπίου πεύκης.

Οι αρχικοί φυσικοί βιότοποι υπέστησαν σοβαρότατες αλλοιώσεις από τις αλόγιστες ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι αλλοιώσεις προέρχονται από την αποξήρανση ολόκληρων υγροτόπων, την καταστροφή εκτεταμένων υδροχαρών δασών και τη μείωση της παραποτάμιας βλάστησης, την καταστροφή των δασών με αποτέλεσμα να απειλείται άμεσα ή ορνιθοπανίδα της περιοχής, με μείωση του πληθυσμού πολλών ειδών πουλιών ακόμα και με την εξαφάνισή τους.

Αξίζει να αναφέρουμε κάποια απ' τα πουλιά που λόγω των αλόγιστων δραστηριοτήτων που γίνονται ή έχουν γίνει κατά καιρούς, συναντώνται ελάχιστα κι άλλα από αυτά κινδυνεύουν να εξαφανιστούν τελείως, όπως: λαγγόνα, αργυροπελεκάνος, αργυροτσικνιάς, χαλκόκοτα, σταχτόχηνα, τσίφτης, στεπόκιρκος κ.α.

Η πανίδα είναι μετακινούμενη σε ευρύτερες εκτάσεις της περιοχής με κύριο αντικείμενο προσοχής την ορνιθοπανίδα που, παρά την αλλοίωση των φυσικών χαρακτηριστικών και την υποβάθμιση των φυσικών βιοτόπων και οικοσυστημάτων, παρουσιάζει μεγάλη ποικιλότητα. Όσον αφορά την πανίδα των χερσαίων εκτάσεων συναντάμε τις τρεις μεγάλες κατηγορίες των θηλαστικών (σκαντζόχοιρος, δασοποντικός, κουνάβι, νυχτερίδα κ.α.), αμφιβίων (δεντροβάτραχος, λιμνοβάτραχος, σαλαμάνδρα κ.α.), και ερπετών (ποταμοχελώνα, κονάκι ή άποδη σαύρα, οχιά, κοινή πρασινόσαυρα κ.α.).

Σπουδαιότητα:

Η περιοχή αποτελεί σημαντικό τμήμα της αλυσίδας των υγροτόπων της Δ. Ελλάδας. Οι φυσικοί οικότοποι έχουν περιοριστεί ή υποβαθμισθεί ιδιαίτερα. Η διαχείρισή τους πρέπει να γίνει με βάση ένα ολοκληρωμένο διαχειριστικό σχέδιο, έτσι ώστε να επιτευχθεί όχι μόνο η προστασία τους από την περαιτέρω υποβάθμιση, αλλά και η ανασύστασή τους. Όσον αφορά στα είδη *Quercus ithaburensis* ssp. *macrolepis* και *Alnus glutinosa*, οι πληθυσμοί τους έχουν δεχθεί έντονες επιδράσεις προερχόμενες από πυρκαγιές, κοπή ή εκκαθαρισμούς, ενώ ο πληθυσμός του *Panocratium maritimum* αποτελείται από μικρό αριθμό ατόμων που φύονται μόνο στην παραλία της Αμμουδιάς. Τα στενά Αχέροντα αποτελούν σπουδαίο βιότοπο βαλκανικών ενδημικών ειδών, που σε συνδυασμό με την ύπαρξη σημαντικών αρχαιολογικών χώρων (Νεκρομαντείο,

Ακρόπολις Εφύρας κ.α.), προσδίδουν στην περιοχή έντονο οικοτουριστικό χαρακτήρα.

Ο ποταμός Αχέροντας από τις πηγές μέχρι τις εκβολές του, δημιουργεί στο διάβα του μια εναλλαγή τοπίων με ιδιαίτερο οικολογικό και φυσιολατρικό ενδιαφέρον. Ο ποταμός είναι πλωτός από τις εκβολές μέχρι τον Μεσοπόταμο-Νεκρομαντείο. Τόσο οι εκβολές, όσο και τα στενά του ποταμού δημιουργούν ένα αξιόλογο οικοσύστημα που έχει ενταχθεί στις περιοχές προστασίας της φύσης του Δικτύου Φύση 2000.

Το Δέλτα του Αχέροντα

Ο Αχέροντας μετά την έξοδό του από το φαράγγι κοντά στο χωριό Γλυκή, διασχίζει την πεδιάδα που δημιουργήθηκε από την αποξήρανση της Αχερουσίας Λίμνης αλλά και τις προσχώσεις και τις αποθέσεις φερτών υλικών που μετέφερε ο ίδιος ο ποταμός. Έπειτα από πορεία 20 περίπου χιλιομέτρων, ο ποταμός εκβάλλει στον όρμο της Αμμουδιάς.

Το μεγαλύτερο μέρος του Δέλτα του Αχέροντα έχει μετατραπεί σε χωράφια ύστερα από διαδοχικές αποξηράνσεις και αποστραγγιστικά έργα. Αρκετές όμως είναι οι εκτάσεις που πλημμυρίζουν εποχικά ή ακόμα και καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Δύο αξιόλογες υγροτοπικές περιοχές στο κάτω μέρος της δελταϊκής πεδιάδας είναι το έλος της Αμμουδιάς (στα βόρεια των εκβολών του ποταμού) και το

μικρότερης έκτασης έλος της Βαλανιδοράχης (στα νότια των εκβολών). Οι εκτάσεις αυτές καλύπτονται από βούρλα, αρμυρήθρες, αρμυρίκια και καλάμιες.

Κατά μήκος της κοίτης του Αχέροντα και των στραγγιστικών τάφρων έχουν διασωθεί υπολείμματα παρόχθιας δεινρόδους βλάστησης με ιτιές, ασημόλευκες, λυγαριές, σκλήθρα και φράξους.

Στην περιοχή έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από 150 είδη πουλιών: αργυροτσικνιάδες και λίγοι σταχτοτσικνιάδες φωλιάζουν σε μια ήσυχη θαμνώδη περιοχή, στα βόρεια του έλους της Βαλανιδοράχης. Μικρά σμήνη από αργυροπελεκάνους κάνουν συχνά την εμφάνισή τους στα νερά του όρμου της Αμμουδιάς. Στις παραποτάμιες συστάδες ζουν στικτοπουλάδες, λασπότρυγγες, σακουλοπαπαδίτσες και τσικλιτάρες. Αλλά πουλιά που διαβιώνουν στα έλη και στις αμμώδεις ακτές είναι οι τουρλίδες, οι κοκκινোসκέλιδες, οι ποταμότρυγγες, οι λασποσκαλίδρες, οι χαλκόκοτες και πολλά είδη γλαρονιών, παπιών και βουτηχταριών. Αλεπούδες και ασβοί αποτελούν τους μόνιμους κάτοικους της περιοχής, ενώ σποραδικά εμφανίζονται και τσακάλια.

Η χλωρίδα του Δέλτα περιλαμβάνει 415 είδη. Ανάμεσά τους και είδη με περιορισμένη εξάπλωση, όπως το ρακοβότανο, η λουίζα, η κραμπουτσάνα και ο κρίνος της θάλασσας.

Τα Στενά του Αχέροντα

Το έντονο ανάγλυφο της περιοχής των Στενών του Αχέροντα, η τραχύτητα των γύρω βουνών, η πλούσια βλάστηση και τα καθαρά και ορμητικά νερά του ποταμού, συνθέτουν ένα τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς.

Σε αρκετά τμήματα του ποταμού, εκεί που η ροή του είναι ομαλή, σχηματίζονται νερόλακκοι και μικρές λιμνούλες, τόποι ιδανικοί για τη διαβίωση πολλών αμφιβίων και ψαριών. Σε άλλες πλευρές, ο ποταμός κυλά ορμητικά μέσα από κατακόρυφους και ψηλούς βράχους (αρκετές φορές το ύψος τους ξεπερνά τα 100 μέτρα, ενώ το πλάτος του ποταμού στα σημεία αυτά φτάνει τα δύο μέτρα). Σε μερικά πάλι σημεία, η επιφανειακή ροή του νερού είναι μικρότερη, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Στις βραχώδεις πλαγιές των Στενών του Αχέροντα φωλιάζουν πολλά είδη αρπακτικών πουλιών, όπως γερακίνες, ξεφτέρια, βραχοκιρκίνεζα, ασπροπάρηδες και φιδαιοί. Στην ευρύτερη περιοχή συχνά συναντάμε όρνια, πετρίτες, σπιζαετούς και χρυσαετούς.

Μεγάλα θηλαστικά, όπως λύκοι και αγριογούρουνα, αναζητούν τροφή και καταφύγιο στις δασωμένες πλαγιές του φαραγγιού, ενώ άλλα θηλαστικά της περιοχής των Στενών είναι η αλεπού, ο ασβός, το κουνάβι, η νυφίτσα, η αγριόγατα, ο δασοποντικός κ.ά.

Στα νερά του ποταμού ζει η βίδρα, ένα σπάνιο υδρόβιο θηλαστικό που ζει σε καθαρά νερά με πλούσια παρόχθια βλάστηση. Στα νερά του Αχέροντα αναπαράγονται περισσότερα από εννέα είδη ψαριών, ένα από τα οποία είναι ο αχερωνογοβιός, ενδημικό είδος του Αχέροντα.

Ποταμός Αχέρων

Ο ποταμός Αχέροντας πηγάζει από τα ορεινά του Νομού Ιωαννίνων. Έπειτα από διαδρομή 64 χιλιομέτρων, εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός πλήθους οικοσυστημάτων που φιλοξενούν και συντηρούν πολλά είδη φυτών και ζώων.

Ο ποταμός διασχίζει την κοιλάδα που σχηματίζεται ανάμεσα στους ορεινούς όγκους της δυτικής Ηπείρου και κοντά στο Δημοτικό Διαμέρισμα Τρίκαστρο και περνά από ένα στενό και επιβλητικό φαράγγι που σχηματίζουν τα βουνά της Παραμυθιάς και του Σουλίου. Η περιοχή αυτή ονομάζεται "Στενά του Αχέροντα", είναι εξαιρετικής

ομορφιάς και παρουσιάζει σημαντικό οικολογικό ενδιαφέρον.

Το έντονο ανάγλυφο της περιοχής των Στενών του Αχέροντα, η τραχύτητα των γύρω βουνών, η πλούσια βλάστηση και τα καθαρά και ορμητικά νερά του ποταμού, συνθέτουν ένα τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς.

Σε αρκετά τμήματα του ποταμού, εκεί που η ροή του είναι ομαλή, σχηματίζονται νερόλακκοι και μικρές λιμνούλες, τόποι ιδανικοί για τη

διαβίωση πολλών αμφιβίων και ψαριών. Σε άλλες πλευρές, ο ποταμός κυλά ορμητικά μέσα από κατακόρυφους και ψηλούς βράχους (αρκετές φορές το ύψος τους ξεπερνά τα 100 μέτρα, ενώ το πλάτος του ποταμού στα σημεία αυτά φτάνει τα δύο μέτρα). Σε μερικά πάλι σημεία, η επιφανειακή ροή του νερού είναι μικρότερη, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ο Όμηρος περιγράφει τις εκβολές του Αχέροντα ως *"...ένα ακρογιάλι μικρό, με γύρω φουντωτά της Περσεφόνης δάση, όλο από λεύκες λυγρές και ιτιές καρποτινάχτρες"*. Η περιγραφή αυτή της περιοχής παρουσιάζει ομοιότητα με τη σημερινή εικόνα του όρμου της Αμμουδιάς. Ωστόσο, ο όρμος πρέπει να ήταν πολύ πιο βαθύς, καθώς τα φερτά υλικά που μεταφέρει ο Αχέροντας επί χιλιάδες χρόνια, έχουν επεκτείνει την πεδιάδα προς τη θάλασσα.

Σύμφωνα με τη μυθολογία, η πεδιάδα του Αχέροντα ήταν ο τόπος όπου κατοικούσαν οι ψυχές των νεκρών. Ο ποταμός αποτελούσε το δρόμο μέσω του οποίου ο Χάρωντας οδηγούσε τις ψυχές στη Λίμνη Αχερουσία, στα έγκατα της οποίας βρισκόταν το βασίλειο του Αδη.

Για το λόγο αυτό, ιδρύθηκε στη βορειοανατολική όχθη της Αχερουσίας λίμνης, πάνω από μια σπηλιά στη συμβολή των ποταμών Αχέροντα και Κοκυτού, ο σπουδαιότερος χώρος λατρείας των θεών του Κάτω Κόσμου και επικοινωνίας με τις ψυχές των νεκρών, το Νεκρομαντείο του Αχέροντα.

Στο χώρο αυτό, οι επισκέπτες, αφού υποβάλλονταν σε πολυήμερη προετοιμασία, που περιελάμβανε πλήρη απομόνωση και ειδική διατροφή, οδηγούνταν στις υπόγειες αίθουσες του Νεκρομαντείου, όπου επικοινωνούσαν με τα πνεύματα των αγαπημένων τους νεκρών που προφήτευαν το μέλλον.

Η περιοχή αποτελούσε σημαντικό πόλο έλξης επισκεπτών, αλλά η ευημερία αυτή έμελλε να τελειώσει το 167 π.Χ., όταν ο Ρωμαίος Αιμίλιος Παύλος κατέστρεψε ολοσχερώς όλες τις πόλεις της Ηπείρου και πήρε μαζί του περισσότερους από 150.000 αιχμαλώτους.

Στο πέρασμα των χρόνων από τότε, οι διαδοχικοί κατακτητές, οι συνεχείς πολεμικές συγκρούσεις και οι ληστρικές επιδρομές οδήγησαν σε μαρασμό για μεγάλο χρονικό διάστημα την ευρύτερη περιοχή του Αχέροντα, όπως και όλη την Ήπειρο.

Χλωρίδα

Τη χλωρίδα των Στενών συνθέτουν ασφάκες, σπάρτα, λαδανιές, φτέρες, πλατάνια, ιτιές, αριές και άλλα 180 είδη φυτών και δένδρων. Ανάμεσά τους υπάρχουν και πολλά σπάνια, όπως η μόλτκια η πετρώδης, η σκαβιόζα η ηπειρωτική, η σκουτελλάρια η λειμώνιος και αρκετά είδη που φύονται αποκλειστικά στην Ελλάδα, όπως τα *Cerastium brachypelatum* ssp. *pindigenum* και *Crepis hellenica* ssp.

hellenica.

5.6.5 ΕΛΟΣ ΚΑΛΟΔΙΚΙΟΥ

Σπουδαιότητα:

Οι ελοφυτικές φυτοκοινωνίες, στις οποίες καταγράφηκαν είδη ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος αλλά και ιδιαίτερης αισθητικής αξίας, εμφανίζουν

μεγάλη ποικιλότητα. Το έλος κατέχει σημαντική θέση στην ενότητα των υγροτόπων της Δ Ελλάδας λόγω της μοναδικότητας του σχηματισμού της τυρφώδους γαιώδους περιοχής που έχει μεγάλη αισθητική αξία.

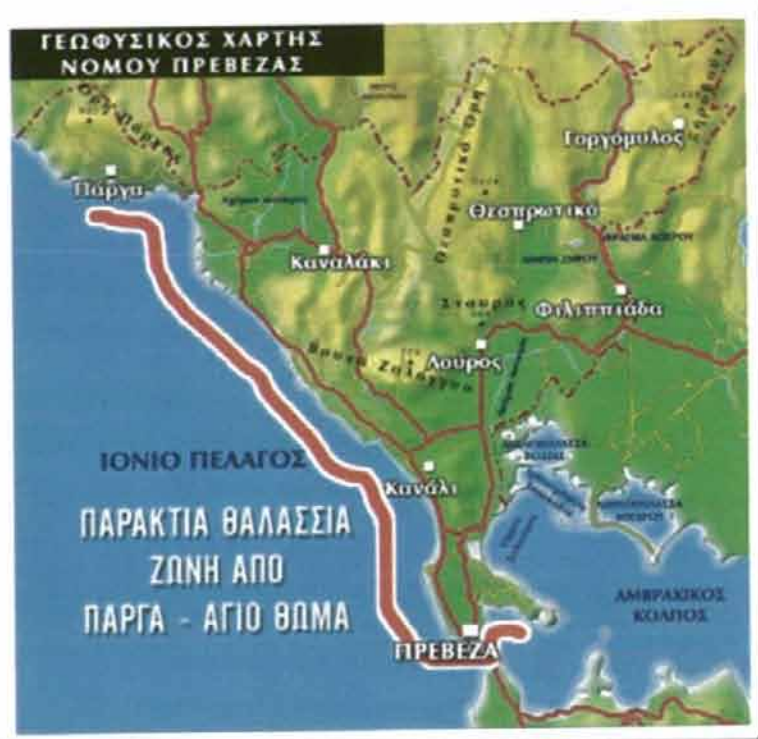
Τύποι Οικοτόπων:

- Ευτροφικές φυσικές λίμνες με βλάστηση τύπου Magnopotamion ή Hydrocharition
- Φρύγανα *Sarcopoterium spinosum*
- Δάση σκληρόφυλλων που χρησιμοποιούνται για βοσκή (dehesas) με *Quercus ilex*
- Ασβεστούχοι βάλτοι με *Cladium mariscus* και *Carex davalliana*
- Δάση-στοές με *Salix alba* και *Populus alba*.

Είδη ζώων:

- *Lutra lutra*
- *Testudo hermanni*
- *Testudo marginata*
- *Emys orbicularis*
- *Elaphe quatuorlineata*.

5.6.6 ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΠΑΡΓΑ ΕΩΣ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΑΓΙΟΥ ΘΩΜΑ

Η περιοχή βρίσκεται στις δυτικές ακτές του Νομού, μεταξύ της Πάργας και του ακρωτηρίου του Αγ. Θωμά. Στον κόλπο της Πάργας το υπόστρωμα είναι το μισό αμμώδες με λεπτόκοκκη άμμο και το μισό βραχώδες.

Μπροστά στον κόλπο υπάρχει μία μικρή βραχώδης νησίδα, έκτασης περίπου 3.000 m², με απότομες ακτές.

Στην ανατολική ακτή όπου το υπόστρωμα του βυθού είναι βραχώδες, κυριαρχούν φαιοφύκη και ιδιαίτερα οι κοινότητες *Cystoseiretum*. Το φυτό *Cyrtodoclea nodosa* σχηματίζει πυκνούς πληθυσμούς κοντά στο δέλτα του Αχέροντα. Τα λιβάδια της *Posidonia oceanica* εκτείνονται σε θαλάσσια βάθη από 1,5 έως 5 μ. μέσα στον κόλπο της Πάργας και στη συνέχεια φύονται παράλληλα με την ακτογραμμή σε βάθος μέχρι 25 μ.

Τύποι Οικοτόπων

Εκτάσεις θαλάσσιου βυθού με βλάστηση (Ποσειδώνιες), Εκβολές ποταμών, Ύφαλοι.

Είδη ζώων:

Tursiops truncatus.

Σπουδαιότητα

Η περιοχή, και ιδιαίτερα ο κόλπος της Πάργας, είναι μια από τις πλουσιότερες ακτές του Ιονίου. Το μεσογειακό ενδημικό θαλάσσιο φυτικό είδος, *Posidonia oceanica*, φύεται σε άμμο με κάθετα και οριζόντια ριζώματα. Μέσα στο υπόστρωμα τα ριζώματα σχηματίζουν ένα συνεχές δίκτυο. Η φυτοκοινωνία *Posidonietum oceanicae* αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά θαλάσσια οικοσυστήματα της Μεσογείου. Το θαλάσσιο φανερόγαμο *Cymodocea nodosa* σχηματίζει ένα πολύ πυκνό πληθυσμό κοντά στο δέλτα του Αχέροντα. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από πλούσια χλωρίδα και βλάστηση μακροφυκών. Ο συνολικός αριθμός των θαλάσσιων μακροφυκών είναι 117. Το φαιοφύκος *Cystoseira crinita* σχηματίζει στο σκληρό υπόστρωμα την κοινωνία *Cystoseiretum crinitae*. Τα είδη του γένους *Cystoseira* αποτελούν την κυριότερη βιομάζα φυκών στην ανώτερη υποπαριακική ζώνη. Η ύπαρξη του ρινοδέλφινου *Tursiops truncatus* είναι η πιο σημαντική παρουσία από πανιδολογική άποψη.

5.6.7 ΔΕΛΤΑ ΛΟΥΡΟΥ ΚΑΙ ΑΡΑΧΘΟΥ

Η περιοχή είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα που αποτελείται από το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αράχθου, ένα σύστημα λιμνοθαλασσών που συνίσταται από τρεις μεγάλες λιμνοθάλασσες (Ροδιά, Τσουκαλιό, Λογαρού) και μερικές μικρότερες, καθώς και από μία θαλάσσια ζώνη που τις περιβάλλει.

Τα δέλτα καλύπτουν συνολικά έκταση περίπου 450 τ. χλμ. . Η συνολική έκταση των λιμνοθαλασσών είναι περίπου 64 τ. χλμ. .

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ποικιλότητα οικοτόπων. Πυκνές και εκτεταμένες κοινωνίες καλαμώνων (*Phragmitetum*) καλύπτουν το 10% του χερσαίου τμήματος της περιοχής και μπορούν να διαφοροποιηθούν σε ένα μεγάλο τμήμα κατά μήκος του Λούρου και σε πολλά μικρότερα στα ανατολικά. Κοντά στις ζώνες των καλαμώνων υπάρχουν συστάδες του *Scirpetum maritimi* καθώς επίσης και περιοχές με *Nymphaea alba* και *Iris pseudacorus*. Οι συστάδες των δασών στοάς που έχουν απομείνει στο διπλό δέλτα Λούρου και Άραχθου καλύπτουν έκταση μόνο 2,5 τ. χλμ.. Η μακκία βλάστηση καλύπτει 21 τ. χλμ. και αναπτύσσεται κυρίως στους γύρω λόφους.

Το μόνο πραγματικά αειθαλές δάσος αναπτύσσεται στη χερσόνησο της Κορωνησίας, ενώ οι τελευταίες συστάδες του

φυλλοβόλου δάσους που έχουν απομείνει βρίσκονται στα βορειανατολικά του λόφου Μαυροβούνι. Το δάσος αυτό ανήκει στη φυτοκοινωνία *Coccifero-Carpinetum*.

Καθεστώς προστασίας:

Περιοχή Σύμβασης Ραμσάρ, περιοχή Σύμβασης Βαρκελώνης, ΣΠΠ.

Σπουδαιότητα:

Η περιοχή αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα οικοσυστήματα, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Υπάρχουν όλα τα στοιχεία ενός τυπικού μεσογειακού δέλτα. Οι τύποι οικοτόπων που είναι σε πολύ καλή οικολογική κατάσταση και καλύπτουν μεγάλες περιοχές, είναι τα υγρά λιβάδια του *Juncus* και οι αλοφυτικές φυτοκοινωνίες της τάξης *Arthrocnemetalia*. Με εξαίρεση το δέλτα του Αχελώου και το σύμπλεγμα των δέλτα κοντά στη Θεσσαλονίκη, η περιοχή αυτή αποτελεί το μεγαλύτερο δελταϊκό σύμπλεγμα σε όλη την Ελλάδα. Η λιμνοθάλασσα Τσουκαλιό είναι μία από τις μεγαλύτερες αυτού του τύπου τόσο στην Ελλάδα όσο και σε όλη την περιοχή της Μεσογείου. Η μεγάλη περιοχή των καλαμώνων κατά μήκος του Λούρου μπορεί να θεωρηθεί ως μία από τις μεγαλύτερες συνεχόμενες ζώνες καλαμώνων στην Ελλάδα και το φυλλοβόλο δάσος στον λόφο Μαυροβούνι ως σχετικά σπάνιο στην Ελλάδα.

Ο ποταμός Λούρος

Ο ποταμός Λούρος πηγάζει από το όρος Τόμαρος (ή Ολύτσικα, υψόμετρο 1976μ.) κοντά στην περιοχή του Μαντείου της Δωδώνης, του Νομού Ιωαννίνων. Επίσης δέχεται τροφοδοτικούς παραπόταμους από την περιοχή του χωριού Βαρυάδες του Ν. Ιωαννίνων. Ακολούθως ρέει πορευόμενος παραπλεύρως της Εθνικής οδού Πρέβεζας – Ιωαννίνων, περνάει από τα χωριά Βούλιστα, Παναγιά, Κλεισούρα, και μετά το χωριό Κερασώνα τα νερά του εγκλωβίζονται από το Τεχνητό Υδροηλεκτρικό Φράγμα της ΔΕΗ Λούρου, ύψους 25μ. και πλάτους 70μ.. Ένα τμήμα των υδάτων του Λούρου, διοχετεύεται με σήραγγα ανατολικά μέσα από λόφο (κατασκευή: 1963), και ξαναπέφτει στο κεντρικό τμήμα του ποταμού, λίγο πριν το χωριό Άγιος Γεώργιος.

Στο χωριό Άγιος Γεώργιος υπάρχουν οι «πηγές του Λούρου» από τις οποίες υδρεύεται η Άρτα, η Πρέβεζα και η Λευκάδα. Επίσης κοντά στο χωριό Άγιος Γεώργιος είναι κατασκευασμένο το γιγαντιαίο για την εποχή του Υδραγωγείο Λούρου, που κατασκευάστηκε μετά το 31 π.Χ. με εντολή του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αυγούστου Οκτάβιου, με το οποίο υδρεύετο τότε η Νικόπολις (πληθυσμός : 300.000 άτομα). Τα νερά του Λούρου τότε μέσω του Υδραγωγείου κατευθύνονταν απέναντι (δεξιά της Εθνικής οδού, προς Πρέβεζα), και μέσω σήραγγας στο βουνό (χιλιάδες δούλοι εργάστηκαν για τη διάνοιξή της) προς το νότο. Κοντά στο σημερινό χωριό Αρχάγγελος του Νομού Πρέβεζας υπάρχει και δεύτερο υπόλειμμα μικρού ρωμαϊκού υδραγωγείου. Μετά το φράγμα της ΔΕΗ τα νερά του Λούρου, ορμητικά πλέον λόγω του εμπλουτισμού τους από πολλές πηγές της περιοχής Αγίου Γεωργίου, πορεύονται πλησίον του χωριού Παντάνασσα του Νομού Άρτας. Απέναντι από την Παντάνασσα, βρίσκεται η ελβετικής ομορφιάς λίμνη του Ζηρού.

Η πορεία του ποταμού στη συνέχεια συγκλίνει προς την κοινότητα Νέας Κερασούντας και περνά δίπλα στο μεσαιωνικό «Κάστρο των Ρωγών».

Πιο κάτω, επίσης ο Λούρος δέχεται παραπόταμο από τους λόφους του Βαλαωρίτη (χωριά Σφηνωτό, κ.λπ.). Στην πορεία αυτού του παραπόταμου προς το Λούρο, βρίσκεται το αποκαλούμενο «αισθητικό αλσύλλιο» και η «μονή του Αγίου Βαρνάβα» το οποίο έχει αναπλασθεί με κονδύλια του ευρωπαϊκού προγράμματος Leader I. Στη συνέχεια ο ποταμός διέρχεται από ελώδη περιοχή πού εύκολα πλημμυρίζει και ονομάζεται βάλτος του Λούρου, μεταξύ των χωριών Πέτρα και Στρογγυλή, ανατολικά και Στεφάνη δυτικά, παρά την λιμνοθάλασσα της Ροδιάς. Στη συνέχεια περνάει από τον κάμπο των κοινοτήτων Νέα Σαμψούς, Νέα Σινόπη.

Τελικά μετά από ένα εύκολο και πλωτό τμήμα στον κάμπο των Φλάμπουρων, ο ποταμός εκβάλλει στο Μιχαλίτσι, στον όρμο Σαλαώρας, του Αμβρακικού Κόλπου. Παλαιότερα (1912) όλος ο Λούρος ποταμός από τις εκβολές του έως τη Φιλιπιάδα ήταν πλωτός και μάλιστα υπάρχουν φωτογραφίες βαρκών που μεταφέρουν πολεμοφόδια κατά τον πόλεμο απελευθέρωσης της Ηπείρου από τους Οθωμανούς (Λεύκωμα Νίκου Καράμπελα, έκδοση 1996). Ατυχώς, ο Λούρος αποτελεί πρότυπο λίαν ρυπασμένου ποταμού και αυτό αποτελεί αντικίνητρο για ανάπτυξη των αθλημάτων Rafting και Kayak.

5.6.8 ΛΙΜΝΗ ΖΗΡΟΥ

Η Λίμνη Ζηρού βρίσκεται 2 χιλιόμετρα δυτικά της εθνικής οδού Φιλιπιάδας – Ιωαννίνων απέναντι από την κοινότητα Παντάνασσας του Ν. Άρτας. Το όνομά της έχει Σλαβική προέλευση (Ozero = λίμνη στα Ρωσικά). Στις όχθες της Λίμνης Ζηρού κατασκευάσθηκαν κτίσματα καλαισθητά και αρμονικά δεμένα με το περιβάλλον την περίοδο 1950-1955. Σκοπός τους ήταν να αποτελέσουν μια Παιδούπολη («Παιδούπολη του Ζηρού») με αντικείμενο την περίθαλψη των ορφανών παιδιών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, με πρωτοβουλία της τότε Βασίλισσας Φρειδερίκης.

Η Λίμνη του Ζηρού, είναι ένα σημαντικό αξιοθέατο – φυσική καλλονή που είναι σχετικά άγνωστο στο κοινό, γιατί δεν υπάρχει στους τουριστικούς χάρτες, με κλίμακα κάτω του 1:300.000. Τα κτίσματα της Ζηρόπολης σχεδιάστηκαν από Αυστριακούς αρχιτέκτονες το 1955. Η διάμετρος της λίμνης είναι περίπου 1000μ. και πλάτους 500μ.. Έχει σχήμα ελλειπτικό. Το μέγιστο βάθος της είναι άνω των 25 μέτρων. Η Ζηρόπολη μέχρι το 1965, οπότε σχεδόν καταστράφηκε από σεισμό απειτέλεσε ένα σημαντικό εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και οικονομικό πυρήνα της περιοχής.

Σπορ στη λίμνη Ζηρού

Η λίμνη Ζηρού ουδέποτε είχε χρησιμοποιηθεί για αθλήματα πλην της παράνομης αλιείας κέφαλου και της παράνομης κολύμβησης, η οποία τελικά κατέληξε σε απαγορευμένο καρπό λόγω του πνιγμού αρκετών νεαρών τη μεταπολεμική περίοδο που κολυμπούσαν χωρίς σωσίβιο σε γλυκά νερά. Σήμερα αυτό είναι αδιανόητο και όλες οι υδάτινες δραστηριότητες γίνονται με σωσίβιο γιλέκο. Η φήμη ότι δήθεν υπάρχουν «ρουφήχτρες» με στρόβιλο που ρουφά τους κολυμβητές δεν ευσταθεί, και αποτελεί μύθο. Το 1992 η Λίμνη Ζηρού με τις εγκαταστάσεις της Ζηρόπολης χρησιμοποιήθηκε από τη Νομαρχία Πρέβεζας για την στέγαση των Αλβανών και Βόρειο Ηπειρωτών οικονομικών προσφύγων. Το 1994-1995 χρησιμοποιήθηκε για αγώνες σκι, από τον

Ναυτικό Όμιλο Ιωαννίνων, αλλά μετά από διαμαρτυρίες της «Περιβαλλοντολογικής Εταιρείας Πρέβεζας» αυτό σταμάτησε, γιατί ρύπαιναν με πετρελαιοειδή τα νερά και με το θόρυβο των μηχανών τα πουλιά του περικείμενου δάσους. Στις 25 Μαΐου 1997 για πρώτη φορά, έγινε κυκλική διάπλευση της λίμνης με κωπήλατο σουηδικό Canoe Inkas και πλήρης φωτογράφιση σε Slides των παραλίμνιων ακτών από τον Χαρ. Γκούβα και τον Γρ. Κατσίλη. Τον Ιούνιο του 1998 η Νομαρχία Πρέβεζας ανακοίνωσε ότι θα απορροφηθούν ειδικά κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπλαση και ανάπτυξη οικολογικού τουρισμού στην περιοχή της λίμνης Ζηρού.

5.7 ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Τρίκαστρο- Σκάλα Τζαβέλαινας (Γλυκή)

Πρόσβαση

Στο χωριό Τρίκαστρο μπορεί να φτάσει κανείς οδικώς με δύο τρόπους:

- Από τα Ιωάννινα, νότια, ακολουθώντας το δρόμο που περνά από τα χωριά Δερβίζανα και Σερζιανά
- Από την Πρέβεζα, με βορειοανατολική κατεύθυνση, περνώντας από τα χωριά Λούρος και Βρυσούλα.

Διάρκεια πεζοπορίας

Η διαδρομή έχει μήκος περίπου 10χλμ. και η πεζοπορία διαρκεί 4-4½ώρες, αν ακολουθήσει κανείς το μονοπάτι, αλλά σχεδόν διπλάσιο χρόνο (6-8 ώρες), αν αποφασίσει να ακολουθήσει τη διαδρομή μέσα από την κοίτη του ποταμού. Η τελευταία πραγματοποιείται μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες, γιατί το χειμώνα τα νερά του ποταμού είναι πολύ ορμητικά και επικίνδυνα.

Περιγραφή

Η διαδρομή Τρίκαστρο-Γλυκή διασχίζει τα Στενά του Αχέροντα σε όλο το μήκος τους. Το μονοπάτι ξεκινά λίγο έξω από το χωριό Τρίκαστρο και ακολουθεί πορεία παράλληλη με το ποτάμι με τις κατάλληλες διαμορφώσεις (σκαλοπάτια και προστατευτικά κιγκλιδώματα) για το πέρασμα των δύσκολων σημείων.

Το μεγαλύτερο μέρος του μονοπατιού περνά μέσα από δάσος με φιλλύκια και αριές. Αναρριχητικά φυτά (κλιματισίδες και κισσοί) καλύπτουν τους κορμούς των δένδρων, ενώ κυκλάμινα, ίριδες, ανεμώνες, νάρκισσοι αλλά και φτέρες, ασφάκες και σκυλοκρέμμυδες αναπτύσσονται στον υπόροφο. Ψηλότερα στις πλαγιές φύονται φράξοι, γαύροι, οστριές και βελανιδιές.

Σε απόσταση μιας ώρας από το ξεκίνημα, σε ένα σημείο όπου το μονοπάτι περνά κοντά στην κοίτη του ποταμού, υπάρχει και η μοναδική πηγή του φαραγγιού με πόσιμο νερό.

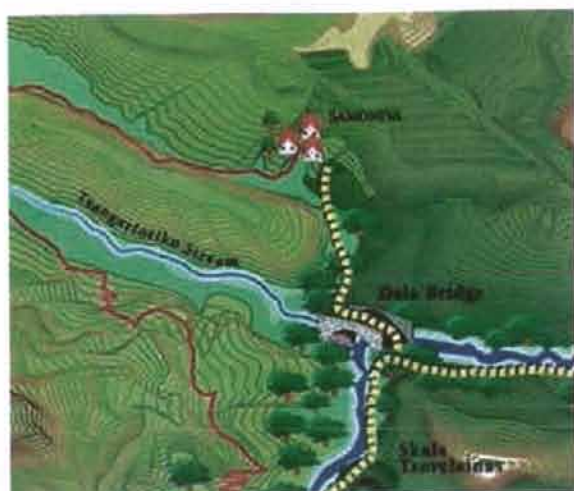
Έπειτα από πεζοπορία 2½ περίπου ωρών, υπάρχει διασταύρωση (δεξιά, το μονοπάτι οδηγεί στη γέφυρα Ντάλα και από εκεί στο οροπέδιο του Σουλίου).

Συνεχίζοντας ευθεία, φτάνουμε στη Σκάλα Τζαβέλαινας, μια τοποθεσία με εντυπωσιακή θέα που αποτελεί και το τέρμα του μονοπατιού. Κατά την τελευταία μισή ώρα της πεζοπορίας, η διαδρομή για τη Σκάλα της Τζαβέλαινας περνά μέσα από πλούσια θαμνώδη βλάστηση με μεγάλη ποικιλία ειδών, όπως κουμαριές, κοκκορεβιθιές, αγριελιές και λαδανιές.

Στις όχθες του ποταμού υπάρχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένη παραποτάμια δενδρώδης βλάστηση, όπου κυριαρχούν τα πλατάνια, καθώς και διάσπαρτες συστάδες με ιτιές.

Σκάλα Τζαβέλαινας- Γέφυρα Ντάλα – Σαμονίβα

Πρόσβαση

Το χωριό Γλυκή απέχει 5χλμ. από το Καναλάκι.

Διάρκεια πεζοπορίας

Η πεζοπορία διαρκεί 1½-2 ώρες.

Περιγραφή

Η διαδρομή ξεκινά έξω από το χωριό Γλυκή, από τη θέση "Σκάλα της Τζαβέλαινας". Αρχικά κινείται στο ίδιο μονοπάτι με αυτό της διαδρομής Τρίκαστρο-Γλυκή και μέχρι τη διασταύρωση. Από εκεί, το μονοπάτι δεξιά οδηγεί στο Τρίκαστρο, ενώ η διαδρομή συνεχίζεται στο αριστερό μονοπάτι, που οδηγεί στη Σαμονίβα (οροπέδιο Σουλίου).

Δέκα λεπτά μετά τη διασταύρωση, το μονοπάτι περνά από δύο γέφυρες, στο σημείο που ενώνεται ο Αχέροντας με το Τσαγκαριώτικο ρέμα.

Η δεύτερη γέφυρα είναι παραδοσιακή τοξωτή πέτρινη, γνωστή με το όνομα Ντάλα. Το σημείο αυτό είναι από τα ωραιότερα του φαραγγιού. Κατά μήκος του ποταμού υπάρχουν μεγάλα πλατάνια, ενώ διασώζονται και τα ερείπια ενός παλιού νερόμυλου.

Καθώς το μονοπάτι ανηφορίζει προς το οροπέδιο, η παρόχθια βλάστηση παραχωρεί τη θέση της σε ασφάκες, πουρνάρια και άλλα είδη μεσογειακών θαμνότοπων. Σε αρκετά σημεία υπάρχει χαμηλή βλάστηση με ρίγανη, θυμάρι και

ασφάκα. Η δενδρώδης βλάστηση είναι αραιή, αποτελούμενη από φιλλύκια και βελανιδιές. Μόνο σε ένα σημείο της διαδρομής προς το τέλος της, 15 λεπτά πριν από τη Σαμονίβα, το μονοπάτι περνά μέσα από πυκνό δάσος με πλατάνια, φιλλύκια και αριές.

Το μονοπάτι καταλήγει στο χωριό Σαμονίβα, το πρώτο από τα Σουλιτοχώρια. Το τοπίο γύρω από τα χωριά του Σουλίου δεν παρουσιάζει βλάστηση. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει σποραδικά ορισμένα φρύγανα.

Η συγκεκριμένη διαδρομή μπορεί να πραγματοποιηθεί και αντίστροφα. Στο Σούλι μπορεί κανείς να φτάσει ακολουθώντας με αυτοκίνητο τον επαρχιακό δρόμο Γλυκής-Σουλίου (περίπου 30 λεπτά) και, αφού επισκεφθεί τα ιστορικά αξιοθέατα της περιοχής, μπορεί να ξεκινήσει την πεζοπορία από τη Σαμονίβα προς τη Γλυκή.

Σημεία ιστορικού ενδιαφέροντος

Σε μικρή απόσταση από τη Σαμονίβα βρίσκεται το κάστρο της Κιάφας, από όπου οι Σουλιώτες έλεγχαν τα περάσματα προς τα χωριά τους. Ιστορικό ενδιαφέρον στο οροπέδιο του Σουλίου παρουσιάζουν το μοναστήρι στο Κούγκι, τα αναπαλαιωμένα σπίτια οπλαρχηγών του 1821, όπως του Τζαβέλα και του Μπότσαρη, και τα παραδοσιακά πηγάδια του οροπεδίου.

Περίπτερο Πληροφόρησης Γλυκής-Σκάλα Τζαβέλαινας-Σπηλιά του Δράκου

Μια διαδρομή κατάλληλη για μικρούς περιπάτους είναι αυτή από το Κέντρο Πληροφόρησης της Γλυκής έως τη Σκάλα της Τζαβέλαινας. Από εκεί ένα μονοπάτι κατηφορίζει την πλαγιά που είναι καλυμμένη από πλούσια θαμνώδη βλάστηση, μέχρι την όχθη του ποταμού.

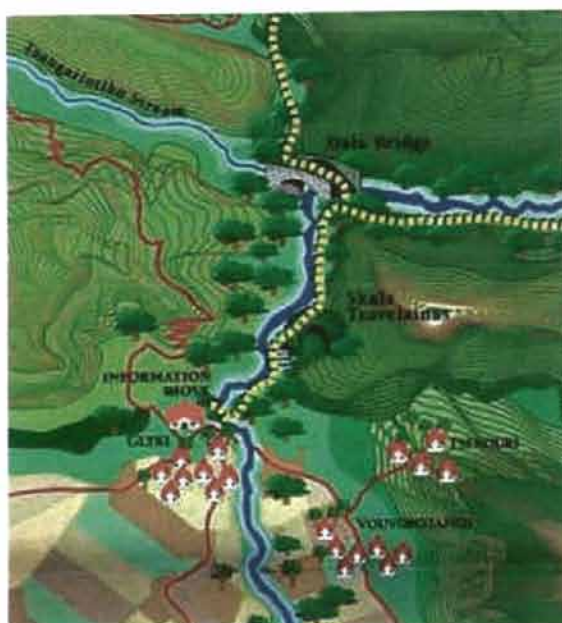
Περνώντας μέσα από τα ρηχά νερά, βρίσκουμε στην απέναντι όχθη τη Σπηλιά του Δράκου (ή αλλιώς Σπηλιά του Στοιχειού).

Πρόκειται για μια σπηλιά από την οποία αναβρύζουν πηγές που τροφοδοτούν τον Αχέροντα.

Στη συνέχεια, επιστρέφει κανείς στο Κέντρο Πληροφόρησης της Γλυκής με δεκάλεπτη πεζοπορία κατά μήκος της όχθης του ποταμού, μέσα από δάσος με πλατάνια, αναρριχώμενα και φτέρες.

Σκάλα Τζαβέλαινας-Γέφυρα Ντάλα

Η γέφυρα **Ντάλα** απέχει περίπου μισή ώρα από τη **Σκάλα Τζαβέλαινας**. Είναι ένα εύκολο τμήμα της διαδρομής που προσφέρει στους επισκέπτες πολύ όμορφες εικόνες από το φαράγγι, καθώς το δάσος με αριές και φιλλύκια διαδέχεται την πλούσια θαμνώδη βλάστηση.

Η διαδρομή αυτή μπορεί να γίνει εύκολα και μέσα από το νερό, αλλά μόνο κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών.

Διαδρομές στο Δέλτα του ποταμού

Στο Δέλτα του ποταμού Αχέροντα δεν υπάρχουν χαραγμένες πεζοπορικές διαδρομές. Έχοντας όμως κανείς αφετηρία το Κέντρο Πληροφόρησης στην Αμμουδιά, μπορεί να πραγματοποιήσει περιπάτους (διάρκειας μισής έως μιας ώρας) στην ευρύτερη περιοχή και σε θέσεις κατάλληλες, από όπου μπορεί να παρατηρήσει την υγροτοπική βλάστηση και την πανίδα του τόπου.

Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να πάρουν από το Κέντρο Πληροφόρησης στην Αμμουδιά όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το πώς πρέπει να κινηθούν με ασφάλεια στον υγρότοπο, χωρίς να προκαλέσουν καταστροφή στο φυσικό περιβάλλον.

Οι διαδρομές αυτές είναι:

- Αμμουδιά-Νεκρομαντείο

Η διαδρομή που ακολουθείται από τους επισκέπτες όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια είναι αυτή με καραβάκι, από την Αμμουδιά στο χωριό Μεσοπόταμο.

Από το χωριό Μεσοπόταμος ξεκινά ένα ελαφρά ανηφορικό διαμορφωμένο μονοπάτι, μήκους δύο χμ., που καταλήγει στην είσοδο του Νεκρομαντείου. Η διαδρομή στο ποτάμι μέχρι το Μεσοπόταμο είναι ιδιαίτερα όμορφη, καθώς η πλούσια παρόχθια βλάστηση με ιτιές, λεύκες και σκλήθρα σχηματίζει κατά τόπους γαλαρίες πάνω από τα νερά του ποταμού. Πλήθος πουλιών κινούνται μέσα στους καλάμωνες ή

φωλιάζουν στα δένδρα. Αξιοσημείωτες είναι οι περίτεχνες φωλιές της σακουλοπαπαδίτσας που κρέμονται από τα κλαδιά των δένδρων.

- Αμμουδιά-Αγία Ελένη (Έλος Βαλανιδοράχης)

Από την Αμμουδιά, περνώντας στην απέναντι όχθη του Αχέροντα, κοντά σε ένα μικρό λόφο στην ακτή, υπάρχει το εκκλησάκι της Αγίας Ελένης. Η διαδρομή έως εκεί είναι σύντομη, αλλά από το λόφο μπορεί κανείς να απολαύσει την πανοραμική θέα όλης της πεδιάδας του Δέλτα και ιδιαίτερα του έλους της Βαλανιδοράχης.

- Όρμος του Οδυσσέα

Ο όρμος του Οδυσσέα βρίσκεται ανατολικά της Αμμουδιάς και μπορεί κανείς να τον επισκεφθεί με καραβάκι ή οδικώς. Πρόκειται για ένα μικρό όρμο με αμμώδη παραλία και θίνες, που περικλείονται από ένα πλούσιο δάσος χαλεπίου πεύκης. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ο όρμος του Οδυσσέα προσελκύει πολλούς επισκέπτες, όπως άλλωστε και οι άλλες παραλίες της περιοχής.

Γέφυρα Σαλαώρας-Διβάρι

Μια λουρνησίδα ενώνει τη Σαλαώρα με την Κορωνησία

Διάρκεια: 40 λεπτά

Απόσταση: 2χλμ.

Είκοσι πέντε χιλιόμετρα νότια της Άρτας και έξι χιλιόμετρα πριν από την Κορωνησία συναντάμε την περιοχή της Σαλαώρας, όπου εκβάλλει το μεγάλο κανάλι

"Τάφος μηδέν". Πάνω από το κανάλι υπάρχει η γέφυρα της Σαλαώρας, από όπου αρχίζει ο περίπατος σε χωματόδρομο κατά μήκος λουρονησίδας και καταλήγει στο διβάρι "Ζώρικο" της λιμνοθάλασσας Τσουκαλιό.

Οικοτουριστικά αξιοθέατα:

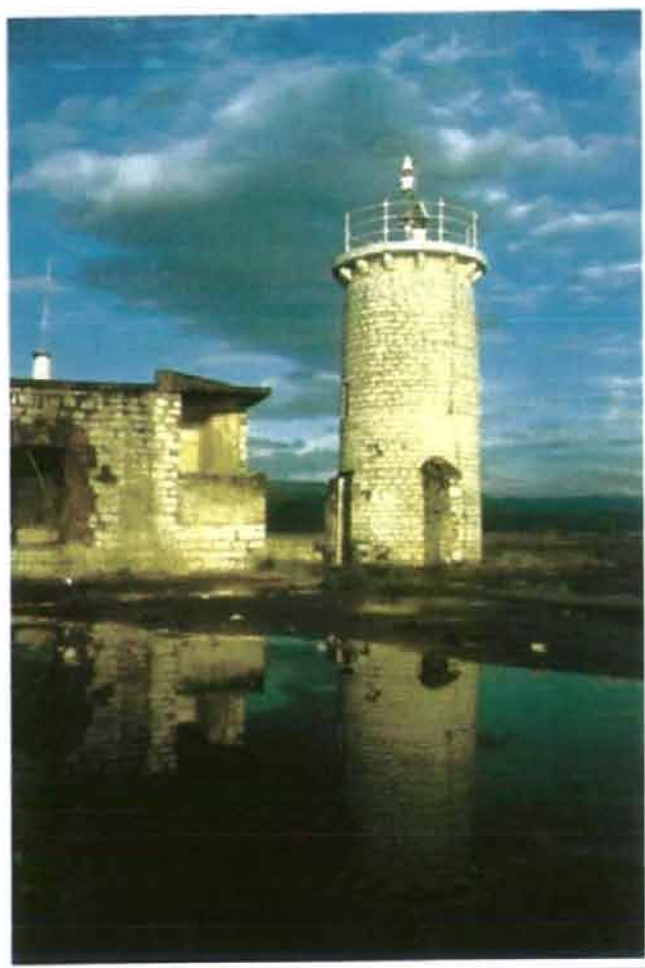
- *Ορνιθοπανίδα:* Την άνοιξη στις μικρές νησίδες της λιμνοθάλασσας Τσουκαλιό φωλιάζουν αργυροπελεκάνοι, ποταμογλάρονα και νανογλάρονα.
- *Κοχύλια:* Εδώ βρίσκεται η μεγαλύτερη οστρακοπαραλία του Αμβρακικού, όπου μπορεί κανείς να βρει κελύφη από χτένια, κυδώνια, μύδια, στρείδια, σωλήνες και άλλα είδη κοχυλιών.
- *Χλωρίδα:* Άγριες βιολέτες και κίτρινες παπαρούνες φύονται στην οστρακοπαραλία.

Πολιτιστικά αξιοθέατα

Στην εκβολή του καναλιού ψαράδες δένουν τις χωρίς καρίνα βάρκες τους, κατάλληλες και για τα ρηχά νερά των λιμνοθαλασσών. Οι βάρκες, βαμμένες με γήινα χρώματα (ώχρα, κεραμιδί, καφέ, λαδί), χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- *Γαϊτοπούλα:* μικρού μήκους αλιευτικό (2-3 μέτρα), ευέλικτο στα πολύ ρηχά νερά. Είναι κατάλληλο για ένα μόνο άτομο, τον ψαρά που ρίχνει παραγάδι (αλιευτικό όργανο με πολλά αγκίστρια).
- *Μονόξυλο:* μικρό (2-3 μέτρα) απλής κατασκευής αλιευτικό για τα νερά του βάλτου. Είναι κατάλληλο για ένα μόνο άτομο και χρησιμοποιείται για αλιεία με χελοπαράγαδο (παραγάδι για χέλια).
- *Γαίτα:* μεσαίου μήκους αλιευτικό (3-5 μέτρα), κατάλληλο για 2-3 άτομα. Έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει δίχτυα κ.ά.
- *Πριάρι:* μεγάλου μήκους αλιευτικό (τουλάχιστον 5 μέτρα), με μεγαλύτερη μεταφορική ικανότητα. Με αυτό μπορεί κανείς να ψαρέψει στα ανοιχτά νερά του κόλπου.

Κέντρο Περιβάλλοντος Κόπρυνας (ΚΕΠΕΚ)-Φάρος

Διάρκεια: 45 λεπτά

Απόσταση: 1,5χλμ.

Η διαδρομή έχει ως αφετηρία το ΚΕΠΕΚ και καταλήγει στο φάρο της Κόπρυνας, που βρίσκεται στις εκβολές του Βωβού ποταμού. Στο παράπλευρο σπίτι του φάρου λειτουργεί το μουσείο του Φάρου, από την ταράτσα του οποίου έχει κανείς πανοραμική θέα του υγρότοπου.

Οικοτουριστικά αξιοθέατα

- *Πανίδα:* Στις εκβολές του Βωβού ποταμού συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός ερωδιών, στρουθιόμορφων και υδρόβιων πουλιών.
- *Χλωρίδα:* Εδώ συναντά κανείς τα τυπικά είδη του αλμυρόβαλτου, όπως αρμυρίκια, αρθόκνιμα, αρμυρήθρες κ.ά.

Πολιτιστικά αξιοθέατα

Στις αρχές του 20ού αιώνα η Κόπραινα ήταν διαμετακομιστικό λιμάνι. Σήμερα στα πετρόκτιστα κτίρια των αποθηκών του λιμανιού στεγάζονται το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αμβρακικού και η Αίθουσα Περιβαλλοντικής Αγωγής. Στο μικρό σπίτι του φαροφύλακα, που βρίσκεται δίπλα στον εντυπωσιακό πετρόκτιστο φάρο (αρχών του 19ου αι.), στεγάζεται το μουσείο του Φάρου.

Οικισμός Στρογγυλής-Παρατηρητήριο Λόφου Στρογγυλής

Ο λόφος της Στρογγυλής. Υπάρχουν πολλά έλη στην περιοχή γύρω από τον λόφο

Διάρκεια: 1 ώρα

Απόσταση: 3χλμ.

Στα δυτικά του Αμβρακικού, κοντά στον ποταμό Λούρο, βρίσκεται το χωριό της Στρογγυλής. Με αφετηρία το χωριό, η πεζοπορική διαδρομή καταλήγει στην κορυφή του λόφου της Στρογγυλής, όπου υπάρχει παρατηρητήριο.

Οικοτουριστικά αξιοθέατα

- *Πανίδα:* Το κελάδημα των στρουθιόμορφων (κοκκιντσιροβάκος, μαυροτσιροβάκος, κουφαηδόνι κ.ά.) συνοδεύει τον περιπατητή σε όλη τη διάρκεια της διαδρομής. Από το παρατηρητήριο με τη βοήθεια τηλεσκοπίου μπορεί κανείς να παρατηρήσει αρπακτικά όπως καλαμόκιρκους και, με λίγη τύχη, κραυγαετούς την άνοιξη και το καλοκαίρι.
- *Χλωρίδα:* Στο λόφο της Στρογγυλής κυριαρχεί η ασφάκα, που ανθίζει την άνοιξη σκορπώντας το λεπτό άρωμά της. Επίσης, φύονται πολλά αγριολούλουδα, όπως αγριομπίζελα, βίκoi, καμπανούλες κ.ά.

Πολιτιστικά αξιοθέατα

Στη μέση του λόφου βρίσκεται ο ιερός ναός της Αγίας Αικατερίνης (1872). Πρόκειται για μονόχωρο ξυλόστεγο ναό. Δίπλα του βρίσκεται το κωδωνοστάσιο, που κτίστηκε το 1867.

ΕΞΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΒΙΟΤΟΠΟ...

Κατηφορίζοντας την εθνική οδό από το Αγρίνιο και διασχίζοντας την πόλη της Αμφιλοχίας από τα νότια, αντικρίζουμε για πρώτη φορά τον Αμβρακικό. Η πόλη είναι χτισμένη στη θέση της αρχαίας πόλης Λιμναίας, τμήματα του κάστρου της οποίας σώζονται μέχρι σήμερα.

Συνεχίζοντας προς τα βόρεια, στην ανατολική όχθη, συναντάμε τη λιμνοθάλασσα Μπούκα (2) όπου κυρίως την άνοιξη συγκεντρώνονται γλαρόνια και διάφορα παρυδάτια (χαραδριόμορφα, σκαλίδρες).

Η λιμνοθάλασσα Κατάφουρκου (3), που έχει σχηματιστεί από τις προσχώσεις του ποταμού Κρικελιώτη, περιβάλλεται από υδρόβια, ελοφυτική βλάστηση και θαμνώνες με αρμυρίκια. Εδώ, αναζητούν την τροφή τους μικροτσικνιάδες, ενώ κουρνιάζουν οι περισσότεροι ασημόγλαροι της ευρύτερης περιοχής του όρμου της Κόπραινας και των εκβολών του Αράχθου (8).

Αφήνοντας το Κατάφουρκο, η μαιανδρική διαδρομή στις πλαγιές του Μακρυνόρους, πλαισιωμένη με λυγερόκορμες Αριές, μας φέρνει στο Μενίδι (4). Μοναδική είναι η θέα από το ξύλινο παρατηρητήριο απέναντι (4), προς τη λιμνοθάλασσα Άγριλος (7), και το ακρωτήριο της Κόπραινας (6), ενώ στις εκβολές του Αράχθου (8), τα νερά του ποταμού βυθίζονται ναχελικά μέσα στις μενεξεδιές αποχώσεις του δειλινού.

Περίπου 11 χλμ. πριν φθάσουμε στην Άρτα, εγκαταλείπουμε για λίγο την εθνική οδό και ακολουθούμε το δρόμο προς τις Συκιές (5). Συνεχίζοντας νότια φθάνουμε στο λιμάνι της Κόπραινας (6), (παλαιό επίγειο της Άρτας), στα αναπαλαιωμένα κτίρια της οποίας στεγάζεται το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κόπραινας (6). Ένα χιλιόμετρο μακρύτερα δεσπόζει επιβλητικά ο Φάρος, ενώ μια βόλτα μέχρι τη γειτονική λιμνοθάλασσα Άγριλος (7), μας χαρίζει μια πρώτη γεύση του ορνιθολογικού πλούτου της περιοχής, όλες τις εποχές του χρόνου : ερωδιοί και χαραδριόμορφα την άνοιξη πάνω και γύρω από τα νησάκια της λιμνοθάλασσας με τη χαρακτηριστική αλοφυτική βλάστηση, ναογλάρονα, ποταμογλάρονα και θαλασσοσφυριχτές το καλοκαίρι, ο μεγαλοπρεπής θαλασσαετός και αλκυόνες κατά τη μετανάστευση και εκατοντάδες αφρόπαπες (σουβλόπαπες, πρασινοκέφαλες) το χειμώνα.

Από τις Συκιές (5), ο δρόμος οδηγεί στο χωριό Κομμένο (9), στις ανατολικές όχθες του Αράχθου απ' όπου μπορούμε να επισκεφθούμε τον υγρότοπο του Πλαματερού (10). Εδώ, τους θαμνώνες με αρμυρίκια διαδέχονται εκτεταμένα

αλίπεδα, αλμυρόβαλτοι, ρηχές ακτές και λασποτόπια που την άνοιξη φιλοξενούν δεκάδες χιλιάδες παρυδάτια, όπως δρεπανοσκαλίδρες, λασποσκαλίδρες, οχθοτούρλια, νανόγλαρους και νανογάρωνα, ενώ την ησυχία του μεσημεριού συχνά διακόπτει η χαρακτηριστική φωνή ενός κραυγαετού. Εδώ επίσης τρέφονται κύκνοι, πελεκάνοι, χιλιάδες παπιά και εκατοντάδες ερωδιόμορφα (σταχτοτσικνιάδες, λευκοτσικνιάδες, αργυροτσικνιάδες).

5.8 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Ο Νομός Πρέβεζας μπορεί να προσφέρει στον επισκέπτη τη δυνατότητα να ασχοληθεί με πλήθος αθλητικών δραστηριοτήτων.

Μπορεί να ασχοληθεί με σπορ στις υπάρχουσες υποδομές που υπάρχουν στο Νομό. Η αθλητική δραστηριότητα της περιοχής περιγράφεται μέσα από τις σελίδες μας με πληροφορίες γύρω από τις υποδομές και τα αθλήματα.

Μπορεί να ασχοληθεί με extreme games, με θαλάσσια σπορ, με ιπασία, με δραστηριότητες βουνού και γενικότερα να αξιοποιήσει δημιουργικά το χρόνο των διακοπών του εκμεταλλευόμενος τις υποδομές και τις δυνατότητες που του προσφέρονται.

Σπορ στο νομό

Ποδόσφαιρο: Οι ομάδες του νομού συμμετέχουν σε πανελλήνια και τοπικά πρωταθλήματα στις παρακάτω εγκαταστάσεις: Δημοτικά Στάδια Πρέβεζας, Πάργας, Θεσπρωτικού, Δημοτικά Γυμναστήρια Φιλιπιάδας, Λούρου κλπ.

Καλαθοσφαίριση: Όπως στο ποδόσφαιρο, έτσι και στο μπάσκετ διεξάγονται τα πρωταθλήματα με συμμετοχή των τοπικών ομάδων.

Στίβος: Οι κυριότεροι Σύλλογοι – ορισμένοι από τους οποίους λαμβάνουν μέρος και σε πανελλήνια πρωταθλήματα- είναι ο ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΥ, ο Α.Γ.Ο. ΛΟΥΡΟΥ, ο Α.Γ.Ο. ΦΙΛΙΠΠΑΔΑΣ, Α.Ο. ΠΡΕΒΕΖΑΣ, Α.Σ. ΑΣΤΕΡΑΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ και οι αγώνες δίνονται στα Δημοτικά Στάδια Πρέβεζας, Φιλιπιάδας, Θεσπρωτικού.

Υγρός Στίβος: Οι μόνες εγκαταστάσεις είναι το Εθνικό κολυμβητήριο Πρέβεζας στο οποίο διοργανώνονται αγώνες τοπικού κ' πανελλήνιου ενδιαφέροντος με συμμετοχή και των τοπικών ομίλων (Ν.Ο. Πρέβεζας και Αθλητικός Πολ/κος Σύλλογος «ΕΡΜΗΣ»).

Αντισφαίριση : Διαθέσιμες εγκαταστάσεις είναι μόνο του Εθνικού Κολυμβητηρίου Πρέβεζας (Υπάρχουν 5 γήπεδα από υλικό εδάφους Quiig. Διαθέτει χώρους αποδυτηρίων - ντους - κυλικείο, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:ΠΡΕΒΕΖΑ,26820-27693) και Εθνικό Στάδιο Φιλιπιάδας, αλλά οι προσπάθειες των Συλλόγων της περιοχής και της αρμόδιας Πανελληνίας Ομοσπονδίας, έχουν πετύχει την διοργάνωση τμήματος των αγώνων του Πανευρωπαϊκού Πρωταθλήματος στον νομό κάθε καλοκαίρι.

Αθλητικές υποδομές

ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΛΥΜΒΗΤΗΡΙΟ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Πόλη: Πρέβεζα

Ταχ. Κώδικας: 48100

Τηλέφωνο : 26820-27693

ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΥ

Πόλη: Θεσπρωτικό

Ταχ. Κώδικας: 48300

Τηλέφωνο :

ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΑΡΓΑΣ

Πόλη: Πάργα

Ταχ. Κώδικας: 48060

Τηλέφωνο : 26840-31807

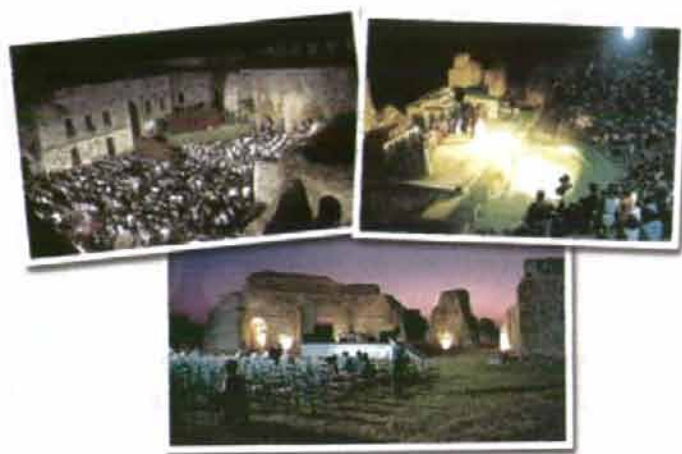
ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Πόλη: Πρέβεζα

Ταχ. Κώδικας: 48100

Τηλέφωνο : 26820-28358

5.9 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Ο Νομός Πρέβεζας έχει πλούσια πολιτιστική παράδοση αλλά και αξιόλογο παρόν.

Δύο θεατρικές ομάδες ανεβάζουν παραστάσεις κατά διαστήματα, με μεγάλη επιτυχία.

Λειτουργεί χειμερινός και θερινός Δημοτικός Κινηματογράφος στις αντίστοιχες περιόδους με ταινίες που παίζονται στις αίθουσες των μεγάλων αστικών κέντρων.

Στο αρχαίο ωδείο της Νικόπολης τη καλοκαιρινή περίοδο ανεβαίνουν θεατρικές παραστάσεις με έργα αρχαίων τραγωδών από τις κορυφαίες σκηνές της χώρας.

Στην «Θεοφάνειο Αίθουσα Τέχνης», εκθέτουν τα έργα τους ντόπιοι καλλιτέχνες καθώς και ξένοι.

Αξίζει να αναφέρουμε τις πολλές μουσικές κομπανίες που μας διασκεδάζουν με συναυλίες τους καλοκαιρινούς μήνες.

Στο λιμάνι και στα σοκάκια της παλιάς πόλης υπάρχουν πολλά γραφικά ταβερνάκια που προσφέρουν στον επισκέπτη χαλάρωση και νόστιμους ντόπιους μεζέδες και ψάρια.

Η νεολαία της πόλης διασκεδάζει στα πολλά μπαράκια και κλαμπ που λειτουργούν όλον τον χρόνο

Δήμος Πρέβεζας

Στο Δήμο της Πρέβεζας λαμβάνουν χώρα διάφορα πολιτιστικά γεγονότα. Σπουδαιότερα είναι:

Νικοπόλεια

Είναι κύκλος πολιτιστικών εκδηλώσεων που καλύπτει όλη σχεδόν τη χρονική διάρκεια του καλοκαιριού (Ιούλιο – Αύγουστο). Οι εκδηλώσεις αυτές των ΝΙΚΟΠΟΛΕΙΩΝ έχουν γίνει θεσμός για την πόλη μας και περιλαμβάνουν στο πρόγραμμά τους: μουσικά, χορευτικά, θεατρικά σχήματα, ερασιτεχνικά και επαγγελματικά, από την χώρα μας και το εξωτερικό. Στα πλαίσια των ΝΙΚΟΠΟΛΕΙΩΝ γίνονται διάφορες εκδηλώσεις λειτουργούν σαν πόλος έλξης πάρα πολλών τουριστών οι σπουδαιότερες των οποίων αναφέρονται παρακάτω:

Φεστιβάλ ντοκιμαντέρ

Καινούριος θεσμός που άρχισε στην Πρέβεζα στις 2 Αυγούστου 1995 σαν Α' Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ. Μια διοργάνωση της Κινηματογραφικής Λέσχης Πρέβεζας σε συνεργασία με την Ομοσπονδία Κινηματογραφικών Λεσχών Ελλάδας υπό την αιγίδα του Δήμου Πρέβεζας.

Διεθνές παιδικό φεστιβάλ

Είναι ένας θεσμός που πραγματοποιείται στην Πρέβεζα εδώ και μια δεκαετία με μεγάλη ακτινοβολία στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Διακόσιοι περίπου νέοι από τις βαλκανικές χώρες φιλοξενούνται από το Δήμο για δέκα περίπου μέρες. Το πρόγραμμα του φεστιβάλ περιλαμβάνει ανοιχτές παραστάσεις μουσικής και χορού από την κάθε χώρα ξεχωριστά και παρουσίαση εκθέσεων ζωγραφικής, φωτογραφίας κτλ.

Η γιορτή της σαρδέλας

Είναι ένα πολύ παλιό έθιμο που γίνεται στο λιμάνι της πόλης εδώ και μια εικοσαετία σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο. Συμμετέχουν μουσικοχορευτικά συγκροτήματα, ψήνεται ντόπια σαρδέλα, προσφέρεται δωρεάν κρασί και δημιουργείται έτσι ένα κλίμα γνήσιου ελληνικού γλεντιού όπου ο κόσμος συμμετέχει αυθόρμητα. Η γιορτή της σαρδέλας έχει γίνει πια θεσμός, πραγματοποιείται το πρώτο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου και συγκεντρώνει πάνω από 10.000 κόσμο απ' όλη την Ελλάδα.

Καρναβάλι Πρέβεζας

Το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Πρέβεζας διοργανώνει κάθε χρόνο το Καρναβάλι, στοχεύοντας στην αναβίωση και διατήρηση παραδοσιακών εθίμων της πόλης μας.

Οι εκδηλώσεις της Αποκριάς αποτελούν έναν από τους πλέον πετυχημένους θεσμούς για τα πολιτιστικά της ευρύτερης περιοχής.

Αξιόλογες εκδηλώσεις στα πλαίσια του Καρναβαλιού που τείνουν να γίνουν θεσμοί και να προσελκύουν εσωτερικό και γιατί όχι και εξωτερικό είναι:

- Παρέλαση Λιλιπούτειας Μασκαράτας
- Παρέλαση του Καρνάβαλου με την συμμετοχή πλήθους μεταμφιεσμένων γυναικών και αρμάτων με σατυρικά και μη θέματα.
- Λαϊκά πανηγύρια. Αρχίζουν με Αποκριάτικες φωτιές στις γειτονιές της πόλης και την Καθαρά Δευτέρα γιορτάζονται τα παραδοσιακά Κούλουμα στην περιοχή του Αγ. Γεωργίου. Στα Κούλουμα συμμετέχουν μουσικοχορευτικά

συγκροτήματα και προσφέρεται δωρεάν παραδοσιακό νηστίσιμο φαγητό και άφθονο κρασί.

Χορωδιακό Φεστιβάλ

Το Χορωδιακό Φεστιβάλ Πρέβεζας καθιερώθηκε για πρώτη φορά το 1983 με πρωτοβουλία της χορωδίας "ΑΡΜΟΝΙΑ" Πρέβεζας, που σε συνεργασία με άλλους φορείς, αναλαμβάνει κάθε χρόνο και την διοργάνωσή του. Η προσπάθεια αυτή αποβλέπει στην καθιέρωση και εδραίωση του θεσμού με στόχο την προαγωγή της χορωδιακής μουσικής, την ανάπτυξη του Πνευματικού και Πολιτιστικού επιπέδου και την καλλιέργεια του μουσικού αισθήματος. Το Χορωδιακό Φεστιβάλ πραγματοποιείται κάθε χρόνο στην πόλη μας στις αρχές των πολιτιστικών εκδηλώσεων του καλοκαιριού.

Δήμος Ζαλόγγου

Το 1922 εγκαταστάθηκαν Πόντιοι πρόσφυγες στον κάμπο της Λάμαρης όπου και βρίσκονται τα Δημοτικά Διαμερίσματα Νέας Σαμψούντας, Νέας Σινώπης και Αρχάγγελου. Μέχρι και σήμερα διατηρούν τα δικά τους ήθη και έθιμα, τις ιδιαίτερες πολιτιστικές τους καταβολές και το γλωσσικό τους ιδίωμα. Στις 15 Αυγούστου κάθε χρόνο πραγματοποιείται το πανποντιακό προσκύνημα στη Μονή Κοζυλίου του Δ.Δ. Νέας Σαμψούντας. Στις ημέρες μνήμης των πολιούχων Αγίων διοργανώνονται τοπικά λαϊκά πανηγύρια στα Δημοτικά Διαμερίσματα με περιφορές εικόνων, κεράσματα, χορούς και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επίσης, στην περιοχή δραστηριοποιούνται πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι που συμβάλλουν στην διατήρηση της παράδοσης και των τοπικών εθίμων, με εκδηλώσεις διαφόρων ειδών.

Δήμος Θεσπρωτικού

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή είναι: πανηγύρια, χοροί, θεατρικές παραστάσεις, χορευτικά συγκροτήματα, καταγραφή δημοτικών τραγουδιών και τοπικών εθίμων, καταγραφή του ιστορικού παρελθόντος της περιοχής, εκδηλώσεις καρναβαλιού, ράψιμο παραδοσιακών στολών, εκδοτικό έργο, έκθεση λαογραφικού υλικού, κινηματογραφικές προβολές. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο "Καγκελάρι", ένα έθιμο με κεντρικό θέμα τον τοπικό παραδοσιακό χορό στην κοινότητα Παπαδατών, την Παρασκευή του Πάσχα και το πανηγύρι που διαρκεί και τις δύο επόμενες μέρες της Κυριακής του Πάσχα σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα.

Δήμος Λούρου

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει αναφορά και στους νερόμυλους που υπάρχουν στον Αβάσσο και στις πηγές της Γκούρας (ο ένας εκ των δύο λειτουργεί ακόμη), καθώς και στο Λαογραφικό Μουσείο της κάτω Ρευματιάς που δημιουργήθηκε το 1986με πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Συλλόγου "Η Γκούρα".

Η υπάρχουσα πολιτισμική υποδομή βρίσκεται σε αρχικό στάδιο ακόμη και περιορίζεται μόνο σε ένα πολιτιστικό κέντρο που υπάρχει στο δημοτικό διαμέρισμα του Ωρωπού και σε κάποιους μικρούς πολιτιστικούς συλλόγους, που δεν έχουν ούτε τα μέσα ούτε το χώρο για να αναπτύξουν αξιόλογη πολιτιστική δραστηριότητα. Ωστόσο, στο Δήμο δραστηριοποιείται η Φιλαρμονική και το Χορευτικό του Πολιτιστικού Συλλόγου Σκάλας.

Το πάντρεμα της φωτιάς και τα παγανά που κλέβουν τις φωνές, οι βλάμηδες και η κουλούρα της νύφης είναι μερικά από τα έθιμα που επιβίωσαν ακόμη στην περιοχή του Δήμου Λούρου. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία για τους ντόπιους και ξενιτεμένους κατοίκους κατέχει το αντάμωμα κάθε χρόνο στα πανηγύρια των χωριών. Μεγάλες εκδηλώσεις του Δήμου είναι τα "Λουριώτικα" και η "Γιορτή κρασιού" στον Ωρωπό, που γίνονται κάθε χρόνο και προσελκύουν αρκετούς επισκέπτες.

Δήμος Πάργας

Κάθε χρόνο στη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου πραγματοποιούνται στο Δήμο της Πάργας μια σειρά από πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα "ΠΑΡΓΙΝΑ", που περιλαμβάνουν θεατρικές παραστάσεις, μουσικές βραδιές, εκθέσεις ζωγραφικής φωτογραφίας κ.α. και απευθύνονται σε ανθρώπους κάθε ηλικίας.

Το αποκορύφωμα των εκδηλώσεων, τα "ΚΑΝΑΡΙΑ", έχουν διπλό χαρακτήρα στην Πάργα, θρησκευτικό και ιστορικό. Τη βραδιά της 14ης Αυγούστου γίνεται λαϊκό πανηγύρι στο νησάκι της Παναγίας, που βρίσκεται μπροστά στο λιμάνι της Πάργας, όπου ο κόσμος διασκεδάζει με τοπικό μουσικό συγκρότημα και μεταφέρεται εκεί με βάρκες - καϊκια.

Ανήμερα της Παναγίας (15 Αυγούστου) πλήθος κόσμου συγκεντρώνεται στον χώρο του λιμανιού για να παρακολουθήσει τη "βαρκαρόλα" και να διασκεδάσει με την ορχήστρα της περιοχής.

Η "βαρκαρόλα" αναπαριστά την επιστροφή των Παργινών και των Ιερών Κειμηλίων τους στην Πατρίδα, έπειτα από ένα σχεδόν αιώνα ξενιτιάς που ξεκίνησε το 1817, με αφορμή την πώληση της Πάργας από τους Άγγλους στον Αλί-Πασά των Ιωαννίνων. Αμέσως μετά η γιορτή κλείνει με πυροτεχνήματα.

Στην Πάργα θα μπορέσετε να επιδοθείτε και να απολαύσετε πολλές αθλητικές δραστηριότητες, θαλάσσιες και μη!

Λήμος Φαναρίου

Το καλοκαίρι είναι η εποχή με τη μεγαλύτερη πολιτιστική δραστηριότητα για την περιοχή του Φαναριού. Από τα παλαιότερα χρόνια, τα πανηγύρια προς τιμή των Αγίων ήταν αφορμή για διήμερα και τριήμερα γλέντια στην πλατεία της εκκλησίας ή του χωριού με παραδοσιακά δημοτικά συγκροτήματα. Σήμερα, τέτοιες πρωτοβουλίες υπάρχουν ακόμη, αλλά τα γλέντια έχουν μετατεθεί τις νυχτερινές ώρες και γίνονται με πρωτοβουλίες εκκλησιαστικών επιτροπών ή πολιτιστικών συλλόγων. Σπουδαιότερο από αυτά ακόμα και σε όλο το νομό Πρέβεζας θεωρείται το πανηγύρι του Αϊ - Λιά που γίνεται κάθε χρόνο στις 20 Ιουλίου στην Κορυφούλα.

Επίσης, διάφορα μουσικά συγκροτήματα επισκέπτονται την περιοχή κατά τη διάρκεια σειράς πολιτιστικών εκδηλώσεων ανάμεσα στις οποίες σημαντική θέση κατέχουν τα "Αχερόντεια". Στις ίδιες εκδηλώσεις φιλοξενούνται χορευτικά από άλλες περιοχές, θεατρικές παραστάσεις, παιδικό θέατρο και Καραγκιόζης, καθώς και αθλητικές εκδηλώσεις όπως ποδηλασία, μπάσκετ και ποδόσφαιρο.

Την Κυριακή των Απόκρεων γίνεται στο Καναλάκι μεγάλη παρέλαση αρμάτων και μεταμφιεσμένων, και την επόμενη μέρα, Καθαρή Δευτέρα, ακολουθεί συγκέντρωση των κατοίκων της περιοχής, αλλά και επισκεπτών από άλλες περιοχές, σε διάφορες εξοχικές τοποθεσίες της περιοχής για το παραδοσιακό πέταγμα του χαρταετού και την έναρξη της Σαρακοστής με νησίσιμα εδέσματα, τραγούδια και χορό. Η πολιτιστική παιδεία στην περιοχή του Φαναριού, υποστηρίζεται από

Φιλαρμονική, Μουσική σχολή, χορευτικά συγκροτήματα και αθλητικές δραστηριότητες.

Φορεσιά Πρεβεζάνας

1941. Φορεσιά Πρεβεζάνας. Υδατογραφία της Αθηνάς Ταρσούλη. Η φορεσιά ανήκε στην Πρεβεζάνα κα Μελομένη Ζάχου, που ζούσε στη Θεσσαλονίκη, απ' όπου τη ζωγράφισε η Αθηνά Ταρσούλη.

6^ο Κεφάλαιο

6.1 Τάσεις και Προοπτικές

6.2 S.W.O.T. Ανάλυση

6.3 Προοπτικές-προτάσεις ανάπτυξης για το Ν. Πρεβέζης

6.4 Σχέδιο δράσης (action plan) για το λιμάνι της Πρέβεζας

6.1 ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο τουρισμός αποτελεί πλέον το πολυτιμότερο ίσως κεφάλαιο για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της εθνικής μας οικονομίας, γεγονός που ενισχύεται και από τις εκτιμήσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, σύμφωνα με τις οποίες η τουριστική βιομηχανία θα αποτελέσει κατά την προσεχή 20ετία τον ταχύτερα αναπτυσσόμενο τομέα της παγκόσμιας οικονομίας. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει ότι ο τουρισμός αποτελεί σήμερα το δυναμικότερο κλάδο της παραδοσιακής οικονομίας. Στις μέρες μας το 6% του εργατικού δυναμικού της Ε.Ε απασχολείται στον τουρισμό, ποσοστό που για την Ελλάδα είναι μεγαλύτερο, ενώ οι καταγραφόμενες τάσεις συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι στα τέλη της επόμενης δεκαετίας το εν λόγω ποσοστό για την Ε.Ε θα έχει αυξηθεί στο 9% ήτοι 3,3 εκατ. νέες θέσεις εργασίας.

Στην Ελλάδα μετά από τρεις συνεχόμενες χρονιές κρίσης, ο επαναπροσδιορισμός του τουριστικού προϊόντος και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό, πολιτεία και επιχειρήσεις θα πρέπει το συντομότερο δυνατό όχι μόνο να δημιουργήσουν σύγχρονες δομές οργάνωσης και λειτουργίας των τουριστικών δομών τους αλλά και να ενισχύσουν σε σημαντικό βαθμό την εξωστρέφεια και την διεξδυτικότητα του τουριστικού προϊόντος στις ξένες αγορές.

Σε επιχειρηματικό και επενδυτικό επίπεδο, η κύρια δραστηριότητα του κλάδου επικεντρώθηκε λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων στην περιοχή της Αττικής. Σημαντικά ήταν τα κονδύλια που δαπάνησαν στον Αθηναϊκό τουρισμό μεγάλες ελληνικές αλλά και ξένες ξενοδοχειακές αλυσίδες, δημιουργώντας είτε καινούργια ξενοδοχεία είτε ανακαινίζοντας παλαιές μονάδες που είχαν παρακμάσει. Στόχος των επενδυτών αυτών δεν ήταν μόνον η διεκδίκηση μέρους του τουριστικού ρεύματος προς την πρωτεύουσα κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, αλλά και η αποκομιδή ωφελειών κατά τη μεταολυμπιακή περίοδο όπως συνέβη και στις περισσότερες ολυμπιακές πόλεις ανά τον κόσμο. Σε αυτό συντέλεσε σε μεγάλο βαθμό η άρση της απαγόρευσης ίδρυσης νέων ξενοδοχείων ειδικά στην Αττική, ενώ εκτιμάται ότι μέσα στο 2004 επαναλειτούργησαν είτε λειτούργησαν για πρώτη φορά στην Αττική περισσότερα από 30 ξενοδοχεία συνολικής δυναμικότητας πάνω από 4.500 κλίνες.

Οι προοπτικές που ανοίγονται για την ελληνική τουριστική αγορά μετά το 2004, έχουν ήδη προκαλέσει το έντονο ενδιαφέρον αρκετών ξένων ισχυρών ξενοδοχειακών ομίλων οι οποίοι προβλέπουν ότι τα προσεχή έτη η Ελλάδα θα καταστεί ένας εξαιρετικά ελκυστικός τουριστικός προορισμός μετά και την απόλυτα επιτυχημένη διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων και τη σημαντική προβολή της χώρας προς το εξωτερικό.

Μια νέα αναπτυξιακή δυναμική στον κλάδο αναμένεται να προσδώσει ο αρμονικός συνδυασμός του real estate με την ξενοδοχειακή βιομηχανία. Πρόκειται για «Σύνθετα Αναπτυξιακά Προγράμματα» τα οποία θα αποτελέσουν το νέο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης για την ερχόμενη 20ετία. Στην ουσία, πρόκειται για επιχειρηματικά σχέδια άρρηκτα συνδεδεμένα με την ανέγερση πολυτελών ξενοδοχείων, παραθεριστικών κατοικιών και εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής.

Μια νέα διαφαινόμενη τάση στο χώρο, είναι η δημιουργία δικτύων ξενοδοχείων και καταλυμάτων. Πρόκειται στην πράξη για τη συνένωση διαφόρων συνήθως μικρού μεγέθους επιχειρήσεων με σκοπό τη δημιουργία μιας οργανωμένης ομάδας με ενιαία ταυτότητα και διαφοροποίηση από τον «ανώνυμο» μαζικό ανταγωνισμό. Οι τουριστικές επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε τέτοια δίκτυα, διατηρούν την διοικητική του ανεξαρτησία και αυτονομία λειτουργώντας όμως κάτω από μια επιχειρηματική ομπρέλα που διασφαλίζει ένα επώνυμο προϊόν.

Δυο στοιχεία τα οποία σηματοδοτούν την μεταολυμπιακή περίοδο του ελληνικού τουρισμού είναι αφενός μεν ο νέος αναπτυξιακός νόμος που ετοιμάζεται από το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης και αφετέρου δε το νέο πρόγραμμα αξιοποίησης των ολυμπιακών εγκαταστάσεων που άφησαν ως παρακαταθήκη οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Σύμφωνα με τουριστικούς κύκλους, η ανάκαμψη του ελληνικού τουρισμού έχει εκ των πραγμάτων πλέον χρονικά μετατεθεί στον αόριστο χρόνο της μεταολυμπιακής περιόδου. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση προέκτεται αυτή να αποδώσει καρπούς είναι η εφαρμογή μιας πολιτικής αναδιάρθρωσης και βελτίωσης του τουριστικού μας προϊόντος, έτσι ώστε αυτό να μην παραμείνει ουραγός στον διεθνή τουρισμό. Άπαντες συμφωνούν στο ότι χρειάζεται συστηματική και διαρκής αξιοποίηση της διεθνούς προβολής της χώρας, έτσι ώστε με μια σχετικά μικρή επαναλαμβανόμενη δαπάνη να συντηρούνται οι θετικές επιδράσεις στον τουρισμό για

μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ παράλληλα να διορθώνονται οι αδυναμίες που πιθανόν να εμφανίζονται στην πορεία.

Το 2004 – παρά τις μεγάλες προσδοκίες που καλλιεργήθηκαν – υπήρξε μια ιδιαίτερος δύσκολη χρονιά για τον ελληνικό τουρισμό με αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των αφίξεων των αλλοδαπών τουριστών στη χώρα. Η μείωση αυτή εκτιμάται ότι σε ποσοστό θα υπερβεί τη μείωση που επίσης παρατηρήθηκε το 2003 μια ακόμη δύσκολη χρονιά (εκτιμήσεις για 1 εκατ. λιγότερες αφίξεις το 2003 σε σχέση με το 2002). Η κρίση αυτή έπληξε τον κλάδο των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, καθώς οι περισσότερες από αυτές είχαν να αντιμετωπίσουν μειωμένες πληρότητες. Μάλιστα, οι τουριστικοί κύκλοι αναφέρουν ότι αρκετά μικρά ξενοδοχεία σε πιο απομονωμένες τουριστικές περιοχές, είτε δεν άνοιξαν καθόλου είτε άνοιξαν για μικρότερο χρονικό διάστημα, είτε ακόμη λειτούργησαν μόνον μέρος της μονάδας τους. Το πρόβλημα καθίσταται ακόμη πιο σοβαρό για τους επιχειρηματίες εκείνους οι οποίοι προχώρησαν σε επενδύσεις μπροστά στην ελπίδα για ανάκαμψη της ζήτησης ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων. Ιδιαίτερα, όσον αφορά την περιοχή της Αττικής, όσες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις υπέγραψαν συμβόλαιο με τον Αθήνα 2004 διασφαλίστηκαν, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες οι οποίες έμειναν με πολλά αδιάθετα δωμάτια αναγκαζόμενες να ακολουθήσουν καθοδική τιμολογιακή πολιτική με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την κερδοφορία τους. Εάν μάλιστα ληφθεί σοβαρά υπόψη το γεγονός ότι τη φετινή χρονιά (2004) μεγάλες τουριστικές αγορές, ανταγωνιστικές της ελληνικής (π.χ. Τουρκία) εμφάνισαν σημαντικότερη αύξηση στην τουριστική τους κίνηση, τότε σαφώς τίθεται κα ζήτημα επαναπροσέγγισης της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού μας προϊόντος.

6.2.ΑΝΑΛΥΣΗ S.W.O.T (STRENGTHS, WEAKNESSES, OPPORTUNITIES, THREATS)

Η ανάλυση S.W.O.T. / Δ.Α.Ε.Α. είναι μία μέθοδος που χρησιμοποιούν οι μάρκετες για τη εκτίμηση της ετοιμότητας μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού. Ανάλογα με το επίπεδο και τον τρόπο εφαρμογής της, η ανάλυση S.W.O.T. / Δ.Α.Ε.Α μπορεί να χρησιμοποιηθεί για δύο σκοπούς:

1. Για την ανάλυση της ανταγωνιστικής θέσης μίας οργανωτικής μονάδας της επιχείρησης, ενός προϊόντος ή μίας υπηρεσίας.
2. Για τη διοργάνωση και αξιολόγηση των δεδομένων μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού γενικότερα.

Στην προκειμένη περίπτωση θα αντιμετωπίσουμε τον Νομό Πρεβέζης σαν μία επιχειρηματική μονάδα για την υλοποίηση ενός καλύτερου στρατηγικού προγράμματος.

<u>STRENGTHS (ΔΥΝΑΜΕΙΣ)</u>	<u>WEAKNESSES (ΑΔΥΝΑΜΕΙΣ)</u>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Σταυροδρόμι οδικών και θαλάσσιων εμπορικών δρόμων ▪ Σύγχρονα έργα υποδομής ▪ Αξιοθέατα ▪ Φυσική ομορφιά ▪ Ήπιο και υγιεινό κλίμα ▪ Μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Έλλειψη κεφαλαίων ▪ Χαμηλά επίπεδα service ▪ Διασφάλιση ποιότητας ▪ Ανεπαρκείς εγκαταστάσεις υποδοχής και μετάβασης τουριστών. ▪ Έλλειψη οργανωμένων ξενοδοχειακών μονάδων
<u>OPPORTUNITIES (ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ)</u>	<u>THREATS (ΑΠΕΙΛΕΣ)</u>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Νέα επιχειρηματικά δεδομένα ▪ Η καλή εικόνα της Ελλάδας μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες ▪ Αξιοποίηση της φυσικής υποδομής για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Τρομοκρατία και έλλειψη ασφάλειας ▪ Νέα επιχειρηματικά δεδομένα ▪ Παγκόσμια αβεβαιότητα ▪ Ακρίβεια και αύξηση του Φ.Π.Α. σε 19%

6.3 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Προικισμένος από τη φύση, ο Νομός Πρέβεζας διακρίνεται για την μοναδική φυσική του ομορφιά: τις υπέροχες δυτικές ακτές που βρέχονται από το διάφανο Ιόνιο πέλαγος, το σπουδαίο υδροβιότοπο του Αμβρακικού κόλπου, τον μυθικό Αχέροντα και τη μαγευτική λίμνη του Ζηρού, την ποικιλομορφία του τοπίου με τις φυσικές εναλλαγές του, το ήπιο και υγιεινό κλίμα, την πλούσια βλάστηση και τα άφθονα νερά.

Προκειμένου ο Νομός Πρεβέζης να βελτιώσει τόσο τον εγχώριο όσο και τον υπερπόντιο τουρισμό υποχρεούται να επιλέξει την ανάπτυξη τομέων και κλάδων, στους οποίους έχει ή μπορεί να αναπτύξει κάποιο συγκριτικό πλεονέκτημα. Προς αυτήν την κατεύθυνση παραθέτουμε τις εξής προοπτικές – προτάσεις ανάπτυξης του τουρισμού στο Ν. Πρεβέζης:

- Ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων, κατηγορίας τουλάχιστον 3* (πρώην Β' τάξης).
- Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (camping), τουλάχιστον Β' τάξης .,
- Εκσυγχρονισμός ξενοδοχειακών μονάδων που αφορά στη δημιουργία συμπληρωματικών εγκαταστάσεων με την προσθήκη κοινόχρηστων χώρων, νέων χρήσεων επί κοινόχρηστων χώρων, πισινών και αθλητικών εγκαταστάσεων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον κατηγορίας 2* (πρώην Γ' τάξης) με σκοπό την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών.
- Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον κατηγορίας 3* (πρώην Β' τάξης), διατηρώντας τη παραδοσιακή τους μορφή.
- Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, έργων ειδικής τουριστικής υποδομής:
  - ✓ Τουριστικών λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων)
  - ✓ Συνεδριακών κέντρων
  - ✓ Γηπέδων γκολφ
  - ✓ Εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγών
  - ✓ Κέντρων θαλασσοθεραπείας
  - ✓ Κέντρων προπονητικού – αθλητικού τουρισμού

- ✓ Θεματικών πάρκων
- Αγορά επιβατικών αυτοκινήτων μέχρι έξι (6) θέσεων
- Παροχή ειδών ενισχύσεων:
  - Επιχορήγηση, που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.
  - Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνίσταται στην κάλυψη τμήματος από το Δημόσιο των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού.
  - Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της ενισχυόμενης δαπάνης του επενδυτικού σχεδίου ή και της αξίας της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση.
  - Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης από το επενδυτικό σχέδιο απασχόλησης που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο για μια Ζετία, τμήματος του μισθολογικού κόστους των δημιουργούμενων εντός της πρώτης Ζετίας από την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου, θέσεων απασχόλησης.
- Επιδότηση συλλόγων που προωθούν και διατηρούν την τοπική παράδοση, λ.χ. οι σύλλογοι γυναικών που ασχολούνται με τη λαϊκή τέχνη, τα τοπικά προϊόντα, κτλ.
- Μεγαλύτερη κινητοποίηση των αρμόδιων αρχών για προώθηση προγραμμάτων που συντελούν στην ανάπτυξη της υπαίθρου και στην διατήρηση της παράδοσης (π.χ. προγράμματα Leader).
- Άμεσος καθαρισμός του ποταμού Λούρου ώστε να αποτελέσει κίνητρο για την ανάπτυξη παραποτάμιων αθλημάτων και δραστηριοτήτων (π.χ. Rafting).
- Έμφαση στην προβολή της τουριστικής υποδομής του Ν. Πρεβέζης μέσω της διαφήμισης (διαφημιστικά έντυπα).
- Χρηματοδότηση προγραμμάτων ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Αποφυγή της υπερεκμετάλλευσης και της καταστροφής του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου.
- Διατήρηση της καθαριότητας των παράκτιων περιοχών του νομού με σκοπό την διαφύλαξη της υγείας των λουομένων.

- Χρηματοδότηση κέντρων εθελοντικού τουρισμού.
  - Εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού.
  - Δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου στο Δ. Ανωγείου, και συγκεκριμένα στο χωριό Ανώγειο, και αξιοποίηση της φυσικής διαμόρφωσης της περιοχής.
  - Σύνδεση του Ν. Πρεβέζης με τις μεγάλες πόλεις μέσω της Εγνατίας Οδού.
  - Βελτίωση του υπάρχοντος οδικού δικτύου.
  - Επέκταση του αεροδρομίου, σύνδεσή του με περισσότερους προορισμούς εντός και εκτός Ελλάδας και μεγαλύτερη συχνότητα των δρομολογίων.
  - Αναβάθμιση του λιμανιού της Πρέβεζας και ο χαρακτηρισμός του ως λιμάνι εθνικού επιπέδου. Με τον τρόπο αυτό εκτός από την αύξηση της τουριστικής ανάπτυξης θα επέλθει κατακόρυφη αύξηση στην εμπορική του κίνηση. Πιο συγκεκριμένα προτείνεται να υλοποιηθούν τα παρακάτω:
    - Άμεση ακτοπλοϊκή σύνδεση Πρέβεζας – Ιταλίας.
    - Άμεση πρόσβαση στα Ιόνια νησιά, με την χρήση υδροπλάνων.
- Προκειμένου να υλοποιηθούν οι παραπάνω δύο προτάσεις, απαιτούνται κατάλληλες και σύγχρονες εγκαταστάσεις.

6.4 ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ (ACTION PLAN) ΓΙΑ ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Σε αυτό το σημείο της εργασίας μας θα γίνει, εκ μέρους, μας προσπάθεια να αναπτύξουμε ένα action plan για τον εκσυγχρονισμό και ανάπλαση του λιμανιού της Πρέβεζας.

Η ανάπτυξη αυτή περιλαμβάνει 3 φάσεις: την προκαταρκτική φάση, την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης και, τέλος, την σχεδίαση του πλάνου.

6.4.1 ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΦΑΣΗ

Η προκαταρκτική φάση περιλαμβάνει 2 στάδια: τον καθορισμό του προβλήματος και τη μελέτη εφικτότητας.

6.4.1.1 Καθορισμός του προβλήματος

Στο στάδιο αυτό καθορίζεται το πρόβλημα που χρειάζεται επίλυση. Στην δική μας περίπτωση το «πρόβλημα» είναι η περιορισμένη δυνατότητα χρήσης του λιμανιού και η ανάγκη να μετατραπεί σε λιμάνι εθνικού επιπέδου. Υπενθυμίζουμε ότι το λιμάνι μέχρι στιγμής χρησιμοποιείται καθαρά για εμπορικούς λόγους και δεν είναι συνδεδεμένο με το υπόλοιπο ακτοπλοϊκό δίκτυο. Άποψη μας είναι ότι για την ανάπτυξη του νομού, η ύπαρξη ενός καλά οργανωμένου και άρτια εξοπλισμένου λιμανιού είναι υπόθεση πρωταρχικής σημασίας.

Πρωταρχικό μας μέλημα είναι η ανακατασκευή και επέκταση των χώρων του λιμανιού και η δημιουργία νέων εγκαταστάσεων, έτσι ώστε να ανταποκριθεί στις πιθανές απαιτήσεις ενός τέτοιου «μεγάλου» λιμανιού.

6.4.1.2 Μελέτη εφικτότητας/σκοπιμότητας

Η μελέτη εφικτότητας παίζει διπλό ρόλο:

Σε περίπτωση κατά την οποία δεν έχει αποφασιστεί η ανάπτυξη ενός πλάνου απαντά στο ερώτημα : «το έργο αξίζει τον κόπο να υλοποιηθεί;»

Σε περίπτωση κατά την οποία έχει ληφθεί απόφαση για την υλοποίηση του έργου, απαντά στο ερώτημα : «ποιες θα είναι οι επιπτώσεις από την υλοποίηση του έργου;» Οι λύσεις που θα προταθούν πρέπει να αξιολογηθούν ως προς την εφικτότητά τους.

Η τεχνική εφικτότητα εξετάζει:

- Τις τεχνικές απαιτήσεις οι οποίες προβάλλονται από την υλοποίηση του νέου λιμανιού
- Τις υπάρχουσες τεχνικές δυνατότητες για την κάλυψη των τεχνικών απαιτήσεων

Έτσι, ως προς την τεχνική εφικτότητα, οι λύσεις που προτείνονται είναι:

- Η δημιουργία προβλήτας, κατάλληλη για προσάραξη μεγάλων επιβατικών πλοίων τα οποία θα μπορούν να παραμείνουν στο λιμάνι και εγκαταστάσεις για την σωστή λειτουργία αυτών (τροφοδοσία, ανεφοδιασμό καυσίμων κ.τ.λ.)
- Δημιουργία ειδικών εγκαταστάσεων για την «φιλοξενία» υδροπλάνων αλλά και πλοίων τύπου ferries.
- Κατασκευή ενός υπερσύγχρονου σταθμού υποδοχής, με χώρους εστίασης (εστιατόρια, αναψυκτήρια, καφετέριες), καταστήματα, αλλά και αίθουσες αναμονής.
- Πλήρως εξοπλισμένο χώρο ελέγχου εισιτηρίων και βασισμένο στα νέα τεχνολογικά πρότυπα.
- Επαρκής χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων και φορτηγών καθώς και ειδικός χώρος στάσης και μικρής διάρκειας στάθμευσης.

Η λειτουργική εφικτότητα εξετάζει:

- Τον καθορισμό των λειτουργιών
- Τον καθορισμό των στρατηγικών

Έτσι, ως προς την λειτουργική εφικτότητα, σαν λύση προτείνεται:

- Προκήρυξη διαγωνισμού για την ανάθεση της κατασκευής του λιμανιού σε κατασκευαστικές εταιρίες
- Εκδήλωση ενδιαφέροντος προς τις ναυτιλιακές εταιρίες
- Με έμφαση στην ασφάλεια, να δημιουργηθεί ειδική υπηρεσία λιμενικής αστυνομίας
- Σύνδεση με όσο το δυνατόν περισσότερα λιμάνια στην Ελλάδα (λ.χ. νησιά Ιονίου πελάγους, Πάτρα, Πειραιά) και τουλάχιστον ένα λιμάνι του εξωτερικού (λ.χ. Βενετία).
- Έμφαση στην καθαριότητα των εγκαταστάσεων

Η οικονομική εφικτότητα εξετάζει :

- Το κόστος ανακατασκευής του λιμανιού
- Τα κέρδη από την λειτουργία του
- Άλλα οφέλη (αύξηση της τουριστικής ανταγωνιστικότητας, εισροή συναλλάγματος, βελτίωση της εικόνας της πόλης της Πρέβεζας κτλ.)

Εδώ πρέπει να παρουσιαστεί το συνολικό κόστος που θα επιφέρει η λύση που προτείνεται. Στο κόστος αυτό συμπεριλαμβάνονται τα εξής:

- Το κόστος κατασκευής
- Το κόστος λειτουργίας (μισθοί μόνιμου προσωπικού, αποσβέσεις, εκπαίδευσης προσωπικού)

6.4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Το στάδιο αυτό έχει σαν στόχο την κατανόηση του υπάρχοντος συστήματος και το περιβάλλον μέσα στο οποίο θα αναπτυχθεί το νέο σύστημα.

Το λιμάνι της Πρέβεζας καταλαμβάνει μικρό μέρος της παραθαλάσσιας περιοχής της πόλης. Στην υπάρχουσα κατάσταση μπορεί να εξυπηρετήσει μικρό αριθμό πλοίων και κυρίως μικρού μεγέθους. Σε κοντινή απόσταση υπάρχουν πολλές καφετέριες αλλά και άλλα δημοτικά και μη κτίρια. Συνεπώς ο δήμος Πρέβεζας θα πρέπει να προβεί σε απαλλοτρίωση των γύρω κτισμάτων για να δημιουργηθεί επαρκής χώρος.

6.4.3 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

Ο σχεδιασμός αποτελεί εκείνη τη διαδικασία η οποία παρέχει τη δυνατότητα της δημιουργίας σχεδίου του νέου λιμανιού, το οποίο ταιριάζει καλύτερα και ικανοποιεί τις απαιτήσεις οι οποίες καταγράφηκαν στη φάση της ανάλυσης του υπάρχοντος.

Σε αυτή την φάση εξετάζονται όλες οι εναλλακτικές προτάσεις και επιλέγεται αυτή που θα ικανοποιεί τις περισσότερες απαιτήσεις μας και θα έχει το καλύτερο αποτέλεσμα στην σχέση "κόστους – ωφέλειας".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια χώρα αναπόφευκτα θα προκαλέσει ορισμένες επιδράσεις που κάθε άλλο παρά απαρατήρητες μπορούν να περάσουν και αυτό γιατί θα επέλθουν μεταβολές στην χρήση της γης, καθώς επίσης στα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των περιοχών τους που αναπτύσσονται τουριστικά.

Ο νομός Πρεβέζης διαθέτει πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα τόσο για την ανάπτυξη του πιο διαδεδομένου παράκτιου τουρισμού όσο και για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (οικολογικός, αρχαιολογικός, αθλητικός, ιαματικός, κ.τ.λ.). Βασικά πλεονεκτήματα του νομού είναι :

1. Η απaráμιλλης ομορφιάς τοποθεσίες του νομού Πρεβέζης (π.χ. Πάργα, Αμμουδιά, Αχέροντας)
2. Οι αρχαιολογικοί χώροι (π.χ. Νικόπολις)
3. Η πλούσια πολιτισμική παράδοση (π.χ. γιορτή της σαρδέλας στην Πρέβεζα).

Παρόλα αυτά η τουριστική του υποδομή και ανωδομή δεν είναι ακόμα πλήρως ανεπτυγμένη. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα που θα συμβάλουν στην ανάπτυξή του χωρίς όμως να γίνουν εις βάρος του πλούσιου οικοσυστήματός του. Σαφώς αυτό δεν μπορεί να γίνει με πρωτοβουλία μόνο της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά με την βοήθεια τους κράτους αλλά και με ατομικές προσπάθειες.

*«Πρέπει να οργανώσουμε τον τουρισμό έτσι,
ώστε να μην είναι μόνο μια καλή επιχείρηση,
αλλά και μια ευκαιρία να δημιουργήσουμε
έναν κόσμο περισσότερο πολιτισμένο και
ειρηνικό»*

Arthur Hauot

*πρώην πρόεδρος Παγκόσμιου Οργανισμού
Τουρισμού*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαρβαρέσος Σ., «*Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα*», εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000.
- Γεωργιάδου Α.Γ., Καραγιάννη Σ.Γ., «*Το δημογραφικό πρόβλημα του Ν. Πρεβέζης, αίτια και τρόποι αντιμετώπισης*» (σεμινάριο τελειοφοίτων) Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής Επιστήμης, Πρέβεζα 2004.
- Ηγουμενάκης Ν., «*Τουριστική Πολιτική*», εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1990.
- Ηγουμενάκης Ν.Γ. , «*Τουριστική Οικονομία*», Τόμος Β΄, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1992.
- Ηγουμενάκης Ν.Γ., «*Τουρισμός και Ανάπτυξη*», εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000.
- Ηγουμενάκης Ν.Γ., Κραβαρίτης Κ.Ν., Λύτρας Π.Ν., «*Εισαγωγή στον τουρισμό*», εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1999.
- Λύτρας Π.Ν, «*Κοινωνιολογία Τουρισμού*», εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 2000.
- Μάρκος Π.Γ., «*Η σημασία της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ε.Ε.: Η προοπτική ανάπτυξης της περιφέρειας Ηπείρου*», (πτυχιακή εργασία) Α.Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Λογιστικής, Πρέβεζα 2004.
- Ρούπας Β., «*Τουριστική Γεωγραφία της Ελλάδας*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1989.
- Τζωρτζάκης Κ., Τζωρτζάκη Α., «*Οργάνωση και Διοίκηση. Μάνατζμεντ νέες ιδέες και τεχνικές στον 21^ο αιώνα*», εκδόσεις Rosili, Αθήνα 1999.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

---

www.allmedia.gr

www.bicepirus.gr

www.e-city.gr

www.economics.gr

www.ecotour-epirus.gr

www.eot.gr

www.greeceexplorer.com

www.preveza.gr

www.prevezanet.gr

www.tourismmuseum.gr

www.web-greece.gr

Τέλος, ευχαριστούμε πολύ την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση της Πρέβεζας, και συγκεκριμένα την Κα Ζαμπέλη Δώρα και τον Κο Ντούσια Νικόλαο, καθώς και τον Κο Κονταξή Γεώργιο από τον Ε.Ο.Τ. Ιωαννίνων, για την πολύτιμη βοήθειά τους στην ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας.

